

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [48]/2013

Revistă științifică trimestrială, cu prestigiu recunoscut
de CNATDCU, indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președintele Consiliului editorial
Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Vasile BUCINSCHI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Ion ROCEANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Stan ANTON, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Acad. prof. univ. dr. Alexandru BOGDAN, Centrul de Biodiversitate, Academia Română
Conf. univ. dr. Boguslaw PACEK, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Dr. Gabor BOLDIZSAR, Universitatea Națională pentru Serviciul Public, Ungaria
Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea Old Dominion, SUA
Dr. Libor FRANK, Universitatea de Apărare, Cehia
Dr. Dario MATIKA, Institutul de Cercetare și Dezvoltare a Sistemelor de Apărare, Croația
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Reprezentanța permanentă a Republicii Slovacia pe lângă Uniunea Europeană, Belgia
Dr. Dana PERKINS, Consiliul de Securitate al ONU, SUA

Referenți științifici:

CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU	CS I dr. Nicolae DOLGHIN
Lect. univ. dr. Alin BODESCU	CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI
ACS Cristina BOGZEANU	Prof. univ. dr. Visarion NEAGOE
Conf. univ. dr. Dorel BUȘE	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
Dr. Răzvan BUZATU	Dr. Richard STOJAR
Conf. univ. dr. Gheorghe DEACONU	Conf. univ. dr. Marius SERBESZKI
CS II dr. Mihai-Ștefan DINU	Prof. univ. dr. Costică ȚENU
CS II dr. Petre DUȚU	Prof. univ. dr. Mihai VELEA

Colegiul de redacție:

Redactor șef: lect. univ. dr. Stan ANTON
Redactor șef adjunct: Daniela RĂPAN
Secretar de redacție: CS dr. Mirela ATANASIU

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București, România
Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.57.80
E-mail: impactstrategic@unap.ro
Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

Reponsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

ISSN 1842-810X; ISSN-L 1582-6511 (ediție online)

CUPRINS

<i>Cuvântul editorului</i>	4
GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE	
<i>Implicații ale tranziției spre multipolaritate asupra relației dintre NATO și UE</i>	6
Cristina BOGZEANU	
<i>BRICS – grup omogen sau doar unele interese comune?</i>	16
Dr. Alexandra SARCINSCHI	
<i>Interesele iraniene în Afganistan și caracterul lor contradictoriu</i>	26
Dr. Lubomír ČECH	
<i>Aspecte ale suveranității Republicii Populare Chineze: riscuri, oportunități și noi orientări doctrinare</i>	39
Dr. Iuliana-Simona ȚUȚUIANU	
SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ	
<i>Considerații privind reconstrucția postconflict</i>	47
Dr. Gabriel GABOR, dr. Doina MUREȘAN	
<i>Un model conceptual al sistemului de securitate statală prin utilizarea experimentului modal</i>	58
Dr. Miodrag GORDIĆ, dr. Rade SLAVKOVIĆ, dr. Miroslav TALIJAN	
<i>Resursele de apărare și dezvoltarea durabilă</i>	68
Dr. Maria CONSTANTINESCU, dr. Florin-Eduard GROSARU	
<i>Strategii de contra-insurgență – nivel tactic, operativ și strategic</i>	75
Marius PĂUNESCU	
ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI	
<i>Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite: o perspectivă militară</i>	81
Dr. Stan ANTON, dr. Dana PERKINS	
<i>Paradoxurile folosirii încărcăturii nucleare la rachetele balistice și antibalistice în planul securității internaționale contemporane</i>	89
Dr. Ion PURICEL	
<i>Impactul conflictelor armate asupra mediului și sănătății umane</i>	96
Dr. Florea SURDU	
PUNCTE DE VEDERE	
<i>Războiul bazat pe rețea: avantaje și dezavantaje</i>	109
David L. PEELER Jr., Michael P. DAHLSTROM	

IMPACT STRATEGIC

<i>Posibile amenințări pentru securitatea națională</i>	116
Dr. Petre DUȚU	
<i>Necesitatea creșterii securității sistemelor nucleare</i>	121
Dr. Eugen SITEANU	
AGENDA CSSAS	
<i>Activități ale CSSAS, iulie-septembrie 2013</i>	132
Irina TĂTARU	
<i>Ghid pentru autori</i>	133

CUVÂNTUL EDITORULUI

Stimați colaboratori și cititori,

Prezenta ediție a revistei reunește analize, sinteze, evaluări și puncte de vedere privind subiecte ce țin de securitate, strategie militară, geopolitică și geostrategie la care au contribuit renumiți profesori, cercetători și experți din țară, precum și din Statele Unite ale Americii, Republica Slovacă și Serbia. Articolele pun în dezbatere și analizează o problemă vastă, de la aspecte ce țin de diverse foruri supra-statale, precum NATO, UE și relația dintre ele în condițiile tranziției spre multipolaritate, măsura în care BRICS este un grup omogen sau membrii săi sunt uniți doar de unele interese comune, ONU – Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate, la interesele anumitor actori statali – China, Iran –, aspecte de strategie militară – resursele de apărare și dezvoltarea durabilă, reconstrucția post-conflict, strategii de contra-insurgență, aspecte teoretice cu aplicabilitate în științele militare – un model conceptual al sistemului de securitate statală prin utilizarea experimentului modal, posibile amenințări pentru securitatea națională, războiul bazat pe rețea, problematica armamentului nuclear și impactul conflictelor armate asupra mediului și sănătății umane.

Veți regăsi, de asemenea, în paginile revistei câteva concluzii rezultate de la seminarul „Corelația dezvoltare tehnologică – fizionomia conflictelor actuale: conținut și tendințe în actuala revoluție în afacerile militare”, organizat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate în cadrul EXPOMIL 2013, în data de 27 septembrie, la sediul ROMEXPO.

Pentru cei care deschid pentru prima dată paginile publicației *Impact Strategic*, amintim că aceasta este editată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” și este clasificată ca *revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică*, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de doisprezece ani în limba română și de opt ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în cuprinsul său analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a publicației este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA) și Index Copernicus International (Polonia), dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Cehia, Ungaria, Estonia etc.

Impact Strategic se tipărește trimestrial, în martie, iunie, septembrie și decembrie, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America.

Îmi exprim certitudinea că cititorii noștri vor găsi deosebit de utile și relevante articolele cuprinse în această ediție și închei cu îndemnul pentru contributorii la paginile revistei noastre să sondeze și să exploreze viitorul, în același timp, raportându-se critic la evenimentele din trecut cu impact asupra prezentului.

Colonel dr. Stan ANTON,
Redactor-șef *Impact Strategic/Strategic Impact*
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

IMPLICAȚII ALE TRANZIȚIEI SPRE MULTIPOLARITATE ASUPRA RELAȚIEI DINTRE NATO ȘI UE

Cristina BOGZEANU*

Mediul internațional de securitate traversează o perioadă de schimbări de amploare determinate de criza economică și financiară. Una dintre cele mai notabile astfel de transformări se regăsește în planul polarității sistemului internațional, ce se manifestă prin multiplicarea numărului de poli de putere. Totuși, deși emergența unor noi centre de putere este clară, niciunul dintre ele nu a egalat încă puterea și influența SUA. Practic, etapa curentă este una de tranzit de la unipolaritate către multipolaritate, actorii internaționali aflându-se în plin proces de reconsiderare și readaptare a politicilor externe în funcție de noile tendințe identificabile la nivelul mediului internațional de securitate. Indiferent asupra cărui actor ne concentrăm analiza, concluzia este că traversăm o perioadă a transformărilor, a prefacerilor, a identificării unui curs optim pentru fiecare dintre ei.

NATO și UE nu fac excepție de la această orientare comună. Ambele se află în căutarea unei linii strategice concrete și conforme noilor realități internaționale, fapt ce va defini nivelul de securitate în spațiul euroatlantic.

Lucrarea de față constituie o analiză a acestor transformări generate de mutațiile apărute la nivel internațional, plecând de la efectele pe care trecerea la un sistem internațional multipolar le are asupra SUA, actor cu un rol major în prezervarea securității euroatlantice. Studiul pleacă de la premisa că parteneriatul euroatlantic rămâne unul de o importanță crucială pentru actorii de pe ambele țărmuri ale Atlanticului, însă evidențiază, prin analiza evenimentelor recente, dificultățile de

adaptare a celor două organizații la un context internațional cu un ritm rapid de transformare.

***Cuvinte-cheie:** multipolaritate, NATO, UE, SUA, parteneriat transatlantic, spațiul transatlantic, regiunea Asia-Pacific.*

1. Relațiile dintre NATO și UE – privire de ansamblu

Consolidate în contextul existenței amenințării nucleare sovietice, relațiile euroatlantice s-au constituit într-una dintre cele mai viabile comunități de securitate identificabile pe arena internațională. Totodată, această comunitate de securitate beneficiază de cel mai dezvoltat cadru instituțional la nivel mondial. Nicio altă regiune sau comunitate de securitate nu are la bază o gamă de instituții atât de variate, complexe, dar și complementare care să acopere întreg spectrul de probleme de interes comun.

După finalul Războiului Rece, NATO a devenit principalul garant al securității europene, cadrul prin care SUA puteau da asigurări de securitate statelor europene. În 1990, este semnată Declarația Transatlantică ce reglementează relațiile dintre SUA și Comunitatea Europeană, pe atunci, prin aceasta, cele două părți recunoscând necesitatea de a-și apropia, pe cât de mult posibil, pozițiile față de aspectele economice și politice de interes mutual, angajându-se într-o cooperare strânsă¹. Relațiile dintre NATO și UE au căpătat o dimensiune instituțională în 2001, când s-a stabilit practica unor întâlniri comune între reprezentanții celor două instituții. Ulterior, în 2002, a fost emisă Declarația

* *Cristina BOGZEANU este asistent cercetare științifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.
E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro*

NATO-UE asupra Politicii Europene de Securitate și Apărare, prin care se confirmă accesul Uniunii la capacitățile de planificare ale NATO pentru operațiile conduse sub egida UE, dar reitere și o serie de principii politice ale acestui parteneriat, precum: a) consultări mutuale; b) egalitatea și respectarea autonomiei în materie de luare a deciziilor la nivelul NATO și al UE; c) respectarea intereselor statelor membre ale NATO și ale UE; d) respectarea principiilor din Carta ONU; e) dezvoltarea capacităților militare necesare, comune celor două organizații, în mod coerent, transparent și pe principiul consolidării reciproce². Ulterior, Acordurile „Berlin Plus” (2003) stabileau și baza pentru cooperarea NATO-UE în domeniul managementului crizelor.

De fapt, principiul care a stat la baza eforturilor de constituire a dimensiunii de securitate și apărare a UE a fost constituit de cel al permanentei complementarității cu NATO în ceea ce privește nu doar viziunea asupra securității, ci și acțiunile militare propriu-zise. Această necesitate emerge din faptul că majoritatea statelor membre ale NATO sunt și membre ale UE, ceea ce a dat naștere imperativului evitării suprapunerii, a dublării de eforturi și de angajare a resurselor.

După atacurile de la 11 septembrie 2001, SUA și UE s-au coalizat împotriva unei noi amenințări, de data aceasta de tip asimetric, terorismul internațional devenind, în viziunea ambelor, cea mai gravă amenințare la adresa securității proprii, dar și a celei regionale și internaționale. Totodată, reacția SUA după atacul din septembrie 2001 – intervenția militară din Irak – a marcat și unul dintre cele mai serioase momente de răscruce din istoria parteneriatului transatlantic, dat fiind că nu toate statele membre ale UE au susținut și aprobat lansarea operațiunii SUA în absența primirii acordului din partea Consiliului de Securitate al ONU. Consolidarea relațiilor dintre cele două părți a fost posibilă, însă, în condițiile în care acestea identificau ca principală amenințare de securitate același fenomen.

După 11 septembrie 2001, un alt eveniment care a marcat modul de abordare a relațiilor dintre SUA și Europa a fost constituit de criza economică și financiară mondială, ce a debutat în 2007 în SUA și a început să fie resimțită puternic pe ambele maluri ale Atlanticului în 2008.

2. De la unipolaritate spre multipolaritate – semnificații

Criza financiară și economică marchează, din perspectiva polarității, trecerea de la unipolaritate la

multipolaritate. Însă, spre deosebire de schimbarea precedentă a polarității (de la bipolaritate la unipolaritate, după implozia URSS), de data aceasta, avem de a face cu un proces, schimbarea fiind una lentă. Acesta este și motivul pentru care, în opinia noastră, starea curentă a sistemului internațional, prin prisma polarității, poate fi definită drept una de tranziție, de trecere de la o configurație unipolară la una multipolară, dat fiind că niciunul dintre statele considerate puteri emergente (China, Rusia, India, Brazilia, Africa de Sud, Turcia) nu a atins încă nivelul puterii deținut de SUA și nici nu are instrumentele de putere necesare dezvoltării unor politici similare acestora. Cert este însă faptul că sistemul internațional evoluează către multipolaritate, către o configurație în care SUA vor juca în continuare rolul de putere majoră a arenei internaționale, dar nu și pe cel de unică superputere mondială.

Evoluția sistemului internațional de la o configurație unipolară la una multipolară echivalează cu schimbarea distribuției resurselor de putere la nivel internațional, în cazul unei configurații multipolare existând mai multe centre de putere care cumulează resurse de putere similare din punct de vedere cantitativ și calitativ și care, împreună, reunesc majoritatea resurselor de putere ale lumii. Totodată, existența mai multor centre de putere în cadrul unui sistem internațional multipolar presupune și că niciunul dintre acestea nu deține resursele necesare pentru a deveni o putere dominantă.

Acest fapt este susținut și de studii de natură economică. Spre exemplu, National Intelligence Council estimează că, în 2025, SUA vor fi în continuare principalul pol de putere al lumii, dar dominația americană va cunoaște o diminuare³. Ideea este coroborată și prin raportul făcut public de aceeași instituție la finalul anului 2012, *Global Trends 2030. Alternative Worlds*. Conform acestuia, deși SUA au cunoscut un declin relativ în raport cu puterile emergente, rolul său pe arena internațională este crucial prin prisma capacității de a lucra cu noii parteneri și de a redefini coordonatele sistemului internațional⁴. Din acest punct de vedere, Washington va rămâne un „primus inter pares”.

Teoriile dezvoltate în jurul noțiunii de polaritate s-au dezvoltat considerabil în perioada recentă. Astfel, au apărut argumentări teoretice ale interpolarității⁵, nonpolarității⁶ sau apolarității⁷. În opinia noastră, toate aceste demersuri științifice sunt rezultatul eforturilor de a înțelege cursul evenimentelor ce se petrec la nivelul mediului

internațional de securitate, de a identifica aspecte comune, constante, într-o etapă caracterizată, în primul rând și în mod fundamental, de schimbări rapide, de a da o explicație faptului că sistemul internațional cunoaște, într-adevăr, o mutație la nivelul polarității, dar că există un actor – SUA – care își păstrează un statut de „primul între egali”. Sunt eforturi de a explica fenomenele aparent paradoxale care caracterizează mediul internațional de securitate în prezent.

Parteneriatul transatlantic s-a conturat în contextul unipolarității, fiind fundamentat pe consolidarea cooperării dintre cele două țărmuri ale Atlanticului în domeniile de interes comun, având în centru garanția de securitate oferită de NATO actorilor spațiului european. SUA au jucat dintotdeauna un rol fundamental în cadrul acestui parteneriat, fiind unica superputere a lumii capabilă să ofere garanții de securitate aliaților, suportând și o mare parte din costurile securității euroatlantice.

Astfel, în opinia noastră, cheia înțelegerii efectelor schimbării configurației sistemului internațional asupra relației dintre NATO și UE este analiza mutațiilor apărute la nivelul resurselor de putere, intereselor și comportamentul actorului care se află în centrul acestui fenomen – Statele Unite ale Americii.

3. Efecte ale tranziției către multipolaritate

Marea parte a analizelor asupra dinamicii sistemului internațional, după criza economică și financiară, s-au concentrat asupra scăderii puterii relative a SUA față de puterile emergente, de China în mod special. Decizia de a închide teatrele de operații din Afganistan și Irak a fost interpretată ca semn al scăderii capacității Washingtonului de a se implica în problemele de securitate ale altor regiuni. Însă aspectul care a reținut cel mai mult atenția comunității internaționale, a lumii academice și politice a fost decizia SUA de a anunța că interesele sale strategice au „pivotat” către regiunea Asia-Pacific. Întrebările ulterioare s-au axat asupra continuării angajamentelor asumate față de securitatea euroatlantică, asupra prezervării intereselor SUA față de această regiune, asupra mutațiilor ce urmează să apară la nivelul NATO și al relației dintre NATO și UE și, finalmente, asupra viitorului UE, puternic afectată de criza economică și financiară, încă incapabilă, prin prisma resurselor financiare, militare și organizaționale, să își garanteze unilateral securitatea sau pe cea a regiunilor din vecinătatea apropiată.

Per ansamblu, schimbările la nivelul politicii externe conduse de la Washington se materializează, pe de o parte, în acțiuni de restrângere a prezenței și a investițiilor în securitatea și stabilitatea Orientului Mijlociu și Europei și, pe de altă parte, în acțiuni de consolidare a prezenței și de creștere a nivelului de angajare în regiunea Asia-Pacific. De asemenea, măsurile care intră în prima categorie menționată nu echivalează cu dispariția intereselor strategice ale SUA față de respectivii actori. UE continuă să fie principalul partener strategic al SUA, iar Orientul Mijlociu întrunește încă multe condiții pentru ca Washingtonul să îl asocieze cu aspecte ale propriei securități naționale.

Practic, existența unor interese strategice ale SUA în regiunea Asia-Pacific nu este într-atât un aspect de noutate, cât o tendință accentuată în contextul tranziției sistemului internațional către o eră a multipolarității. Menținerea unui echilibru de putere în Asia-Pacific se numără printre interesele SUA încă din timpul Războiului Rece, dar emergența Chinei ca putere globală, în contextul în care capacitatea SUA de a aloca resurse considerabile și în această zonă, în paralel cu cele deja angajate în spațiul european și în Orientul Mijlociu, a scăzut considerabil în perioada recentă, a făcut necesară această schimbare a priorităților.

În aceeași categorie a măsurilor de politică externă, concretizate în restrângerea acțiunilor și resurselor alocate acestora pe plan mondial, se înscriu și schimbările apărute în planul relației dintre SUA și Europa, în special în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Anul 2012 a fost marcat de lansarea unei noi inițiative în materie de planificare a apărării, cunoscută sub numele de „smart defence”. „Smart defence” vorbește despre necesitatea eficientizării cheltuielilor pentru apărare în cadrul creat de criza economică și financiară mondială. În aceste condiții, contribuția SUA la bugetul NATO s-a impus a fi revizuită, fără ca aceasta să echivaleze și cu renunțarea la angajamentele asumate în cadrul Alianței. Soluția identificată presupune că statele membre ale Alianței nu se vor mai putea baza preponderent pe contribuția SUA în ceea ce privește capacitățile avansate și costisitoare.

Ideea în sine nu este nicidecum una nouă, vechiul principiu al „partajării poverii” („burden sharing”), existent încă de la formarea NATO, fiind unul similar mai recente „smart defence”. Un caracter de noutate are doar amplasarea pe care a căpătat-o în prezent, în contextul crizei economice și financiare și al recalculării priorităților strategice de către SUA⁸. În substratul acestei inițiative se regăsește

necesitatea ca europenii să își asume o responsabilitate crescută față de propria securitate, în condițiile în care atenția Washingtonului se va concentra preponderent spre regiunea Asia-Pacific. Nu întâmplător, la nivelul UE, a fost lansată o inițiativă similară în acest sens, „pooling and sharing”.

Necesitatea ca Europa să investească mai mult în propria securitate nu trebuie tradusă prin ideea că americanii au intenția de a renunța la parteneriatul euroatlantic. „Smart defence” este o soluție economică pentru o problemă economică. UE rămâne principalul partener strategic al SUA atât din punct de vedere economic, cât și din acela al securității. Europa nu este doar cel mai mare partener economic al SUA, ci și cel mai important partener în lupta împotriva riscurilor și amenințărilor actuale, precum lupta împotriva terorismului și proliferarea armamentului de distrugere în masă. Raportarea celor doi actori la programul nuclear al Iranului este unul dintre cele mai elocvente exemple în acest sens. Atât SUA, cât și UE au impus sancțiuni economice Teheranului, inclusiv un embargo asupra importului de petrol din acest spațiu. Mai mult, statele europene găzduiesc elemente ale scutului antirachetă american, gândit ca măsură defensivă în fața posibilității ca Iran să dezvolte armament nuclear. Continuarea angajamentului SUA și al NATO, ca garant al securității statelor europene transpore și din implicațiile scutului antirachetă – dovadă a implicării acestora în menținerea securității Europei în contextul amplificării unor riscuri și amenințări, precum proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul internațional, criminalitatea organizată.

În același timp, UE este unul dintre principalii aliați în lupta împotriva terorismului, declanșată după atacurile de la 11 septembrie 2001, spațiul european putând fi nu doar o potențială țintă a unor astfel de atacuri (a se vedea atacurile de la Madrid și Londra), ci și o cale de acces a teroriștilor către SUA, precum și o posibilă bază de recrutare de noi membri pentru rețelele teroriste. În plus, având în vedere retragerea trupelor militare americane din teatrele de operații din Irak și Afganistan, Europa va juca un rol mult mai important din perspectiva eforturilor de contracarare a fenomenului terorist.

Rolul cheie jucat de parteneriatul euroatlantic a fost subliniat constant în cadrul documentelor programatice elaborate la nivelul NATO. Astfel, Conceptul Strategic al Alianței (2010) menționa că „legătura transatlantică rămâne la fel de puternică și de importantă în prezervarea păcii și securității

euroatlantice ca întotdeauna. Securitatea membrilor NATO de pe ambele părți ale Atlanticului este indivizibilă”⁹. Ideea este reiterată și în cadrul declarației în urma Summitului de la Chicago: „NATO și UE împărtășesc valori și interese strategice comune. UE e un partener unic și esențial pentru NATO. Consolidarea completă a acestui parteneriat strategic, așa cum cele două organizații au căzut de acord și după cum a fost stipulat în Conceptul Strategic, are o importanță deosebită în timpurile de austeritate pe care le traversăm”¹⁰.

O abordare similară poate fi identificată la nivelul UE. Deși, în opinia noastră, Bruxelles are nevoie să își elaboreze o nouă strategie de securitate, conformă cu noile caracteristici ale mediului internațional de securitate, documentele care relevă viziunea strategică a Uniunii sunt totuși elocvente pentru locul pe care parteneriatul transatlantic îl joacă în contextul securității europene. Astfel, Strategia europeană de securitate (2003) menționa că „Statele Unite ale Americii au jucat un rol esențial în integrarea și în securitatea europeană, în special prin intermediul NATO”¹¹ și „Acordurile permanente UE-NATO (...) îmbunătățesc capacitatea operațională a UE și oferă cadrul pentru parteneriatul strategic între cele două organizații în domeniul gestionării crizelor. Acest fapt ilustrează hotărârea noastră comună de a face față provocărilor noului secol”¹². Necesitatea prezervării și consolidării parteneriatului dintre UE și NATO este evidențiată și în cadrul Raportului privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate (2008): „UE și NATO trebuie să își aprofundeze parteneriatul strategic pentru o mai bună cooperare în gestionarea crizelor”¹³.

Totuși, deși sarcinile organizațiilor rămân constante, deși impactul pozitiv al cooperării dintre ele este în continuare recunoscut, la fel ca și necesitatea aprofundării parteneriatului, faptul că relația dintre NATO și UE evoluează către o nouă etapă, sub influența dinamicii generale a mediului internațional de securitate, are o vizibilitate netă.

4. Relația dintre NATO și UE. Tendințe recente

Tendințele generale descrise anterior denotă, deopotrivă, menținerea importanței relațiilor dintre NATO și UE, dar și imperativul schimbării acestora, al adaptării la un nou mediu internațional, în condițiile în care însăși relevanța lor ca actori nonstatali pe arena internațională este pusă sub semnul întrebării.

Evident este faptul că cele două organizații continuă să joace un rol semnificativ în ecuația

securității europene și euroatlantice. Chiar dacă centrul de gravitate al afacerilor internaționale a glisat spre regiunea Asia-Pacific, NATO și UE, și în special relațiile dintre ele, sunt axate asupra securității acestui spațiu. Mai mult, fundamentul acestei relații – setul de valori, principii și interese comune – nu a încetat să mai existe odată cu emergența unor noi centre de putere ce au atras „pivotarea” intereselor strategice ale SUA către regiunea Asia-Pacific, deși acest fenomen le-a afectat cu siguranță.

O primă modificare în planul relațiilor dintre cele două a fost deja ilustrată în domeniul planificării apărării, respectiv al contribuției financiare a statelor membre la apărarea spațiului european. O altă schimbare poate fi identificată în aria de responsabilitate, în tipul de operațiuni pe care cele două organizații le vor derula, cel mai probabil, pe termen scurt și mediu.

Glisarea intereselor strategice ale SUA către Asia-Pacific, concomitent cu decizia de a echilibra susținerea financiară a Alianței Nord-Atlantice, implică și imperativul ca europenii să își asume un grad mai mare de responsabilitate pentru securitatea proprie și a vecinătății apropiate. Practic, SUA au făcut destul de clară ideea că se vor implica în menținerea securității europene doar în virtutea principiului apărării colective stipulat prin articolul 5 al Tratatului de la Washington. În acest context, trebuie avute în vedere nu doar focarele de instabilitate din proximitatea UE – Balcanii de Vest, Zona Extinsă a Mării Negre, Africa de Nord și Orientul Mijlociu – ci și reemergența puterii militare a Federației Ruse. Pornind de la această constatare, putem desprinde un alt punct central al evoluției relației dintre NATO și UE în ceea ce privește poziția față de Moscova. Relațiile cu Rusia ocupă un loc central atât în interesele de securitate ale europenilor, cât și în cele ale SUA.

Opinia noastră, împărtășită și de alți numeroși membri ai comunității științifice internaționale, este că glisarea intereselor strategice ale SUA spre Asia-Pacific nu ascunde o „abandonare” a Europei de către SUA, ci necesitatea de a împărți în mod echitabil responsabilitățile față de securitatea regională și internațională. Majoritatea discursurilor oficiale ale liderilor de la Casa albă, precum și mențiunile din declarațiile oficiale relevă această tendință. Spre exemplu, Ghidul Apărării Strategice a SUA (*Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century – 2012*) precizează clar că Europa este principalul partener al SUA în urmărirea securității globale și economice și că își va păstra

acest statut în viitorul apropiat¹⁴. Același document face referire la continuarea angajamentelor SUA față de securitatea europeană, în consolidarea Alianței Nord-Atlantice, dar și la necesitatea schimbării poziției SUA în Europa, în contextul schimbării mediului strategic¹⁵.

Practic, securitatea Europei continuă să rămână un aspect important pentru politica externă a Casei Albe, dar rolul pe care îl au actorii europeni, respectiv UE și statele sale membre, se schimbă. Aceștia sunt puși în situația de a-și asuma rolul de furnizori și nu de consumatori de securitate. Sau, în alte cuvinte, „din perspectiva Washingtonului, Europa a avut la dispoziție mai bine de șase decenii pentru a se ridica din cenușa celui de-al Doilea Război Mondial și să construiască o platformă solidă pentru suveranitatea împărtășită și a unor noi norme de guvernare internațională. Acum, este timpul să împartă responsabilitățile globale cu SUA”¹⁶.

De asemenea, la nivelul NATO, această reconsiderare a relațiilor transatlantice se poate traduce și într-o reîntoarcere la funcția de bază a Alianței – apărarea colectivă. Închiderea teatrelor de operații din Afganistan și Irak, derularea misiunii din Libia sub conducerea statelor europene poate releva tendința de a renunța la misiunile non-articol 5 pentru cele tip articol 5. În același timp, de remarcat este însă că proiectul scutului antirachetă rămâne viabil, iar construcția lui continuată. Toate acestea, împreună cu inițiativa „smart defence”, pot releva faptul că principalul garant al securității Europei va fi UE, respectiv statele sale membre, SUA jucând un rol de „asigurător al asigurătorilor”, „un asigurător de ultimă instanță”¹⁷.

În opinia noastră, acesta este punctul esențial în care se regăsește principala schimbare a relației dintre NATO și UE în contextul multipolarității – implicarea mai mare a statelor europene în asigurarea propriei securități, însă acestei necesități îi sunt atașate provocări serioase.

O primă astfel de provocare se referă la capacitatea financiară și instituțională a europenilor de a îndeplini cu succes acest rol pe scena europeană și internațională. UE nu doar că a fost puternic afectată de criza economică și financiară ale cărei efecte continuă să le resimtă inclusiv în domeniul bugetelor de apărare, dar a și trecut relativ recent printr-o reformă a instituțiilor aferente Politicii de Securitate și Apărare Comune. Mai mult, UE trece și printr-o reală criză politică, în care însăși viabilitatea și șansele de supraviețuire ale construcției sunt puse sub semnul întrebării și, cu atât mai mult, capacitatea sa de a supraviețui acestei perioade de

ample schimbări la nivelul mediului strategic internațional, concomitent cu accentuarea lipsei coerenței și coeziunii pe plan intern.

De altfel, multe dintre evenimentele din ultimii trei ani au constituit atât demonstrații ale conturării acestui nou rol al statelor europene în planul securității regionale, cât și ale insuficienței capacității ale acestora de a le aborda în mod eficient, utilizând cadrul instituțional și instrumentele UE. Unul dintre exemplele elocvente în acest sens este cazul Libiei (2011), unde statele europene au fost cele care au condus operația militară Unified Protector, dar sub egida NATO, intervenția Uniunii putând fi apreciată, în cel mai bun caz, ca fiind marginală.

O altă demonstrație a incapacității de reacție a UE a fost demonstrată în contextul evenimentelor din Mali, în 2012, când autoritățile au pierdut controlul asupra nordului țării. Guvernul malian a solicitat intervenția militară a Franței și, finalmente, trupele acesteia au pus capăt insurgenței. Problema centrală în acest caz a constat în faptul că pe cât era de necesară și justificată intervenția UE în această situație, pe atât de evidentă a fost lipsa capacității sale de a interveni decisiv în rezolvarea unei crize dintr-un stat, caracterizat drept „un partener important al UE în Africa de Vest”¹⁸. Reacția UE față de această criză este descrisă, chiar și pe pagina web oficială a Serviciului European de Acțiune Externă, astfel: „De la începutul crizei din Mali (rebeliunea din nord, din 2012, și lovitura de stat din martie 2013), UE a fost alături de această țară (s.n.), susținând activ organizațiile regionale (Comunitatea Economică a Statelor din Africa Centrală și Uniunea Africană) în eforturile lor de a identifica o soluție”¹⁹. Pe 18 februarie 2013, UE a lansat totuși EU Training Mission (EUTM), cu scopul de a contribui la antrenamentul și organizarea forțelor militare maliene²⁰.

Faptul că UE și statele sale membre nu și-au definitivat încă instrumentele și capacitatea de a interveni în managementul crizelor din vecinătatea lor a fost confirmat și de evoluția crizei din Siria. Începută ca parte a valului de revolte populare ce au afectat Africa de Nord și Orientul Mijlociu încă din 2011, revolta împotriva regimului lui Bashar al Assad a escaladat către un veritabil război civil, punctul culminant al acesteia fiind reprezentat de utilizarea de arme chimice de către guvern împotriva rebelilor. Intervenția comunității internaționale, blocată până la acest punct de opoziția Chinei și a Rusiei în Consiliul de Securitate, a fost acceptată ca fiind necesară totuși. De reținut este că evenimentele din Siria se petrec în primii ani de eforturi ale Casei

Albe de a-și concentra politica externă preponderent asupra regiunii Asia-Pacific. Conform viziunii SUA asupra politicii externe, conturată după punctul culminant al crizei economice și financiare, Siria nu face parte din regiunea asupra căreia se concentrează prioritățile strategice ale Americii, ci din una dintre regiunile în care partenerii europeni ar trebui să își demonstreze capacitatea de a acționa ca actori globali alături de Washington, împărțând responsabilitățile globale în materie de securitate.

În ceea ce privește UE, Siria face parte din spațiul vizat prin Politica Europeană de Vecinătate, inițiativă menită să asigure un spațiu de securitate stabil în proximitatea granițelor UE. O implicare majoră a Uniunii era, prin urmare, mai mult decât justificată. Și aceasta cu atât mai mult cu cât turbulențele din Siria afectează serios un alt stat cu care Bruxelles și-a propus să își dezvolte relațiile, stat care traversează el însuși o perioadă în care securitatea internă este puternic afectată de proteste ale populației contra liderilor politici – Turcia. Nu mai departe de iulie 2013, în contextul unei reacții violente a autorităților turce contra protestatarilor, liderii de la Bruxelles își propuneau un parteneriat consolidat cu Turcia și revigorarea procesului de aderare a acesteia²¹. La toate acestea, putem adăuga relevanța strategică pe care Turcia o are pentru UE din perspectiva securității energetice, a relațiilor cu Federația Rusă și a echilibrului de putere în Zona Extinsă a Mării Negre²². Prin urmare, ar fi fost de așteptat o intervenție majoră a Uniunii în managementul crizei din Siria, cel puțin din punct de vedere diplomatic și umanitar, căi prin care UE s-a afirmat ca actor relevant de securitate pe arena internațională, constituind chiar valoarea adăugată adusă de europeni în planul managementului crizelor. Reacția practică a UE în acest sens a constat într-un embargo asupra armelor și echipamentelor ce pot fi utilizate pentru represiunea internă și sancțiuni punctuale pentru cei ce au luat parte la represiune, măsuri care, în condițiile „crizei armelor chimice” din august 2013, s-au dovedit insuficiente pentru a putea aprecia că Uniunea are o contribuție reală la managementul acestei crize, afectându-i în mod clar credibilitatea ca actor regional și internațional relevant.

Nici la nivelul NATO nu s-a conturat încă o acțiune comună în acest caz, secretarul general al Alianței anunțând doar că modul în care intervenția în Siria se va desfășura rămâne opțiunea statelor membre, NATO neavând încă niciun rol stabilit. Astfel, la momentul redactării acestui articol, gestionarea acestei crize este discutată între SUA și

Rusia în termenii unei intervenții militare. Atitudinea Washingtonului și a Moscovei față de această criză relevă faptul că cele două se îndreaptă către multilateralism, practica firească de a aborda relațiile internaționale în context multipolar. Problema care se ridică însă în cazul amintit se referă la rolul jucat de UE în gestionarea acestei crize, mai ales având în vedere că evenimentele au loc în vecinătatea sa.

Un alt aspect care capătă din ce în ce mai multă importanță pentru relațiile dintre NATO și UE, în contextul tranziției sistemului internațional către o configurație multipolară, este reprezentat de locul pe care îl vor avea relațiile celor două organizații cu actorii din Asia-Pacific. Pe de o parte, după cum am demonstrat anterior, glisarea intereselor strategice ale SUA către Asia-Pacific echivalează cu creșterea necesității ca europenii să se angajeze mai mult în asigurarea propriei securități și în furnizarea securității vecinătății apropiate. Concomitent, atât la nivelul NATO, cât și al UE, se poate observa o tendință de a urma SUA în ceea ce privește interesul acordat regiunii Asia-Pacific.

Schimbarea în planul liniilor directe ale politicii externe ale SUA a atras modificări și în modul în care Organizația Nord-Atlantică abordează securitatea internațională. Dezvoltarea și consolidarea parteneriatelor a constituit dintotdeauna una dintre căile de asigurarea a securității internaționale în viziunea NATO, dar, în perioada ce a urmat crizei economice și financiare, se poate remarca o atenție deosebită acordată acestor inițiative, în special celor care vizează actorii din regiunea Asia-Pacific. Astfel, se vorbește despre două organizații care funcționează sub o singură umbrelă²³ – una văzută ca nucleu al alianței, care funcționează pe baza principiului securității colective și pe cel stipulat în articolul 5 din Tratatul de la Washington, și o alta globală, cuprinzând statele partenere, deschisă angajării în acțiuni dincolo de granițele Europei, dar fără a presupune participarea obligatorie a tuturor celor 28 de state membre.

Și la nivelul UE se vorbește despre o „pivotare europeană”²⁴, nu atât din punct de vedere militar, cât mai ales din perspectivă economică, monetară, tehnologică și a aspectelor de „soft power”, tendință ce a debutat, conform sursei citate, cu un deceniu în urmă. Poziția Uniunii față de Asia-Pacific se poate dovedi o lamă cu două tăișuri. Pe de o parte, implicarea UE în această regiune ar putea fi interpretată ca o racordare a europenilor la tendințele globale, iar pe de altă parte, ca o risipă de energie,

având în vedere nu doar responsabilitatea crescută pentru propria securitate, ci și irelevanța pe care Uniunea ar avea-o în Asia-Pacific din perspectiva securității. Dezvoltarea relațiilor economice și comerciale ar putea constitui, totuși, și în opinia noastră, un aspect pozitiv în dezvoltarea UE ca actor internațional.

De asemenea, o implicare economică a Europei în Asia-Pacific ar constitui un semn al responsabilității asumate în cadrul parteneriatului transatlantic, mai ales dacă aceasta va contribui și la diminuarea efectelor crizei economice și financiare pentru UE. În acest sens, este relevant discursul lui Hillary Clinton (noiembrie 2012), în care menționa că cea mai mare amenințare la adresa securității și parteneriatului transatlantic este un viitor economic slab pe unul sau pe ambele maluri ale Atlanticului. În cadrul aceluiași discurs, sunt subliniate nu doar intenția și interesul SUA de a menține parteneriatul cu Europa într-o formă adaptată noilor realități internaționale, ci și rolul acestui parteneriat în urmărirea intereselor economice și strategice în regiunea Asia-Pacific. „Pivotarea noastră către Asia nu este o pivotare în afara Europei. Dimpotrivă, ne dorim ca Europa să se angajeze mai mult în Asia împreună cu noi și să vadă această regiune nu doar ca o piață, ci și ca un punct de concentrare a angajării noastre comune”²⁵. Dar, în opinia noastră, implicarea UE în Asia-Pacific trebuie să se realizeze după o reorganizare realistă și pragmatică a priorităților strategice ale Europei.

Concluzii

Parteneriatul euroatlantic rămâne unul de o importanță crucială pentru actorii de pe ambele țărmuri ale Atlanticului. Relația dintre SUA și Europa este una bine consolidată, cimentată, fundamentată pe un set de valori și interese comune ce poate asigura baza unor relații sustenabile, în ciuda divergențelor de opinie ce se pot ivi de-a lungul timpului. Oricine ar fi tentat să sublinieze importanța fundamentului cultural, valoric, istoric comun în crearea de alianțe poate supune analizei tipul de dificultăți întâlnite în cooperarea dintre SUA și China sau dintre SUA și Rusia.

Așa cum declinul relativ al puterii SUA nu echivalează cu un viitor al sistemului internațional fără SUA ca actor global, nici politica SUA față de partenerii europeni nu echivalează cu o „abandonare” a acestora, ci cu imperativul clar al împărțirii responsabilității, a echilibrării sarcinilor în materie de securitate, ceea ce are repercusiuni clare asupra relației dintre NATO și Uniunea Europeană.

Acest principiu al echilibrării sarcinilor se reflectă atât în plan strategic, cât mai ales economic. Uniunea Europeană, deși marcată în continuare de serioase dificultăți economice și politice pe plan intern, va trebui să își asume un rol crescut în privința generării propriei securități și a stabilității spațiului învecinat. Totuși, evenimentele recente indică existența unor vulnerabilități clare în acest sens, UE remarcându-se în ceea ce privește managementul crizelor din vecinătatea apropiată, din păcate, prin ineficiență, dificultate de reacție sau reacții insuficiente, cu un impact prea mic pentru a putea face diferența între stabilitate și instabilitate, chiar și din perspectiva instrumentelor care au făcut Uniunea un actor relevant pe arena internațională (dimensiunea civilă a managementului crizelor, diplomație, ajutor umanitar etc.).

De reținut este și faptul că această responsabilitate nu echivalează și cu o îndreptare spre irelevantă a SUA și a NATO pentru securitatea spațiului european, relația cu acestea fiind de așteptat să funcționeze ca asigurare pentru primele menționate, SUA jucând un rol de „asigurător al asigurătorilor”, „un asigurător de ultimă instanță”²⁶. În substratul acestui proces de reîmpărțire a responsabilităților, se poate identifica ideea că este necesar ca europenii să se comporte ca parteneri egali.

NOTE:

1. *Trans-Atlantic Declaration on EC-US Relations*, 1990, http://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90_en.pdf, accesat la 12 decembrie 2012.

2. *The NATO-EU Strategic Partnership*, <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>, pp. 3-4, accesat la 16 septembrie 2013.

3. Joseph S. Jr. NYE, „The Future of American Power. Dominance and Decline in Perspective”, în *Foreign Affairs*, Vol. 89, no. 6, November/December 2010, pp. 2-12.

4. National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, December 2012, www.dni.gov/nic/globaltrends, accesat la 7 septembrie 2013.

5. Interpolaritatea definește o configurație multipolară a sistemului internațional, dar prin care se pune accent pe necesitatea cooperării între marile puteri globale și regionale pentru gestionarea problemelor comune a căror soluție nu poate fi găsită în alt mod. „*Interpolaritatea este multipolaritate în epoca interdependenței*”. Pentru detalii, a se vedea Giovanni GREVI, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.

6. Nonpolaritatea nu echivalează însă cu un vid de putere la nivel internațional, ci cu o lume în care afacerile internaționale nu sunt dominate de una sau mai multe puteri, ci de zeci de astfel de entități ce dețin o putere semnificativă. Într-un astfel de sistem, niciunul dintre centrele de putere semnificativă nu îl domină pe celălalt, pentru că astfel am putea vorbi despre unipolarism. Pentru detalii, a se vedea Richard N. HAASS, „The Age of Nonpolarity”, în *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, May/June 2008, pp. 44-56.

7. Apolaritatea definește un vacuum de putere la nivel mondial, dat fiind că niciuna dintre puterile „candidate” la statutul de mare putere nu îndeplinește toate condițiile necesare obținerii unui asemenea statut. Descrie un scenariu „în cel mai rău caz posibil”, făcând o paralelă cu perioada Evului Mediu. Totuși, ignoră capacitatea statelor de a-și urmări interesele în cadrul unor organizații internaționale și de a coopera în vederea atingerii unor interese comune sau pentru contracararea unor amenințări comune de securitate. Pentru detalii, a se vedea Niall FERGUSSON, „A World Without Power”, în *Foreign Policy*, 1 July 2004, http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/07/01/a_world_without_power?page=0,3, accesat la 15.10.2011.

8. Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, „Relația dintre NATO și UE din Perspectiva Implicațiilor Conceptelor „Smart Defence” și „Pooling and Sharing”, în *Impact Strategic*, nr. 3[44]/2012, pp. 34-41.

9. „Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă”, în *Impact Strategic*, nr. 4[37]/2010, p. 8.

10. *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, Press Release (2012) 062, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, accesat la 1 februarie 2013.

11. *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIRO.pdf>, p. 1, accesat la 19 septembrie 2013.

12. *Ibidem*, p. 12.

13. *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press_data/RO/reports/104652.pdf, p. 2, accesat la 19 septembrie 2013.

14. United States of America Department of Defence, *Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century*, January 2012, pp. 2-3, http://www.defense.gov/news/defense_strategic_guidance.pdf, accesat la 17 septembrie 2013.

15. *Ibidem*, p. 3.

16. Jackson JANES, „Sharing Global Responsibilities”, în *IP Journal*, 1 May 2010, <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/sharing-global-responsibilities>, accesat la 11 septembrie 2013.

17. Jim THOMAS, „Asigurătorul Asigurătorilor”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, noiembrie/decembrie 2011, p. 46.

18. *EU Relations with Mali*, <http://eeas.europa.eu/mali/>, accesat la 17 septembrie 2013.

19. *Ibidem*.

20. Council of the European Union, *EU training mission in Mali launched*, Brussels, 18 February 2013, <http://www.eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/135524.pdf>, accesat la 17 septembrie 2013.

21. Stefan FÜLE, Speech – *EU-Turkey bound together*, June, 7th, 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-517_en.htm.

22. Pentru detalii, a se vedea Cristina BOGZEANU, *Evoluția mediului de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre și influența acesteia asupra configurării Forțelor Navale ale României pe termen mediu și lung*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012, pp. 33-39

23. Anne-Marie SLAUGHTER, *Two NATOs in One*, 5 June 2012, <http://we-nato.org/2012/06/05/two-natos-in-one/>, accesat la 12 iulie 2012.

24. Nicola CASARINI, *The European pivot*, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Asia.pdf, March 2013, accesat la 15 septembrie 2013.

25. Hillary CLINTON, *US and Europe: A revitalized global partnership*, discurs susținut la Institutul Brookings, 29 noiembrie 2012, <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201223.htm>, accesat la 30 noiembrie 2012.

26. Jim THOMAS, *op. cit.*

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, Press Release (2012) 062, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

2. ***, „Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă”, în *Impact Strategic*, nr. 4[37]/2010.

3. ***, Council of the European Union, *EU training mission in Mali launched*, Brussels, 18 February 2013, <http://www.eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/135524.pdf>.

4. ***, *EU Relations with Mali*, <http://eeas.europa.eu/mali/>.

5. ***, National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, December 2012, www.dni.gov/nic/globaltrends.

6. ***, *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/press_data/RO/reports/104652.pdf.

7. ***, *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIRO.pdf>

8. ***, *The NATO-EU Strategic Partnership*, <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>

9. ***, *Trans-Atlantic Declaration on EC-US Relations*, 1990, http://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90_en.pdf

10. ***, United States of America Department of Defence, *Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century*, January 2012, http://www.defense.gov/news/defense_strategic_guidance.pdf

11. CASARINI, Nicola, *The European pivot*, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Asia.pdf, March 2013

12. CLINTON, Hillary, *US and Europe: A revitalized global partnership*, discurs susținut la Institutul Brookings, 29 noiembrie 2012, <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201223.htm>

13. FERGUSSON, Niall, „A World Without Power”, în *Foreign Policy*, 1 July 2004, http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/07/01/a_world_without_power?page=0,3

14. FÜLE, Stefan, Speech – *EU-Turkey bound together*, June, 7th, 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-517_en.htm

15. GREVI, Giovanni, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.

16. HAASS, Richard N., „The Age of Nonpolarity”, în *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, May/June 2008.

17. JANES, Jackson, „Sharing Global Responsibilities”, în *IP Journal*, 1 May 2010, <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/sharing-global-responsibilities>

18. NYE, Joseph S. Jr., „The Future of American Power. Dominance and Decline in Perspective”, în *Foreign Affairs*, Vol. 89, no. 6, November/December 2010.

19. SLAUGHTER, Anne-Marie, „Two NATOs in One”, 5 June 2012, <http://we-nato.org/2012/06/05/two-natos-in-one/>

20. THOMAS, Jim, „Asigurătorul Asigurătorilor”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, noiembrie/decembrie 2011.

BRICS – GRUP OMOGEN SAU DOAR UNELE INTERESE COMUNE?

Dr. Alexandra SARCINSCHI*

BRICS a primit, chiar anterior alăturării Africii de Sud, un rol deosebit de important pe scena lumii: acela de a transforma sistemul internațional din unul preponderent unipolar, dominat de SUA, în unul multipolar. Analizând caracteristicile socio-economice și militare ale țărilor BRICS, diferențele dintre ele sunt evidente și, în acest context, autorul își propune studierea și clarificarea unor neconcordanțe existente între dorința de constituire a unui grup omogen, cu o singură voce puternică, și caracteristicile și interesele diferite, adesea antagoniste, ale statelor membre.

Cuvinte-cheie: unipolaritate, multipolaritate, omogenitate, interese comune, securitate, apărare națională, BRICS.

Introducere

În urmă cu peste zece ani, Jim O'Neill, analist la Goldman Sachs, introduce în analiza oportunităților de investiții în economiile în dezvoltare termenul BRIC. El previzionează că, peste zece ani, ponderea țărilor BRIC, în special a Chinei, în PIB-ul mondial va crește, dând naștere la noi aspecte importante referitoare la impactul economic global al politicilor fiscale și monetare ale acestor țări¹. În acest sens, O'Neill recomandă reorganizarea forumurilor decizionale mondiale, în special a G7, astfel încât să includă și reprezentanți al BRIC. Referindu-ne la BRIC, facem apel în mod evident la Brazilia, Federația Rusă, India și China, țări cărora, în anul 2011, li s-a alăturat și Africa de Sud (BRIC a devenit BRICS) într-un forum inițiat în 2008 dedicat dezbaterii problemelor ce țin de relevanța lor ca mari puteri economice în devenire. Acest statut este corelat unui rol la fel de important: acela de a transforma sistemul internațional din unul preponderent unipolar, în care domină cu certitudine

SUA, în unul multipolar. Chiar dacă, în opinia noastră, rolul acesta este mult prea ambițios pentru mare parte a țărilor din grupul adus în discuție, în primul deceniu al secolului al XXI-lea nu a putut fi negată existența unei tendințe ascendente a economiilor țărilor BRICS, ceea ce trimite la ideea dezvoltării lor ca mari puteri, deoarece economia constituie una dintre cele mai importante componente ale puterii unei țări. Este evident că, pe măsură ce își dezvoltă puterea economică, o țară tinde să dezvolte și componenta militară a puterii, astfel încât să își protejeze interesele proprii și să își extindă influența internațională. În acest sens, cele mai frecvent apelate exemple sunt cel al Chinei și Indiei, ce ilustrează, pe de o parte, atât de dezbătutul transfer al puterii dinspre emisfera vestică spre cea estică, cât și aspirațiile în materie de securitate ale țărilor de pe continentul Asiatic.

Cu aproximativ patru ani în urmă, Institutul Regal pentru Relații Internaționale Egmont, din Belgia, a editat raportul BRIC în lume: puterile emergente, Europa și viitoarea ordine², al cărui titlu în limba engleză, A BRIC in the World: Emerging Powers, Europe, and the Coming Order, face trimitere la semnificația cuvântului brick, tradus în limba română cărămidă. Autorul raportului, Thomas Renard, demonstrează, folosind un aparat științific coerent, că în spatele acronimului BRIC se află o poveste mult mai importantă – aceea a Chinei ce, ca urmare a crizei economice globale, și-a construit imaginea de actor economic global cheie cu capacitatea de a provoca în următorii ani SUA în ceea ce privește statutul internațional. În ceea ce privește India, Renard consideră că urmează modelul Chinei, dar mult mai încet și mai puțin spectaculos, în timp ce Rusia și Brazilia sunt „cel mai puțin emergente” puteri³. Autorul aduce în discuție și afilierea Africii de Sud la

* *Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România.*
Email: sarcinschi.alexandra@unap.ro

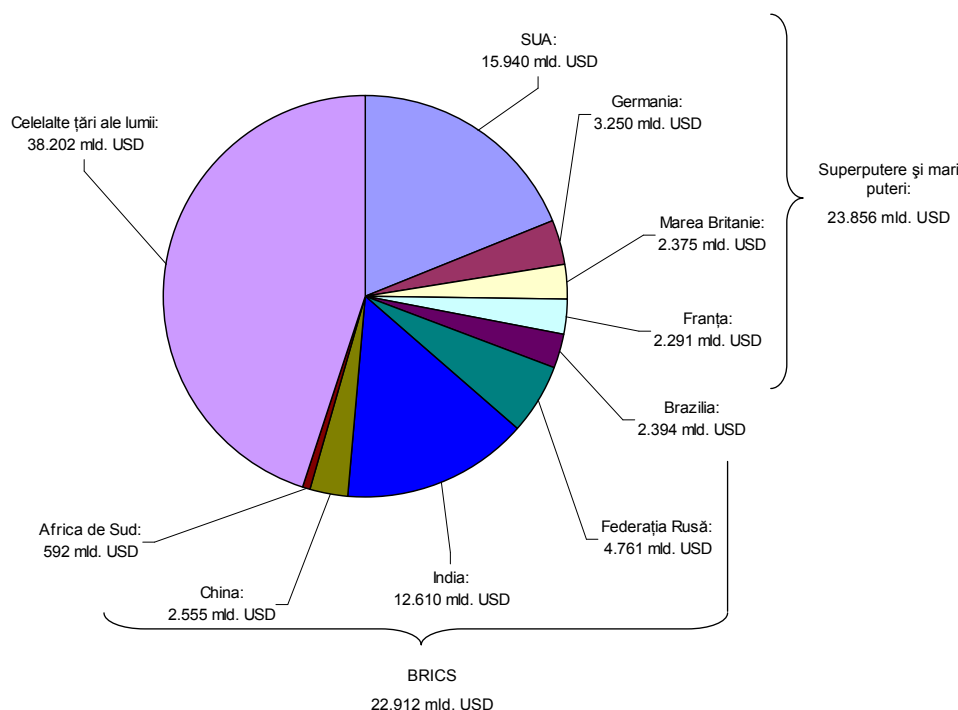
BRIC⁴ (raportul a fost publicat în anul 2009), în contextul în care afirmă că ordinea multipolară implică emergența unor noi poli de putere, recunoscând astfel rolul pe care această țară îl joacă la nivel global.

În aceeași perioadă, în anul 2010, experții indieni Nandan Unnikrishnan și Samir Saran au publicat lucrarea *BRIC în noua ordine mondială – perspective ale Braziliei, Chinei, Indiei și Rusiei*⁵, în care afirmă că „țările BRIC reprezintă azi un grup de națiuni din ce în ce mai coeziv, cu o viziune comună și angajament mutual de a colabora și modela o ordine mondială mai echitabilă și prosperă”⁶. Așadar, imaginea BRIC (BRICS) variază de la un grup condus, de fapt, de China, ce urmărește propriile interese, la un grup omogen dedicat păcii și securității în lume. În opinia noastră, BRICS se află, în realitate, între aceste două abordări extreme și, în cele ce urmează,

vom analiza din punct de vedere economic și militar țările BRICS cu scopul de a clarifica câteva neconcordanțe existente între imaginea simplistă de grup relativ omogen și diferențele vizibile dintre aceste țări atât în ceea ce privește indicatorii socio-economici și militari specifici, cât și în termeni de statut și rol internațional.

1. Se poate vorbi despre un grup relativ omogen atunci când există diferențe semnificative în termeni de PIB, populație și cheltuieli pentru apărare?

În prezent, PIB-ul celor cinci țări reprezintă aproximativ 38% din PIB-ul mondial, comparabil cu PIB-urile însumate ale SUA, Germaniei, Marii Britanii și Franței (Figura nr. 1), ce dețin statutul de superputere (prima dintre acestea), respectiv mari puteri ale arenei internaționale (celelalte trei țări).

Figura nr. 1. Produsul intern brut în lume și în țările BRICS în anul 2012⁷

China se detașează evident din grupul acestor țări, cu un PIB de peste 12 trilioane dolari la o populație de peste 1,3 miliarde locuitori și un teritoriu de 9.596.961 km². India, deși cu un număr al populației comparabil cu cel al Chinei (1,2 miliarde), dar cu un teritoriu de aproximativ trei ori mai mic, are un PIB de trei ori mai mic decât al Chinei. O diferență și mai mare în termeni de valoare a PIB se înregistrează între China și Rusia, aceasta din urmă având un PIB de aproximativ cinci

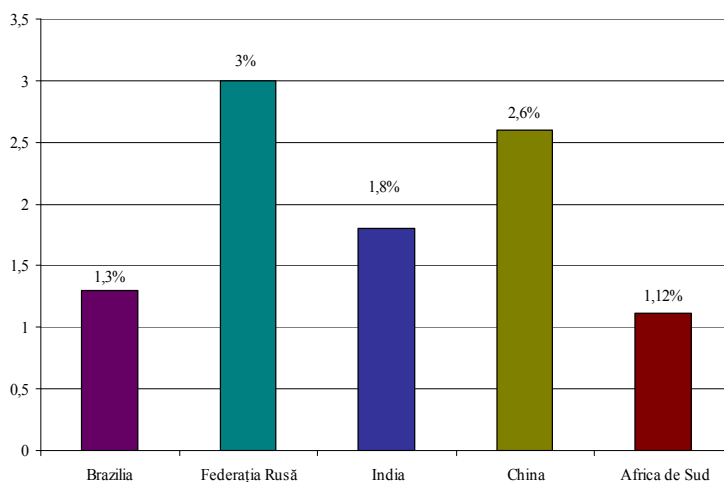
ori mai mic, la o populație de 142.500.482 de locuitori și o suprafață de 17.098.242 km². Cu toate acestea, în ceea ce privește venitul pe cap de locuitor, Rusia se evidențiază cu 17.000 USD/cap locuitor, urmată de Brazilia – 12.000 USD/cap locuitor, Africa de Sud – 11.300 USD/cap locuitor, China – 9.100 USD/cap locuitor și India – 3.900 USD/cap locuitor. Plasarea Africii de Sud pe locul al treilea în cadrul BRICS în ceea ce privește venitul pe cap de locuitor este, într-o mare măsură, artificială,

deoarece populația aflată sub limita sărăciei este estimată la 31,3% din numărul total, în timp ce, pentru China, statisticile furnizează un procent de doar 13,4%, comparabil cu cel al Rusiei (12,7%) al cărei venit pe cap de locuitor este de aproximativ două ori mai mare decât cel chinez.⁸

Perspectiva acestor țări pentru anul 2013 nu mai este caracterizată de același optimism care l-a determinat pe Jim O'Neill să plaseze BRIC (BRICS) la masa internațională a deciziilor în probleme economice și financiare. Se observă o încetinire a ritmului de creștere economică susținut ce le-a propulsat cu peste un deceniu în urmă în grupul puterilor emergente: China se pare că nu va reuși să atingă ținta oficială de creștere de 7,5%, iar rata de creștere a economiei indiene (aproximativ 5%), a celei braziliene (aproximativ 2,5%) și a celei ruse

(aproximativ 2,5%) nu reprezintă nici măcar jumătate din cea înregistrată în perioada de *boom* economic⁹. Analizii economici semnalează faptul că era piețelor emergente s-a încheiat, iar potențiala creștere economică a acestor țări va fi mult mai lentă, cu un impact profund pe termen lung asupra economiei mondiale¹⁰.

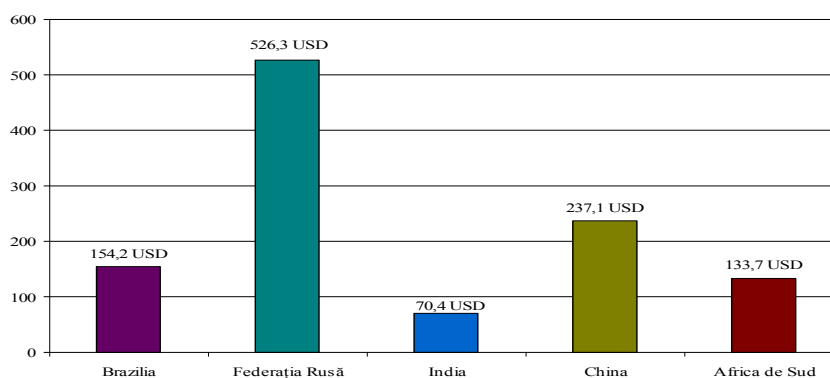
Dincolo de această situație determinată de persistența crizei economice și financiare, dar și dincolo de imaginea pe care o au în plan internațional, din analiza datelor statistice se observă că Rusia și China pot fi considerate ca fiind principalii actori din cadrul BRICS. Mai mult, cele două țări se detașează și din punct de vedere al cheltuielilor pentru apărare, după cum se poate vedea în Figura nr. 2.

Figura nr. 2. Cheltuielile pentru apărare ca procent din PIB în țările BRICS în anul 2012¹¹

Chiar dacă, în ceea ce privește sumele alocate pentru apărare, Rusia este devansată de India cu 86 miliarde USD, față de 75 miliarde USD, calculând

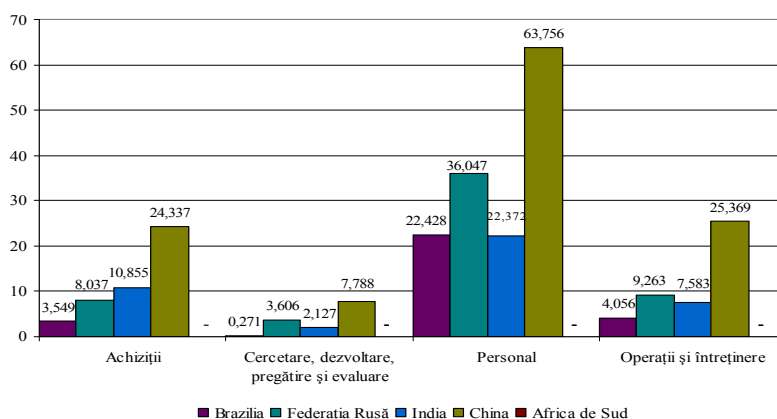
valoarea cheltuielilor pentru apărare/cap locuitor situația se schimbă, după cum se poate observa din Figura nr. 3.

Figura nr. 3. Cheltuielile pentru apărare pe cap de locuitor în țările BRICS în anul 2012¹²

Un alt indicator ce ilustrează modul în care aceste țări abordează problematica securității și apărării naționale este distribuția cheltuielilor pentru apărare pe categorii. Statisticile publice¹³ identifică

în acest caz patru principale categorii de cheltuieli: achiziții; cercetare, dezvoltare, pregătire și evaluare; personal; operații și întreținere.

Figura nr. 4. Distribuția cheltuielilor pentru apărare pe categorii principale în țările BRICS în anul 2012¹⁴

Statisticile publice¹⁵ identifică în acest caz patru principale categorii de cheltuieli: achiziții; cercetare, dezvoltare, testare și evaluare; personal; operații și întreținere.

Diferențele mari între cele patru țări, vizibile în figura nr. 4, sunt rezultatul faptului că procentul alocat fiecărei categorii de cheltuieli variază de la țară la țară, în funcție de mai multe variabile, precum numărul forțelor, bugetul apărării, principalele activități și domenii de interes ale instituțiilor din sistemul de apărare, viziunea strategică asupra apărării etc.

Este evident, așadar, că nu se poate vorbi despre omogenitate într-un grup în care analiza indicatorilor socio-economici și militari dezvăluie diferențe semnificative între cei cinci actori, dar aceasta nu împiedică activitatea grupului ce se rezumă la dezbaterile în cadrul forumurilor, dorința de a crea o nouă bancă pentru dezvoltare¹⁶ și exerciții militare comune. Putem compara această situație cu cazurile ONU, NATO sau UE, unde diferențele de dezvoltare dintre statele membre sunt mult mai vizibile, deși trebuie să subliniem faptul că nivelul de instituționalizare al BRICS – ca formă de cooperare – este semnificativ inferior celui al organizațiilor internaționale enunțate.

2. Viziunea BRICS asupra apărării și securității

BRICS nu a dezvoltat mecanisme proprii de cooperare militară, însă întâlnirile în cadru

multilateral aduc în dezbatere și aspecte de securitate, precum stabilitatea strategică, securitatea regională și internațională, neproliferarea armelor de distrugere în masă și rezolvarea conflictelor regionale. De asemenea, conform declarațiilor oficiale, țările BRICS își coordonează eforturile pentru a întări rolul ONU în combaterea terorismului internațional, implementând Strategia Globală de Combatere a Terorismului, adoptând convențiile antiteroriste și aplicând rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU¹⁷. Alte domenii de cooperare a celor cinci țări sunt securitatea informațiilor și lupta împotriva pirateriei, aceasta din urmă, deoarece fiecare dintre țările BRICS este sau dorește să fie o mare putere maritimă¹⁸.

Dincolo de declarațiile comune referitoare la securitate, țările în discuție au propria viziune asupra apărării și securității naționale ce este constituită atât în funcție de statutul, cât și de rolul pe care respectiva țară le deține la nivel internațional. Documentele programatice din domeniul apărării și securității reprezintă un element semnificativ al analizei viziunii asupra apărării naționale, alături de categoriile și dimensionarea forțelor armate. În cazul țărilor BRICS, diferențele în ceea ce privește aceste ultime două elemente sunt semnificative: chiar dacă, din punct de vedere economic, se poate vorbi despre caracteristici comune, din punct de vedere militar, nu există omogenitate în acest grup, după cum vom arăta în cele ce urmează.

2.1. Brazilia

Componentele-cheie ale apărării naționale sunt:

- categorii de forțe armate: Forțe Terestre, Forțe Navale (inclusiv Aviația Navală și Infanteria Marină), Forțele Aeriene¹⁹;

- personal: militari activi – 318.500 de persoane; forțe paramilitare – 395.000 de persoane; rezervă – 1.340.000 de persoane²⁰;

- principalele documente programatice: Politica pentru Apărare Națională (2005), Strategia Națională a Apărării (2008), Carta Albă a Apărării Naționale (2012);

- elemente-cheie: garantarea suveranității, patrimoniului național și a integrității teritoriale; apărarea intereselor naționale, a cetățenilor, a bunurilor și resurselor Braziliei în străinătate; contribuția la păstrarea coeziunii și unității naționale, la stabilitatea regională, la menținerea păcii și securității internaționale; intensificarea implicării Braziliei pe scena internațională, în special în procesul decizional; menținerea unor forțe armate moderne, integrate, instruite și echilibrate, precum și creșterea nivelului de profesionalizare, de operare în comun și implementare corespunzătoare pe teritoriul național; conștientizarea societății braziliene cu privire la importanța problemelor de apărare a țării; dezvoltarea bazei industriale de apărare orientată spre obținerea autonomiei în ceea ce privește tehnologiile indispensabile; organizarea forțelor armate; structurarea forțelor armate în jurul capacităților, dotându-le cu personal și echipamente compatibile cu planificarea strategică și operațională; dezvoltarea potențialului logisticii de apărare și al mobilizării naționale²¹.

Abordarea braziliană asupra apărării pornește de la premisa că aceasta este, prin tradiție și convingere, o țară care sprijină pacea. În ceea ce privește principiile după care se ghidează în afacerile externe, Brazilia adoptă o postură nonintervenționistă, în apărarea păcii și de rezolvare pașnică a conflictelor²².

Strategia națională de apărare este considerată inseparabilă de strategia națională de dezvoltare, aceasta din urmă determinând-o pe prima, care, la rândul său, furnizează protecție pentru implementarea celei din urmă. Strategia este structurată pe trei axe: organizarea Forțelor Armate pentru îndeplinirea mai eficientă a mandatului constituțional și a misiunilor pe timp de pace și război; reorganizarea industriei de apărare pentru a răspunde necesităților forțelor; reevaluarea serviciului militar obligatoriu, care să funcționeze ca un spațiu republican în care națiunea este mai presus de stratificarea socială²³.

Cel mai nou document programatic în sfera apărării, *Carta Albă a Apărării Naționale* (iulie

2012), reafirmă principiul nonintervenției, politica externă a Braziliei fiind orientată către vecinătatea geopolitică imediată: America de Sud, sudul Oceanului Atlantic și coasta de vest a Africii. Problemele de securitate ce preocupă spațiul euroatlantic de peste un deceniu – traficul de droguri, pirateria, amenințările cibernetice, terorismul internațional, conflictele pentru resurse etc. – sunt considerate „noi teme” a căror importanță nu este precizată²⁴.

În contextul regional, Brazilia este privită ca cea mai capabilă putere militară ce continuă să își dezvolte forțele armate și, în special, capacitatea de proiecție a puterii.

2.2. Federația Rusă

Componentele -cheie ale apărării naționale sunt:

- categorii de forțe armate: Forțele Terestre, Forțele Navale, Forțele Aeriene, Trupele Aeropurtate, Forțele Strategice, Trupele de Apărare Aerospațială²⁵;

- personal: militari activi – 845.000 persoane; forțe paramilitare – 519.000 persoane; rezervă – 20.000.000 persoane²⁶;

- principalele documente programatice: Doctrina Militară a Federației Ruse (2010), Strategia de Securitate Națională a Rusiei până în anul 2020 (2009);

- elemente-cheie: apărarea națională, securitatea statului și cea socială, ca principale priorități de securitate națională; prevenirea războaielor și conflictelor globale și regionale; realizarea apărării strategice cu scopul asigurării securității militare a țării; realizarea apărării naționale pe baza principiilor suficienței și eficacității rezonabile, incluzând mijloace nonmilitare de răspuns, mecanisme ale diplomației publice și ale operațiilor de pace, precum și cooperare militară internațională; asigurarea securității militare, prin dezvoltarea și îmbunătățirea organizației militare și a potențialului defensiv al statului²⁷; neutralizarea posibilelor pericole și amenințări militare, folosind mijloace nonmilitare; menținerea stabilității strategice și a potențialului de descurajare nucleară la un nivel adecvat; menținerea Forțelor Armate și a celorlalte trupe la nivelul cerut de pregătire de luptă; întărirea sistemului de securitate colectivă în cadrul Organizației Tratatului pentru Securitate Colectivă; participarea în activitatea internațională de menținere a păcii; participarea la lupta împotriva terorismului internațional; rezervarea

dreptului de a folosi armamentul nuclear ca răspuns la utilizarea armelor nucleare sau a altor arme de distrugere în masă împotriva Rusiei sau a aliaților săi,

dar și în cazul unei agresiuni împotriva Federației Ruse, implicând armament convențional ce amenință însăși existența statului²⁸.

Chiar dacă este alăturată Braziliei, Indiei, Chinei și Africii de Sud, în dezbaterile referitoare la distribuția de putere în lume, Federația Rusă rămâne, cel puțin prin imaginea promovată, principalul actor internațional, considerat contrapartidă la NATO, UE și SUA. De altfel, *Doctrina Militară a Federației Ruse* din 2010 identifică drept principal pericol militar extern dorința de a conferi potențialului de forță a NATO funcții globale ce contravin normelor internaționale și de a muta infrastructura militară a țărilor membre ale Alianței mai aproape de granițele Federației Ruse, inclusiv prin expansiunea blocului²⁹. Alte asemenea pericole sunt considerate a fi următoarele: încercările de destabilizare a situației în state și regiuni și de a submina stabilitatea strategică; desfășurarea (constituirea) de contingente de trupe ale altor state (grupări de state) pe teritoriile statelor învecinate Federației Ruse, aliaților săi și în apele adiacente; crearea și desfășurarea sistemelor strategice de apărare antirachetă ce subminează stabilitatea globală și violează corelarea existentă a forțelor în sfera rachetelor nucleare; militarizarea spațiului cosmic și desfășurarea unor sisteme strategice de arme de precizie nenucleare; pretențiile teritoriale la adresa Federației Ruse și a aliaților săi și interferarea cu afacerile interne ale acesteia; proliferarea armelor de distrugere în masă, a rachetelor și tehnologiei rachetelor, precum și creșterea numărului statelor care posedă armament nuclear; violarea acordurilor internaționale de către state și neconformarea la tratatele internaționale semnate anterior în sfera limitării și reducerii armamentelor; folosirea forței militare pe teritoriile statelor vecine Federației Ruse și violarea Cartei ONU și a altor norme de drept internațional; prezența (emergența) unor puncte de conflict armat și escaladarea unor asemenea conflicte pe teritoriile statelor vecine Federației Ruse și aliaților săi; răspândirea terorismului internațional; emergența unor puncte de tensiuni interetnice (interconfesionale), a activităților unor grupări armate radicale internaționale în zone adiacente granițelor Federației Ruse și ale aliaților săi; prezența unor contradicții teritoriale și creșterea separatismului și a extremismului violent (religios) în diverse părți ale lumii³⁰.

2.3. India

Componente-cheie ale apărării naționale:

- categorii de forțe armate: Forțele Terestre, Marina, Forțele Aeriene, Paza de Coastă³¹;

- personal: militari activi – 1.325.000 de persoane; forțe paramilitare – 1.322.150 de persoane; rezervă – 1.155.000 de persoane³²;

- principalele documente programatice: Doctrina Armatei Indiene (2004), rapoartele anuale ale Ministerului Apărării;

- elemente-cheie: conservarea intereselor naționale și asigurarea suveranității, integrității teritoriale și unității Indiei împotriva amenințărilor externe prin descurajare sau prin purtarea unui război³³; contributor la pacea și stabilitatea regionale și globală; întărirea participării în instituțiile multilaterale; adâncirea parteneriatelor strategice cu diverse țări; dezvoltarea angajamentelor active și colaborative cu țările vecine cu scopul promovării înțelegerii mutuale, a păcii și stabilității regionale; apărarea țării în fața amenințărilor externe și interne din întregul spectru al conflictului armat³⁴.

Spre deosebire de celelalte țări analizate, India nu are un proces de revizuire strategică, în sensul tradițional, similar celui occidental, însă aceasta nu înseamnă că obiectivele sale de securitate și apărare națională nu sunt clar conturate, iar Raportul anual al Ministerului Apărării este considerat principalul document programatic în această sferă. Unii teoreticieni, precum Raja Mohan,³⁵ afirmă că marea strategie indiană trebuie înțeleasă ca trei cercuri concentrice: vecinătatea imediată sud-asiatică, vecinătatea extinsă și nivelul global. Marea strategie vizează în special ultimele două niveluri unde India dorește extinderea sferei de influență, prin integrare economică și comercială, proiecția puterii *soft*, echilibrarea alianțelor din ce în ce mai numeroase și complexe și sporirea rolului în modelarea sistemului internațional. Mohan afirmă că primul cerc, cel al vecinătății imediate, poate fi descris cel mai bine ca un mix de doctrine diferite referitoare la puterea militară, responsabilitatea nucleară și gestionarea relațiilor cu Afganistan și Pakistan³⁶.

Vecinătatea imediată constituie un subiect amplu dezbătut de comunitatea internațională, în special prin prisma așa-numitei doctrine militare *Cold Start*, a cărei existență este negată de India, ce vizează un posibil război cu Pakistan.

În ceea ce privește problema nucleară, India declară că intenționează să mențină un nivel minim credibil de descurajare nucleară și se angajează să nu folosească prima armament nuclear.

2.4. China

Componentele-cheie ale apărării naționale:

- categorii de forțe armate: Armata Populară de Eliberare (Forțe Terestre, Marina, Forțe Aeriene și Corpul 2 de Artilerie), Poliția Militară a Poporului, Forța de Rezervă a Armatei Populare de Eliberare³⁷;

- personal: militari activi – 2.285.000 de persoane; forțe paramilitare – 660.000 de persoane; rezervă – 510.000 de persoane³⁸;

- principalele documente programatice: Angajarea Diversificată a Forțelor Armate ale Chinei (2013), Carta Albă a Apărării (2011);

- elemente-cheie: salvagardarea suveranității naționale, securității și integrității teritoriale; sprijinirea dezvoltării pașnice a țării; obținerea victoriei în războaiele locale, în condițiile informatizării, extinderii și intensificării pregătirii militare; autoadaptarea Forțelor Armate la noile amenințări de securitate (formularea conceptului de securitate comprehensivă); conducerea eficientă a operațiilor altele decât războiul; extinderea cooperării în sprijinul securității și îndeplinirea obligațiilor internaționale ca inițiator, facilitator și participant al/în formele de cooperare internațională³⁹.

Politica de apărare națională a Chinei este, după cum declară autoritățile, pur defensivă. Pentru modernizarea acesteia este în curs de implementare o strategie de dezvoltare în trei pași ce implică: informatizarea apărării naționale și a Forțelor Armate; planificarea generală a dezvoltării economice și a apărării naționale; intensificarea reformei apărării naționale și Forțelor Armate cu scopul dezvoltării, până în anul 2020, al unui set complet de modele științifice de organizare, instituții și modalități de cooperare specifice Chinei, dar și în concordanță cu legile ce guvernează construcția unor forțe armate moderne.⁴⁰

În același timp, la nivel de strategie militară, China promovează apărarea activă pe baza unui set de recomandări formulate, luând în considerare atât evoluția războiului modern, cât și principalele amenințări cu care se poate confrunta și se confruntă Republica. Principalele coordonate ale setului de recomandări se referă din nou la victoria în războaiele locale în condițiile informatizării, dar și la descurajarea crizelor și războaielor, la îmbunătățirea capabilităților Forțelor Armate pentru contracararea diverselor amenințări la adresa securității și realizarea unei game variate de misiuni militare. În același timp, este păstrat în continuare conceptul strategic de *război al poporului*, dar cu modificări de conținut și formă ce vizează participarea populației în război și sprijinul pentru front, precum și dezvoltarea unor noi strategii și tactici condiționate de informatizare. În ceea ce privește armamentul nuclear, China declară că rămâne consecventă principiului de a nu folosi prima arma nucleară, aplică o strategie nucleară de autoapărare și că nu va intra în cursa înarmării cu altă țară.⁴¹

2.5. Africa de Sud

Componentele-cheie ale apărării naționale:

- categorii de forțe armate: Forța de Apărare Națională formată din Forțele Terestre, Marina, Forțele Aeriene, Comandamentul Operațiunilor Întrunite, Informațiile Militare, Serviciile de Sănătate Militare⁴²;

- personal: militari activi – 62.100 persoane; rezervă – 15.050 persoane⁴³;

- principalele documente programatice: Revizuirea Apărării 2012-2013 (2013), Planul Strategic 2010/11-2012/13 (2012), Declarația Strategică Anuală (2012);

- elemente-cheie: asigurarea suveranității și integrității teritoriale a statului; asigurarea independenței statului în procesul decizional referitor la principalele prerogative și relații internaționale; asigurarea securității, interne și externe, a resurselor fundamentale, precum minerale, energie și apă; dezamorsarea oricărei situații tensionate înainte de a da naștere unei dispute sau unui conflict; rezolvarea disputelor și conflictelor prin mijloacele diplomației, medierii sau negocierii; dezvoltarea și întărirea sistemelor și mijloacelor de colaborare regională și continentală, inclusiv alianțe și pacte, pentru a reduce potențialul de tensiuni și conflicte și pentru a spori potențialul pentru rezolvare pașnică a disputelor și conflictelor etc.⁴⁴

Africa de Sud este considerată cea mai importantă putere militară din Africa Subsahariană. Conceptele și doctrinele strategice și operaționale sunt circumscrise principiului rezolvării crizelor cu mijloace diplomatice într-un context regional sau multilateral. Dacă acțiunea militară devine necesară, operațiile vor fi conduse cu forțe echilibrate, adaptate fiecărei misiuni în parte, cu obiective specifice și durată redusă. Este preferată o abordare multinațională, dar, dacă este nevoie, sunt acceptate și operațiile autonome.⁴⁵

Din punct de vedere al participării efective în misiuni, în anul 2012, fiecare dintre țările BRICS contribuia la operațiile ONU sau de altă natură, după cum urmează:

- Brazilia: Sahara de Vest (ONU), Liberia (ONU), Sudanul de Sud (ONU), Coasta de Fildeș (ONU), Sudan (ONU), Haiti (ONU), Timorul de Est (ONU), Cipru (ONU), Liban (ONU);

- Federația Rusă: Armenia (F. Rusă), Belarus (F. Rusă), Coasta de Fildeș (ONU), R.D. Congo (ONU), Georgia (F. Rusă), Golful Aden (F. Rusă), Kazakhstan (F. Rusă), Kirghizstan (F. Rusă), Liberia (ONU), Orientul Mijlociu (ONU), Moldova/Transnistria (F. Rusă), Sudanul de Sud (ONU),

Sudan (ONU), Siria (F. Rusă), Tadjikistan (F. Rusă), Ucraina (F. Rusă), Sahara de Vest (ONU);

- India: Afghanistan (India), Coasta de Fildeș (ONU), R. D. Congo (ONU), Golful Aden (India), Liban (ONU), Sudanul de Sud (ONU), Sudan (ONU), Siria/Israel (ONU);

- China: Coasta de Fildeș (ONU), Cipru (ONU), R. D. Congo (ONU), Golful Aden (China), Liban (ONU), Liberia (ONU), Orientul Mijlociu (ONU), Sudanul de Sud (ONU), Sudan (ONU), Timorul de Est (ONU), Sahara de Vest (ONU);

- Africa de Sud: R. D. Congo (ONU), Mozambic (Africa de Sud), Sudan (ONU)⁴⁶.

Analiza implicării celor cinci țări în operațiile de pace relevă că acestea pot fi considerate simultan atât actori care doresc conservarea stării existente a zonelor de intervenție, cât și actori critici, în funcție de interesele lor locale, regionale sau globale, dar și de normele, preferințele ideologice, experiențele istorice referitoare la război, la pace și la dezvoltare⁴⁷. Totuși, în ciuda diferențelor politice, economice, sociale și militare dintre aceste cinci țări, ele împărtășesc aceeași viziune asupra unui sistem internațional multipolar. De asemenea, aceste țări sunt implicate și în operațiile de pace ONU, în anul 2011 contribuind cu aproximativ 15% din totalul personalului civil și militar al acestor operații: China constituie unul dintre cei mai mari zece contribuitori financiari și al 15-lea furnizor de resurse umane; Rusia este al 11-lea contributor financiar, iar India reprezintă cel de-al treilea participant cu trupe din lume la operațiile ONU⁴⁸.

Având reperele de mai sus, putem afirma că, din perspectiva apărării naționale, cele cinci țări BRICS nu formează un grup omogen. Cei trei coloși – Rusia, China și India – se detașează evident, din punct de vedere al efectivelor armate, de celelalte două țări cu populație mai puțin numeroasă și, deci, bază de selecție pentru personalul militar mai redusă. De asemenea, chiar dacă se consideră că puterea militară este un rezultat al puterii economice și că aceste țări înregistrează o creștere similară în termeni economici, China și India se detașează cu claritate în ceea ce privește modernizarea Forțelor Armate⁴⁹.

Concluzii

Din analiza indicatorilor de mai sus, se poate concluziona că Brazilia, Federația Rusă, India, China și Africa de Sud constituie un grup destinat cooperării multilaterale a cărui formare a fost indusă de prognozele analiștilor ce au atras atenția asupra potențialului economic al acestor țări. La o privire atentă, în detaliu, asupra caracteristicilor socio-

economice și militare ale țărilor BRICS, diferențele dintre ele sunt evidente. Federația Rusă, India și China se detașează net față de Brazilia și, mai ales, de Africa de Sud atât din punct de vedere economic, cât și militar. Mai mult, între aceste țări există dezacorduri pe probleme precum reforma ONU (Rusia și China sunt membri permanenți ai Consiliului de Securitate, în timp ce India, Brazilia și Africa de Sud aspiră la acest statut), dar și dispute istorice (China-India și China-Rusia).

Cu toate că BRICS este, de fapt, un grup eterogen, pot fi identificate și interese comune ce sunt circumscrise jocurilor de putere de la nivel internațional ce urmăresc întărirea multipolarității concomitent cu transferul de putere dinspre emisfera vestică spre cea estică. În prezent, există mai multe puncte de vedere asupra actualului sistem internațional ce este definit fie ca multipolar, fie ca policentric, nonpolar sau chiar ca uni-multipolar, concomitent cu derularea unor dezbateri aprinse asupra oportunității de a mai folosi termenul de superputere. În toate aceste dezbateri, în special în ceea ce privește multipolaritatea și unimultipolaritatea, BRICS – ca state separate, dar unite de o serie de interese comune – ocupă un loc central, în ciuda faptului că diferențele dintre cele cinci țări sunt evidente și, mai mult, sunt acompaniate de dezacorduri între unele dintre ele care par a fi ireconciliabile. În acest context, putem afirma că BRICS, ca forum, va continua să funcționeze la nivel formal, însă, atâta vreme cât cel puțin trei dintre cei cinci membri au aspirații de sine stătătoare în ceea ce privește statutul de mare putere, nu va reuși să realizeze nici gradul de omogenitate și nici coerența acțională, cu rezultate vizibile, despre care se vorbește în declarațiile oficiale ale summiturilor de până acum.

NOTE:

1. Jim O'NEILL, Building Better Global Economic BRICs, Global Economics Paper No. 66, 30th November 2001, p. 1, URL: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>.

2. Thomas RENARD, *A BRIC in the World: Emerging Powers, Europe, and the Coming Order*, EGDMONT Paper 31, October 2009, URL: <http://www.egmontinstitute.be/paperegm/ep31.pdf>.

3. *Ibidem*, p. 3.

4. *Ibidem*, p. 25.

5. Nandan UNNIKRIISHNAN, Samir SARAN, *BRIC in the New World Order - Perspectives from Brazil, China, India and Russia*, Macmillan Publishers India, 2010, URL:

<http://samirsaran.com/2011/08/26/bric-in-the-new-world-order-perspectives-from-brazil-china-india-and-russia-2/>.

6. *Idem*, în traducerea autorului.
7. Datele sunt preluate din Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, Aprilie 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
8. *Idem*.
9. ***, „Emerging economies. The Great Deceleration”, în *The Economist*, 27 iulie 2013, ediția on-line, URL: <http://www.economist.com/news/leaders/21582256-emerging-market-slowdown-not-beginning-bust-it-turning-point>.
10. *Idem*.
11. Datele sunt preluate din Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, Aprilie 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
12. *Idem*.
13. Date preluate din *Jane's Defence Budgets*, actualizate 18 februarie 2013, URL: <http://www.janes.com/products/janes/defence-business/budgets.aspx>.
14. *Idem*. Baza de date menționată nu furnizează acest tip de statistică pentru Africa de Sud.
15. Paul ECKERT, Andrea RICCI, *India sees BRICS development bank agreed by 2014 summit*, REUTERS, 20 aprilie 2013, URL: <http://in.reuters.com/article/2013/04/19/g20-brics-india-idINDEE9310DK20130419>.
16. Vadim LUKOV, *A Global Forum for the New Generation: The Role of the BRICS and the Prospects for the Future*, BRICS Information Centre, 24 ianuarie 2012, URL: <http://www.brics.utoronto.ca/analysis/Lukov-Global-Forum.html>.
17. *Idem*.
18. ***, *Brazil*, în Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, April 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
19. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 438-442.
20. República Federativa do Brasil, *Livro Branco de Defesa Nacional*, 2012, pp. 24-25, URL: <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>.
21. Brazilian Government, Ministry of Defense, *National Strategy of Defense. Peace and Security for Brazil*, 2008, p. 8, URL: http://www.defesa.gov.br/projetosweb/estrategia/arquivos/estrategia_defesa_nacional_ingles.pdf.
22. *Ibidem*, p. 10.
23. República Federativa do Brasil, *Livro Branco de Defesa Nacional*, 2012, p. 28, URL: <https://www.defesa.gov.br/arquivos/2012/mes07/lbdn.pdf>.
24. ***, *Russian Federation*, în Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, April 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
25. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 225-236.
26. Russian Federation, *Russia's National Security Strategy to 2020*, 2009, pp. 1-5, URL: <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>.
27. Russian Federation, *The Military Doctrine of the Russian Federation*, 2010, pp. 1-9, URL: http://www.sras.org/military_doctrine_russian_federation_2010.
28. *Idem*, p. 3.
29. *Idem*, pp. 3-4.
30. ***, *India*, în Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, April 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
31. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 225-236.
32. Headquarters Army Training Command, *Indian Army Doctrine*, 2004, India, p. 9, URL: http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/157030/ipublicationdocument_singledocument/e77be997-5efb-4af8-91da-0868dd8e66ce/en/India+2004.pdf.
33. India, Ministry of Defence, *Annual Report 2011-2012*, 2012, pp. 1-8, URL: http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/155964/ipublicationdocument_singledocument/a8ecb7f4-1571-440a-9cfe-c7c76a9d2d92/en/AR-eng-2012.pdf.
34. Raja Mohan, expert și analist politic indian apud Amrit BEN GRANT BAGIA, *Understanding India's National Security Objectives through Indian Sources*, Washington DC, 2011, p. 11, URL: <http://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/553439/bagiaAmrit.pdf?sequence=1>.
35. *Ibidem*.
36. ***, *China*, în Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, April 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
37. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 286-296.
38. Information Office of the State Council, *The Diversified Employment of China's Armed Forces*, 2013, Beijing, pp. 4-6, URL: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-04/16/c_132312681.htm.
39. China, Ministry of National Defence, *Defense Policy*, URL: <http://eng.mod.gov.cn/database/defensepolicy/index.htm>.
40. *Ibidem*.
41. ***, *South Africa*, în Central Intelligence Agency, *The World Factbook*, April 2013, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/#>.
42. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 530-533.
43. Department of Defence, *South African Defence Review 2012-2013*, 2013, pp. 16-18, URL:

<http://www.sadefencereview2012.org/publications/3rd%20DRAFT/Defence%20Review~Summary~20130416.pdf>

44. *Ibidem*.

45. The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2013*, Routledge, London, 2013, pp. 225-236, 286-302, 438-442, 530-533.

46. Oliver P. RICHMOND, Ioannis TELLIDIS, *The BRICS and international peacebuilding and statebuilding*, NOREF Report, Norwegian Peacebuilding Resource Centre, January 2013, URL: <http://www.peacebuilding.no/Themes/Peacebuilding-in-practice/publications/The-BRICS-and-international-peacebuilding-and-statebuilding>.

47. Monica HERZ (coord.), *BRICS and the Peacekeeping Operations*, Policy Brief, Research Group on International Politics and Multilateral Agenda, 2011, p. 4.

48. Daniel DARLING, *BRIC Military Modernization and the New Global Defence Balance*, European Dialogue, 2010, URL: <http://eurodialogue.org/BRIC-Military-Modernization-and-the-New-Global-Defense-Balance>.

BIBLIOGRAFIE:

1.*** *Chicago Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*, Press Release (2012) 062, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease.

2.*** „Conceptul Strategic pentru Apărare și Securitate al Statelor Membre al Organizației Tratatului Nord-Atlantic, adoptat de șefii de state și de guverne la Lisabona. Angajare activă, apărare modernă”, în *Impact Strategic*, nr. 4[37]/2010.

3.***, Council of the European Union, *EU training mission in Mali launched*, Brussels, 18 February 2013, <http://www.eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/135524.pdf>.

4.***, *EU Relations with Mali*, <http://eeas.europa.eu/mali/>.

5.***, National Intelligence Council, *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, December 2012, www.dni.gov/nic/globaltrends.

6.***, *Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare*, Bruxelles, 11 decembrie 2008,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/press_data/RO/reports/104652.pdf.

7.***, *Strategia Europeană de Securitate. O Europă sigură într-o lume mai bună*,

<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIRO.pdf>

8.***, *The NATO-EU Strategic Partnership*, <http://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf>

9.***, *Trans-Atlantic Declaration on EC-US Relations*, 1990, http://eeas.europa.eu/us/docs/trans_declaration_90_en.pdf

10.***, United States of America Department of Defence, *Sustaining US Global Partnership: Priorities for the 21st Century*, January 2012, http://www.defense.gov/news/defense_strategic_guidance.pdf

11. CĂSARINI, Nicola, *The European pivot*, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_Asia.pdf, March 2013

12. CLINTON, Hillary, *US and Europe: A revitalized global partnership*, discurs susținut la Institutul Brookings, 29 noiembrie 2012, <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/11/201223.htm>

13. FERGUSSON, Niall, „A World Without Power”, în *Foreign Policy*, 1 July 2004, http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/07/01/a_world_without_power?page=0,3

14. FÜLE, Stefan, *Speech – EU-Turkey bound together*, June, 7th, 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-517_en.htm

15. GREVI, Giovanni, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.

16. HAASS, Richard N., „The Age of Nonpolarity”, în *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, May/June 2008, pp. 44-56.

17. JANES, Jackson, „Sharing Global Responsibilities”, în *IP Journal*, 1 May 2010, <https://ip-journal.dgap.org/en/ip-journal/regions/sharing-global-responsibilities>

18. NYE, Joseph S. Jr., „The Future of American Power. Dominance and Decline in Perspective”, în *Foreign Affairs*, Vol. 89, no. 6, November/December 2010.

19. SLAUGHTER, Anne-Marie, „Two NATOs in One”, 5 June 2012, <http://we-nato.org/2012/06/05/two-natos-in-one/>

20. THOMAS, Jim, „Asigurătorul Asigurătorilor”, în *Foreign Policy România*, nr. 25, noiembrie/decembrie 2011.

INTERESELE IRANIENE ÎN AFGANISTAN ȘI CARACTERUL LOR CONTRADICTORIU

Dr. Eubomír ČECH*

Lunga istorie comună a Iranului și Afganistanului este legată prin apropierea și interconectarea lor culturală. Afganistanul și Iranul sunt parțial legate datorită asemănării de limbă și a religiei šiite. În plus, există o interdependență dată de existența unui număr mare de refugiați afgani care au emigrat în Iran odată cu începerea războiului, după 1979. În plus, există interesele politice, ideologice, economice și de securitate iraniene în raport cu vecinul de la est, pe care Iranul le-a făcut vizibile în diverse moduri. Se poate observa o anumită contradicție. Pe de o parte, Iranul distribuie arme talibanilor sunniți, iar, pe de altă parte, această țară face parte din grupul de state care investesc enorm pentru refacerea Afganistanului, în special în partea vestică. Această tactică a Iranului, contradictorie, dă impresia unei confuzii cu privire la interesele lor strategice în Afganistan. Angajamentul iranian din Afganistan nu are aceleași motivații ca implicarea Teheranului în Irakul învecinat. În ceea ce privește Afganistanul, Iranul se teme de colapsul statului aflat în vecinătatea sa și de impactul pe care l-ar putea avea asupra propriei sale stabilități interne. Bazat pe contextul istoric al relațiilor dintre cele două state, articolul analizează natura politicii iraniene de tip „sanctiune și recompensă” față de vecinul lor estic. O politică ce cu greu poate fi considerată echilibrată.

Cuvinte-cheie: interese naționale, relații bilaterale, patrimoniu istoric comun, statut inegal, stat vecin instabil, infiltrare, talibani.

Introducere

Persia (ca predecesor al Iranului, după 1935) s-a lăudat de mai multe ori în trecut cu statutul său

puternic. În istoria sa modernă, Iranul a acționat mai degrabă ca o țară nevoită să gestioneze constant multiple amenințări la adresa stabilității și securității sale. În prezent, Iranul (oficial Republica Islamică Iran – *Jomhuriye Eslāmiye Irān*) își revendică statutul de putere regională, interesele sale fiind orientate în patru direcții: Turcia și Caucazul de Sud; Orientul Mijlociu și Golful Persic; Asia Centrală – Afganistan; Asia de Sud (Pakistan și India).

Acest studiu se concentrează mai ales pe a treia direcție, care a dobândit o importanță mai crescută odată cu sfârșitul Războiului Rece și atunci când a fost necesar să se gestioneze problema definirii relațiilor dintre Republica Islamică Iran și țările vecine din nord și est. Cu toate acestea, relațiile cu Afganistan au un caracter aparte, așa cum va fi arătat pe parcursul lucrării.

Prezența trupelor americane în Afganistan și Irak, în primii zece ani ai noului mileniu, a fost percepută la Teheran cu o anumită anxietate. Proximitatea acestora a fost resimțită ca o amenințare față de Republica Islamică Iran¹, proximitate care, în anumite situații, poate să ducă, în opinia mea, la un conflict armat. Statele Unite nu au ascuns faptul că Iranul se află în centrul intereselor lor de politică externă. Iranul se învecinează cu Pakistan și Afganistan, adică, din punctul de vedere al SUA, cu statele care formează frontul principal în cadrul așa-numitului „război împotriva terorismului”.

În general, nu este un secret faptul că Teheranul a sprijinit, mai mult sau mai puțin discret, partide și militanți šiiti în Irak. În opinia noastră, un scenariu identic este proiectat atât în Pakistan, cât și în Afganistan. Participarea iraniană în Afganistan este marcată de o anumită duplicitate, în sensul că, pe de

* Dr. Eubomír ČECH este conferențiar universitar la Departamentul de Relații Politice și Internaționale, Facultatea de Relații Internaționale a Universității de Economie din Bratislava, Republica Slovacă. E-mail: francuz@post.sk

o parte, au existat canale de distribuire de arme îndreptate către talibanii sunniți² (luptând împotriva forțelor americane din Afganistan), în timp ce, pe de altă parte, iranienii contribuie cu investiții mari la dezvoltarea economică și la reconstrucția Afganistanului³, în special în partea de vest, cu care se învecinează.

Politica aparent contradictorie a Iranului ne face să credem că această țară nu are interese strategice importante evidente în Afganistan. Implicarea Iranului în Afganistan și activitățile sale în Irak nu au un stimul comun. Dacă strategia iraniană față de Irak a fost motivată mai ales de eforturile de a complica planurile SUA și ale Occidentului, în schimb Iranul este îngrijorat de faptul că Afganistanul este un stat în colaps. Politica de vecinătate a Iranului poate fi rezumată prin cuvintele academicianului rus Leonid Șerbașin: „Iranienii sunt pragmatici ... ei obișnuiau să își înșele partenerii. Ei sunt preocupați de propriile interese, mai degrabă decât de interesele societății internaționale sau de suferințele omenirii”⁴. Intenția acestui studiu este de a prezenta cititorului activitățile iraniene din Afganistan, de a le defini obiectivele și de a arăta natura politicii iraniene de tip „sanctiune și recompensă” față de vecinul lor din Est.

1. Cadrul istoric al relațiilor

Interesele iraniene asupra teritoriilor afgane sunt mai vechi de 2000 de ani. Ele nu sunt doar rezultatul secolelor în care Afganistanul de astăzi a fost sub stăpânirea Persiei (cu accent pe locația strategică a orașului Herat, situat în vestul Afganistanului), ci și al persistenței memoriei perioadei de glorie a vechiului imperiu persan⁵.

În timpul domniei lui Cyrus cel Mare (559-530 î.Hr., întemeietor al dinastiei Ahemenide), triburile iraniene au reușit să se structureze sub forma unui stat puternic și tot mai extins⁶. Imperiul persan Ahemenid se întindea din Grecia și Egipt până înspre teritoriile actuale ale Afganistanului și Pakistanului. El a dispărut însă în 331 î.Hr., când liderii și armata persană au fost înfrânți de forțele lui Alexandru cel Mare în cadrul uriașei sale campanii de extindere spre est.

În următoarele secole, pe teritoriul persan au apărut și au dispărut diverse structuri statale – unele incluzând teritoriul Afganistanului de azi. Imperiul Part și apoi cel Sassanid au inclus părți ale Orientului Apropiat (de la Marea Mediterană) până în Asia Centrală și India de azi. Dominația persană în regiune a durat până la expansiunea arabo-

islamică: în anul 644 d.Hr. forțele arabe cuceriseră deja mare parte din Iran, Islamul câștigând treptat o poziție dominantă în regiune.

În continuare, în Persia au domnit atât dinastii locale, cât și străine. Iranienii au devenit din ce în ce mai influenți în perioada califatului Abbasid. Din secolul al IX-lea și până în secolul al X-lea, dinastia Samanidă a condus Afganistanul și a adus dominația persană pe teritoriul afgan. În secolul al XI-lea, o dinastie turcă a preluat conducerea și, două secole mai târziu, au venit mongolii din est. În secolul al XV-lea, orașul Herat a fost capitala lui Jahan Shah – conducător al dinastiei turce Quara Qojunlu. La începutul secolului al XVI-lea, Ismail I – fondatorul dinastiei Safavide – a devenit șah, acesta convertindu-i pe persani la šiism. După moartea lui, Tahmasp I a preluat conducerea, la vârsta de doar 10 ani.

În ciuda faptului că persanii au pierdut multe teritorii estice din cauza raidurilor uzebece, șahul Tahmasp a reușit să obțină controlul asupra Heratului pentru o perioadă. Mai târziu, între secolele XVI și XVII, șahul Abbas a reformat armata persană și a continuat războiul împotriva uzbekilor cu scopul de a extinde domnia safavizilor către întregul Afganistan de vest. La începutul secolului al XVIII-lea, dinastia Safavidă a dispărut; în Afganistan, triburile influente Ghilzai și Abdali s-au răzvrătit ulterior împotriva puterii persane.

Preluarea puterii de către dinastia Qajar, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a condus la structurarea unei modernități și a unui naționalism iranian. Când Iranul a început să construiască instituții și o structură tipică pentru un stat național, șahul Muhammad revendica tot mai mult Heratul. Aceasta a fost o situație strategică total diferită în Asia Centrală, unde anumite puteri coloniale europene se luptaseră timp îndelungat pentru influență. Conducătorii britanici din India s-au temut de interesele imperiale rusești din India, precum și de posibila alianță iraniano-rusă din Afganistan. Ca rezultat al presiunii britanice, șahul Muhammad s-a retras de pe teritoriul afgan.

Cu toate acestea, membrii dinastiei Qajar nu au renunțat la interesul lor în ceea ce privește Heratul, care avea o importanță strategică pentru ei. Iranienii erau convinși că dobândirea orașului și a împrejurimilor acestuia ar fi făcut mai ușoară protejarea Khorasanului (o zonă agricolă importantă), a orașului sfânt Mashhad precum și apărarea centrelor urbane iraniene de raidurile din ce în ce mai distructive ale triburilor turkmene. În octombrie 1856, forțele iraniene ale șahului Naser

Al-Din au cucerit Heratul. Reacția britanică a avut loc imediat: 6000 de soldați britanici au debarcat în portul iranian Bushehr. Iranienii, surprinși, au fost de acord cu condițiile pactului parizian din 1857 și s-au retras de pe teritoriul afgan.

Iranul încă pretinde Heratul, considerându-l ca făcând parte din moștenirea sa istorică și culturală. Interconectarea Iranului cu vecinul său estic nu are doar caracter istoric. Mulți afgani au legături de sânge cu persii și sunt asemănători din punct de vedere etnolingvistic. Cel mai mare grup etnic din Afganistan este al paștunilor (cca 45%) – uneori considerați în mod greșit ca singurii afgani la modul propriu. Dar există și alte grupuri etnice care au structuri identitare comune cu persanii iranieni. Cele mai mari sunt cel Tadjic (cca 38%) și Hazara (cca 10%). Există, de asemenea, și câteva grupuri mai mici, cum ar fi Baloch și Nuristani. Aproximativ 50% din poporul afgan vorbește dari – o limbă afgană ce face parte din grupul limbilor persanofone, care este una dintre cele două limbi oficiale din Afganistan (cealaltă fiind paștună).

După războiul britanic-iranian de la mijlocul secolului al XIX-lea, nu au mai fost alte încercări ale Teheranului pentru a obține controlul asupra teritoriului vestic al Afganistanului. Până la victoria revoluției islamice din Iran în 1979, cele două țări au avut interese similare, fapt ce le-a permis cooperarea.

2. Situația după revoluția islamică din Iran

Implicarea mai semnificativă a regimului iranian actual în Afganistan poate fi observată de la începutul anilor '90, atunci când Republica Islamică Iran a sprijinit revolta antitalibană și minoritățile religioase și etnice apropiate Teheranului împotriva radicalismului sunnit. Tensiunea dintre cele două state s-a intensificat în 1998, când talibanii, după cucerirea orașului de Mazar-i-Sharif, din nordul Afganistanului, au ucis mai mulți diplomați iranieni. Reacția iraniană la acest eveniment a fost un exercițiu militar amplu la care au participat aproape 300.000 de soldați și această situație a fost foarte aproape să se transforme în război⁷.

După evenimentele din 11 septembrie din SUA și campania militară aliată antitalibană din 2001, Iranul și-a menținut contactele cu un număr de grupuri armate și chiar a demarat sprijinirea altor grupuri care au început să apară. Această strategie a servit Iranului pentru menținerea influenței în Afganistan și, în același timp, a fost un instrument al activităților împotriva Statelor Unite. Preocupările Iranului cu privire la prezența militară americană la

frontiera sa vestică (Irak) și la cea din est (Afganistan) au condus, în opinia mea, la o frustrare considerabilă. De teamă ca nu cumva Afganistanul proamerican să ofere americanilor importante oportunități militare și strategice la frontiera cu Iran, Teheranul a aplicat strategia de a sprijini, practic, toate grupurile armate antiamericane importante din Afganistan. Chiar dacă factorul etnic și religios joacă un rol important în sprijinul iranian, s-a dovedit că nu este cel mai important. Potrivit raportului american privind terorismul, Iranul este dispus să furnizeze arme, muniții și alte echipamente militare către sunniții paștuni radicali, către talibanii de care, anterior, îl despărțea o rivalitate ideologică⁸.

Cel mai important mod de a sprijini rebelii antiamericani constă, în principal, în aprovizionarea cu arme și sprijin financiar. Începând cu anii '90, în politica internațională, Iranul este considerat un stat pragmatic, dispus să sponsorizeze orice structură politică sau militară care i-ar putea fi utilă intereselor sale regionale mai ales în ceea ce privește limitarea influențelor externe, în primul rând americane, la frontiere. Este, în prezent, cazul talibanilor și al grupurilor paștune, legate de ele. În mod paradoxal, aliații SUA – Arabia Saudită⁹ și Pakistanul – sunt printre susținătorii lor. Pakistanul, cu serviciile lui secrete ISI, la mijlocul anilor '90, a ajutat la instruirea talibanilor în taberele de refugiați afgani de la frontiera afganopakistaneză¹⁰. Activitățile iraniene intră astfel în competiție cu cele ale Arabiei Saudite și ale Pakistanului pentru conducere regională.

La început, nu se știa prea multe lucruri despre originea armelor care au apărut în Afganistan. Cu toate acestea, era evident că armele au ajuns acolo prin Iran. Acestea erau pistoale, lansatoare de grenade propulsate de rachete și explozibili plastici. Reacțiile și comentariile reprezentanților militari americani au fost la început foarte atente – comentariile sugerau că „armele ar fi fost fabricate în Iran”. Mai târziu, comentariile făceau referire la liderii talibani care, conform relatărilor, au permis aceste livrări de arme, inclusiv pe cele de arme grele. Unele informații cu privire la livrările de arme iraniene au fost confirmate ulterior ca urmare a seriilor de pe arme. În ciuda acestui fapt, livrările de arme pentru talibani nu sunt la fel de mari ca cele pentru alte grupuri apropiate Iranului, etnic și religios. Acest aspect este în mare măsură afectat, de asemenea, de problemele logistice care apar atunci când este necesar transportul de mărfuri pe întreg teritoriul Afganistanului în zonele controlate de talibani. Traseul mult mai convenabil al livrărilor

pentru talibani vine direct din Pakistan, ceea ce este mai ușor, datorită legăturilor reciproce puternice și a identității etnice a paștunilor de pe ambele părți ale graniței¹¹.

Iranul este precaut cu privire la aprovizionarea talibanilor, parțial influențat de faptul că acesta nu dorește ca talibanii să devină din nou cel mai puternic și bine echipat grup din Afganistan. Din punctul de vedere al Iranului, cea mai bună strategie pare să fie menținerea puterii talibane doar pentru a le permite să slăbească în mod eficient poziția americană în țară. Nu este cu siguranță pe placul Iranului să restabilească regimul talibanilor¹²; în conformitate cu această idee, putem presupune că, de îndată ce forțele occidentale se retrag din Afganistan, sprijinul iranian pentru sunniții paștuni va fi întrerupt și acest sprijin va fi și mai concentrat pe alte puteri preferate din țară.

Un exemplu în acest sens este cazul Gulbuddin Hekmatyar¹³, care a avut relații bune cu Iranul. În 1997, Hekmatyar a fugit de talibani în țara vecină – Iran, unde a găsit un refugiu în Teheran. Guvernul iranian l-a considerat de atunci un „paștun util”, care s-a întors în Afganistan în 2002 și s-a alăturat luptei active împotriva Statelor Unite. Grupul lui este un receptor important al sprijinului iranian, dar Hekmatyar, la fel ca și talibanii, este un jucător pragmatic, orientat mai mult spre Pakistan și care acționează departe de granița Iranului cu Afganistanul. Poziția și activitățile sale sunt mult mai dependente de subvențiile din partea pakistaneză decât de cele din partea iraniană. În acest caz, putem presupune, de asemenea, că, după retragerea forțelor de coaliție din Afganistan, cooperarea sa cu Iranul va scădea în mod semnificativ. Hekmatyar a cooperat cu Iranul în aprovizionarea cu arme, muniții și alte echipamente militare, dar, spre deosebire de alți războinici afgani, el nu a participat activ la contrabanda cu droguri¹⁴.

Iranul a sprijinit, de asemenea, și alte grupuri, rețele și indivizi în Afganistan. Acestea sunt în special comunitățile tadjice și hazare, datorită apropierei lor religioase și etnice. Iranul a avut cea mai mare influență pe termen lung în provincia Herat însă influența sa nu ar trebui subestimată nici în centru, la Kabul. Iranienii au sprijinit formarea unor relații de loialitate și de cooperare cu înalți oficiali guvernamentali, în special prin intermediul unor stimuli financiari. De exemplu, oficiali de la biroul președintelui afgan ar primi, conform unor surse iraniene, două milioane de euro pe an. Este evident că acest stimul financiar îl afectează (direct

sau indirect) însuși pe președinte în procesul său de propunere și de luare a deciziilor¹⁵.

Un alt exemplu al influenței Iranului în Afganistan a fost reprezentat de relațiile pe care le-a întreținut Teheranul cu unul dintre aliații săi, Burhanuddin Rabbani, etnic al grupului tadjic, fost președinte afgan, luptător împotriva talibanilor, care se deplasa adesea în Iran. El a avut legături strânse cu regimul iranian, iar biroul său din centrul Teheranului a fost plătit și chiar protejat de guvernul iranian. Asasinarea sa în 2011 a însemnat o pierdere semnificativă pentru influența Iranului în Afganistan. În acest context, au existat multe speculații conform cărora moartea lui Rabbani ar fi putut fi un produs al rivalității iranio-pakistaneze în Afganistan.

O penetrare mai importantă a Iranului în Afganistan a avut loc după căderea talibanilor și, de atunci, Iranul a cooperat cu mai multe organizații: Frontul Islamic Unit pentru Salvarea Afganistanului – o organizație ce luptă împotriva talibanilor, cu grupările šiite *Harakt-i-Islami* (Mișcarea Islamică), *Hezb-i-Wahdat-e Islami* (Partidul Unității Islamice), *Shura-e-Itehad* (Uniunea Frontul Islamic), *Sazman-e Nasr* (Organizația Victoriei) și *Sepah-i-Pasdaran* (Armata Gardienilor Revoluției Islamice), *Jumbesh-i-Melli Islami* (Mișcarea Islamică Națională), reprezentând minoritățile uzbekă și turkmenă, dar și cu mișcarea sunnită *Hezb-i-Islami* (Partidul Islamic).

Receptori influenței ai sprijinului financiar iranian și aliați importanți în politica afgană a Teheranului sunt: Ismail Khan, Mohammad Mohaqiq, Sayed Hussain Anwari, Daud Saba sau Muhammad Asif Muhsini. Ismail Khan este, în prezent, probabil, cel mai important aliat al Iranului în Afganistan. Acest etnic tadjic și fost comandant al Alianței Nordice antitalibane a primit sprijin iranian timp îndelungat. El este principalul lider al provinciei Herat și, în același timp, ministrul apei și energiei în guvernul central de la Kabul. El este adesea poreclit „președintele iranian”, în legătură cu orientarea sa puternică față de vecinul său vestic¹⁶. În opinia autorului, este mai mult decât probabil că însuși Khan va fi cel mai important om în Afganistan, după retragerea forțelor coaliției din țară.

Un alt aliat menționat este Mohammad Mohaqiq, în prezent, membru al parlamentului, fondator și președinte al Partidului Unității Islamice Populare din Afganistan. El este liderul neoficial al populației Hazara. Când a deținut funcția de vicepreședinte, a reprezentat în mod semnificativ interesele Iranului,

ceea ce a fost unul dintre motivele de tensiune dintre el și președintele Karzai.

Sayed Hussain Anwari este hazara šiit, în prezent membru al Parlamentului și fost guvernator al provinciei Herat. Legăturile sale cu Iranul au apărut pe durata războiului civil, când a fost comandantul Alianței Nordice. Ca guvernator al Heratului în anii 2005-2008¹⁷, el a devenit un instrument important al activităților iraniene din provincie, precum și în restul țării. El a permis multor companii iraniene să facă afaceri și să investească în Herat. Același lucru este valabil și pentru Daud Saba, succesorul lui Anwari pe postul de guvernator al Heratului. El este, în opinia autorului, un aliat important al Teheranului, cu care cooperează îndeaproape, de asemenea făcând tranzacții cu companii iraniene.

În domeniul religios, Asif Muhsini a fost un instrument iranian important în Afganistan. Muhammad Asif Muhsini este un *marja*' (autoritate teologică supremă în šiismul duodeciman), un mare ayatollah de origine tadjică, și care, în ciuda neînțelegerilor sale cu ayatollahul Khomeini în anii '80, a fost o importantă autoritate religioasă afgană proiraniană. Religia joacă un rol important în Afganistan, aspect datorită căruia Iranul își consolidează puterea. Principala organizație religioasă iraniană care acționează în Afganistan este Comitetul Imam Khomeini Emdad (sau Fundația de Ajutorare Imam Khomeini), care sprijină financiar partizanii šiiti peste tot în lume, cu condiția ca aceștia să fie dispuși loialității față de Teheran. Comitetul are propriile surse de finanțare a activităților culturale și religioase din Afganistan – sprijin pentru celebrarea zilei Ashura¹⁸, construirea moscheilor šiite, a școlilor religioase și a centrelor de cultură, predarea limbilor farsi (persana afgană – a doua limbă oficială a țării) și araba sau tipărirea și distribuirea Coranului. În timp ce reprezentanții religioși afgani predau în aceste moschei și școli, ei înșiși au fost educați în centre iraniene în Qom sau în Mashhad. Astfel, ei întrușchipează voința reprezentanților religioși iranieni în Afganistan¹⁹.

3. Sprijin economic iranian pentru Afganistan

Iranul a participat la reconstrucția Afganistanului și a sporit prezența sa economică și culturală în cadrul investițiilor în vecinul lor din Est. Investițiile au fost direcționate în administrație, infrastructură, energie, agricultură, sănătate și comunicare publică²⁰. Conform Serviciului American de Cercetare al Congresului, guvernul de la Teheran a oferit Afganistanului în 2001 ajutor umanitar și sub

formă de combustibil și transport în valoare totală de 500 de milioane de dolari²¹.

În 2009, Iranul a fost a patra cea mai mare sursă de investiții străine directe în Afganistan. Iranul este unul dintre principalii parteneri de afaceri ai țării (împreună cu SUA, Pakistan, India, Rusia și Germania)²². Valoarea oficială a schimburilor comerciale oficiale iraniano-afgane a fost într-o creștere continuă. În 2001, suma a fost de doar 10 milioane USD, în timp ce în anul 2006 a crescut până la 500 milioane USD²³. Vânzările de bunuri au crescut, în mare parte ca urmare a reducerii cu 90% a taxei de import, care a fost propusă de guvernul de la Teheran.

Se presupune ca activitățile Teheranului în reconstrucția uneia dintre cele mai sărace țări din lume are ca scop prevenirea colapsul Afganistanului ca stat. Un vecin ca acesta ar fi pentru Iran (făcând față cu greu propriilor probleme economice și sociale) sursa unui val și mai mare de refugiați și a unor amenințări sub formă de criminalitate organizată și droguri.

Este demn de menționat faptul că majoritatea investițiilor iraniene din Afganistan sunt orientate spre trei provincii de frontieră – Herat, Farah și Nimroz și includ proiecte de infrastructură, construirea de drumuri și poduri, educație, infrastructură energetică și telecomunicații. Iranul a construit o secțiune de 176 km de cale ferată la Herat, a modernizat clădirile vamale și a interconectat docurile iraniene de la Chabahr cu Kandahar și Kabul²⁴. Cea mai mare fabrică de automobile iraniană *Iran Khodro* a anunțat investiții de până la 20 de milioane de euro pentru construcția unei fabrici de automobile în Herat. Mai mult decât atât, Iranul a deschis o Cameră de Comerț pentru contacte de afaceri mai rapide și mai ușoare. O nouă ramură a Universității Firdowski din Mashhad va fi deschisă în curând în Herat²⁵.

Țelul Teheranului nu este doar reconstrucția, ci și integrarea provinciilor de frontieră ale Afganistanului în infrastructura și comerțul Iranului. Când proiectele planificate în provinciile Herat, Farah și Nimroz vor fi gata, acest teritoriu afgan va fi mai integrat cu vecinul lor vestic decât cu restul Afganistanului²⁶.

Dezvoltarea economică a acestor zone de frontieră ale Iranului ar trebui, de asemenea, să consolideze situația securitară din această zonă. În primul rând, se dorește ca acestea să fie o nouă zonă-tampon pentru a separa Iranul de provinciile afgane instabile. Astfel, protecția frontierelor cu Afganistanul este întărită și,

în contextul războiului împotriva drogurilor, se construiește un zid de beton de 936 km de-a lungul graniței cu Afganistanul. În cele din urmă, dezvoltarea asistenței și a investițiilor reprezintă acoperirea perfectă pentru activitățile iraniene secrete din zona de care este prezent inamicul strategic al Iranului – Statele Unite ale Americii.

4. Provincia Herat în centrul atenției

Așa cum s-a menționat anterior, cel mai mare interes iranian în Afganistan este axat, din punct de vedere geografic, pe provinciile limitrofe cu Iranul. O atenție deosebită este acordată provinciei Herat, care este strâns legată de Iran (din punct de vedere istoric, etnic, lingvistic și religios) și mulți iranieni o consideră chiar și astăzi o parte a Iranului, care doar datorită conjuncturilor istorice a ajuns să fie anexată Afganistanului.

Cetățenii din Herat vorbesc persana modernă – *farsi*, care este aproape identică cu limbajul comun de zi cu zi pe întreg teritoriul Iranului. Ei se diferențiază în acest fel de restul Afganistanului, deoarece *dari* este, în multe moduri, diferită de persană. Apropierea provinciei Herat de provincia iraniană Khorasan este rezultatul, de asemenea, a sute de ani de migrație, a sedentarizării și schimburilor comerciale între cele două zone. Locuitorii din Herat lucrează adesea în Iran, studiază, fac comerț, își formează familii în Mashhadul iranian și trimit banii câștigați rudelor în Afganistan. Herat este, în general, considerată una dintre provinciile cele mai democratice, cele mai liberale și cele mai potrivite pentru viață din Afganistan. Iranul are o mare influență aici datorită transferului de bani și a investițiilor directe sau indirecte. Acestea facilitează construirea de școli, moschee, spitale și clădiri administrative. Finanțele sunt furnizate de Teheran și proiectele sunt finalizate de către inginerii afgani, care au studiat la universități tehnice iraniene.

Iranul investește, de asemenea, și în infrastructura transporturilor în provincie. Ei construiesc rețeaua de drumuri, de exemplu, traseul de la Eslam Qal'eh, la granița cu Iranul, până în orașul Herat, sau construiesc drumuri care duc, în sud, la un important port iranian, Chabahr. Recent, au fost, de asemenea, construite drumuri care duc în nord și fac, astfel, conexiunea între Iran și Turkmenistan și mai ales cu Uzbekistanul și Tadjikistanul prin teritoriul afgan. Investiții mari sunt orientate către dezvoltarea de căi ferate, între care cea dintre Afganistan și Iran constituie o arteră

care ajunge până în Golful Persic și, de asemenea, constituie legătura cu sistemul de cale ferată spre Europa, Rusia și Asia Centrală. Este necesar să subliniem că totul este sub controlul Teheranului²⁷. În afara investițiilor directe în infrastructură și construcții, Iranul exportă către Afganistan cantități mari de materiale de construcții. În provincia Herat, Iranul este furnizorul exclusiv de asfalt. Datorită acestui fapt, Iranul participă nu doar la dezvoltarea infrastructurii, dar are și un control semnificativ asupra planificării și execuției.

Pentru Iran, este foarte important. Fără Iran, Heratul și alte zone ar fi lipsite de consumabile, energie, mașini și produse alimentare. Pe o scară largă, Iranul furnizează vehicule (precum producția iraniană a fabricii de automobile Iran Khodro și SAIPA), benzină, ulei, produse alimentare și medicamente. Datorită acestor bunuri, Iranul este foarte popular în Herat, bucurându-se în special de favoarea administrațiilor locale, a primăriilor, a instituțiilor locale, pe care le „recompensează” cu regularitate cu o anumită sumă de bani și, astfel, le câștigă loialitatea și bunăvoința, precum și spațiul pentru propriile investiții în regiune.

Un alt instrument iranian în Afganistan îl reprezintă consulatele. Principala lor misiune oficială este de a emite vize pentru afganii de rând și pentru oamenii de afaceri. Cu toate acestea, în ceea ce privește combinarea a doi factori – o fluctuație mare de oameni de la un stat la altul și permeabilitatea frontierelor – acesta nu este un serviciu foarte popular. Numărul celor care au vize oficiale este mai redus decât al celor care posedă vize neoficiale sau trec frontiera fără vreun document oficial. Un rol mult mai important al consulatelor iraniene din Afganistan (mai ales în provinciile de frontieră Herat și Nimroz) este acela care caracterizează toate consulatele și ambasadele – obținerea de informații.

La fel ca și în alte țări musulmane, o altă sursă iraniană de influență în Afganistan este reprezentată de fundații (*wakf*). Primele două ca mărime – *Bonyad-e Shahid* și *Bonyade-e Mostazafan*²⁸ participă, direct sau indirect, la investițiile în infrastructură, la construirea de materiale necesare și la industria energetică. Ele sunt legate de mulți oameni de afaceri care creează noi societăți cu nume și structuri independente de fundațiile iraniene, ceea ce face să fie foarte greu de dovedit interconectarea acestora sau implicarea fondurilor iraniene în comerț. Acesta este modul în care sute de companii acționează în Herat și alte provincii. Ele participă la

contractele de guvernare (afgane și iraniene), care sunt, de fapt, conduse de fundații iraniene²⁹.

5. Problema refugiaților afgani

Refugiații afgani și lucrătorii sezonieri constituie o problemă care influențează relațiile dintre Teheran și Kabul într-un mod negativ. Numărul estimat este de 2.500.000 persoane³⁰. Ministerul de Interne al Republicii Islamice Iran vede ca principale cauze pentru această stare situația economică și securitară din Afganistan³¹. Migrația se face mai ușor datorită limbilor similare (dari – limba persană afgană) și a religiei comune (șiism), care este practică de o parte a populației afgane.

În trecut, mai ales în anii '60 și '70, migrația a fost controlată în mod oficial. În următoarele două decenii, mase de refugiați de război afgani s-au îndreptat spre Iran. Cu toate acestea, deoarece ei nu aveau un statut oficial de refugiați, orice traversare a graniței, era, la vremea respectivă, considerată ca flux de muncitori ilegali.

După căderea regimului taliban, în 2001, a început faza de repatriere. Cu toate acestea, au existat mai multe piedici. Din aprilie până în iulie 2007, aproximativ 130.000 de afgani au fost expulzați din Iran. Din cauza criticilor internaționale, oficialii iranieni au redus ulterior rata expulzărilor forțate și, în iulie 2007, în cele din urmă, acestea au încetat³².

Este evident că politica de deportare a refugiaților afgani a fost determinată de propagandă și de problemele interne. Atitudinea negativă a societății iraniene față de refugiații afgani poate fi încă văzută în Teheran. Guvernul populist al președintelui Mahmoud Ahmadinejad și-a acuzat vecinul instabil de criza economică din Iran. Scandalul provocat de problema deportărilor masive de refugiați afgani avea rolul de a distra atenția publicului de la problemele economice ale țării³³.

Politica deportărilor refugiaților afgani servește, în principal, la crearea de presiuni asupra guvernului afgan, deoarece Iranul este conștient de faptul că Afganistanul nu este în măsură să accepte 2,5 milioane de oameni. Acceptarea unui număr mai mare de refugiați ar destabiliza situația vecinului estic al Iranului. Astfel, Teheranul sugerează faptul că soluția pentru securitatea părții vestice a Afganistanului este în mâinile Iranului și nu a Washingtonului. Politica dură față de refugiați trebuia să obțină sprijin public pentru administrația lui Ahmadinejad. Astfel, criteriile pentru refugiații afgani s-au înăsprit. De exemplu, dreptul lor de

ședere în mai multe provincii și orașe iraniene a fost suspendat³⁴.

Negocierile și manevrele diplomatice ar putea aduce unele rezultate în următorii ani. Teheranul a atenuat viteza și cursul deportărilor forțate. În ciuda acestui fapt, la începutul anului 2009, au existat din nou unele informații despre deportări. Conform acestor informații, 9.000 de afgani au fost deportați în luna ianuarie și aproximativ 13.000 în aprilie. În 2010, aproximativ 7.500 de afgani s-au întors din Iran. În anul următor, au fost mai mult de 15.000 de persoane, iar principalele provincii în care oamenii s-au întors au fost Kabul (26%), Nangahar (14%), Herat (8%), Kandahar, Laghman, Balkh, Baghlan și Paktya (fiecare 4%)³⁵.

6. Preocupări de securitate

Tensiunea în relațiile dintre Iran și Occident a crescut în ultimii 33 de ani. Șahul Pahlavi (aliat al SUA) a fost înlocuit de regimul teocratic al ayatollahului Khomeini, care a fost denumit de către Statele Unite ale Americii „Marele Satan”. Americanii au reacționat, ulterior, prin includerea Iranului în rândul statelor situate în „Axa Răului”. Situația s-a complicat după ce Iranul a inițiat programul nuclear. Dar, din punct de vedere al guvernului iranian actual, rădăcinile neîncrederii față de țările occidentale datează încă din anul 1953, atunci când prim-ministrul Iranului, Mohammad Mossadegh a fost înlocuit printr-o lovitură de stat orchestrată de Marea Britanie cu ajutorul Statelor Unite ale Americii; astfel, autoritatea șahului pro-american Muhammad Reza Pahlavi a fost instalată, împotriva curentului naționalist iranian.

Astfel, este destul de logică explicația că sprijinul iranian pentru rebelii afgani ar trebui să contracareze planurile americane de stabilizare a regiunii. Prezența forțelor americane și a coaliției în apropierea frontierelor iraniene este considerată în Teheran ca o amenințare imediată la adresa securității naționale. Instruirea și furnizarea de echipamente pentru rebeli are ca scop contracararea forțelor militare și a potențialului coaliției. Dacă luăm în considerare faptul că o tactică similară de sprijin a fost aleasă de Teheran și în cazul rebelilor iranieni, se poate concluziona că strategia iraniană este de a disipa efortul militar al coaliției pe o suprafață cât mai mare. Instabilitatea din Irak a fost benefică și pentru obiectivele economice ale Iranului. Aceasta a cauzat scăderea producției de petrol irakian, căruia, prin urmare, i-a scăzut prețul pe piețele mondiale, iar Iranul a obținut mai mult profit.

O astfel de explicație a strategiei iraniene și a atitudinii față de Afganistan nu este completă. În primul rând, nu se ia în considerare diversitatea angajamentului iranian în problemele Afganistanului, pe care le-am abordat în părțile anterioare ale acestui articol. Dacă Iranul ar fi interesat doar de distragerea atenției și slăbirea forțelor americane și ale coaliției, de ce ar căuta astfel de mijloace financiare pentru a restabili Afganistanul? În al doilea rând, orice guvern ar fi la putere în Teheran, el va trebui să înfrunte aceleași provocări de ordin economic, etnic, ori religios. Astfel, este mai important să înțelegem interesele iraniene în Afganistan ca unele privind o țară vecină aflată în colaps³⁶.

7. Factorul afgan ca instrument de rezolvare a problemelor iraniene

În general vorbind, orice stat instabil, cu un lider și o administrare slabă și frontiere permeabile în reprezintă o problemă pentru vecinii săi. O astfel de situație poate provoca complicații la nivel regional și, în unele cazuri, și la nivel global. Acesta poate fi motivul pentru conflicte, războaie civile, valuri de refugiați și crize umanitare ulterioare care trebuie să fie rezolvate de către membrii societății internaționale.

Experții dezbate felul în care poate fi caracterizată situația statului afgan în prezent. Raportul anual al organizației Fonduri pentru Pace – prin intermediul Indexului Statelor Eșuate – plasează Afganistanul pe poziția a 7-a (din cele 178 de state evaluate) în ceea ce privește riscul și posibilul curs instabil al progresului³⁷. Din acest punct de vedere, preocupările iraniene în legătură cu statul vecin instabil sunt justificate.

Iranul își folosește cu abilitate activitățile sale din Afganistan pentru propriile intenții politice interne. Între anii 2001-2005, când creșterea prețurilor la petrol a permis Iranului să ofere resurse semnificative pentru refacerea țării, au existat circumstanțe mai bune pentru consolidarea economică și, prin urmare, condiții bune ca refugiații să se întoarcă în Afganistan. De asemenea, creșterea venitului național din vânzarea de petrol a acoperit, de asemenea, problemele economice profunde ale Republicii Islamice Iran. Petrolul și gazele reprezintă aproximativ 80% din exportul iranian și mai mult de două treimi din venitul național. Sectorul energetic nu a stimulat creșterea și crearea de locuri de muncă la nivelul societății. Există și alte

mărfuri pentru export, cum ar fi covoarele și fisticul, însă ele nu sunt de mare importanță.

Prin comparație cu situația din Afganistan din perioada 2003-2006, când talibanii au început să își recupereze din nou pozițiile pierdute, și cea a Iranului, vecin cu cel mai mare producător de opiu din lume, s-a înrăutățit la rândul său. Iranul este una dintre țările cele mai afectate de creșterea dramatică a producției de opiu în Afganistan după anul 2001. În clasamentul mondial privind dependența de droguri, Iranul ocupă cele mai înalte poziții. În octombrie 2009, cercetarea Oficiului ONU pentru combaterea drogurilor și a criminalității (UNODC) a arătat că au existat cel puțin 2 milioane de persoane dependente de droguri în Iran. Iranul primește 15% din producția mondială de opiu și datele publicate arată că acest număr este în continuă creștere. Frontierele iraniene cu Afganistanul și Pakistanul sunt rute foarte solicitate în ceea ce privește traficul de droguri; 60% din opiul transportat din Afganistan trece prin Iran³⁸.

Teheranul luptă cu grupurile violente de traficanți care se deplasează de-a lungul frontierelor. Ele sunt adesea interconectate cu grupuri armate din Afganistan și Pakistan. Linia dintre crima organizată și militanții religioși extremiști se subțiază tot mai mult³⁹. Sute de agenți de securitate iranieni au fost uciși de către contrabandiști. În 2008, iraniienii au confiscat 1000 de tone de droguri și au cheltuit 500 de milioane de dolari în fiecare an în combaterea contrabandei. Cei mai mulți bani sunt cheltuiți pentru construirea infrastructurii în jurul granițelor și pe formarea ofițerilor vamali. Lipsa de resurse specializate ale oficialităților de la Kabul pentru supravegherea producției și comerțului cu opiu și refuzul de a coopera și combate aceste fenomene complică relațiile normale de vecinătate dintre Iran și Afganistan.

Când Ahmadinejad a ajuns la putere, iar situația din Afganistan a devenit din ce în ce mai puțin stabilă, a existat o schimbare semnificativă în politica iraniană. Președintele a folosit venituri mai mari din sectorul energetic pentru a spori bunăstarea persoanelor celor mai sărace. Cu toate acestea, el nu a făcut cel mai important lucru, nu a luat măsuri pentru a elimina șomajul⁴⁰.

În 2007, administrația iraniană și-a dat seama că economia are nevoie de reforme radicale. A avut loc o creștere necontrolată a dezvoltării contrabandei. Din cauza creșterii cheltuielilor publice, Teheranul a avut o sarcină dificilă de reducere a subvențiilor. De asemenea, din cauza creșterii extreme a prețurilor la

orez, sistemul de subvenții pentru produsele de panificație trebuia să fie reformat, astfel încât acesta să fie util doar pentru cei săraci și nu pentru toți cetățenii. În cele din urmă, această intenție nu a fost pusă în aplicare. Dar a existat un plan de rezervă sub forma raționalizării benzinei subvenționate.

În timpul președinției lui Ahmadinejad, politica iraniană față de Afganistan a fost influențată de mai mulți factori politici interni. Afganistanul a devenit un fel de țap ispășitor politic, care a fost considerat ca fiind cauza problemelor economice din Iran. În același timp, măsurile preliminare ale Iranului s-au axat mai puțin pe dezvoltarea și reconstrucția Afganistanului și mai degrabă pe securizarea frontierei, cu scopul de a opri traficul de droguri.

Având în vedere preocupările Iranului cu privire la drogurile de origine afgană, ne putem întreba de ce furnizează Iranul arme acelui grup care nu permite consumul de droguri pe teritoriul lor, dar folosește fără scrupule veniturile din cultivarea și exportul de produse narcotice pentru propriile lor scopuri. Să nu uităm că armele nu tranzitează în provinciile de frontieră Herat, Farah și Nimroz, ci la sud de Kandahar și Helmand. Investind în cele trei provincii, Iranul creează o zonă tampon față de alte provincii afgane. Acest lucru poate avea, cu siguranță, un efect asupra destabilizării întregului Afganistan⁴¹.

Republica Islamică Iran este foarte interesată să devină liderul regional. Iraniani sunt mândri de faima istorică a fostelor imperii persane. Afganistanul, ca stat instabil, poate să îi stimuleze aceste ambiții. Astfel, Iranul se află în fața unei sarcini dificile – de a găsi un compromis între un Afganistan puternic, care nu amenință cu droguri și valuri de refugiați, și un Afganistan rezonabil de slab care să rămână într-o poziție de subordonare față de Teheran.

8. Tendințe evolutive ale situației actuale

Evenimentele recente din domeniul politic, economic și militar au pus la îndoială capacitatea și proiectele Iranului în ceea ce privește politica sa față de Afganistan, afectată, în special, de scăderea prețului petrolului. În ultimii ani, acesta a provocat reducerea cu mai mult de 50% a venitului național și a avut un efect negativ asupra șomajului (cca 17%) și a inflației (cca 25%). Un alt factor cu care a avut de-a face Iranul a fost presiunea comunității internaționale, sub formă de sancțiuni, datorită programului său nuclear. Ultima, dar nu cea din urmă, a fost neîncrederea în rezultatele alegerilor prezidențiale, fapt ce a pus, în cele din urmă, țara într-o situație periculoasă și turbulentă. Deși

lucrurile s-au calmat după demonstrațiile de masă, nu putem spune că situația a fost rezolvată. Este doar o chestiune de timp până când societatea tânără și frustrată se va întoarce din nou împotriva guvernului din cauza înrăutățirii situației economice.

Un alt aspect al sprijinului direcționat către Afganistan rămâne sub semnul întrebării. Promisiunile politice vor fi îndeplinite cu greu în cazul în care Iranul nu are potențial economic adecvat. Criza economică a epuizat rezervele valutare străine și țara va trebui să încerce din greu să se concentreze pe problemele ei interne. Președintele Ahmadinejad a luptat pentru încrederea alegătorilor printr-o politică mai puternică de subvenții și alocații. El s-a folosit de problema afgană ca de unul dintre factorii ce justifică problemele interne.

Hassan Rouhani a câștigat alegerile prezidențiale din iunie 2013. Este prezentat ca un cleric moderat, care este strâns legat de regimul actual și, de asemenea, de „părintele fondator” al Republicii Islamice Iran – ayatollahul Khomeini, al cărui asistent a fost. Hassan Rouhani reprezintă mai degrabă o speranță decât certitudinea unei reale schimbări semnificative a politicii iraniene. În ciuda mandatului public puternic, el nu este în poziția de președinte ales în mod direct, ca în sistemele politice occidentale. În ceea ce privește afacerile externe, inclusiv politica iraniană față de Afganistan, această schimbare ar putea aduce mai puțin populism și mai mult pragmatism, atât de necesar pentru rezolvarea relațiilor bilaterale, precum și a problemelor regionale, care fac obiectul de interes al ambelor țări. În timpul investirii noului ministru al afacerilor externe, Mohammad Javad Zarif, Rouhani a anunțat că a fost în favoarea schimbării retoricii, care ar trebui să fie mai puțin conflictuală. „Politica externă nu se înfăptuiește prin repetarea unor sloganuri”, a declarat el cu privire la retorica dură a predecesorului său Mahmud Ahmadinejad, care a condus Iranul spre izolare. Rouhani a subliniat că politica externă va fi folosită pentru a obține recunoașterea, care este atât de necesară Iranului în prezent. El a subliniat că „Aceasta nu înseamnă că renunțăm la principiile noastre, vom schimba doar metoda”; Iranul își va susține în continuare interesele, dar „într-un mod adecvat și rațional”⁴².

Teoretic, este posibil ca Iranul să fie de acord cu negocierile cu SUA și țările europene. În acest caz, Iranul ar putea deveni mediator în soluționarea problemei afgane și principalul agent al reconstruirii Afganistanului. SUA și aliații săi ar putea fi capabili să efectueze așa-numita strategie a negocierii. Prin

urmare, oferta iraniană ar putea fi propusă împreună cu cererea de autorizare pentru programul lor nuclear.

Concluzii

Modul în care Iranul se raportează la vecinul său din est prezintă mai multe aspecte, care au un singur lucru în comun: urmărirea intereselor naționale iraniene. Din punct de vedere al motivațiilor de securitate, el încearcă să submineze forța americană (și coaliția) din țară, deoarece Iranul le consideră o amenințare semnificativă la adresa securității sale. Astfel, pe de o parte, Iranul a fost de acord cu un sprijin limitat pentru radicalii sunniți din rândul talibanilor, adică pentru dușmanii lor religioși și ideologici. Pe de altă parte, Teheranul sprijină semnificativ comunitățile etnice și religioase similare din Afganistan, cu care intenționează să coopereze după retragerea forțelor armate americane.

Din punct de vedere geografic, influența iraniană se concentrează pe zona provinciilor afgane de frontieră, dintre care provincia Herat primește cel mai mare sprijin. Cu toate acestea, influența iraniană este perceptibilă, de asemenea, la nivel central, în Kabul. Investițiile și comerțul joacă un rol important în întărirea influenței iraniene în Afganistan⁴³. Iranul predomină și stimulează creșterea economică, intelectuală și spirituală a cetățenilor nu doar în provinciile de frontieră apropiate din punct de vedere geografic și etnic. În acest fel, Iranul atrage cetățenii și consolidează loialitatea lor față de Teheran în detrimentul centrului mai îndepărtat și ineficient, al capitalei Kabul.

Afganistanul este important pentru Iran din perspectivă economică și politică datorită accesului la statele Asiei Centrale. În acest context, se reia logica strategică din timpul „Marelui Joc” – cine controlează Afganistanul, controlează Asia Centrală. Pe termen lung, teritoriul afgan poate servi Iranului pentru transportul de energie în China, care este un cumpărător important de gaze naturale și petrol din Iran.

Succesul Republicii Islamice Iran în expansiunea influenței economice și politice către est este tot mai mult afectat de evoluția situației din interiorul țării. Liderii politici actuali ai Iranului aplică vecinilor săi politica „sanctiune și recompensă” din mai multe motive. În primul rând, sunt preocupați de stabilizarea și securizarea propriei frontiere. Refugiații afgani distrag atenția societății de la problemele economice interne. În al doilea rând, prin

politica de includere a provinciilor de frontieră sub influența lor, ei încearcă să slăbească puterea guvernului central din Kabul. Deși această atitudine nu e deloc prietenoasă, se încearcă, de fapt, distragerea oamenilor de la problemele lor.

În general, Iranul contribuie la dezvoltarea economică și la stabilitatea politică din regiune, însă activitățile iraniene joacă un rol destul de minor în dezvoltarea economică a Afganistanului și a vecinilor săi de la nord. Acest lucru este cauzat, pe de o parte, de propria lor insuficiență economică și, pe de altă parte, prin lipsa de experiență a companiilor iraniene în privința investițiilor în proiecte externe. Pentru cetățenii din provinciile vestice ale Afganistanului, implicarea iraniană aduce, cu siguranță, un număr de avantaje pe care guvernul central de la Kabul nu poate să-l ofere. Pe de altă parte, aceasta reprezintă, de asemenea, un factor negativ pentru stabilitatea Afganistanului ca întreg, deoarece administrația centrală este, evident, slăbită din cauza implicării străine care, pe de o parte, asigură ajutor financiar, iar, pe de altă parte, se concentrează pe anumite regiuni și își urmărește propriile obiective strategice pragmatice. Când se are în vedere implicarea iraniană în sprijinul militanților anti-americani și anti-Kabul, Iranul poate fi considerat, fără îndoială, cel puțin un element controversat în această foarte complexă problemă politică-securitară a Afganistanului actual.

NOTE:

Notă: Traducere din limba engleză: Alina Albu și Daniela Răpan.

1. Numele Republicii Islamice Iran este legat de revoluția din 1979 (nota autorului).

2. K. Jha LALIT, “Concern in US over increasing Iranian activity in Afghanistan”, în *Pajhwok Afghan News*, 16 martie 2011, disponibil la <http://www.pajhwok.com/en/2011/03/16/concern-us-over-increasing-iranian-activity-afghanistan>; A. AIRAN, “Iran accused of supporting Afghan insurgents. Cultural and economic influence weighs heavily in country’s control over militants”, *Central Asia online*, 7 iunie 2010, disponibil la http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/main/2010/06/07/feature-03

3. A. DZISIÓW-SZUSZCZYKIEWICZ, “Analiza nt. polityki Iranu wobec Afganistanu”, în *Biuro bezpieczeństwa narodowego. Departament Analiz Strategicznych*, p. 6. Warszawa, 23 grudnia 2010, disponibil la www.bbn.gov.pl/.../AnalizaBBNntpolitykiIranuwobec...

4. K. MÓZOVÁ, “Teherán spája ideológiu a pragmatizmus”, în *Despite Borders – Central Eastern*

European Watch, January 1, 2008, available at http://www.despiteborders.com/clanky/data/upimages/mozova_iran_extremizmus-SK.pdf.

5. M. AXWORTHY, *Dějiny Íránu. Říše ducha – od Zarathuštry po současnost*, Praha, Nakladatelství lidové noviny, 2009.

6. *Ibidem*, pp. 17-22.

7. “Iran army forces parade near Afghan border”, in *CNN World*, November 1, 1998, disponibil la http://articles.cnn.com/1998-1101/world/9811_01_iran.wargames_1_afghan-border-official-iranian-news-agency-afghan-taliban?s=PM:WORLD

8. *Country Reports on Terrorism 2011*, United States Department of State Publication, aprilie 2012, disponibil la <http://www.state.gov/documents/organization/195768.pdf>, accesat la 2013-05-05.

9. A. TELLIS, A. MUKHARJI, J. (eds.), “Is a Regional Strategy Viable in Afghanistan?”, in *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2010, pp. 45-50, www.CarnegieEndowment.org/pubs; S. SHAHID, “Engaging Regional Players in Afghanistan. Threats and Opportunities”, in *A Report of the CSIS Post-Conflict Reconstruction*, Project on October 15, 2009, http://csis.org/files/publication/091124_afghan_players_0.pdf

10. A. RASHID, *Descent into Chaos: The United States and the Failure of Nation Building in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*, London, Viking, 2008; A. RASHID, *Taliban: Islam, oil and the new great game in central Asia*, London, I.B.Tauris, 2002; K. MATINUDDIN, *The Taliban Phenomenon. Afghanistan 1994 – 1997. With an Afterword Covering Major Events since 1997*, Karachi, Oxford University Press, 1999.

11. B. MISZTAL, “Upadajace panstwo jako sasiad: Strategia Iranu wobec Afganistanu”, în *Sprawy polityczne* No. 1 (39), 2009, pp. 43–44; R. NORTON-TAYLOR, J. BORGER, “British special forces seize Iranian rockets in Afghanistan”, *The Guardian* online, 9. 3. 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/09/iranian-rockets-afghanistan-taliban-nimruz>, accesat la 2012-11-10; ***, “Iran supplies weapons to Taliban”, Channel 4 News, 18. 3 2010, <http://www.channel4.com/news/iran-supplies-weapons-to-taliban>, accesat la 2012-10-10; M. GORDON, “U.S. Says Iranian Arms Seized in Afghanistan”, *The New York Times*, 18. 4. 2007, http://www.nytimes.com/2007/04/18/world/middleeast/18military.html?_r=0, accesat la 2012-10-10; A. HAIRAN, *Iran accused of supporting Afghan insurgents. Cultural and economic influence weighs heavily in country's control over militants*, http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/main/2010/06/07/feature-03; ***, *Les Organisations terroristes financées par les Mollahs*, Iran – Resist (Iran hotline info), <http://www.iran-resist.org/ir139>

12. L. ČECH, *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*, Ekonom, Bratislava, 2011, pp. 80-88; 131.

13. Gulbuddin Hekmatyar este de etnie paštună; el a fondat și a condus organizația militară și partidul politic *Hezb-e Islami*, și a fost implicat în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Pe parcursul războiului civil, el și-a consolidat pozițiile, cu ajutorul violenței și al terorii, iar când talibanii au venit la putere el a emigrat. După invazia aliată revine în țară pentru a purta războiul împotriva Statelor Unite și a regimului din Kabul, TAHIR, M., “Gulbuddin Hekmatyar’s Return to the Afghan Insurgency”, in *Terrorism Monitor Volume*, 29.5.2008, roč. 6, č. 11,

[http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=4951&tx_ttnews\[backPid\]=167&no_cache=1](http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews[tt_news]=4951&tx_ttnews[backPid]=167&no_cache=1), accesat la 2013-04-06.

14. J. KRAUS, “Íránské aktivity v Afghánistánu: Konstruktivní nebo destruktivní přístup?”, în *Defence & Strategy* online, 15.12.2012, vol. 12, No. 2, pp. 45-52, <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2012/volna-tribuna/iranske-aktivity-v-afghanistanu.html>

15. *Ibidem*, pp. 46-50.

16. T. JOHNSON, “Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence” în *Strategic Insights*, July 2004, III, No. 7, http://hawk.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/34033/ichaptersection_singledocument/40df6437-bda6-40bb-9d07-0fc5cb4a2161/en/johnsonJul04.pdf

17. *Who is Who in Afghanistan, Afghan Biographies*, Hussein Sayed Anwari, 23.7.2012, http://www.afghanbios.info/index.php?option=com_afghanbios&id=186&task..., accesat la 2013-04-05

18. Ziua Ashura este cea mai importantă sărbătoare pentru șiiți, comemorând moartea martirului Imam Husayn la Karbala.

19. A. MAJIDYAR, A. ALFONEH, “Iranian Influence in Afghanistan: Imam Khomeini Relief Committee” în *Middle Eastern Outlook*, 2010, No. 4, <http://www.aei.org/files/2010/07/27/No-4-Middle-Eastern-Outlook-g.pdf>

20. ***, “Iran Pledges Cooperation in Education Sector”, *Pajhwok Afghan News*, 01-03-2007, www.pajhwok.com

21. *Council on Foreign Relations*, 30 martie 2009, www.cfr.org

22. M. MILANI, *Iran și Afghanistan. The Iran Primer*, www.iranprimer.usip.org

23. B. MISZTAL, “Upadajace panstwo jako sasiad”, în *Sprawy polityczne*, no. 1 (I) jesień 2009, pp. 38-59.

24. Această rută va face distanța dintre zona Golfului Persic până în Afganistan cu 700 km mai scurtă și va reduce semnificativ importanța rutei Karachi – Kandahar, care este ruta tradițională din Afghanistan către apele internaționale. Pentru mai multe informații, a se vedea M. MILANI.

25. A. J. TELLIS, A. MUKHARJI (ed.), “Is a Regional Strategy Viable for Afghanistan?”, 11-05-2010, www.carnegieendowment.org

26. B. MISZTAL, “Upadajace panstwo jako sasiad”, în *Sprawy polityczne*, no. 1 (I) jesień 2009, pp. 43-44.

27. A. MALEKI, "Iran", în Frederick STARR (ed.), *The New Silk Roads: Transport and Trade in Greater Central Asia*, Washington D.C., Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2007, pp. 185-189.

28. Pe numele complet *Bonyad-e Shahid* (Fundatia martirilor) și *Bonyad-e Janbazan va Mostaz'afan* (Fundatia celor oprimați și cu handicap).

29. R. MAKARIUSOVÁ, Počátek působení islamských nevládních organizací s radikálním podtextem, *Mezinárodní politika č.11*, 2008, roč. XXXII. S. 19; J. BENTHALL, J. BELLION-JOURDAN, *The Charitable Crescent: Politics of Aid in the Muslim World*. London, I. B. Tauris, 2003.

30. *Amar-e Eszteghal-e Atba'e Afghan Dar Iran* (Statistiki dotyczące zatrudnienia Afgańczyków w Iranie), în *Alef News Agency*, December 19, 2009, www.alef.ir

31. A. MAJIDYAR, A. ALFONEH, *Iranian Influence in Afghanistan: Refugees as Political Instruments*, Listopad, 2010, www.aei.org

32. Situația în 2007 a dus la criza politică din Kabul. Parlamentul afgan a cerut demisia ministrului pentru refugiați și a ministrului afacerilor externe. După interpelarea lui Karzai, deportările au fost oprite, a se vedea A. MAJIDYAR, A. ALFONEH, 2010.

33. Există aproximativ 1,5 milioane de lucrători sezonieri afgani în Iran, cei mai mulți dintre ei ilegali. Ei pot fi găsiți cu precădere în provinciile iraniene din apropierea frontierei cu Afghanistan – Sistan, Baluchestan, Khorasanul de sud și Razavi Khorasan.

34. A. DZISIÓW-SZUSZCZYKIEWICZ, Analiza nt. polityki Iranu wobec Afganistanu, *Biuro bezpieczeństwa narodowego. Departament Analiz Strategicznych*, p. 11, Warszawa, 23 decembrie 2010, www.bbn.gov.pl/.../AnalizaBBNntpolitykiIranuwob...

35. *Stosunki dwustronne Iran-Afganistan*, 2012-08-09, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/kraj,Iran, stosunki_dwustronne,Afganistan

36. F. BEZHAN, *Tensions Simmer Between Tehran, Kabul* în RFE/RL, 15 mai 2012, http://www.rferl.org/content/iran_afghanistan_tensions_rise/24581508.html

37. *The Failed States Index 2013*, <http://ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable>

38. *World Drug Report 2006*, United Nations Office on Drugs and Crime; L. BEEHNER, *Afghanistan's Role in Iran's Drug Problem*, 14 septembrie 2006, www.cfr.org

39. C. ZAMBELIS, *Is Iran Supporting the Insurgency in Afghanistan?*, 6 noiembrie, 2009, www.jamestown.org

40. B. MISZTAL, Upadajace panstwo jako sasiad: Strategia Iranu wobec Afganistanu, în *Sprawy polityczne*, No. 1 (39), 2009, pp. 43-44.

41. R. DREYFUSS, "Iran Hedges its Bets in Afghanistan" în *The Diplomat*, August 07, 2012, <http://thediplomat.com/2012/08/07/iran-hedges-its-bets-in-afghanistan/2/>, accesat la 6 mai 2013.

42. "Nový prezident Rauhání chce zmeniť zahraničnú politiku Iránu" în *spravy.pravda.sk*, August 17, 2013, <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/290223-iran-novy-prezident-chce-zmenu-zahranicnej-politiky-aby-nebola-velmi-konfrontacna/>, accesat la 9 septembrie 2013; "Jaký bude nový iránský prezident?" în *IHNED.cz.*, 17 iunie 2013, <http://dialog.ihned.cz/c1-60082430-jaky-bude-novy-iransky-prezident>, accesat la 9 septembrie 2013.

43. F.W. KAGAN, K. KAGAN, D. PLETKA, "Iranian Influence in the Levant, Iraq and Afghanistan" în *A Report of the American Enterprise Institute*, 2008, pp. 37-57, http://www.aei.org/docLib/20080215_IranianInfluence.pdf; B. MISZTAL, "Upadajace panstwo jako sasiad: Strategia Iranu wobec Afganistanu", în *Sprawy polityczne* No. 1 (39), 2009, pp. 43-44; A. LEITHEAD, Iranian Influence in Afghanistan, în *BBC News*, 11 iunie 2007, <http://www.afghanistannewscenter.com/news/2007/june/jun112007.html#3>

BIBLIOGRAFIE:

1. AXWORTHY, M., "Dějiny Íránu. Říše ducha – od Zarathuštry po současnost", *Nakladatelství Lidové noviny*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

2. AZARI, E. "Iran Reinvigorates a Strategy for Regional Dominance", *Open Democracy – free thinking for the world*, September 2, 2010, <http://www.opendemocracy.net/ehsan-azari-stanzai/iran-reinvigorates-strategy-for-regional-dominance>

3. BEEHNER, L., "Afghanistan's Role in Iran's Drug Problem", *Council on Foreign Relations*, September 14, 2006, www.cfr.org

4. BEZHAN, F., *Tensions Simmer Between Tehran, Kabul*, RFE/RL, May 15, 2012, http://www.rferl.org/content/iran_afghanistan_tensions_rise/24581508.html

5. BRŮHOVÁ, S.; BRŮHA, J., *Krásy osy zla.*, Nakladatelství Jirí Brůha A+U DESIGN, České Budějovice, 2003.

6. ČECH, L., *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*, 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2011.

7. DREYFUSS, R., "Iran Hedges its Bets in Afghanistan", *The Diplomat*, August 07, 2012, <http://thediplomat.com/2012/08/07/iran-hedges-its-bets-in-afghanistan/2/>

8. DZISIÓW-SZUSZCZYKIEWICZ, A., "Analiza nt. polityki Iranu wobec Afganistanu", *Biuro bezpieczeństwa narodowego. Departament Analiz Strategicznych*, p. 6, Warszawa, December 23, 2010,

- www.bbn.gov.pl/.../AnalizaBBNntpolitykiIranuwob
9. GORDON, M., "U.S. Says Iranian Arms Seized in Afghanistan", *The New York Times*, April 18, 2007, http://www.nytimes.com/2007/04/18/world/middleeast/18military.html?_r=0
10. HAIRAN, A., "Iran accused of supporting Afghan insurgents. Cultural and economic influence weighs heavily in country's control over militants", *Central Asia Online*, http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/main/2010/06/07/feature-03
11. HUDEC, J., "Írán – päť otázok" in *Panoráma mapping security discourse 2007-2008*, Bratislava, CENAA, 2008. pp. 485-503.
12. HUGUEUX, V., *Iran, l'état d'alerte*, Editions L'express, Paris, 2010.
13. JOHNSON, T., "Ismail Khan, Herat, and Iranian Influence", *Strategic Insights*, July 2004, III, No.7, http://hawk.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/34033/ichaptersection_singledocument/40df6437-bda6-40bb-9d07-0fc5cb4a2161/en/johnsonJul04.pdf
14. KAGAN, F.W; KAGAN, K.; PLETKA, D., "Iranian Influence in the Levant, Iraq and Afghanistan", *A Report of the American Enterprise Institute*, 2008, pp. 37-57. http://www.aei.org/docLib/20080215_IranianInfluence.pdf
15. KRAUS, J., "Íránské aktivity v Afghánistánu: Konstruktivní nebo destruktivní přístup?" *Defence & Strategy*, December 15, 2012, vol. 12, No. 2, pp. 45-52, <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2012/volna-tribuna/iranske-aktivity-v-afghanistanu.html>
16. LALIT, K Jha., "Concern in US over increasing Iranian activity in Afghanistan", *Pajhwok Afgan News. Reflectingte Truth*, 2011, <http://www.pajhwok.com/en/2011/03/16/concern-us-over-increasing-iranian-activity-afghanistan>
17. LEITHEAD, A., "Iranian Influence in Afghanistan", *BBC News*, June 11, 2007, <http://www.afghanistannewscenter.com/news/2007/june/jun112007.html#3>
18. MAJIDYAR, A.; ALFONEH, A., "Iranian Influence in Afghanistan: Imam Khomeini Relief Committee" *Middle Eastern Outlook*, 2010, č. 4, <http://www.aei.org/files/2010/07/27/No-4-Middle-Eastern-Outlook-g.pdf>
19. MAKARIUSOVÁ, R., "Počátek působení islamských nevládních organizací s radikálním podtextem", *Mezinárodní politika*, č. 11, 2008, roč. XXXII.
20. MALEKI, A., "Iran", STARR, Frederick (ed.), *The New Silk Roads: Transport and Trade in Greater Central Asia*, Washington D.C.: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2007, pp. 185-189.
21. MAREK, J., "Dějiny Afghánistánu", *Nakladelství Lidové noviny*, Praha, 2006.
22. MATINUDDIN, K., *The Taliban Phenomenon. Afghanistan 1994 – 1997*, With an Afterword Covering Major Events since 1997, Karachi, Oxford University Press, 1999.
23. MILANI, M., *Iran and Afghanistan. The Iran Primer*, United States Institute of Peace. www.iranprimer.usip.org
24. MINOUI, D., *Jeunesse d'Iran : les voix du changement*, Paris, Autrement, 2001
25. MISZTAL, B., "Upadajace panstwo jako sasiad: Strategia Iranu wobec Afganistanu", in *Sprawy polityczne* 1 (39), 2009.
26. MÓZOVÁ, K., "Teherán spája ideológiu a pragmatizmus", *Despite Borders – Central*
27. MÜLLER, Z., "Islám a islamizmus. Dilema náboženské politiky", Praha, Academia, 2009.
28. MÜLLER, Z., *Svaté války a civilizační tolerance*, Praha, Academia, 2009.
29. NEČAS, P., *Economic tools and forms of security strategy implications (case study Iran)*. Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik, Liptovský Mikuláš, 2009.
30. NORTON-TAYLOR, R.; BORGER, J., "British special forces seize Iranian rockets in Afghanistan", *The Guardian*, March 9, 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/09/iranian-rockets-afghanistan-taliban-nimruz>
31. NOVOTNÝ, A., *Teorie a praxe mezinárodních vztahů*, Bratislavská vysoká škola práva, Bratislava, Poradca podnikateľa, 2006.

ASPECTE ALE SUVERANITĂȚII REPUBLICII POPULARE CHINEZE: RISCURI, OPORTUNITĂȚI ȘI NOI ORIENTĂRI DOCTRINARE

Dr. Iuliana-Simona ȚUȚUIANU*

Acest articol analizează mutațiile doctrinare ale Partidului Comunist Chinez, prin evidențierea principalelor rezultate ale celui de-al 18-lea Congres desfășurat în perioada 7 – 14 noiembrie 2012. Este o încercare de descriere a bazelor modelului de dezvoltare chinez, unic și original, și a viziunii chineze de tip liberal axată pe concepte precum „societate armonioasă”, „dezvoltare pașnică”, „echitate și justiție sociale” și „guvernare etică”.

De asemenea, lucrarea prezintă provocările actuale la adresa suveranității naționale a Republicii Populare Chineze în lumina relațiilor dezvoltate de această țară cu Japonia, Coreea de Nord și a evoluțiilor cunoscute de dosarul „neresolvat” al Taiwanului. Referitor la agenda de politică externă a Chinei, în anii ce vor urma, Beijingul va avea sarcina delicată de balansare a profilului său temperat, tradițional, de politică externă, cu un comportament politic din ce în ce mai asertiv în abordarea relațiilor internaționale.

Cuvinte-cheie: geopolitică, vecinătate imediată, suveranitate, societate armonioasă, dezvoltare pașnică, socialism cu specific chinez.

Introducere

Într-o lume a relațiilor internaționale în care statele națiune sunt încă actorii dominanți, predomină modelul politico-juridic al controlului teritorial exersat de state asupra aproape întregii suprafețe a mapamondului. Moștenirea „westphalică” se referă la aspectul teritorial al puterii și la controlul exersat de „suverani” (regi, împărați, apoi republici) asupra teritoriilor și populațiilor respective. Dacă, în ceea ce numim generic Occident, relațiile internaționale s-au structurat treptat sub forma unei rețele de state suverane care se recunosc egale în dreptul internațional, dar sunt despărțite, în fapt, de rangul de putere, într-un sistem internațional caracterizat prin cicluri hegemonice (ascensiunea și declinul unor mari puteri, urmate de altele), în cazul Chinei lucrurile nu stau deloc astfel.

China antică și cea medievală, dar și China de până la începutul secolului XX, a fost un imperiu, unul care se considera „centrul lumii”, după cum o arată și denumirea sa *Chung Kuo*. Teoretic, împărații chinezi erau suveranii întregii lumi, în timp ce ceilalți regi și împărați erau considerați subordonați. În acest sens, chinezii nu au dezvoltat nicidecum o

* *Lt. col. dr. Iuliana-Simona ȚUȚUIANU, cercetător științific, este șeful Biroului Strategii de Apărare din cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București (ISPAIM) România. E-mail: simonajul@yahoo.com*

teorie westphalică asupra suveranității, ci una imperială, sinocentrică, bazată nu pe egalitate și simetrie, ci pe ierarhie și inegalitate.

China republicană, în versiunea naționalistă și apoi comunistă, a trebuit să se acomodeze brusc cu logica sistemului internațional de tip westphalic, reprezentat la nivel instituțional de ONU. S-a trecut de la o concepție a statului ca entitate universală, fără limite teritoriale generate de prezența altei entități statale, și întreținând relații tributare cu alte state¹, la o concepție care să se acomodeze realității internaționale, în care China, ca tânără republică, era un stat cu rang de putere și prestigiu scăzute. Ulterior, China s-a confruntat cu provocările existenței unui stat vecin, tot comunist, și anume URSS, și cu existența SUA ca putere ce reprezenta Occidentul capitalist. Pierderea Taiwanului, pe care SUA l-au protejat de o încorporare forțată în teritoriul Chinei continentale, și situarea între SUA și URSS, ambele puteri considerate ostile, au generat un simț al vulnerabilității, precum și dorința de a se pune la adăpost de riscurile militare și nonmilitare.

China comunistă, în epoca post-Război Rece, s-a pomenit într-un sistem internațional aflat sub hegemonia SUA, care, deși nu interfera direct în treburile interne ale Chinei, exercita însă un control extins în vecinătățile acesteia. De asemenea, globalizarea, așa cum o știm, are trăsături de tip american, lucru cu care China pare să se fi acomodat parțial, ținând cont de dezvoltarea sa economică spectaculoasă din ultimii zece ani.

Ca putere emergentă pe scena politică internațională și principal competitor al hegemoniei americane, Republica Populară Chineză a dezvoltat o filosofie privind crearea unui spațiu de siguranță în vecinătatea ei imediată, concepută ca instrument fundamental de apărare a suveranității sale naționale și de exercitare a unei influențe tot mai mari la nivel global. Astăzi, chiar dacă Beijingul este încă obsedat de așa-numitele „interese de bază”, relevante pentru supraviețuirea regimului comunist și creșterea economică, el pare a fi pregătit să-și asume masiv responsabilități globale, alături de cele privind dezvoltarea viitoare a țării.

La începutul secolului al XX-lea, secretarul de stat american John Hay sublinia că Mediterana reprezintă spațiul maritim al trecutului, Atlanticul pe cel al prezentului și Pacificul pe cel al viitorului². Începând cu anii '70, această afirmație a început să se concretizeze, în primul rând prin „miracolul asiatic”.

Britanicul Halford J. Mackinder vorbea de un pivot eurasiatic (*heartland*)³, prin care înțelegea o grupare, în termeni de putere și de potențial, a unor uriașe forțe și resurse, precum și crearea unor infrastructuri care să permită ca un astfel de potențial să domine lumea. De aceea, preocuparea principală a puterilor maritime aflate la distanță de scena continentală a competiției pentru supremație a fost și trebuia să fie, în viziunea lui Mackinder, dar și în cea a altui geopolitician, de data aceasta un american, Nicholas J. Spykman, îngrădirea puterii continentale, îndeosebi prin dominarea coastelor și interzicerea accesului la oceanul cald planetar. Aceste viziuni nu au fost doar simple teorii, ele materializându-se într-o uriașă și continuă confruntare din care, se pare, au câștigat aceste puteri maritime. Ne aflăm, încă, sub efectul unei gândiri geopolitice tributare Războiului Rece, care a avut și o dimensiune de îngrădire (*containment*) a acestui spațiu de tranziție geopolitică de la *heartland* la *rimland*, însă dominarea marilor puteri navale, îndeosebi a celei americane, este destul de relativă, întrucât nu s-a reușit decât parțial îngrădirea puterilor asiatice. China rămâne o putere emergentă, cu un potențial uman uriaș, o cultură milenară și un ritm de dezvoltare accelerat.

Chiar dacă chinezii cred că se află în centrul lumii – și, într-o anumită măsură, așa și este – filozofia lor de viață și de acțiune nu este una cuceritoare, ci una defensivă și foarte subtilă, în spiritul descris cândva de *Cartea schimbării (I-ching)*⁴ și de marii ei filosofi (Confucius, Lao Tzu, Sun Tzu etc.). Dialectica dintre Occident și Orient se poate formula prin opoziția doctrinară Clausewitz – Sun Tzu, filozofia lui Carl von Clausewitz, concentrată asupra câștigării războiului, contrastând puternic cu cea a marelui filosof chinez preocupat de diplomația preventivă a evitării conflictelor militare⁵. De aici nu rezultă că poporul chinez este extrem de generos, acționând dezinteresat în favoarea întregii lumi, ci doar faptul că nu este interesat de cucerirea lumii, ci doar de unitatea și stabilitatea teritoriului național, hrănirea celor 1,35 miliarde de locuitori⁶ și buna vecinătate.

1. Parteneriate versus dispute teritoriale în vecinătăți

Teritoriul Chinei este un teritoriu tabu: „Trebuie să prețuim fiecare centimetru pătrat din teritoriul național”, sublinia fostul președinte Hu Jintao, cu prilejul celui de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez. Suveranitatea Chinei asupra propriului teritoriu este de neclintit, iar filozofia

creării unui spațiu de siguranță în vecinătatea imediată este emergentă. În accepțiunea locuitorilor Chinei, fiecare metru de pământ sau de apă este de interes vital pentru țara lor. În acest spirit, în 1997, chinezii au recuperat Hong Kong-ul, iar în 1999 Macao. Cu excepția chinezilor din Taiwan, care-și doresc independența, celelalte națiuni ale lumii nu consideră utilă contestarea granițelor teritoriale chineze, până și SUA recunoscând că există o singură Chină (chiar dacă administrația americană sprijină regimul de la Taipei)⁷.

China este o țară realistă și dinamică, în niciun caz nu este o entitate pasivă situată în *rimland* (adică o margine), cum definea Nicholas Spykman această zonă (sau o parte din ea)⁸, concept pe baza căruia s-au constituit politica și strategia americane de îndiguire a comunismului. Ea se află în centrul lumii, atât prin cultura sa impresionantă, prin istoria sa multimilenară, cât și prin faptul că are un ritm de dezvoltare economică foarte alert, vizează buna vecinătate, parteneriatele și soluționarea tuturor problemelor care există în zonă.

China deține 20 la sută din populația planetei, iar problematica resurselor naturale și a distribuirii acestora este deosebit de stringentă. China are resurse naturale bogate, în special de cărbune. O barieră în calea unei dezvoltări uniforme a industriei este reprezentată însă de distribuția inegală a resurselor și de insuficienta dezvoltare a infrastructurii de transport. China este dependentă de importul de petrol și gaze în special din Orientul Mijlociu și Africa de Nord, de aceea regiunea geopolitică MENA (*Middle East and North Africa*) prezintă o importanță vitală pentru Beijing. Atitudinea Chinei față de această regiune este una deosebită, specific chineză. Adică atentă, prudentă, adaptabilă împrejurărilor și perseverentă.

China acordă mare importanță parteneriatelor sale strategice, realizate, în primul rând, cu Rusia și Uniunea Europeană. Cooperarea bilaterală cu Federația Rusă în domeniul energiei a avansat, iar parteneriatul politic strategic a fost aprofundat, permițând parafarea unor acorduri în domeniul militar. Cele două state, membre permanente ale Consiliului de Securitate, afișează o solidaritate crescândă în numeroase dosare multilaterale referitoare la situația din Orientul Mijlociu, neproliferarea sau reforma ONU și a instituțiilor financiare internaționale. Pe de altă parte, implicarea Chinei în Europa este complexă. Este vorba de un ansamblu de investiții în infrastructură, împrumuturi cu dobânzi reduse și investiții financiare masive.

Într-o abordare optimistă, relațiile sino-europene trebuie văzute ca o oportunitate, nu ca un joc de sumă zero (mai ales pe fundalul crizei din Zona euro), prin promovarea unor relații comerciale simetrice.

De-a lungul timpului, China a trecut prin traumatisme geopolitice care i-au marcat identitatea colectivă. După mijlocul secolului al XIX-lea, imperiul chinez era foarte slăbit, iar expedițiile rusești în zona fluviului Amur aveau să conducă la Tratatul de la Aigun (1858), prin care Rusia controla tot malul stâng al fluviului până la vărsarea în mare. Este primul „tratat inegal” ruso-chinez, urmat, în 1860, de Convenția de la Pekin, prin care Rusia obținea regiunea Vladivostok de la o Chină recent învinsă de Franța și Anglia. Tratatul inegal au rămas definitiv gravate în memoria liderilor chinezi, comuniști, dar și naționaliști, de aceea fostul lider Mao Zedong a solicitat URSS, în anii '60, să restituie Chinei teritoriile luate prin forță de imperiul rus. De altfel, au existat incidente de graniță în 1969, soldate cu sute de morți. Abia la 2 iunie 2005, la Vladivostok, a fost semnat un acord cu Rusia privind frontiera comună, care măsoară 4300 km. După semnarea acestui acord, pentru prima dată în istoria relațiilor ruso-chineze, frontierele au fost clar definite.

China a semnat, la 11 aprilie 2005, un acord cu India pentru rezolvarea contenciosului frontalier ce datează din 1962. China revendică un teritoriu de 20.000 km² din nord-estul Indiei – Arunachal Pradesh – în timp ce India revendică zona Aksai Chin din Kașmir, de 38.000 km². Kașmirul, distribuit între China, India și Pakistan, este o zonă conflictuală semnificativă a lumii, dat fiind că toate cele trei țări care își dispută, într-o formă sau alta, părți din acest teritoriu, sunt puteri nucleare. Aceste trei țări, care, împreună, totalizează mai mult de o treime din populația globului și 13.688.490 km², nu au fost niciodată în relații excelente. Cele două mari culturi – chineză și indiană – aproape că nu comunică între ele. Teritoriile Chinei și Indiei au fost cucerite, stăpânite de alții, iar această umilință a marcat semnificativ populațiile acestor țări. De aceea, suveranitatea lor, mai ales a Chinei, asupra propriilor teritorii este una fermă, chiar excesivă⁹.

Dacă vecinătatea sudică a Chinei e una ce implică riscul de conflict nuclear și/sau de revendicări teritoriale (a se vedea cazul Indiei, Pakistanului și al Federației Ruse), în ceea ce privește vecinătatea estică, Beijingul se confruntă cu provocări generate de Coreea de Nord, cu toate că

această țară nu este o putere regională. Phenianul a declarat în repetate rânduri că posedă astfel de arme, iar posibilitatea ca, în viitor, regimul comunist să se unească accidental cu cel din Coreea de Sud, sub auspiciile dominației americane, reprezintă un scenariu de neacceptat pentru China.

China manifestă îngrijorare față de retorica războinică a lui Kim Jong-un, probabil din teama de a nu mai putea controla acest stat client imprevizibil, fără a abandona, neapărat, susținerea sa față de regimul pe care vrea să îl mențină ca un stat-tampon la frontierele sale. Această îngrijorare pare a fi subestimată de liderul nord-coreean, dispus să ignore influența enormă a Beijingului asupra economiei țării sale. Recent, China și Statele Unite ale Americii au convenit să facă un efort comun pentru a încerca să obțină denuclearizarea, pe cale pașnică, a Peninsulei Coreene. La data de 13 aprilie 2013, secretarul de stat american John Kerry și consilierul de stat chinez Yang Jiechi, cel mai înalt responsabil al politicii externe a Chinei, au afirmat, la Beijing, că ambele state susțin ideea denuclearizării pentru stabilitatea regiunii, pronunțându-se în favoarea dezghețării relațiilor dintre Seul și Phenian, într-un moment critic al crizei. Prin urmare, poziția Chinei privind Coreea de Nord a început să se schimbe, elocvent în acest sens fiind și discursul susținut recent de președintele Xi Jinping, în care acesta a afirmat, fără a face trimitere explicită la Coreea de Nord, că niciunei țări „nu ar trebui să i se permită să arunce o regiune și chiar întreaga lume în haos pentru un câștig egoist”¹⁰.

De asemenea, pentru China, o sursă de preocupare majoră o reprezintă Iranul, stat ce tinde să se înarmeze nuclear, precum și relațiile conflictuale dintre Iran, Israel și unele state arabe din regiunea MENA (Orientul Mijlociu și Africa de Nord).

În ceea ce privește relațiile bilaterale dintre China și Japonia, acestea sunt tensionate din cauza disputelor teritoriale. Situația ar putea constitui cea mai gravă criză din ultimii 40 de ani dintre cele două țări. În septembrie 2012, China și-a rezervat dreptul de a lua măsuri suplimentare în diferendul cu Japonia, în care contestă naționalizarea insulelor Senkaku/Diaoyu, disputate de cele două țări. Declarația lui Liang Guanglie a fost lansată în timpul unei conferințe de presă alături de omologul său american Leon Panetta¹¹.

În ochii Occidentului, China și Japonia par să acționeze disproporționat în raport cu importanța insulelor Senkaku, numeroși analiști politici atrăgând atenția asupra producerii unor posibile

accidente istorice cu implicații devastatoare asupra omenirii¹². În evenimentele din Marea Chinei de Est, părțile în dispută nu își permit luxul de a acționa potrivit unor puseuri de sentimente naționaliste, fiind nevoite să își gestioneze responsabil problemele teritoriale, tocmai pentru a elimina un precedent asemănător celui din 1914¹³.

În opinia secretarului american al Apărării, Leon Panetta, actualele conflicte teritoriale din Asia ar putea declanșa un război, în cazul în care guvernele implicate continuă „provocările”¹⁴. Obiectul litigiului amintit – arhipelagul Senkaku, care ar ascunde zăcăminte importante de hidrocarburi, este revendicat și de Taiwan.

China dorește să pună capăt existenței politice separate a Taiwanului, în condiții similare cu Hong Kong-ul. Mesajele Chinei în legătură cu intențiile sale legate de Taiwan sunt cât se poate de clare. Spre exemplu, recent, i s-a cerut noului Papă să rupă relațiile diplomatice cu Taiwanul, să recunoască guvernul Republicii Populare Chineze ca singurul guvern legal reprezentând China și să recunoască Taiwanul ca parte a Chinei.¹⁵

Poziția SUA în acest dosar nerezolvat al Chinei prezintă o relevanță aparte, unii americani dorind chiar să regândească sprijinul pentru Taiwan, afirmând că dacă Statele Unite ar renunța la Taiwan ar fi în interesul tuturor părților¹⁶. Dar, chiar dacă s-ar renunța la sprijinirea Taiwanului, tot nu s-ar instaura o stare de armonie între Washington și Beijing, deoarece ar persista competiția pentru asigurarea accesului la apele din Marea Asiei de Est, pe care Beijingul o privește drept propria sferă de influență. În plus, aliații ei – Japonia, Coreea de Sud și alte state cu mize multiple în zonă – nu ar privi cu indulgență abandonarea Taiwanului.

În noiembrie 2012, s-au încheiat cu succes la Beijing lucrările celui de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez. Raportul Congresului reprezintă manifestul politic și programul de acțiune al Partidului ce călăuzește poporul pe drumul socialismului cu specific chinez și în lupta consacrată construirii integrale a societății bunăstării decente. În vederea realizării acestor obiective, China are nevoie de un climat extern și de vecinătate pașnic, stabil și de cooperare reciproc avantajoasă. Prin urmare, în viitor, RPC va promova constant o politică de prietenie și parteneriat cu țările vecine, de consolidare a relațiilor de bună înțelegere și vecinătate, de aprofundare a cooperării reciproc avantajoasă cu acestea. Va fi nevoie să respecte diversitatea zonei Asia-Pacific și realitatea interdependențelor, urmărind modalitatea de

cooperare regională pe baza consensului prin consultări și progresul gradual. Să nu uităm că, în contextul declinului economic la nivel mondial, China a avut mai mulți ani consecutiv o contribuție de peste 50% la creșterea economiei asiatice, impulsivând continuu mecanismele de consolidare a încrederii politice reciproce și de cooperare cu celelalte țări din Asia. China va înainta cu consecvență pe drumul *dezvoltării pașnice*, aplicând politica de bună vecinătate, potrivit căreia vecinii trebuie tratați ca prieteni și parteneri, și acționând să rezolve disputele pe cale pașnică. Noile orientări doctrinare relevă pe deplin această perspectivă optimistă.

2. Rezultatele celui de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez

Doctrina Partidului Comunist Chinez este axată pe eliminarea hegemonismului, politici de forță, politici de bloc și cursei înarmărilor. Relațiile bilaterale corecte și amiabile, dezvoltarea economică durabilă, reducerea tensiunilor de orice fel au constituit, dintotdeauna, obiectivele de bază ale politicii de partid, deosebit de flexibile.

Rezultatele celui de-al 18-lea Congres Național al Partidului Comunist Chinez, care a avut loc în noiembrie 2012, sunt de mare importanță nu doar pentru China, dar și pentru restul lumii, principiile majore stabilite în cadrul acestuia demonstrând faptul că R.P. Chineză nu se concentrează numai pe dezvoltarea sa viitoare, ci pare dispusă să își asume masiv responsabilități globale: „Vom lua parte activ la guvernarea economică globală, vom promova și facilita comerțul liber și investițiile, opunându-ne ferm protecționismului, sub orice formă s-ar manifesta acesta”¹⁷. În secolul XXI, când toate țările se confruntă cu provocări economice majore, China încearcă să dovedească valențele propriului său model de dezvoltare, unic și original. Rămâne însă de văzut în ce măsură ideile liberale reformatoare, de inspirație occidentală, vor prevala asupra doctrinei comuniste.

Raportul celui de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez – document programatic care surprinde rezultatele acestui mare eveniment politic – a fost distribuit, la scurt timp după eveniment, în mediile academice militare românești de ambasadorul R. P. Chineze la București, doamna Huo Yuzhen. Coperta documentului ne reține atenția prin două îndemnuri care constituie însăși chintesența supraviețuirii regimului comunist chinez și a națiunii chineze: „Să înaintăm cu hotărâre pe

calea socialismului cu specific chinez” și „Să luptăm pentru realizarea societății bunăstării decente”. Calea socialismului cu specific chinez presupune respectarea fermă a celor patru principii de bază – independență, egalitate deplină, respect mutual și neamestec în treburile interne ale altor țări – reformă și deschidere spre exterior, dezvoltarea forțelor de producție ale societății, construirea economiei socialiste de piață, a democrației și culturii socialiste avansate, a societății socialiste armonioase și a civilizației socialiste care respectă mediul înconjurător. Fundamentul său teoretic este clar stipulat în raport: „sistemul științific bazat pe teoria lui Deng Xiaoping, pe ideile celor trei reprezentări¹⁸ și pe concepția dezvoltării științifice, fiind o continuare și o dezvoltare a marxism-leninismului și a gândirii lui Mao Zedong.”

Așadar, viziunea chineză de tip liberal pleacă de la conceptul de „societate armonioasă” sau “societatea bunăstării decente” – Datong/ Da-yitong este termenul desemnând marea armonie sau unitatea atotcuprinzătoare, interpretat și în sensul unei societăți globale bazată pe bunăstare colectivă și bunuri colective¹⁹ – atribut esențial al identității politice și doctrinare chineze, alături de „dezvoltare pașnică”, „echitate și justiție sociale” sau „guvernare etică”. De altfel, în ultimii ani, R. P. Chineză a încurajat propagarea ideilor confucianiste, mai ales ordinea, respectul, comportamentul moral și armonia socială.

Dezideratul realizării cuprinzătoare a societății bunăstării decente presupune imperative noi, precum dezvoltarea sustenabilă a economiei (dublarea PIB-ului și a venitului mediu pe cap de locuitor, comparativ cu anul 2010, reprezintă unul dintre obiectivele majore asumate), extinderea democrației populare, creșterea gradului de cultură și a nivelului de trai al populației și edificarea unei societăți „prietenoase” cu mediul înconjurător prin economisirea resurselor. Un capitol distinct al raportului (capitolul VIII) este dedicat progresului ecologic. Aici, China pare să se distanțeze de metodele occidentale clasice, promovând o cale nouă, axată pe măsuri preventive, diferită de parcursul țărilor dezvoltate, care mai întâi au poluat și apoi au recurs la măsuri de ecologizare. Prevenirea și combaterea poluării, anticiparea problemelor grave ale mediului înconjurător, prin eforturi conjugate cu cele ale comunității internaționale și luarea în considerare a responsabilităților comune, reprezintă premisele intrării în „noua epocă a progresului ecologist socialist”²⁰.

Capitolele IX-XI sunt cele mai relevante pentru analiza noastră cu privire la suveranitatea poporului chinez: *Să accelerăm modernizarea apărării naționale și a forțelor armate; Să îmbogățim practica „o țară, două sisteme” și să promovăm reunificarea patriei; Să continuăm promovarea cauzei nobile a păcii și dezvoltării umanității.* Modernizarea apărării naționale, realizată în spiritul concepției militare a lui Mao Zedong, Deng Xiaoping și Jiang Zemin, presupune, printre altele, mecanizarea completă a armatei și înfăptuirea unor progrese majore în informatizarea armatei până în anul 2020. Se insistă asupra faptului că poporul chinez are o politică de apărare națională defensivă, prin definiție, strădaniile actuale de a consolida capacitatea de apărare națională având ca obiective protejarea suveranității, securității și integrității teritoriale ale Chinei și asigurarea dezvoltării ei pașnice. Este sugerat, într-un fel, faptul că superioritatea civilizațională a Chinei a dus la pacificarea regiunii, ca atare, forțele armate ale Chinei fiind descrise drept „forță de nădejde a menținerii păcii în lume, care va continua să își sporească cooperarea și să cultive raporturile de încredere reciprocă cu forțele armate ale altor țări, să participe la proiecte regionale și internaționale de securitate și să joace un rol activ în politica internațională și asigurarea securității internaționale”²¹.

Orientarea „reunificare pașnică, o țară, două sisteme” reprezintă leitmotivul arhicunoscut al conducerii de partid, liderii de la Beijing reiterând opunerea fermă față de orice încercare separatistă care vizează independența Taiwanului. Cât privește drumul dezvoltării pașnice, China este consecventă în ceea ce privește protejarea suveranității sale și respingerea presiunilor exterioare de orice fel, declarându-se promotoarea înțelegerilor de pace în disputele internaționale și opunându-se vehement utilizării forței militare, hegemoniei, expansionismului și politicilor de forță.

În fine, în ultimul capitol al raportului dedicat creșterii nivelului științific al construcției de partid, conducerea națională chineză prezintă o serie de sarcini care trebuie realizate, negreșit, în viitorul apropiat. Printre ele, combaterea corupției pentru o guvernare cinstită, promovarea activă a democrației de partid și creșterea transparenței procesului politic.

Concluzii

Lumea Chinei secolului XXI este un amalgam de continuitate și schimbare. Există o anumită logică a suveranității și o dilemă privind securitatea care

însoțesc politica externă a Chinei, ce trebuie înțeleasă în lumina teoriilor tradiționale bazate pe percepția unicității acționale, extindere prin „osmoză culturală și nu prin zel misionar”²², și a adaptării acestora la provocările actuale. În realitate, alianțele și opțiunile în politica Chinei între război și compromis au rămas aceleași de-a lungul mileniilor. După cum susține Henry Kissinger, „orice încercare de a înțelege diplomația Chinei din secolul al XX-lea sau rolul ei global în secolul XXI trebuie să pornească – chiar și cu prețul unor posibile simplificări – de la o înțelegere elementară a contextului tradițional”²³.

Recentele schimbări de pe scena politică chineză și cele care se anunță la nivel economic i-au determinat pe analiștii politici să facă câteva previziuni legate de viitorul Chinei. În cazul în care această țară își va păstra creșterea economică și va rămâne fidelă modelului economic actual, Statele Unite vor rămâne un competitor în umbră. SUA sunt îngrijorate de creșterea economiei chineze (cu până la 8,2% în 2013, conform predicțiilor actuale) și a armatei chineze, în timp ce China este îngrijorată în ceea ce privește „pivotalul strategic” al americanilor în Asia, care prevede inclusiv un sistem de apărare antirachetă. Derularea unor tranzacții americane de arme către Taiwan, blocarea de către China a eforturilor SUA de a rezolva criza din Siria și modul de soluționare a dosarului nuclear iranian sunt chestiuni sensibile care vor imprima relației China-SUA un parcurs sinuos în perioada imediat următoare.

Dacă SUA vor declanșa o politică de îndiguire a Chinei, prin alianțe cu Japonia, Coreea de Sud, India, Filipine și Australia, mai mult ca sigur că, pe cale de consecință, China va adopta strategii de echilibrare inovatoare. În acest context, apreciez că puterea chineză va încerca, însă, să evite războiul, inutil în concepția lor (aforismul „arta supremă a războiului constă în supunerea inamicului fără luptă”²⁴ rămâne ancorat în mentalul colectiv chinezesc) și va aștepta, într-o manieră precaută, momente favorabile răspunsului strategic, dezvoltând în continuare relații tot mai strânse cu partenerii lor strategici – UE și Rusia – ca metodă de *soft-balancing* față de SUA.

Proiectul unei comunități a Pacificului, regiune care să includă SUA și China, alături de alte state din zonă, constituie scenariul de evoluție cel mai optimist, prin care se pot atenua temerile ambelor state. După succesul conceptului de comunitate atlantică, ce a pus bazele ordinii mondiale la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, un concept similar care să elimine potențialele tensiuni între

China și SUA ar veni și în întâmpinarea aspirațiilor Chinei la un rol global. Deocamdată, putem vorbi mai degrabă de co-evoluție, decât de parteneriat, în caracterizarea relațiilor sino-americane.

Indiferent, însă, dacă ascensiunea Chinei se va face conform scenariului „ascensiune pașnică” (*peaceful rising*) sau, mai nou, „dezvoltare pașnică” (*peaceful development*), tocmai pentru a nu-i speria pe vecini, și, în cazul în care situația o cere, prin alianțe antihegemonice și cursa înarmărilor, Beijingul va pune mereu la baza politicii sale de securitate necesitatea de a proteja suveranitatea națională, conform viziunii unei puteri globale care domină *rimlandul* sud și est asiatic, incluzând și o zonă vastă din Oceanul Pacific²⁵.

NOTE:

1. Yaqing QIN, „Why is there no Chinese international relations theory?”, în: Amitav ACHARYA, B. BUZAN (eds.), *Non-Western International Relations Theory: Perspectives On and Beyond Asia*, Routledge, 2010, p. 26-46.

2. „The Mediterranean is the ocean of the past, the Atlantic, the ocean of the present, and the Pacific, the ocean of the future.”, cf. John HAY, 1889.

3. Halford J. MACKINDER, „The Geographical Pivot of History”, *Geographical Journal*, XXIII, aprilie 1904.

4. I-ching (Cartea schimbărilor) face parte din cele cinci clasice cărți canonice care constituie baza culturii și tradiției chineze. Mai mult chiar, I-ching este cea mai veche dintre ele.

5. De văzut abordarea scopului politic al războiului la Carl CLAUSEWITZ, în *Despre război*, București, Editura Militară, 1982.

6. Conform raportului elaborat de Biroul Național de Statistică al Chinei, publicat la 20.01.2012, http://www.stats.gov.cn/english/newsandcomingevents/t2_0120120_402780233.htm.

7. Până în 1971, reprezentanța a Chinei în CS al ONU a fost Taiwanul, iar URSS a protestat constant contra excluderii R. P. Chineze din această structură. În 1971, cu acordul SUA, s-a făcut o „rocădă”: Taiwan a fost exclus din ONU, iar R. P. Chineză a ocupat acest loc.

8. Spykman considera „rimlandul”, desemnând zonele de coastă care înconjoară Eurasia – mai important decât zona Asiei Centrale (așa-numitul heartland), pentru controlul continentului Euroasiatic. Teza sa este expusă în lucrarea intitulată *The Geography of the Peace*, Harcourt Brace and Company, New York, 1944.

9. Gheorghe VĂDUVA, „China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă”, *Geopolitica*, nr. 21 (1) din 2007, pp. 25-30.

10. David IGNATIUS, „Kim Jong Un plays a dangerous game with the threat of warfare”, *The Oregonian*, 11 aprilie 2013, disponibil la http://www.oregonlive.com/opinion/index.ssf/2013/04/kim_jong_uns_dangerous_game_da.html, accesat la 20 aprilie 2013.

11. Textul declarației este disponibil pe site-ul Departamentului american al Apărării, <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=5116>.

12. De pildă, se consideră că asasinarea Arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo, la 28 iunie 1914, de către extremistul sârb Gavrilo Princip, ar fi declanșat Primul Război Mondial, Imperiul Austro-Ungar declarând ulterior război Serbiei.

13. James HOLMES, „Will Japan and China go to war?”, 11 februarie 2013, disponibil online la <http://globalpublicsquare.blogs.cnn.com/2013/02/11/will-japan-and-china-go-to-war/?iref=obinsite>, accesat la 15 aprilie 2013. A se vedea, de asemenea, articolul lui Stephen Harner, intitulat „Japan and U.S. Ignored Chinese Signals and History, Blundering into the Senkaku/Diaoyu Crisis”, în *Forbes*, 20 februarie 2013, disponibil la <http://www.forbes.com/sites/stephenharner/2013/02/20/japan-and-u-s-ignored-chinese-signals-and-history-blundering-into-the-senkakudiaoyu-crisis/>, accesat la 15 aprilie 2013.

14. A se vedea, în context, Ambrose EVANS-PRITCHARD, „The dangerous drift towards world war in Asia”, *The Telegraph*, 15 aprilie 2013. disponibil la: http://www.telegraph.co.uk/finance/comment/ambroseevans_pritchard/9950791/The-dangerous-drift-towards-world-war-in-Asia.html, accesat la 20 aprilie 2013.

15. Ben BLANCHARD, Michael MARTINA, *China urges Vatican to drop Taiwan ties day after pope elected*, Reuters, 14 martie 2013, accesat la 25 august 2013.

16. O voce proeminentă pentru acest punct de vedere este cea a fostului consilier american pentru securitate națională, Zbigniew BRZEZINSKI, care a afirmat pentru *Foreign Affairs*: „Este îndoielnic că Taiwanul va putea evita la nesfârșit o legătură mai formală cu China.” Vezi, în acest sens, William LOWTHER, „Brzezinski mulls Taiwan’s future”, *Taipei Times*, 17 decembrie 2011. disponibil la <http://www.taipetimes.com/News/taiwan/archives/2011/12/17/2003520967>, accesat la 15 aprilie 2013.

17. Raportul celui de-al 18-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27138030.htm, p. 72.

18. Dezvoltarea forțelor de producție sociale, creșterea nivelului de cultură a populației și protejarea intereselor marii majorități sunt cele trei direcții principale care fundamentează această ideologie social-politică a Partidului Comunist Chinez. A se vedea, în acest sens, declarația lui Jiang Zemin cu prilejul celui de-al 16-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, din noiembrie 2002, care a pus bazele teoriei celor „Treți Reprezentanți”.

19. Șerban F. CIOCULESCU, „Fața nevăzută a Chinei: paradigme, autori și evoluții instituționale în domeniul cercetării relațiilor internaționale”, *Monitor Strategic*, nr. 1-2/2012, pp. 44-45.

20. Raportul celui de-al 18-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, p. 62.

21. *Ibidem*, p. 64.

22. Henry KISSINGER, *Despre China*, Editura Comunicare.ro, București, 2012, p. 433.

23. Henry KISSINGER, *Despre China*, Editura Comunicare.ro, București, 2012, p. 13.

24. Sun TZU, *Arta Războiului*, Editura Antet, 2012.

25. David C. KANG, *China Rising. Peace, Power and Order in East Asia*, Columbia University Press, New York, 2007, p. 16.

BIBLIOGRAFIE:

1. CIOCULESCU, Șerban F., „Fața nevăzută a Chinei: paradigme, autori și evoluții instituționale în domeniul cercetării relațiilor internaționale”, *Monitor Strategic*, Nr. 1-2/2012.

2. EVANS-PRITCHARD, Ambrose, „The dangerous drift towards world war in Asia”, *The Telegraph*, 15 aprilie 2013.

3. HARNER, Stephen, „Japan and U.S. Ignored Chinese Signals and History, Blundering into the Senkaku/Diaoyu Crisis”, *Forbes*, 20 februarie 2013.

4. IGNATIUS, David, „Kim Jong Un plays a dangerous game with the threat of warfare”, *The Oregonian*, 11 aprilie 2013.

5. KANG, David C., *China Rising. Peace, Power and Order in East Asia*, Columbia University Press, New York, 2007.

6. KISSINGER, Henry, *Despre China*, Editura Comunicare.ro, București, 2012.

7. LENIN, V. I., *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*, New York: International Publishers, 1977.

8. LOWTHER, William, „Brzezinski mulls Taiwan's future”, *Taipei Times*, 17 decembrie 2011.

9. MACKINDER, Halford J., „The Geographical Pivot of History”, *Geographical Journal*, XXIII, aprilie 1904.

10. NYE, Joseph S., *Descifrarea conflictelor internaționale*, Editura Antet, 2005.

11. SPYKMAN, Nicholas, *The Geography of the Peace*, Harcourt Brace and Company, New York, 1944.

12. TZU, Sun, *Arta Războiului*, Editura Antet, 2012.

13. VĂDUVA, Gheorghe, „China din poia unui zid cu geometrie fluidă”, *Geopolitica*, nr. 21 (1) din 2007.

14. ***, Raportul celui de-al XVIII-lea Congres al Partidului Comunist Chinez, 8 noiembrie 2012, http://www.china.org.cn/china/18th_cpc_congress/2012-11/16/content_27138030.htm.

CONSIDERAȚII PRIVIND RECONSTRUCȚIA POSTCONFLICT

Dr. Gabriel GABOR*

Dr. Doina MUREȘAN**

Statutul controversat al operațiilor de reconstrucție postconflict este o invitație tentantă pentru teoreticienii relațiilor internaționale să propună concepte și teorii care să explice, să justifice și chiar să interpreteze situațiile deosebit de dramatice în funcție de interese pe care doresc să le promoveze actorii implicați în reconstrucție. De aici și diversitatea de abordări, precum și finalitățile divergente pe care le propun aceștia.

De la viziunea idealizată asupra securității și siguranței umane, dar, din păcate, fără șanse de materializare pe termen mediu și chiar lung, studiul de față analizează cele mai reprezentative perspective asupra reconstrucției postconflict, potrivit următoarelor curente teoretice de studiu ale relațiilor internaționale: realism, liberalism și constructivism.

Frumusețea teoriilor privind relațiile internaționale se datorează creativității în prezentarea argumentelor, dar și originalității silogismelor și paradigmatelor în spatele cărora se ascund interese bine definite. Polemica dintre curentele teoretice privind relațiile internaționale, chiar dacă nu se reflectă direct în reglementări de drept internațional public, este valoroasă și numai pentru faptul că prezintă fațete și aspecte ale mediului internațional din noi și noi perspective.

***Cuvinte-cheie:** reconstrucție postconflict, securitate umană, realism, liberalism, constructivism.*

Introducere

În 5 iunie 1947, generalul Marshall¹ enunța la Universitatea Harvard Programul care urma să facă istorie și să îi poarte numele. „... Europa este expusă unei dislocații economice, sociale și politice foarte

grave ... fără un ajutor suplimentar foarte important ... Remediul constă în a sparge cercul vicios și a restaura încrederea locuitorilor în viitorul economic al propriilor țări din Europa întreagă” ... „Statele Unite se angajează să aducă un ajutor și să stabilească un program european, dar inițiativa trebuie să vină de la Europa”².

Convenția pentru cooperare economică europeană din 16 aprilie 1948 și Programul global de reconstrucție a Europei defineau viziunea europenilor asupra dezvoltării și cooperării economice. Beneficiile programelor naționale și ale Planului Marshall vor permite Europei Occidentale să depășească, în anul 1949, nivelul mediu de dezvoltare de dinainte de război, ceea ce, în fapt, însemna că reconstrucția era terminată³.

Cu toate speranțele și schimbările declanșate în anul 1989, un nou Plan Marshall nu a mai fost reluat; la ora actuală, post-Război Rece, mai mulți teoreticieni propun perspective noi, interesante și originale asupra etapelor de reconstrucție postconflict.

1. Conceptul de securitate umană și intervențiile multinaționale

Conceptul „securitate umană” a apărut ca parte a paradigmei holistice cu privire la dezvoltarea umană, cultivată prin intermediul Programului de Dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite (UNDP)⁴, la care au contribuit mai mulți teoreticieni⁵. Raportul UNDP din 1994 cu privire la dezvoltarea umană globală a fost primul document internațional major care a articulat securitatea umană în termeni conceptuali, lansând și propuneri în direcția stabilirii unei politici și a unor linii de acțiune în acest sens. Raportul a

* *General maior dr. Gabriel GABOR este șeful Direcției Personal și Mobilizare din cadrul Ministerului Apărării Naționale București și conf. univ. dr. la Departamentul de Relații internaționale, științe politice și studii de securitate al Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, România. E-mail: gaborsmg@yahoo.com*

** *Colonel dr. Doina MUREȘAN este șeful Secției învățământ militar în cadrul Direcției management resurse umane din Ministerul Apărării Naționale și prof. univ.dr. la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București, România. E-mail: dmuresan_cnap@yahoo.com*

marcat cel mai înalt nivel de lansare a conceptului, subiect lansat în cadrul unei mese rotunde Nord-Sud, numită „Economia Păcii”, ce a avut loc în Costa Rica, în ianuarie 1990. Discuțiile avute la această masă rotundă au fost concluzionate prin emiterea unei declarații clare, potrivit căreia lumea post-Război Rece are nevoie de „un nou concept de securitate”, și de „orientarea obiectivelor apărării și politicii externe spre o schimbare de la preocupările de securitate, aproape exclusiv militare, spre o preocupare mai largă, orientată spre toate aspectele securității individului, de la violența socială până la deteriorarea situației economice și degradarea mediului înconjurător”, toate acestea necesitând „atenție față de cauzele insecurității indivizilor și față de obstacolele aflate în fața realizării acestora la întregul potențial”. Raportul a plasat aceste provocări în contextul mondial post-Război Rece, alături de sublinierea necesității reducerii cheltuielilor militare și creării unui fond pentru pace, necesar asigurării unei dezvoltări umane mai ridicate și nivelării dezechilibrelor economice și de mediu.⁶ Potrivit Raportului asupra dezvoltării umane globale din 1994, conceptul „securitate” a fost interpretat îngust o perioadă prea lungă de timp, fie ca securitate a teritoriului împotriva agresiunii externe, fie ca protejare a intereselor naționale în politica externă sau ca securitate globală față de un holocaust nuclear, securitatea fiind legată mai mult de statele naționale decât de popoare⁷.

La rândul lui, conceptul „securitate umană” incumbă mai multe dimensiuni. Programul de Dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite propune șapte componente ale securității individului: alimentară, economică, sanitară, personală, a mediului, comunitară și politică⁸. Problematika propusă este, de altfel, abordată și de către alte organizații internaționale care se ocupă de securitatea internațională⁹.

Politicile și practicile Uniunii Europene în domeniu par să fie mai aproape de abordarea centrată pe individ, cel puțin la nivel conceptual, după cum o demonstrează „Strategia Solana” lansată în 2003¹⁰.

Ca majoritatea fenomenelor din domeniul relațiilor internaționale, și în cazul realităților post-conflict asistăm la o dezbatere în interiorul școlilor, dar și între diferite școli de gândire și curente teoretice privind relațiile internaționale. Miza pleacă însăși de la definirea unei asemenea realități, dar și de la modul în care se raportează, încadrează și detaliază specificul reconstrucției postconflict.

De reținut că prevederile convențiilor internaționale specifice conflictelor armate internaționale, referitoare la starea de beligeranță și ocupație militară își păstrează valabilitatea¹¹. Ceea ce interesează în acest studiu este radiografierea argumentelor utilizate, precum și a silogismelor construite cu sau fără finalități turnate în documente de drept internațional.

2. O perspectivă realistă: statele-problemă și reconstrucția postconflict

Pentru a scoate în evidență importanța reconstrucției postconflict a unui stat, profesorul Karl Deutch, unul dintre exponenții curentului realist, propune consolidarea instituțiilor statului din punct de vedere funcțional și consideră posibilă dispariția „statelor-problemă”¹². O altă formulă de reconstrucție postconflict în accepțiunea curentului realist este crearea „statului fortăreață”¹³. Credem, însă, că formula statului fortăreață nu reprezintă o soluție pe termen lung, ci, mai degrabă, o reacție de tip instinct de conservare față de o situație conflictuală existentă sau recurentă. De-a lungul istoriei, tocmai forța modelelor de state prospere, cu granițe deschise, a creat emulație la nivelul statelor mai slabe. De altfel, o astfel de politică ar contrazice chiar logica multor programe umanitare post-conflict lansate sub egida ONU, OSCE, Consiliului Europei și UE.

În prezent, în cadrul unui proces de reconstrucție se reinventează și resuscitează instituții de stat și se stabilește, ca obiectiv fundamental, aducerea statului eșuat în comunitatea statelor democratice. A fi doar funcțional nu mai este suficient, statul trebuind să fie, obligatoriu, și democratic. Interesant este faptul că, la prima vedere, pare că se evoluează spre impunerea unui model unic, standard pentru statul funcțional. Se știe însă că diferențele și divergențele sunt cauzate, de regulă, de detalii. Se impune, din nou, raportarea la prevederile Convențiilor de la Copenhaga și de la Geneva¹⁴, în sensul impunerii democrației mai ales în statele în care factorul religios joacă un rol deosebit de puternic.

În opinia lui Dănuț Duță, statul puternic și funcțional (fără obligativitatea democratizării), eventual cu frontiere puțin permisive¹⁵, reprezintă o posibilitate viabilă care duce spre dezvoltare. Teza pare mai mult adaptată crizei interne prin care trece SUA (considerată, totuși, cea mai puternică democrație), decât ca proiect lansat pentru a fi adoptat de agențiile umanitare ale ONU, OSCE, Consiliul Europei și UE. O explicație avansată de unii analiști pentru existența statelor eșuate ar fi neconectarea acestora

la economia globală, deci situarea lor în afara efectelor binefăcătoare ale globalizării¹⁶. Dacă luăm în considerare faptul că una dintre funcțiile esențiale ale statului este asigurarea securității cetățenilor săi, atunci, în cazul statelor eșuate, putem considera că asistăm la eșecul statului în exercitarea acestei funcții. În acest caz, reconstrucția postconflict înseamnă, în primul rând, refacerea încrederii în instituțiile statului¹⁷. Potrivit aceluiași autor, majoritatea cazurilor de state eșuate au fost determinate de cauze interne, conflicte intrastatale, și nu de războaie interstatele.

Potrivit Programului de Dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite menționat mai sus, sintagma oficială este „construirea unei păci durabile”. În jurul acestui concept, documentele organizațiilor internaționale, strategiile și diferitele documente militare, dar și literatura de specialitate, propun o serie de sintagme prin care introduc nuanțe și interpretări potrivit propriilor interese: „reconstrucție post-conflict”, „construcția unei națiuni”¹⁸, „menținerea păcii”¹⁹, „construcția păcii”²⁰, „operații post-conflict”²¹, „refacere post-conflict”²² etc. Literatura de specialitate din SUA, în special cea militară, folosește expresia „reconstrucție și stabilizare post-conflict”²³. Literatura de specialitate consideră că obiectul acestor operații îl constituie statele eșuate sau statele afectate de conflicte²⁴. Provocarea contemporană rezidă tocmai în găsirea politicii de stat cel mai bine adaptate noilor provocări.

Pleiada de concepte rezidă din multitudinea surselor – documente de drept internațional, doctrine și strategii politico-militare ale organizațiilor internaționale și autori ce tratează această tematică. Foarte adesea, se nasc confuzii tocmai din această diversitate de concepte teoretice și interpretări²⁵. A devenit evident că „Agenda pentru pace” a lui Boutros Ghali și definițiile relative la aceasta nu mai sunt relevante pentru realitățile conflictelor interstatele. Nu mai poate exista o distincție conceptuală între „menținerea păcii” și „construcția păcii”, iar completarea mandatului cu prevederi legate de Capitolul VII al Cartei ONU este evitată. Această realitate este reflectată într-un număr descrescând de misiuni ONU și militari participanți la aceste operații. Insuccesul eforturilor de reformare ale Raportului Brahimi²⁶, dar și lipsa unui alt document al Națiunilor Unite care să înlocuiască „Agenda pentru Pace” (1992 și completările din 1995), ne obligă în continuare, ca, raportându-ne la genurile de operații mai sus expuse, să considerăm variațiunile

pe tematica postconflict arondate termenului „construire a unei păci durabile” (peace-building), dar tributare prevederilor „ocupației militare” din dreptul conflictelor armate.

Genul de operații desfășurate de către Organizația Națiunilor Unite sau de o altă organizație internațională sub mandatul Consiliului de Securitate al ONU are ca obiective: prevenirea unui conflict (conflict prevention); reglementarea în mod pașnic a unui conflict, de preferință pe calea acțiunilor diplomatice (peace-making); reglementarea pașnică a unui conflict prin acțiuni militare cuplate la eforturi diplomatice pe baza unui acord între părțile implicate (peace-keeping); a face să înceteze un conflict sau stoparea tuturor delictelor contra umanității prin acțiuni militare (peace enforcement); construirea unei păci durabile (peace-building); diminuarea consecințelor unui conflict pentru populația locală sau ale încălcărilor regulilor de drept umanitar (humanitarian aid)²⁷.

3. O perspectivă liberală: *pater familias* și reconstrucția postconflict

Am putea avansa o paralelă cu relațiile din interiorul unei familii, respectiv relațiile cu *pater familias*, capul familiei. Atunci când acesta nu mai poate gestiona problemele familiei, membrii săi iau viața pe cont propriu, iar uneori se ridică împotriva capului familiei. La fel se derulează evenimentele și la nivelul relației dintre actorii statali și cetățeni. Se ajunge la recurgerea la forme de violență intrastatală în încercarea de rezolvare a problemelor cetățeanului prin forțe proprii, chiar prin apel la violență îndreptată împotriva statului. În aceste situații, statul – cel care deține monopolul asupra folosirii legitime a violenței – o va folosi contra propriilor cetățeni, chiar dacă funcția sa inițială este tocmai protejarea lor. Individul reacționează violent atunci când drepturile și libertățile fundamentale îi sunt încălcate, deși uneori el însuși renunță la o parte din acestea pentru a avea asigurată securitatea. Atunci când securitatea cetățenilor, a întregii comunități, este în pericol sau pierdută, asistăm la eșecul statului în îndeplinirea funcției sale fundamentale. În acest caz, cetățenii își reiau libertățile pierdute – prin forțe proprii sau cu ajutor extern – și realizează ei înșiși funcția de protecție, acordată inițial statului.

Din analiza fundamentelor proiectelor de reconstrucție postconflict, se poate remarca faptul că restaurarea securității cetățenilor, dar și a statului, poate fi realizată printr-o serie de argumente care țin ori de o apreciere punctuală a unor realități ori de

interesele naționale, susținute sau nu de Organizația Națiunilor Unite. În opinia autorilor menționați²⁸, poate fi luat în considerare chiar un apel adresat de cetățeni unor forțe din exterior pentru a realiza o nouă construcție statală. Bineînțeles, din punct de vedere al instrumentelor de drept internațional, o astfel de perspectivă este discutabilă²⁹. P. H. Liotta și Taylor Owen consideră prioritară asigurarea securității individuale împotriva amenințărilor violente, fiind considerată ca o variantă pragmatică față de definițiile și procedurile propuse la nivelul documentelor Organizației Națiunilor Unite³⁰. Din perspectiva The National Security Strategy of the USA, March 2006, nu este obligatoriu ca un stat să fie categorisit eșuat sau afectat de un conflict pentru a-l reconstrui, fiind suficient ca acesta să fie considerat periculos pentru interesele naționale sau ale comunității statelor democratice³¹.

Dacă până la declanșarea crizei, statul fusese singurul garant al securității, în etapa post-criză, pentru refacerea securității intervin și actori externi (alte state sau organizații, instituții internaționale). În mod tradițional, se consideră că, pentru garantarea securității sale, individul renunță la o serie de libertăți. Este dificil de identificat însă în ce măsură renunțarea la anumite libertăți nu se face, de fapt, decât pentru obținerea unor „privilegii” care – în realitate – sunt drepturi garantate ale individului³². Dreptul la securitate este asigurat de constituțiile statelor democratice, dar, în momente de criză, drepturile individului și ale comunității sunt considerate excepții și necesită sacrificii.

În ceea ce privește procesualitatea conceptului de securitate, potrivit lui Robert Cooper, se operează cu standarde duble: pe de o parte, în relaționarea dintre statele postmoderne și, pe de alta, în relaționarea cu statele premoderne sau moderne³³. În anul 2004, Uniunea Europeană a lansat „A Human Security Doctrine for Europe”³⁴, document care se concentrează pe protejarea cetățenilor prin impunerea legii, asistență umanitară și folosirea ocazională a forței. Raportul propune inclusiv crearea unei forțe umanitare care să fie folosită în cazul în care situația o impune.

La nivelul comunității academice din America Latină și Africa de Sud, este folosit conceptul „securitatea cetățeanului”³⁵. În 2004, Comunitatea Națiunilor din America de Sud³⁶, inițiată în același an, a lansat o serie de declarații comune dezvoltate în jurul conceptului de securitate a cetățeanului, în strânsă legătură cu alte concepte-cheie precum: securitatea statului, statul de drept, democrație, libertate³⁷. Se precizează că fundamentele

conceptului sunt „coexistența pașnică” a națiunilor din America de Sud, respectarea demnității umane și a sistemului democratic³⁸. Cetățeanul trebuie să participe la viața comunității, ideal într-un mediu fără riscuri la adresa securității sale. Societatea civilă este considerată factor esențial, alături de poliție, în asigurarea securității cetățeanului, iar securitatea publică rămâne atributul statului, dar în cooperare cu „energiile sociale”. Inechitatea socială este considerată factorul major în societățile din regiunea anterior menționată, în timp ce securitatea cetățeanului este o „responsabilitate împărțită între stat și comunitate”³⁹. Dimensiunea practică a angajamentelor la nivel interstatal a luat forma unui program comun pentru implementarea securității cetățeanului.

În anul 2002, un amplu proiect de cercetare a formulat și a analizat o serie de indicatori specifici fiecărei etape a procesului de reconstrucție post-conflict⁴⁰. Raportul prezintă o listă de etape necesare, adică ceea ce trebuie făcut și nu cum sau de către cine. Modelul procesului de reconstrucție postconflict propus este împărțit conceptual în trei etape (răspuns inițial, transformare și consolidarea autosustenabilității statului), dezvoltate pe patru piloni (securitate, justiție-reconciliere, bunăstarea social-economică și guvernarea sau participarea la actul guvernării)⁴¹.

În anul 2003, Banca Mondială inițiază proiectul „Community Driven Reconstruction” ca instrument în realizarea tranziției de la război la pace⁴². Documentul analizează rolul pe care comunitatea locală îl poate avea în proiectele de reconstrucție și dezvoltare, implicarea sporită a comunității locale fiind prezentată ca o alternativă la proiectele dezvoltate exclusiv prin implicare externă. În viziunea analiștilor Băncii Mondiale, programele postconflict sunt împărțite, în mod tradițional, în „fază inițială umanitară sau de conflict” și o „fază de tranziție” sau „de dezvoltare”. Banca Mondială intervine în mod obișnuit la sfârșitul etapei de conflict și începutul celei de tranziție⁴³.

Atât în documentele internaționale și naționale, precum și în literatura de specialitate, sunt avansate o serie de definiții ale conceptului de reconstrucție postconflict. Dintre definițiile propuse pentru conceptul reconstrucție postconflict, o definiție sintetică pentru operațiile de acest gen din Irak și Afganistan consideră reconstrucția postconflict ca fiind „procesul care abordează cauzele violenței și instabilității într-o societate, simultan cu construirea capacităților de stat și locale pentru a susține pacea,

făcând posibilă reducerea intervenției din exterior și menținerea asistenței la niveluri sustenabile⁴⁴.

4. O perspectivă constructivistă: modele occidentale și reconstrucția postconflict

Conform lui Gaston Bachelard⁴⁵, toată cunoașterea științifică este determinată de răspunsul la întrebări. „Dacă nu ar exista întrebări, atunci nu ar exista nici cunoaștere științifică. Nimic nu există de la sine. Nimic nu este dat dinainte. Nimic nu vine de la sine. Totul este construit”⁴⁶.

Într-o opinie tributară școlii constructivismului⁴⁷ se argumentează în favoarea integrării dimensiunii (in)securității umane (la nivel individual, instituțional și structural-cultural) în procesele de construcție a păcii (concept alternativ pentru reconstrucția postconflict), respectiv a mutării atenției principale de la securitatea statului (securitatea și integritatea instituțiilor statului) către securitatea cetățeanului, către înțelegerea comunităților de cetățeni. Procesele de reconstrucție au șanse mai mari de succes dacă se înțeleg realitățile locale (mergând până la înțelegerea grupurilor marginalizate în perioada preconflict), respectiv se elimină sursele care determină insecuritatea umană⁴⁸.

Pornind de la teoria clasică, anume că totul se rezumă la ceea ce reprezentăm noi (și ceilalți), la ceea ce percepem de fapt, toate fiind construite, atunci ne întrebăm ce este, de fapt, procesul de reconstrucție postconflict? Pe de o parte, se dorește impunerea unor standarde de democrație occidentală, iar pe de altă parte, fanatismul religios. O astfel de neconcordanță nu este benefică nimănui. Trebuie impusă democrația occidentală cu orice preț și chiar unde tradițiile religioase sunt foarte greu de depășit într-o perioadă scurtă de timp? Atât în Irak cât și în Afganistan, insurgenții își structurează identitatea pornind de la modul în care se percep ei înșiși în societatea locală (având ca indicator-cheie excluderea religioasă). Identitatea lor (ca urmare a autopercepției) aflată în contradicție cu sistemul de valori din societatea locală, motivează nevoia de schimbare a realităților locale, inclusiv pe cale violentă. Excluziunea religioasă face teoria constructivistă incompatibilă cu proiectele de reconstrucție post-conflict. Evident că și în Afganistan sau Irak se produce o ciocnire între percepțiile diferite ale talibanilor, respectiv ale lui Saddam Hussein și ale irakienilor, și cele ale unor actori – statali sau entități internaționale și multinaționale (ONU, NATO, UE). Dar amenințarea unor interese naționale a determinat intervenția

directă, violentă, și implicit și faza de reconstrucție postconflict. Modalitatea de intervenție, puternic controversată în cazul irakian, ridică semne de întrebare asupra acestei abordări constructiviste chiar privind punctul său de plecare.

În cazul afgan, situația este mult mai complexă; potrivit autorilor menționați⁴⁹, o criză identitară își are originile în perioada colonială, în raporturile nu numai cu marile puteri, dar și cu statele vecine. În literatura constructivistă, se argumentează că doar comportamentul este cel care poate fi schimbat, nu și identitatea, respectiv interesele actorilor⁵⁰.

*Constructivismul social*⁵¹ argumentează că procesul optim de învățare (cunoaștere a realității) se produce în condițiile interacțiunii dinamice dintre instructori, „elevi” și obiective, sarcini. Sunt semnificative, însă, cultura (tradițiile) și contextul. În final, datorită acestor interacțiuni, fiecare elev își produce propria versiune a adevărului. În viziunea noastră, o dimensiune importantă a reconstrucției postconflict este tocmai interacțiunea profesor-elev. Ce se întâmplă însă cu profesorii care transmit doar versiunea lor de adevăr, o „impun” prin metode subtile sau sunt ei înșiși influențați de adevărul elevilor? Deși acceptăm utilitatea transferului de cunoștințe și, implicit, de schimbare a modalității de construire a unei noi percepții a actorilor locali asupra noilor realități din țara lor, atragem, totuși, atenția asupra caracterului nerealist și artificial al procesului în unele proiecte. Se poate pune, astfel, întrebarea cât de respectată și de aplicabilă este Constituția irakiană, atât timp cât – în activitățile cotidiene – populația locală face referire la Sharia și nu la Constituția civilă (pe care o percep ca o adaptare a unor modele folosite în cultura occidentală). Cât de credibilă ar fi o forță internațională care sprijină regimul legal, dar, simultan, ar desfășura negocieri cu adversarii declarați și scoși în afara legii?

*Constructivismul cultural*⁵² complică și mai mult lucrurile, accentuând diferențele produse de contextul cultural – accent pe obiecte sau evenimente în construirea realității. De pildă, nu se poate considera că prezența occidentalilor în Afganistan sau Irak este percepută de localnici ca un eveniment pozitiv, atât la nivel micro cât și macro, dacă ținem seama de atentatele zilnice îndreptate atât asupra componentei militare, a celei diplomatice, precum și civile. Potrivit lui Hutchison, teoretician al *constructivismului radical* cunoașterea este un proces cognitiv autoorganizat al creierului uman; cunoașterea ar acoperi totul, de la capacitatea de a reprezenta experiențe din trecut, inclusiv

reprezentarea experienței proprii, prin deținerea și folosirea unor modele ce explică aspecte, elemente, evenimente și situații⁵³. Potrivit aceluiași autor, percepția diferită (influențată și de nevoi diferite) explică, în parte, și eșecul majorității acțiunilor de reconstrucție desfășurate până în prezent, atât de state, cât și de organizații internaționale⁵⁴.

Concluzii

Planul Marshall, cunoscut oficial ca „European Recovery Program” (ERP), desfășurat timp de cinci ani, a permis consolidarea structurilor economice și a politicilor liberale promovate de guvernele occidentale, astfel că, în 1953, Europa se afla din nou pe picioarele sale.

Analiza conceptului de reconstrucție postconflict, bazată doar pe documente politice și literatură de specialitate, este incompletă dacă nu se raportează și la prevederile dreptului conflictelor armate chiar dacă practica sinuoasă a Consiliului de Securitate, precum și o serie de operații desfășurate după 1989, sunt considerate de unii autori precedente cu valoare juridică, în vreme ce, pentru alții, natura acestora rămâne controversată. Reconstrucția post-conflict poate și trebuie să aibă în atenție și cerințele legale ale „ocupației militare” – gen de operație desfășurată sub mandatul Organizației Națiunilor Unite.

Perspectivile diverselor curente teoretice asupra relațiilor internaționale trebuie să plece de la realitatea documentelor de drept internațional, în special de la dreptul conflictelor armate. Demersurile acestora de a fundamenta, justifica și propune adoptarea de noi instrumente juridice internaționale reprezintă un proces creativ, laborios și supus acceptării la nivel academic de către cea mai mare parte a comunității internaționale. Discuțiile și polemicele asupra conceptului „securitate umană” dovedesc că nu a depășit stadiul de ideal, căci până la edificarea unei ordini internaționale construite pe această generoasă și altruistă sintagmă va trece mult timp.

Dispariția „statelor-problemă” ca soluție a realismului politic pentru proiectele de reconstrucție postconflict este doar o posibilitate, dar nu și o probabilitate la nivel de procesualități și în niciun caz o perspectivă la nivel de reglementări de drept internațional public, dacă va fi impusă din exterior.

Înțelegerea liberalistă a operațiilor de reconstrucție postconflict prin algoritmul „relațiile din interiorul unei familii ce orbitează în jurul lui *pater familias*” este o viziune care ne duce cu gândul la despozițiile orientale și la recenta „primăvară arabă”, dar și la dispoziția convențiilor internaționale

în vigoare privind ocupația militară.

Sublinierea riscurilor proiectelor de reconstrucție postconflict de către autori constructiviști este salutară. Se pot planifica modele conform standardelor occidentale pentru a fi aplicate în regiunile afectate de criză, dar există riscul să nu fie acceptate de către populația locală. Antropologia modernă are, în fond, aceleași probleme precum la începuturile sale – natura și valorile culturale specifice fiecărei culturi, amestecate și aliniată unor standarde după încheierea unui conflict. În loc să șteargă urmările acestuia, declanșează tensiuni care pot escalada într-un nou conflict.

NOTE:

1. Discursul său din 5 iunie 1947, de la Universitatea Harvard, avansează acest plan comun pentru reconstrucția Europei, cunoscut ulterior ca „Planul Marshall”. Așa cum a declarat ulterior într-o conferință de presă, planul se adresa tuturor statelor europene, inclusiv Uniunii Sovietice. ***; *Le Plan Marshall et le relèvement économique de l'Europe*, Colloque les 21, 22, 23 mars 1991 sous la direction de René Girault et Maurice Lévy-Leboyer. Comité pour l'histoire économique et financière de la France, Paris, 1993, p. 53.

2. *Ibidem*, p. 45.

3. Michael J. HOGAN, *The Marshall Plan. America-Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952*, Cambridge, 1987.

4. Vezi Mahbub UL HAQ a fost creatorul *Raportului asupra dezvoltării umane* prezentat pentru prima oară în 1990; vezi și, Mahbub UL HAQ, *Reflections on Human Development*, Oxford University Press, 1995, p. 3 și urm. <http://www.mhhd.org/reports/khadija-haq/6-LUMS%20speech%20on%20Mahbub%20ul%20Haq%202011.pdf>, accesat la 26 august 2013.

5. Vezi R. JOLLY, *UN Contributions to Development Thinking and Practice*, Bloomington: Indiana University Press, 2004, p. 21 și urm.

http://www.unhistory.org/reviews/FDS_Jolly.pdf, accesat la 26 august 2013.

6. Masa rotundă Nord – Sud din 1990. Participării la nivel înalt de la această masă rotundă i se pot datora, în parte, reacțiile pozitive la analiza securității umane prezentate în primul raport privind dezvoltarea umană prezentat patru ani mai târziu, în 1994. Vezi, R. JOLLY, *UN Contributions to Development Thinking and Practice*, Bloomington: Indiana University Press, 2004, p. 11. http://www.unhistory.org/reviews/FDS_Jolly.pdf, accesat la 26 august 2013.

7. Report of the Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, New York: United Nations, 2004, <http://www.un.org/secureworld/>, accesat la 26 august 2013; Report of the Secretary-General, *In*

Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights For All, 2005,

<http://www.un.org/largerfreedom/> (Accesat la 26 august 2013); vezi și *Human Development Report 1994*, UNO, p.2; *Reports of UN Institute for Disarmament Research*, <http://www.unidp.org/htmywi/humM>, accesat la 26 august 2013.

8. Vezi *Human Development Report 1994*, <http://hdr.undp.org>, accesat la 26 august 2013; vezi și, *An Agenda for Development: Report of the Secretary-General*, (A/48/935), 6 May 1994. Vezi și, Barry BUZAN, *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations*, (1983; revised second edition 1991); S. Tadjbakhsh, "Human Security: The Seven Challenges of Operationalizing the Concept", Paris, *UNESCO Conference Human Security: 60 minutes to Convince*, 13 September, 2005, p. 25 și urm. http://www.peacecenter.sciences-po.fr/pdf/unesco_13-09-05.pdf, accesat la 26 august 2013.

9. Vezi Paul DUȚĂ, 'Human security and the phrase „Partnership for security” for NATO’s Strategic Concept', *Strategic Impact*, Issue: 4/2009, pp. 55-64. http://impactstrategic.unap.ro/reviste/cup_33.html, accesat la 26 august 2013.

10. Vezi Javier SOLANA, *A Secure Europe in a Better World*, European Council, Thessaloniki, 20 June 2003, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/solanae.pdf>, accesat la 26 august 2013.

11. Vezi, Ionel CLOȘCĂ și colectiv, *Dreptul Internațional Umanitar de la începutul secolului XXI*, Asociația Română de Drept Umanitar, București, 2003.

12. Vezi F. FUKUYAMA, *op. cit.*, 2004, p. 134.

13. Propusă de Francis Fukuyama și Emmanuel Emmanuel Todd. Vezi, F. FUKUYAMA, *op. cit.*, 2004, pp. 135 și urm; vezi și Emmanuel TODD, *Après la Démocratie*, ed. Gallimard, 2008, p. 41. http://www.alternatives-economiques.fr/apres-la-democratie-par-emmanuel-todd_fr_art_809_41561.html, accesat la 26 august 2013.

14. Vezi și Document ST/SGB/1999/13, "Observance by U.N. forces of international humanitarian law" [Respectarea regulilor dreptului internațional umanitar de către forțele Națiunilor Unite], în *Revista Română de Drept Umanitar* (RRDU), nr.5-6(29-30), pp. 29-32.

15. Vezi Francis FUKUYAMA, "Bring back the state", *The Guardian*, 2004, July <http://www.theguardian.com/world/2004/jul/04/globalisation.comment>, (Accesat la 26 august 2013).

16. Vezi Thomas P. M. BARNETT, *The Pentagon's New Map*, Putnam Publishing Group, April 2004, p. 24 și urm, <http://thomaspmbarrett.com/the-pentagons-new-map/>, (Accesat la 26 august 2013).

17. Vezi, Bernard SHAPIRO, „Israelis failed security policy”, in Freeman Center for Strategic Studies, *The Maccabean Online* July 2, 2006, <http://www.freeman.org/>, accesat la 26 august 2013.

18. *Nation-building*. Vezi, James DOBBINS, "Nation-Building: the Inescapable Responsibility of the World's Only Superpower" *RAND Review*, Summer 2003, <http://www.rand.org/pubs/periodicals/rand-review/issues/summer2003/nation1.html>, (accesat la 26 august 2013); vezi și Karl DEUTSCH, „Nation-Building and National Development. Some Issues for Political Research”, in Karl DEUTSCH, William FOLTZ, eds., *Nationbuilding*, New York, Atherton, 2003, pp. 7-8, [http://www.researchgate.net/publication/32158530_Deutsch_Karl_W_and_Foltz_William_J\(ed.\)_Nation-Building_Atherton_Press_New_York_1963pp.xiii167](http://www.researchgate.net/publication/32158530_Deutsch_Karl_W_and_Foltz_William_J(ed.)_Nation-Building_Atherton_Press_New_York_1963pp.xiii167), (Accesat la 26 august 2013).

19. *Peacekeeping*. Vezi, Virginia Page FORTNA, „Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War”, in *International Studies Quarterly*, 2004, pp. 269-292, <http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/pbbs/library/Peace%20operations%20final%20literature%20review.pdf>, accesat la 26 august 2013; vezi și, Marrack GOULDING, „The Evolution of United Nations Peacekeeping”, in *International Affairs*, July 1993 (3), pp. 451-464, <http://www.scribd.com/doc/90749795/Evolution-of-Un-Peacekeeping>, accesat la 26 august 2013.

20. *Peace-building*. Vezi, Boutros BOUTROS-GHALI, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping* Document A/47/277 - S/241111, 17 June 1992, New York: Department of Public Information, United Nations, 1992, http://www.un.org/ar/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace.pdf, accesat la 26 august 2013.

21. *Post-conflict operations*. Vezi, Michael PUGH, *Post-conflict Rehabilitation: social and civil dimensions*, December 1998, http://scholar.google.ro/scholar?q=Michael+PUGH,+Post-conflict+Rehabilitation:+social+and+civil+dimensions&hl=ro&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=X&ei=dbMYUrgzsefBNHegTg&ved=0CCoQgQMwAA, accesat la 26 august 2013.

22. *Post-conflict rehabilitation*. Vezi, Michael PUGH, *op.cit.* p. 5 și urm.

23. *Stabilisation & Reconstruction (S&R)*. Vezi, SEDRA, Mark; MIDDLEBROOK, Peter, „Afghanistan's problematic path to peace: Lessons in state building in the post-September 11 era Foreign Policy in Focus (FPF), 12 iunie, 2004. http://fpif.org/afghanistans_problematic_path_to_peace_lessons_in_state_building_in_the_post-september_11_era/, accesat la 26 august 2013.

24. F. FUKUYAMA, *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*, New York, Cornell University Press, 2004, p. 34, <http://www.foreignaffairs.com/articles/59950/g-john-ikenberry/state-building-governance-and-world-order-in-the-21st-century/>, accesat la 26 august 2013.

25. *Protocoloale adiționale la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 cu privire la protecția victimelor de război*, Editura Militară, București, 1992.

26. Scrisoare semnată de Lakhdar Brahimi în 17 august 2000, http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/, accesat la 26 august 2013.

27. Paul Dănuț DUȚĂ, *Instituții de securitate. Partea generală*, Colecția Politică și Apărare Națională nr. 18, Editura Tehno Media, Sibiu, 2007, p. 21 și urm.

28. *Human Development Report 1994*, UNO; *Reports of UN Institute for Disarmament Research*, <http://www.unidp.org/htmywi/humM/>, accesat la 26 august 2013.

29. *Human Development Report 1994*, UNO; *Reports of UN Institute for Disarmament Research*, <http://www.unidp.org/htmywi/humM/>, accesat la 26 august 2013.

30. Guvernele pot, așadar, alege o variantă pragmatică. P. H. Liotta, Taylor Owen, „Sense and symbolism: Europe takes on human security”, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Seton Hall University, Winter/Spring, 2006, pp. 85-93, <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/06autumn/liotta.pdf>, accesat la 26 august 2013.

31. *The National Security Strategy of the USA*, March 2006, Casa Albă, p.2 și urm. <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/03.16.06.html>, accesat la 26 august 2013.

32. Douglas MAC LEAN, co-ed., *The Security Gamble: Deterrence Dilemmas in the Nuclear Age, Liberalism Reconsidered, and Human Rights and U.S. Foreign Policy: Principles and Applications*, 2005, Totowa, N.J., Rowman and Allanheld, p. 5 și urm.

33. Robert COOPER, „The new liberal imperialism”, *The Guardian*, aprilie 2002, <http://www.guardian.co.uk/world/2002/apr/07/1>, accesat la 26 august 2013.

34. Doctrina este relaționată cu *Strategia de Securitate a Uniunii Europene*, prin accentul deosebit pus pe amenințările directe: terorism, crima organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale și statele eșuate. Vezi *The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*, Barcelona, 15 September 2004, <http://eprints.lse.ac.uk/40209/>, accesat la 26 august 2013.

35. Vezi James SUGGET, *Venezuela and the new created National Citizen Security Council*, februarie 2008, <http://www.venezuelanalysis.com/news/3191>, accesat la 26 august 2013.

36. *Unión de Naciones Suramericanas*, <http://www.comiuridadandina.org/ingles/documentos/documen>, accesat la 26 august 2013.

37. *Declaration on Citizen Security in South America Fortaleza*, 26.08.2008, cu ocazia summit-ului șefilor de state din Comunitatea Națiunilor din America de Sud, <http://www.comiuridadandina.org/ingles/documentos/documen>, accesat la 26 august 2013.

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*.

40. *Post-conflict reconstruction Task Framework*, A joint project of the Center for Strategic and International

Studies (CSIS) and the Association of the United States Army (AUSA), Mai 2002, pp. 8-12, <http://www.csis.org/media/csis/pubs/framework.pdf>, accesat la 26 august 2013.

41. *Ibidem*, pp.12-18.

42. Documentul coordonat de Banca Mondială poate fi considerat și un ghid pentru funcționarii comunităților locale cu responsabilități în domeniu. Învățămintele reliefate în document sunt preponderent rezultate din experiența procesului de reconstrucție în Timorul de Est și Ruanda, unde Banca Mondială a dezvoltat programe de reconstrucție în anii 1990. Vezi, Sarah CLIFFE, Scott GUGGENHEIM, Markus COSTNER, „Community Reconstruction as an instrument in War to Peace transitions”, *CPR Working Papers*, Social Development Department, Environmentally and Socially Sustainable Development Network, Paper no 7, August 2003, pp. 1-6, <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/35122/WP7final.pdf>, accesat la 26 august 2013.

43. *Ibidem*, p. 9.

44. Vezi Craig COHEN, „Measuring Progress in Stabilization and Reconstruction”, *US Institute of Peace, Stabilization and Reconstruction Series*, no 1, Mars 2006, p. 4, <http://www.usip.org/publications/measuring-progress-in-stabilization-and-reconstruction>, accesat la 26 august 2013.

45. Vezi Gaston BACHELARD, *La formation de l'esprit scientifique*, Paris, Librairie philosophique J. VRIN, 5e édition, 1967, pp. 13-20. Explicații mai mult sau mai puțin evolute și complicate au avansat și alți constructiviști (Antonio Machado, Norbert Wiener, Jean Piaget, von Glaserfeld etc.), fără a se ajunge însă la o teorie constructivistă unitară.

46. *Ibidem*, p. 34.

47. Vezi Earl CONTEH-MORGAN, „Peacebuilding and Human Security: A Constructivist Perspective”, *International Journal of Peace Studies*, Volume 10, Number 1, Spring/Summer 2005, pp. 70-82. http://www.gmu.edu/acadeimVijps/vol_10_1/Conteh-Morgan_1011_JPS.pdf, accesat la 26 august 2013.

48. *Ibidem*, p. 84.

49. Vezi Paul DUȚĂ, Constantin STANCIU, „Avatarurile imperiilor și expedițiilor în Asia Centrală”, *Policy Paper nr.1*, Institutul Diplomatic Român, București, 2012, p. 3 și urm. <http://www.idr.ro/publicatii/Policy%20Paper%201.pdf>, accesat la 26 august 2013.

50. Istoria ne dovedește că, încă din antichitate, teoriile constructiviste erau implementate fără a fi conceptualizate. În epocile mai recente, fiecare actor crede că a câștigat războiul, nu numai o bătălie, fapt ce determină ca, spre exemplu, unii oficiali americani să considere că reconstrucția Irakului este, deja, un succes. Vezi, Alexander WENDT, „Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics”, în *International Organization*, vol. 46, nr. 2, 1992, p. 2 și urm.

http://labmundo.org/disciplinas/WENDT_anarchy_is_wh_at_states_make_of_it.pdf, accesat la 26 august 2013.

51. Peter L. BERGER, Thomas LUCKMANN, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, editura Penguin Books, 1991, pp. 205-213,

<http://bjsw.oxfordjournals.org/content/38/4/823.extract>, accesat la 26 august 2013.

52. Vezi Charles HUTCHISON, „Cultural constructivism: the confluence of cognition, knowledge creation, multiculturalism, and teaching”, in *Intercultural Education*, Volume 17, no. 3, ed. Routledge, August 2006, pp. 301-310.

53. Ernst von GLASERFELD, *Radical constructivism: A way of knowing and learning*, London, editura Press/Routledge, 1995, pp. 34-56; Vezi și Ernst von GELSEFELD, *Key Works in Radical Constructivism*, ed. M. Larochelle, Rotterdam, Sense Publishers, 2008, pp. 7-10.

54. Earl CONTEH-MORGAN, *op. cit.*, pp. 82-84.

BIBLIOGRAFIE:

1. BACHELARD, Gaston, *La formation de l'esprit scientifique*, Paris, Librairie philosophique J. VRIN, 5e édition, 1967.

2. BARNETT, Thomas P. M., *The Pentagon's New Map*, Putnam Publishing Group, April 2004, <http://thomaspmbarnett.com/the-pentagons-new-map>

3. BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Editura Penguin Books, 1991, <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/38/4/823.extract>

4. BOUTROS – GHALI, Boutros, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, Document A/47/277 - S/241111, 17 June 1992, New York, Department of Public Information, United Nations, 1992, http://www.un.org/ar/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/GENERAL%20ISSUES/Item%2029_Agenda%20for%20peace_.pdf

5. BUZAN, Barry, *People, States & Fear: The National Security Problem in International Relations*, 1983, revised second edition, 1991.

6. CLIFFE, Sarah; GUGGENHEIM, Scott; COSTNER, Markus, „Community Reconstruction as an instrument in War to Peace transitions”, *CPR Working Papers*, Social Development Department, Paper no. 7, august 2003, <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/35122/WP7final.pdf>.

7. CLOȘCĂ, Ionel și colectiv, *Dreptul Internațional Umanitar la începutul secolului XXI*, Asociația Română de Drept Umanitar, București, 2003.

8. COHEN, Craig, *Measuring Progress in Stabilization and Reconstruction*, US Institute of

Peace, martie 2006,

<http://www.usip.org/publications/measuring-progress-in-stabilization-and-reconstruction>.

9. CONTEH-MORGAN, Earl, „Peacebuilding and Human Security: A Constructivist Perspective”, *International Journal of Peace Studies*, Volume 10, Number 1, Spring/Summer 2005, pp. 70-82. http://www.gmu.edu/acadeimVijps/vol_10_1/Conteh-Morgan_1011JPS.pdf.

10. COOPER Robert”, „The new liberal imperialism”, *The Guardian*, aprilie 2002, <http://www.guardian.co.uk/world/2002/apr/07/l>.

11. DEUTSCH Karl, „Nation-Building and National Development Some Issues for Political Research”, Foltz W., eds., *Nationbuilding*, New York, Atherton, http://www.researchgate.net/publication/32158530_Deutsch_Karl_W_and_Foltz_William_J.ed._Nation-Building_Atherton_Press_New_York_1963pp.xiii167.

12. DOBBINS, James, „Nation-Building: the Inescapable Responsibility of the World's Only Superpower” *RAND Review*, Summer 2003, <http://www.rand.org/pubs/periodicals/rand-review/issues/summer2003/nation1.html>.

13. DUȚĂ, Paul Dănuț, *Instituții de securitate. Partea generală*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.18, Editura Tehno Media, Sibiu, 2007.

14. DUȚĂ Paul, 'Human security and the phrase „Partnership for security” for NATO's Strategic Concept', *Strategic Impact*, Issue: 4/2009, http://impactstrategic.unap.ro/reviste/cup_33.html.

15. DUȚĂ, Paul; Constantin STANCIU, „Avatarurile imperiilor și expedițiilor în Asia Centrală”, *Policy Paper nr.1*, Institutul Diplomatic Român, București, 2012, <http://www.idr.ro/publicatii/Policy%20Paper%201.pdf>.

16. FORTNA, Virginia Page, „Does Peacekeeping Keep Peace, International Intervention and the Duration of Peace After Civil War”, in *International Studies Quarterly*, 2004, <http://www.peacekeepingbestpractices.unl.edu/pbps/library/Peace%20operations%20final%20literature%20review.pdf>.

17. FUKUYAMA Francis, *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*, New York, Cornell University Press, 2004, <http://www.foreignaffairs.com/articles/59950/g-john-ikenberry/state-building-governance-and-world-order-in-the-21st-century>,

18. FUKUYAMA, Francis, „Bring back the state”, *The Guardian*, 2004 July, <http://www.theguardian.com/world/2004/jul/04/globalisation.comment>.

19. GOULDING Marrack, „The Evolution of United Nations Peacekeeping”, in *International Affairs*, July 1993,(3), pp. 451-464,

<http://www.scribd.com/doc/90749795/Evolution-of-Un-Peacekeeping>.

20. HUTCHISON, Charles, „Cultural constructivism: the confluence of cognition, knowledge creation, multiculturalism, and teaching”, in *Intercultural Education*, Volume 17, no. 3, ed. Routledge August 2006.

21. JOLLY, Robert, *UN Contributions to Development Thinking and Practice*, Bloomington: Indiana University Press, 2004, http://www.unhistory.org/reviews/FDS_Jolly.pdf.

22. LIOTTA, P. H.; OWEN, Taylor, „Sense and symbolism: Europe takes on human security”, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, Seton Hall University, Winter/Spring, 2006, <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/06autumn/liotta.pdf>.

23. MAC LEAN, Douglas, co-ed., *The Security Gamble: Deterrence Dilemmas in the Nuclear Age, Liberalism Reconsidered, and Human Rights and U.S. Foreign Policy: Principles and Applications*, 2005, Totowa, N.J., Rowman and Allanheld.

24. PUGH, Michael, *Post-conflict Rehabilitation: social and civil dimensions*, University of Plymouth, December 1998, <http://www.gsdrc.org/docs/open/SSAJ150.pdf>, http://scholar.google.ro/scholar?q=Michael+PUGH,+Post-conflict+Rehabilitation:+social+and+civil+dimensions&hl=ro&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholar&sa=X&ei=dbMYUrgzsefhBNHegTg&ved=0CCoQgQMwAA.

25. *Scrisoare semnată de Lakhdar Brahimi în 17 august 2000*, http://www.un.org/peace/reports/peace_operations

26. SEDRA, Mark; MIDDLEBROOK, Peter, „Afghanistan's problematic path to peace: Lessons in state building in the post-September 11 era, *Foreign Policy in Focus* (FPF), 12 iunie 2004, http://fpif.org/afghanistans_problematic_path_to_peace_lessons_in_state_building_in_the_post-september_11_era

27. SHAPIRO, Bernard, „Israelis failed security policy”, in Freeman Center for Strategic Studies, *The Maccabean Online*, July 2, 2006, <http://www.freeman.org>

28. SOLANA, Javier, *A Secure Europe in a Better World*, European Council, Thessaloniki, 20 June 2003, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/solanae.pdf>.

29. SUGGET, James, *Venezuela and the new created National Citizen Security Council*, februarie 2008, ediția Electronica, <http://www.venezuelanalysis.com/news/3191>

30. TADJBAKHSI, S., „Human Security: The Seven

Challenges of Operationalizing the Concept”, Paris, *UNESCO Conference Human Security: 60 minutes to Convince*, 13 September, 2005,

http://www.peacecenter.sciences-po.fr/pdf/unesco_13-09-05.pdf.

31. TODD, Emmanuel, *Après la Démocratie*, ed. Gallimard, 2008, p. 41. http://www.alternatives-economiques.fr/apres-la-democratie-par-emmanuel-todd_fr_art_809_41561.html.

32. UL HAQ Mahbub, *Reflections on Human Development*, Oxford University Press, 1995, p. 3 și urm. <http://www.mhhdc.org/reports/khadija-haq/6-LUMS%20speech%20on%20Mahbub%20ul%20Haq%202011.pd>.

33. Von GELSEFELD, Ernst, *Key Works in Radical Constructivism*, ed. M. Larochelle, Rotterdam, Sense Publishers, 2008.

34. Von GLASERFELD, Ernst, „Radical constructivism and Piaget's concept of knowledge”, in MURRAY, F.B. (ed.). *The Piagetian Theory*, Baltimore, MD, University Park Press, 1978. 36. Von GLASERFELD, Ernst, *Radical constructivism: A way of knowing and learning*, London, editura Press/Routledge, 1995. WENDT, Alexander, „Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics”, in *International Organization*, vol. 46, no. 2, 1992, pp. 391-425, http://labmundo.org/disciplinas/WENDT_anarchy_is_what_states_make_of_it.pdf.

35. ***, *Declaration on Citizen Security in South America Fortaleza*, 26.08.2008, <http://www.comiuridadandina.org/ingles/documentos/documentos>.

36. ***, Document ST/SGB/1999/13, “Observance by U.N. forces of international humanitarian law”

[Respectarea regulilor dreptului internațional umanitar de către forțele Națiunilor Unite], în *Revista Română de Drept Umanitar* (RRDU), nr.5-6(29-30), pp. 29-32.

37. ***, *Human Development Report 1994*, UNO; reports of UN Institute for Disarmament Research, <http://www.unidp.org/html/ywi/humM>.

38. ***, *Human Development Report 1994*, <http://hdr.undp.org>.

39. ***, *Post-conflict reconstruction Task Framework*, A joint project of the Center for Strategic and International Studies (CSIS) and the Association of the United States Army (AUSA), mai 2002,

<http://www.csis.org/media/isis/pubs/framework.pdf>

40. ***, *Protocoloalele adiționale la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949 cu privire la protecția victimelor de război*, Editura Militară, București, 1992.

41. ***, *The Barcelona Report of the Study Group on Europe's Security Capabilities*, Barcelona, 15 September

2004, <http://eprints.lse.ac.uk/40209/>.

42. ***, *Reports of UN Institute for Disarmament Research*, <http://www.unidp.org/htmywi/humM>.

43. ***, UNO, Report of the Secretary-General, *An Agenda for Development (A/48/935)*, 6 May 1994.

44. ***, UNO, Report of the Secretary-General, *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights For All*, 2005,

<http://www.un.org/largerfreedom/>.

45. ***, UNO, Report of the Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, New York: United Nations, 2004, <http://www.un.org/secureworld/>.

46. ***, *The National Security Strategy of the USA*, March 2006, Casa Albă, <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/03.16.06.html>

UN MODEL CONCEPTUAL AL SISTEMULUI DE SECURITATE STATALĂ PRIN UTILIZAREA EXPERIMENTULUI MODAL

Dr. Miodrag GORDIĆ*

Dr. Rade SLAVKOVIĆ**

Dr. Miroslav TALIJAN***

Progresul în cibernetică a dus la apariția metodei de modelare ca o metodă științifică generală și a făcut ca unitatea între teorie și practică să devină, de departe, mult mai bună decât metoda statistică, ce fusese aproape în exclusivitate folosită până atunci. În domeniul științelor sociale, metoda amintită s-a dezvoltat sub forma experimentului modal. Utilizând aceste experiențe fundamentale în lucrarea de față, autorii explică, mai întâi, conceptul, structura și tipurile de modelare și, apoi, conceptul și tipurile de experimente, adică modelul de bază al experimentului modal. În final, autorii elaborează un posibil model conceptual al sistemului de securitate din Republica Serbia și variabile ale experimentului modal. În cadrul acestui model, este posibil ca factorii de calitate, intensitate, dinamică și cantitate să se schimbe. Acest model face posibilă determinarea puterii de realizare și a tendințelor. Pentru efectuarea acestei simulări, a fost aplicată tehnica de cercetare a prognozei. Modelul conceptual a fost considerat, din perspectiva doctrinară, juridică și organizatorică, fiind în conformitate cu mișcările în domeniul securității din întreaga lume, precum și cu nevoile și posibilitățile obiective ale Republicii Serbia.

Cuvinte-cheie: model conceptual, experiment modal, sistem de securitate.

Introducere

În procesul realizării cercetării fundamentale, aplicativă și pentru dezvoltare, metoda modelării, experimentele și experimentele modale au un rol tot mai mare. De asemenea, aplicarea lor este importantă în cercetarea de verificare și în cea euristică în realizarea unei clasificări, descrieri, explicații, previziuni științifice și în detectarea fenomenelor, toate acestea necesitând o studiere atentă și o înțelegere a aplicării lor în toate sferile operațiilor umane, în special în domeniul securității.

Modelarea, ca metodă științifică generală, este consecința progresului în cibernetică. Trăsătura sa de bază este „unitatea dintre teorie și practică”, ce îi permite să se situeze la un nivel calitativ mai înalt decât metoda statistică, ea putând astfel să fie aplicată în acele domenii unde însăși existența unității dintre teorie și practică este de o importanță crucială, îndeosebi în cadrul științelor politice și în politica de securitate. Ea apare ca o teorie generală a relațiilor sociale și politice, un sistem de norme programate, politice și juridice, și, de asemenea, cu un anumit grad de realizare în practică – în calitate de experiment modal¹.

* *General maior conferențiar Miodrag GORDIĆ, doctor în științe politice, este locțiitorul Comandantului Forțelor Aeriene și Apărării Aeriene, Belgrad, Serbia. E-mail: miodrag.gordic@vs.rs*

** *Colonel conferențiar Rade SLAVKOVIĆ, doctor în științe militare, este Șeful secției Operații Militare din cadrul Departamentului de Operații din Academia Militară, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia. E-mail: bfor4s@gmail.com*

*** *Colonel conferențiar Miroslav TALIJAN, doctor în științe militare, predă în cadrul Departamentului de operații din Academia Militară, Universitatea de Apărare, Belgrad, Serbia. E-mail: talijan.miroslav@gmail.com*

Există doi factori importanți care au o influență decisivă în aplicarea metodei modelării în toate cercetările empirice din cadrul științelor politice, și anume: *primul* se referă la faptul că cercetarea științifică se bazează pe cunoștințe științifice existente sau pe cunoștințe bazate pe experiență, iar cel de-al *doilea* se referă la faptul că este necesar ca proiectul de cercetare științifică să conțină și un anumit model teoretic al obiectului de cercetare².

Aplicarea experimentului modal, care se bazează pe cunoștințe științifice existente și cunoștințe bazate pe experiență, permite înțelegerea mai aprofundată a sistemului de securitate al unui stat și crearea de noi modele conceptuale.

1. Modelarea, concept și tipuri de modele, experimentele și modelul de bază în experimentul modal

Modelarea nu înseamnă doar „prezentarea prin simțuri și copiere la nivel fizic, ci orice prezentare psihologică, chiar imaginarea unui obiect sau fenomen”³.

Dacă pornim de la punctul în care modelarea este o componentă a tuturor proceselor gândirii umane, acest termen poate fi considerat ca „o acțiune rațională, sistematică și complexă de prezentare a punctelor importante ale proceselor sau fenomenelor realității sociale sau gândurile lor ca unități aparte”⁴. Astfel, crearea de noi termeni se realizează utilizând termenii existenți.

Un proces de modelare constă din observarea prezentării conceptuale și fizice a factorilor importanți ai fenomenului cercetat.

În timpul modelării anumitor fenomene sociale, este necesar să respectăm următoarele principii: universalitatea principiului de modelare, care arată faptul că fiecare obiect al cercetării poate fi modelat; varietatea principiului modelării, care indică faptul că fiecare obiect sau sistem poate fi modelat în moduri diferite, cât și principiul prototipului și al exemplului⁵.

Determinarea conceptului de modelare precondiționează determinarea structurii lui, care este formată din patru elemente: „obiectul modelării, care reprezintă orice fenomen ce poate fi cercetat prin metoda modelării; factorul subiectiv – un cercetător sau un grup de cercetători care lucrează cu un anumit obiect modelat și prin acel obiect, ei cercetează anumite fenomene sau procese; mijloacele folosite în crearea modelului și din care

modelul este creat (fizic, tehnic, cognitiv și lingvistic) și condițiile construirii modelului”⁶.

Pe baza celor afirmate anterior, putem concluziona că procesul de modelare constă din următoarele etape: definirea nevoilor și necesitatea construirii modelului, alegerea obiectului modelării, alegerea tipului de model, alegerea mijloacelor de modelare, alegerea asociațiilor în crearea modelului, proiectarea și crearea modelului, testarea modelului și rețușarea acestuia, dacă este necesar, și, în cele din urmă, prezentarea și utilizarea modelului.

În metodologia contemporană a științelor sociale, nu există un sens general acceptat de concept de model. În general, „modelul reprezintă toate sistemele teoretice – conceptuale, reale sau realiste în mod practic, sisteme analoge cu obiectul de cercetare (S_1) folosit în cercetarea unui anumit obiect sau sistem de bază (S_0). Prin urmare, modelarea este „construirea sistemului S_1 care este un sistem de modelare conform sistemului inițial S_0 care este cercetat pe modelul S_1 ”⁷.

De asemenea, modelul este „o imagine simplificată și idealizată a realității” care „ne permite confruntarea cu lumea (sistemul) real(ă) în mod simplificat, evitând complexitatea și ireversibilitatea ei, cât și cu toate pericolele (în sens larg) care ar putea rezulta din experiment dacă acesta se realizează pe acel sistem real”; de asemenea, poate fi „o imitare, prototip sau o proiectare a unui subiect – ca parte a unei realități sociale existente, trecute sau viitoare”⁸.

Având în vedere natura gnoseologică a modelelor, se disting următoarele tipuri de modele: teoretic, practic, real, ideal, simplu, complex, structural, funcțional, parțial, global, analitic, tipologic, de rețea, determinist, stocastic și statistic. În afară de acestea, sunt folosite adesea modele complexe și combinate, cum ar fi, de exemplu, modele teoretice-practice, structurale-funcționale⁹.

Specificul domeniului politic cere, de asemenea, clasificări oarecum diferite ale modelelor: simplu-complex, static-dinamic, închis-deschis, rigid-flexibil, retrospectiv-prognostic, evaluativ (normativ)-real (realist), derivat-proiectat și intern-extern¹⁰.

Experimentul științific, ca formă de bază a dobândirii cunoștințelor științifice, este considerat ca fiind „acțiunile planificate, organizate și metodice de producere și realizare, sau doar de schimbare a procesului emergent pentru descoperirea faptelor, proprietăților și relațiilor necunoscute dintre fenomene și verificarea ipotezelor privind aceste fapte și proprietăți”¹¹. Din punct de vedere metodologic și

tehnic, experimentul este considerat ca fiind „o observare planificată a fenomenelor induse în mod artificial în anumite condiții favorabile pentru studierea relațiilor dintre factorii fenomenului”¹².

De asemenea, experimentul este modalitatea de colectare a datelor, prin percepția senzorială directă, cu ajutorul mijloacelor auxiliare sau fără ele¹³.

Există criterii diferite de clasificare a unui experiment. Conform criteriului locului de execuție, există următoarele tipuri de experimente: experimente în condiții naturale, experimente în condiții de laborator, experimente naturale, experimente *ex post facto* și experimente de simulare¹⁴.

Ca metodă de cercetare, experimentul se bazează pe folosirea a două grupuri egale – experimentale și de control – care, la începutul experimentului, sunt egalizate conform proprietății determinante care îl interesează pe cel ce efectuează experimentul. Grupul experimental este, conform planului, expus activității factorului sau influenței determinate, în timp ce grupul de control își desfășoară activitatea în condiții obișnuite. După o singură expunere sau expuneri repetate la activitățile unui factor determinat, cel care realizează experimentul, efectuează din nou măsurători în cadrul ambelor grupuri, iar o posibilă diferență semnificativă în valorile de măsurare ale unei anumite proprietăți între grupul experimental și cel de control este atribuită efectului factorului experimental.

În ceea ce privește științele sociale și politice, experimentele se împart în două grupuri: reale și *cvasi*-experimente. Primul grup cuprinde experimentele de laborator și cele în condiții naturale, iar din cel de-al doilea grup fac parte experimentele naturale, cele *ex post facto* și simulările (de ex. experimente modale¹⁵).

Experimentele de laborator sunt foarte rare în științele politice și sunt cel mai greu de realizat. Experimentele în condiții naturale se pot efectua utilizând cele două grupuri – experimental și de control. Posibilitățile de desfășurare a experimentelor naturale sunt mult mai mari, dar nu putem spune că sunt mai economice decât celălalt tip de experiment.

Experimentul *ex post facto* reprezintă o reconstruire a unui fenomen social pe baza datelor disponibile și utilizând metoda statistică. Cu toate acestea, prin probabilitatea și siguranța lor, aceste cercetări au valori foarte limitate. Metoda simulării poate fi aplicată ca o formă a experimentului *ex post facto* sau a prognozei. Acest experiment se realizează prin utilizarea datelor cunoscute sau a evaluărilor științifice privind proprietățile anumitor fenomene, adesea cu ajutorul

computerului, în scopul formării noțiunilor unor situații posibile și comportamente.

În ceea ce privește experimentul de simulare, trebuie remarcat faptul că rezultatul lui reprezintă „un set de puncte, adică valori ale variabilelor dependente pentru anumite valori ale variabilelor independente (timpul)”. Variabilele independente sau cele ale modelelor au un caracter aleatoriu și, ca un rezultat al experimentelor, se obțin diverse valori ale variabilelor dependente pentru aceeași valoare a variabilelor independente.

Experimentul modal poate avea un înțeles dublu, adică poate fi empiric și practic, pe de o parte, și teoretic și cognitiv, pe de altă parte. Termenul „experiment cognitiv” conține o contradicție care se reflectă în faptul că experimentul este mai ales o metodă empirică, iar caracteristicile importante ale experimentului sunt legate de „comportamentul practic în producerea rezultatelor determinate”¹⁶. Totuși, această contradicție poate fi explicată după cum urmează: în primul rând, prin faptul că modelul conceput și prezentat verbal se verifică prin experimente practice, în al doilea rând, prin faptul că modelul este doar subliniat, astfel că modelul este construit și dezvoltat prin utilizarea experimentului și a *cvasi*experimentului, iar în al treilea rând, există un model cognitiv care se bazează pe teorie și este aplicat în practică¹⁷.

Experimentul modal este experimentul realizat pe un model deja construit. Este forma cea mai înaltă și un tip special de experiment artificial, caracterizat printr-un grad înalt de creativitate. *Principalele caracteristici ale experimentului modal* sunt următoarele:

1) se efectuează pe un model în care, într-o anumită măsură, teoria care se bazează pe ipoteze, la rândul lor, testate cu ajutorul experimentului modal, este realizată și prezentată în mod practic;

2) permite cercetarea anumitor fenomene în condiții strict determinate, care pot fi nu doar variate, ci și controlate de către cel care efectuează experimentul;

3) permite nu doar o variere a condițiilor pentru realizarea experimentului, ci și combinarea acestor condiții, ceea ce permite realizarea unor noi experimente;

4) permite cercetarea practică a anumitor fenomene în așa-zisa formă pură, după separarea lor de fenomenele complexe;

5) are o zonă de aplicare foarte largă¹⁸.

Structura experimentului modal constă din următorii factori:

- condițiile în care fenomenul apare și există;
- subiecții care evaluează condițiile și care au anumite caracteristici și relații cu condițiile;
- legătura dintre subiect și condiții pe baza motivelor, intereselor, dorințelor, intențiilor și aspirațiilor care duc la dezvoltarea anumitor activități;
- activitatea, comportamentul, acțiunea subiecților în aceste condiții sau în altele, în scopul realizării obiectivelor, relațiilor și legăturilor;
- metodele și mijloacele folosite, care sunt construite în mod clar și eficient într-un posibil sistem.

Prin urmare, începând cu modelul construit, experimentul modal are un model nou, ca rezultat al procesului de gândire. Astfel, fiecare experiment modal este totodată un proces de: a) selectare; b) variere și c) evaluare. De fapt, fiecare experiment modal este un procedeu dezvoltat de confirmare și infirmare, care are următoarele trei etape:

- prima etapă include o teză sau o idee inițială;
- în cea de-a doua etapă sunt prezentate argumente pozitive și negative ce includ selectarea, varierea și evaluarea;
- cea de-a treia etapă include stabilirea unui model de sistem valabil.

2. Modelul conceptual al sistemului de securitate al Republicii Serbia și variabilele experimentului modal

Analizând actualul sistem de securitate din Republica Serbia, se poate crea un model în care este posibilă aplicarea experimentului modal.

Modelul (sistemul de securitate din Republica Serbia) este analizat prin prisma aspectelor strategic-doctrinare, juridico-normative, organizaționale și funcționale.

Zona politicii interne definește diverse strategii, cum ar fi: Evaluarea Strategică a Apărării, Carta Albă a Apărării, Strategia privind contraterorismul,

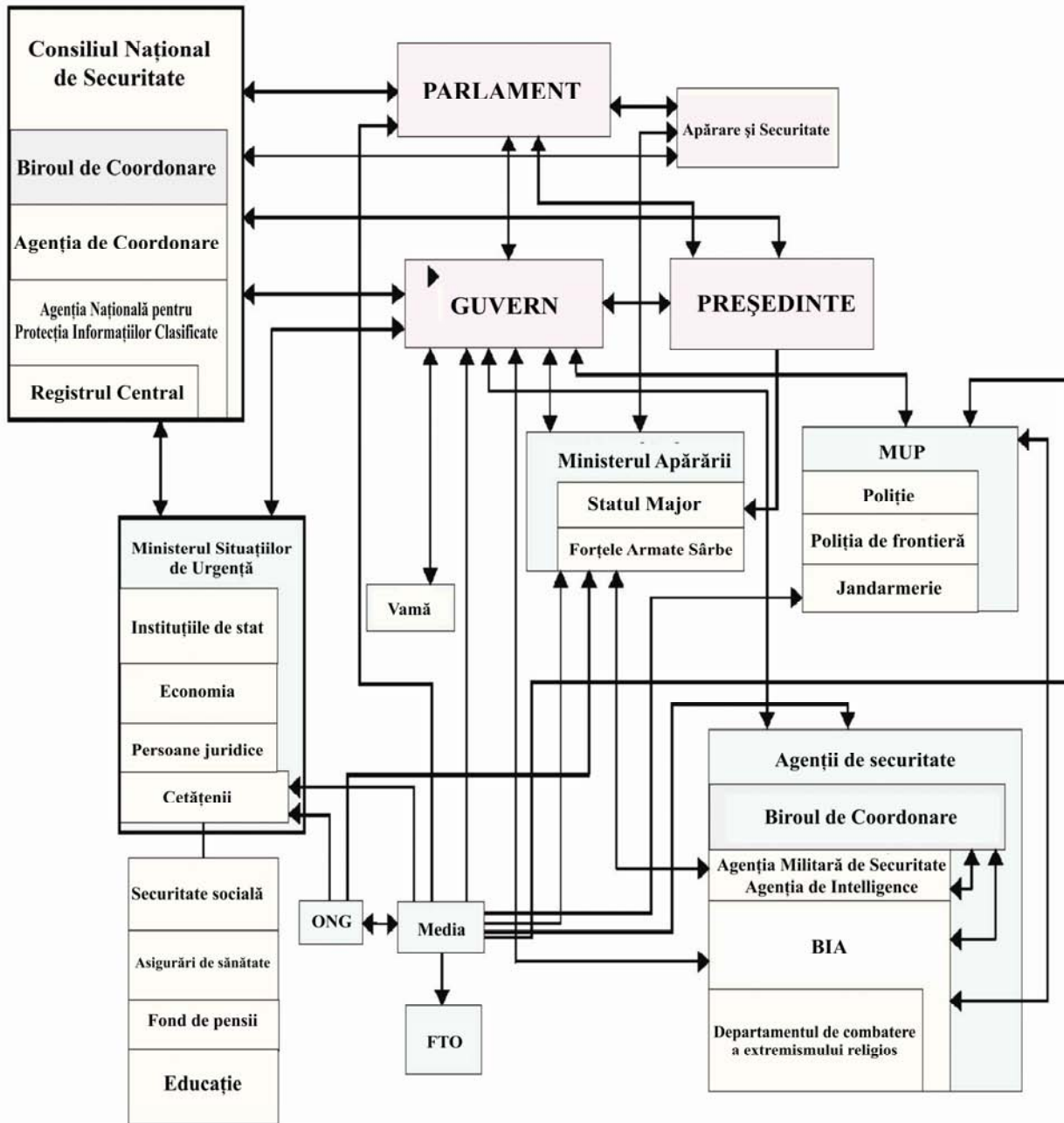
Strategia privind lupta împotriva crimei organizate și alte strategii similare.

Din aceste documente strategice derivă documentele sistematice pentru forțele de securitate și sistemele de apărare, pentru armată și pentru restul elementelor sistemului (documente privind funcțiile și responsabilitățile din cadrul sistemului de securitate al Republicii Serbia).

Există mai multe abordări privind elaborarea politicii externe, care influențează structura sistemului de securitate: calitatea de membru al Programului de Parteneriat pentru Pace, neutralitatea militară, aderarea la NATO și altele. Aceste abordări, definite de către deținătorii puterii juridice și executive, determină, în mare parte, felul în care este pusă în aplicare politica externă. Este important de menționat aici faptul că sistemul de securitate este modelat și de calitatea de membru UE, dezvoltarea cooperării cu statele vecine, precum și consolidarea cooperării regionale.

Structura sistemului de securitate din Republica Serbia constă din partea guvernamentală și cea executivă. Partea guvernamentală include: Adunarea Națională, Președintele și Guvernul, iar partea executivă include anumite ministere.

În acest model (Figura nr. 1), structura sistemului de securitate constă din subiecții de management, prin instituțiile legale, executive și juridice, datorită îndeplinirii unor condiții de securitate favorabile. Funcțiile managementului sistemului sunt: planificarea, organizarea, ordonarea, coordonarea și controlul și ele sunt realizate în conformitate cu Constituția Republicii Serbia, precum și a legilor și regulamentelor¹⁹.

Figura nr. 1. Model conceptual al structurii sistemului de securitate națională

Adunarea Națională a Republicii Serbia influențează toate componentele sistemului de securitate prin desfășurarea activităților constituționale și legale. Ea are drept de decizie privind războaiele și pacea, exercită control asupra activității Guvernului Republicii Serbia și a altor organisme subordonate Adunării Naționale a Republicii Serbia în conformitate cu constituția și cu legile țării.

Președintele este comandantul Armatei Serbiei, în conformitate cu Constituția și cu legile Republicii Serbia.

Guvernul Republicii Serbia conduce ministerele și instituțiile din zona de securitate națională. El propune și implementează politica de securitate națională, dirijează și controlează funcționarea sistemului, asigură resursele materiale, conduce activitatea organelor de stat, a organizațiilor, instituțiilor și corporațiilor din domeniul securității naționale și asigură implementarea tratatelor și acordurilor internaționale în domeniul securității naționale.

Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării, Ministerul de Interne, Ministerul Finanțelor, Directorul Agenției pentru Securitatea Informațiilor

(Bezbednosno-informativna agencija – BIA) și ministrul Situațiilor de Urgență prezintă rapoarte Guvernului și Adunării Naționale despre starea de securitate din cadrul zonei lor de responsabilitate. La cererea Guvernului și a Adunării Naționale, celelalte ministere prezintă rapoarte din zona lor de responsabilitate legate de problemele de securitate. Astfel, instituțiile de securitate sunt: armata, poliția, serviciile de securitate, agențiile particulare de securitate (Fizičko-tehničko obezbeđenje – FTO) și serviciile civile de securitate: protecția socială și a sănătății, asigurarea pensiilor (Penzijsko i invalidsko osiguranje – PIO), autoritățile vamale, educația.

În scopul implementării supravegherii sistemului de securitate, a fost înființat Comitetul pentru Apărare și Securitate din cadrul Adunării Naționale a Republicii Serbia. Adunarea Națională poate înființa comitete de investigații în cazul anumitor evenimente și fenomene.

Pentru activități de dirijare și coordonare a tuturor aspectelor de securitate din Republica Serbia, a fost înființat Consiliul Național de Securitate, care este alcătuit din președinte, primul ministru, miniștrii Afacerilor Externe, Afacerilor Interne și cel al Apărării, ca și directorii serviciilor de securitate (Agenția pentru Securitatea Informațiilor – BIA, Agenția de Informații Militare (Vojnoobaveštajna agencija – VOA) și Agenția de Securitate Militară (Vojnobezbednosna agencija – VBA). În cadrul Consiliului Național de Securitate intră și Biroul de coordonare a Consiliului Național de Securitate.

De asemenea, tot în compunerea lui, se anticipează înființarea Agenției Naționale pentru protejarea Informațiilor Clasificate și a Registrului Central, întrucât ele reprezintă precondiții necesare pentru cooperarea cu statele membre ale Programului de Parteneriat pentru Pace (PfP). Prin înființarea acestei Agenții și a Biroului și prin adoptarea Legii privind protejarea informațiilor clasificate ar deveni posibile protejarea, stocarea și schimbul de informații clasificate de securitate.

Agenția pentru Relații Publice ar intra în componența Biroului de Coordonare a Consiliului de Securitate Națională, a cărei funcție principală ar fi relațiile interne și externe ale întregului sistem de securitate cu publicul.

Modelul anticipează existența a trei servicii de securitate, și anume BIA, VOA și VBA. În cadrul modelului, BIA răspunde de provocările și amenințările nonmilitare, iar VOA și VBA răspund de provocările și amenințările militare. În scopul gestionării activităților acestor servicii, se înființează Biroul de Coordonare.

Conform modelului conceptual, există Ministerul pentru Situații de Urgență din cadrul Guvernului Republicii Serbia, care se ocupă de planificarea integrală și implicarea în situații de urgență – protejarea și salvarea la nivel național și de provincii, precum și la nivel de autogovernare locală, cu stabilirea de unități de voluntari în caz de accidente, ca și funcționarea sistemului în situații de urgență.

Siguranța și securitatea cetățenilor, drepturile și obligațiile lor, ca și mijloacele media și organizațiile nonguvernamentale, afectează eficiența și conștientizarea sistemului de securitate.

Modelul de securitate națională propus este dinamic, compatibil cu soluțiile contemporane și cu experiența și practica noastră și oferă oportunitatea dezvoltării și testării modelului teoretic prin simularea experimentală a riscurilor, folosirea elementelor sistemului de securitate și luarea altor acțiuni în structurarea securității sistemului, în scopul unor acțiuni preventive și eficiente pentru eliminarea unor potențiale amenințări la adresa securității Republicii Serbia.

Algoritmul din Figura nr. 2 prezintă variabile experimentale în blocuri reprezentând variante de control și dependente, cu ajutorul cărora este posibilă experimentarea pe model pentru obținerea unor rezultate corespunzătoare.

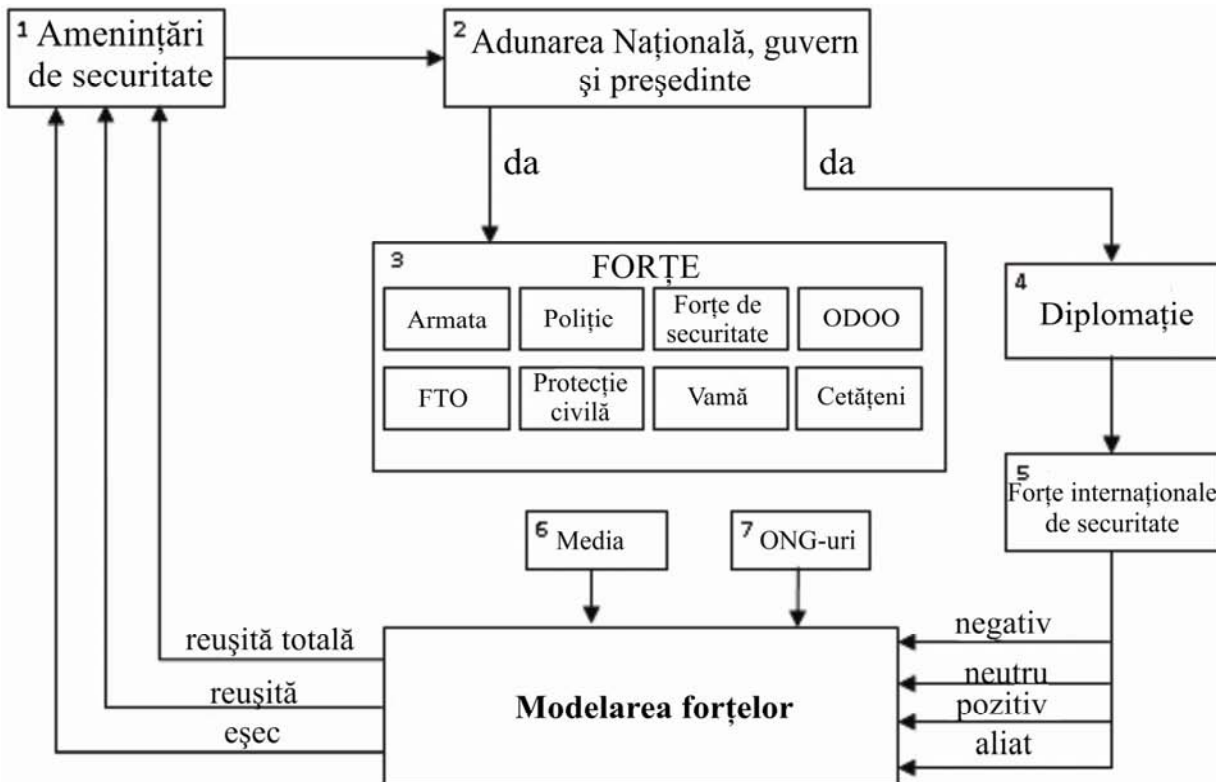

Figura nr. 2. Algoritmul variabilelor experimentale ale modelului conceptual al sistemului de securitate

Algoritmul presupune existența unei amenințări la adresa securității Republicii Serbia (blocul nr. 1), ceea ce duce la luarea unei decizii de agajare a forțelor sistemului de securitate al Republicii Serbia (blocul nr. 3) prin organele de stat (Adunarea Națională, Guvern, Președinte) (blocul nr. 2) în scopul eliminării eficiente a amenințării la adresa securității. Simultan cu aceasta se intensifică activitățile diplomatice (blocul nr. 4), în scopul unei atitudini pozitive din partea comunității internaționale și a forțelor de securitate internațională. Forțele de securitate internațională (blocul nr. 5) pot avea reacții negative, neutre sau pozitive în privința angajării forțelor de securitate ale Republicii Serbia, iar acest lucru afectează în mod semnificativ structura modelului forțelor de securitate. Media (blocul nr. 6) și organizațiile nonguvernamentale (blocul nr. 7) au, de asemenea, un impact asupra modelării elementelor sistemului de securitate. Forțele modelate (blocul nr. 8) răspund amenințării la adresa securității și o elimină.

Având în vedere cele expuse, principalul punct în rezolvarea algoritmului este structurarea eficientă a forțelor sistemului de securitate în raport cu diversele amenințări.

Algoritmul a fost conceput în blocuri care includ aceste structuri, de la blocul nr. 1 până la blocul nr. 8. Structura blocurilor reprezintă relațiile posibile

dintre variantele din model: blocul nr. 1: forme de amenințări la adresa securității Republicii Serbia; blocul nr. 2: Adunarea Națională, Guvern și Președinte; blocul nr. 3: forțele sistemului de securitate (armata, poliția, serviciile de securitate, alte organizații militare de stat (Ostale državne oružane organizacije – ODOO), protecția civilă, agențiile private de securitate – FTO, autoritățile vamale, auto-guvernarea locală și cetățenii); blocul nr. 4: diplomația; blocul nr. 5: forțele de securitate internațională; blocul nr. 6: mijloacele media; blocul nr. 7: ONG-uri; blocul nr. 8: modelarea forțelor, reacția forțelor la amenințările la adresa securității (blocul nr. 1) și noua decizie politică (blocul nr. 2).

Pentru decidenții politici, o importanță crucială o are modelarea adecvată a unor sisteme eficiente de structuri de securitate prin utilizarea metodelor și tehnicilor adecvate în conformitate cu evaluarea amenințărilor la adresa securității. Rezolvarea acestei probleme, prin experimentarea modelului, ale cărui variabile experimentale sunt operaționalizate, este posibilă cu ajutorul unor diverse discipline matematice și metode ale teoriei decizionale cu aplicarea unui suport software corespunzător. Cu toate acestea, pentru tratarea adecvată a anumitor fenomene ale realității, este necesară mai întâi dezvoltarea unui model care, dacă luăm în considerare caracteristicile importante ale realizării cercetării, imită realitatea obiectivă la care face

referire modelul. Doar în aceste condiții, aplicarea instrumentelor matematice și informaționale va oferi rezultatele științifice necesare valide.

În timpul realizării cercetărilor și a căutării unor posibile răspunsuri la modelul sistemului de securitate bazat pe diverse forme de amenințări la adresa securității Republicii Serbia, s-a observat o problemă în măsurarea breșelor de securitate, ca și posibilitatea unui subsistem care se opune sistemului de securitate. Modelul sistemului este structurat în mod organizațional, parțial determinat, având în vedere faptul că el se comportă și reacționează în relație cu acțiunile din mediu (în acest caz, prietenoase, aliate, de parteneriat, dar și ostile), gestionabil de către om, care îi determină funcționarea. Modelul sistemului de securitate este, de asemenea, un sistem ce reflectă existența unor fenomene sociale complexe, iar comportamentul lui nu poate fi evaluat prin rezultate cantitative de măsurare.

În cercetarea problemei de reacție și măsurare a răspunsului sistemului de securitate privind breșele potențiale din Republica Serbia, punctul de plecare l-a constituit postularea referitoare la măsurarea fenomenelor sociale, lucru definit foarte bine de afirmația conform căreia *măsurarea este revelatorie și presupune monitorizarea cantității unei anumite calități prin proceduri specifice și instrumente de măsurare adecvate*. Cu alte cuvinte, multe lucruri pot fi măsurate, însă nu se poate măsura chiar orice.

Măsurarea reacției de răspuns al sistemului de securitate²⁰ în acest caz ține de domeniul cercetării *realității sociale*, care este formată din trecut, prezent și viitor. Deoarece modelul sistemului de securitate al Republicii Serbia reprezintă gândul – conceptul sistemului organizațional restructurat, sistemul adresându-se viitoarelor amenințări la adresa securității și, referindu-se, în principal, la gestionarea intereselor sociale și de securitate, precum și la realizarea lor – este foarte important să înțelegem faptul că aceste măsurători se bazează pe estimare și evaluare, termeni importanți pentru cuantificarea rezultatelor acțiunilor fenomenelor sociale. Conform înțelesului său uzual, înțelesul de bază al termenului „evaluare” este acela de a adăuga o valoare (cantitate de valori) unor manifestări ale realității. Prin urmare, evaluarea are legătură atât cu prezentul, cât și cu trecutul. Estimarea se bazează, de asemenea, pe cunoștințele existente, pe standarde și pe folosirea instrumentală, și se îndreaptă spre perspectivă sau posibilitate, cantități posibile sau probabile care pot fi afirmate în mod numeric (termenii menționați își dobândesc conceptul doar prin realizarea măsurătorilor intuitive)²¹.

Subsistemul modelului de sistem este un om sau un grup de oameni de orice mărime. Fiecare individ sau grup de oameni are instinctul de supraviețuire, de a se identifica cu mediul și de a gestiona sistemul de orientare a valorilor. Factorii modelului de sistem pot fi, de asemenea, modelați în raport cu riscurile și amenințările la adresa securității, care sunt, cel mai adesea, orchestrate de un om cu capacitățile lui mentale și fizice. În orice caz, scopurile funcției de amenințare și a sistemului de securitate sunt diametral opuse; în timp ce amenințarea are scopul de a distruge anumite valori sociale sau de orice altă natură ale țării respective, sistemul de securitate este direcționat în vederea neutralizării amenințării și menținerea valorii în cauză. Din acest punct de vedere, acțiunile sistemului de securitate și sistemele funcției de amenințare sunt într-o luptă permanentă, iar rezultatul depinde de mulți factori, inclusiv de cel uman. În aceste condiții, rezultatul acțiunilor sistemului de securitate, ca și rezultatul subsistemelor lor interdependente, nu poate fi cuantificat pe deplin. Rezultatul (în condiții experimentale – de simulare) reprezintă, în primul rând, estimarea răspunsului și nu evaluarea lui; acest rezultat reprezintă un anumit scenariu probabil, care poate, dar nu este necesar să se întâmple într-o situație reală.

Având în vedere faptul că fenomenele, procesele și evenimentele care reprezintă formele concrete ale existenței realității obiective din cadrul sistemului de securitate sunt calitative și sociale, și că ele sunt exprimate prin atitudini a căror valoare cognitivă depinde de diverse valori ale condițiilor determinate și pot varia între 0 și 1, măsurarea lor depinde de estimare și nu de evaluare, și este clar că recunoașterea lor realistă este posibilă prin aplicarea logicii fuzzy.

Logica fuzzy a fost creată ca o consecință a dezvoltării polivalente a logicii, care are un număr nelimitat de consecințe, în funcție de schimbarea valorilor pe care o provoacă (inclusiv a celor minimale). Logica polivalentă și logica fuzzy nu elimină toate valorile rezultatelor între 0 și 1, așa cum o face logica bivalentă tradițională. În anumite condiții experimentale, logica fuzzy asigură valori cadru pentru rezultatele folosirii sistemului de securitate, ca sistem organizațional, unde omul joacă un rol important, dar și ca sistem valabil într-un mediu ostil. Ea oferă o evaluare a rezultatelor răspunsului, care ar trebui să fie aproximativ aceleași ca într-o situație reală. Având în vedere complexitatea sistemului de securitate ca sistem organizațional, cât și complexitatea sau condițiile ei

de funcționare și definiția completă a simulării unei situații de conflict (participanții fiind sistemul de securitate, amenințările la adresa securității și alți factori ai situației de conflict), este evident faptul că logica fuzzy, ca metodă științifică, asigură o cercetare de calitate a sistemului de securitate sub aspectul necesității dezvoltării tuturor nivelurilor sistemului organizațional în scopul optimizării funcționării lui, în funcție de toți factorii care determină acest sistem.

Concluzii

Din punct de vedere științific, acest model este o prezentare simplificată a sistemului realist, pe baza căruia se poate ajunge la recunoaștere științifică prin aplicarea altor metode științifice.

Aplicarea experimentului modal în cercetarea unui potențial sistem de securitate este mereu de actualitate. Este evident, din punct de vedere științific, și în practică, faptul că sistemul de securitate, ca orice alt sistem social, conține subsisteme și elemente corelate la nivel general, special și individual. Diferențele din cadrul general cer respectarea unicității și a caracteristicilor specifice în cercetarea anumitor elemente ale unui potențial sistem de securitate al statului.

Aceasta este o paradigmă logică, metodologică și teoretică prezentată în cazul unui posibil sistem de securitate din Republica Serbia, prin utilizarea experimentului modal ca o metodă și tehnică de cercetare necesare, care asigură unitatea dintre teorie și practică la un nivel mai înalt, adică asigură aplicarea și testarea practică într-o dimensiune naturală, științifică și socială a metodelor axiomatice, generale și teoretice. Prin urmare, aplicarea modelului experimental ca metodă științifică este necesară și extrem de importantă pentru realizarea unor decizii raționale, economice și eficiente.

NOTE:

Notă: Traducere din limba engleză: Diana Deaconescu și Daniela Răpan

1. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, *Istraživanje političkih pojava*, Institut za političke studije, Centar za omladinu i pionire Palilule, Beograd, 1980, pp. 241 - 242.

2. *Ibidem*, p. 242.

3. Bogdan ŠEŠIĆ, *Opšta metodologija*, Naučna knjiga, Beograd, 1974, p. 18.

4. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, Ivan RADOSAVLJEVIĆ, *Osnovi metodologije političkih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, p. 265.

5. *Ibidem*, p. 21.

6. Bogdan ŠEŠIĆ, *Opšta metodologija*, Naučna knjiga, Beograd, 1974, str. 18. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ și Ivan RADOSAVLJEVIĆ disting, de asemenea, patru factori fundamentali de modelare:

situația sau condițiile de modelare; modelatorul; obiectul și resursele. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, Ivan RADOSAVLJEVIĆ, *op. cit.*, p. 271.

7. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, Ivan RADOSAVLJEVIĆ, *op. cit.*, p. 21.

8. *Ibidem*, p. 265

9. Božidar RADENKOVIĆ, *Interaktivni simulacioni sistem za diskretnu stohastičku simulaciju organizacionih sistema i njegova realizacija na mini i mikro računarima*, teză de doctorat, Universitatea din Belgrad, FON, Belgrad, 1989, p. 23.

10. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, *op.cit.*, pp. 244-248. Având ca punct de plecare definiția modelului ca fiind „o imitație, prototip sau proiectare” a unui obiect, Slavomir MILOSAVLJEVIĆ și Ivan RADOSAVLJEVIĆ disting trei tipuri de bază de modele: modele de imitare, prototip și de proiectare. Primele tipuri sunt modele care reprezintă sfera realității sociale, materiale sau de altă natură.

11. Bogdan ŠEŠIĆ, *Osnovi metodologije društvenih nauka*, Beograd, 1984, p. 243.

12. Predrag KOZIĆ, *Metodologija naučnoistraživačkog rada*, Beograd, 1994, p. 36.

13. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, Ivan RADOSAVLJEVIĆ, *op.cit.*, p. 540.

14. Dobrivoje MIHAILOVIĆ, *Metodologija naučnih istraživanja*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 1999, p. 162.

15. Slavomir MILOSAVLJEVIĆ, Ivan RADOSAVLJEVIĆ, *op.cit.*, pp. 542-543.

16. *Ibidem*, p. 271.

17. *Ibidem*, p. 272.

18. Bogdan ŠEŠIĆ, *Opšta metodologija*, Naučna knjiga, Beograd, 1974, p. 25.

19. Miodrag GORDIĆ, *Modalni ekperiment u istraživanju potencijalnog sistema bezbednosti države*, Medija centar Odbrana, Beograd, 2011.

20. Ca răspuns la amenințările la adresa securității prin operații militare și modelarea lor, a se vedea: Miroslav TALIJAN, JELIĆ Mile, Rade SLAVKOVIĆ, *Projektni menadžment i modelovanje vojnih operacija*, Vojno delo, zima 2012, Beograd, pp. 43-56 și Rade SLAVKOVIĆ, Miroslav TALIJAN, Mile JELIĆ, *Projektovanje vojnih operacija*, Vojno delo, zima 2012, Beograd, pp. 129-139.

21. Despre monitorizare și evaluare ca funcții ale managementului de securitate, a se vedea: Momčilo TALIJAN, M. Miroslav TALIJAN, *Opšti i bezbednosni menadžment*, VŠUP, Banja Luka, 2012.

BIBLIOGRAFIE:

1. KOZIĆ, Predrag, *Metodologija naučnoistraživačkog rada*, Beograd, 1994.

2. MILOSAVLJEVIĆ, Slavomir, *Istraživanje političkih pojava*, Institut za političke studije, Centar za omladinu i pionire Palilule, Beograd, 1980.

3. MILOSAVLJEVIĆ, Slavomir, RADOSAVLJEVIĆ, Ivan, *Osnovi metodologije političkih nauka*, Službeni glasnik, Beograd, 2000.

4. MILOSAVLJEVIĆ, Slavomir, RADOSAVLJEVIĆ, Ivan, *Repetitorijum iz metodologije društvenih istraživanja*, Institut za političke studije FPN, Beograd, 1975 (prošireno i dopunjeno izdanje 1988).

5. MIHAILOVIĆ, Dobrivoje, *Metodologija naučnih istraživanja*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 1999.

6. STANOJEVIĆ, Milorad, MARKOVIĆ, Aleksandar, *Računarska simulacija*, Fakultet organizacionih nauka, Saobraćajni fakultet, Beograd, 1999.

7. RADENKOVIĆ, Božidar, *Interaktivni simulacioni sistem za diskretnu stohastičku simulaciju organizacionih sistema i njegova realizacija na mini i mikro računarima*, doktorska teza, Univerzitet u Beogradu, FON, Beograd, 1989.

8. ŠEŠIĆ, Bogdan, *Opšta metodologija*, Naučna knjiga, Beograd, 1974.

9. ŠEŠIĆ, Bogdan, *Osnovi metodologija društvenih nauka*, Naučna knjiga, Beograd, 1984.

RESURSELE DE APĂRARE ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

Dr. Maria CONSTANTINESCU*
Dr. Florin-Eduard GROSARU**

Lumea contemporană este foarte complexă, dinamică și provocatoare. Toate aspectele vieții noastre sunt modelate de acțiuni politice, economice, financiare, sociale, culturale, de mediu, care sunt realizate, în diferite măsuri, de indivizi, grupuri, națiuni, alianțe și/sau organizații la nivel mondial. Cele mai recente evoluții ale evenimentelor economice și financiare ne-au arătat punctele slabe ale organizării societății moderne, unul dintre ele fiind reprezentat de următorul paradox: de cele mai multe ori, suntem limitați, preocupați numai de prezent și nu de sustenabilitatea sistemelor noastre actuale. Acest lucru este valabil nu numai cu privire la zonele civile ale economiei, dar și în ceea ce privește resursele de apărare.

Acest articol urmărește evidențierea corelației dintre dezvoltarea durabilă și sectorul de apărare, bazată pe concepte relevante, indicatori-cheie, strategii de management și modalități de optimizare a dezvoltării la nivel național, cât și de armonizare a eforturilor de dezvoltare între națiuni.

Cuvinte-cheie: dezvoltare durabilă, resurse naționale, resurse naturale, resurse de apărare, sustenabilitate, indicatori, domenii strategice.

Introducere

Anul 2008 marchează declanșarea celei mai grave și mai complexe crize economice a începutului secolului al XXI-lea, criză cu implicații majore de natură geopolitică și strategică, amenințând atât ierarhiile de putere, cât și capacitatea statelor de a-și asuma responsabilitățile internaționale. Mai mult, competiția economică mondială, mereu crescândă,

pe de o parte, diminuează apetența pentru aportul la gestionarea internațională a noilor probleme apărute ca urmare a crizei, iar, pe de altă parte, favorizează naționalismul politic. Astfel, statele lumii – în special cele medii și mici, cu economii firave și dependente – se văd vulnerabile ca societăți deschise. Epoca modernă și legăturile inevitabile ce există la nivelul „satului global” duc la situația în care efectele crizei economice mondiale se răsfrâng, în egală măsură, atât asupra statelor amintite, dar și a competitorilor acestora. Pe de altă parte, inovațiile rezultate din revoluția informațională și tehnologică sunt, de asemenea, accesibile tuturor.

În acest sens, toți suntem dependenți de buna funcționare a megarețelelor de tot felul, care ne structurează viața, în general, dar mai ales economia, fie că vorbim de internet sau de zborurile transcontinentale. Depindem de accesul la resursele vitale și în special la energie, așa după cum depindem și de păstrarea libertății comerțului, ca și a liberului acces la informații. Alături de integritatea teritoriului și de suveranitate, multe dintre aceste elemente sunt și ele vitale pentru securitatea și prosperitatea noastră.

Într-un astfel de context, tensionat și complex, securitatea fiecărei țări, ca și securitatea comunității internaționale în ansamblu, se bazează nu numai pe capacitatea de reacție și adaptare, ci și, mai ales, pe capacitatea de anticipare și de acțiune proactivă, având drept țintă primordială gestionarea sustenabilă a resurselor planetei. Disponibilitatea resurselor naturale nu a generat probleme dispartate, ci corelate, care exercită o influență cu impact major asupra

---

* *Maria CONSTANTINESCU, doctor în Relații Economice Internaționale, este lector universitar în cadrul Departamentului Regional de Studii pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov, România. E-mail: mconst@crmra.ro*

** *Colonel lector universitar dr. Florin-Eduard GROSARU, doctor în Științe Militare și Informații, este directorul Departamentului Regional de Studii pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov, România. E-mail: floringrosaru@yahoo.com*

politicii externe a statelor, având în vedere că rămâne o sursă de tensiuni, crize și potențial conflict. Că este așa o demonstrează, alături de multele argumente prezentate în literatura de specialitate, și mai recente probleme, dificultăți și îngrijorări internaționale: criza irakiană, criza gazelor naturale rusești, criza negocierilor în dosarul nuclear iranian, primăvara arabă și mai recenta criză siriană, care deja a ridicat prețul barilului de petrol.

1. Dezvoltarea durabilă – necesitate a Prezentului pentru un Viitor

Debutul noului secol solicită cu acuitate procesul de reformulare a politicilor externe ale tuturor statelor lumii, cu accent major pe problemele specifice asigurării și gestionării resurselor, în special a celor naturale. Motivațiile principale ale acestei reorientări strategice a politicilor externe constau în dependența, din ce în ce mai accentuată, a economiilor naționale de resurse, mai ales de cele energetice, dar și de realitatea fenomenului de epuizare accelerată a acestor resurse. Literatura politico-economică de specialitate face largi referiri la problematica resurselor Terrei, cu deosebire la cele energetice. Resursele s-au aflat, de-a lungul timpului, în epicentrul deliberărilor și negocierilor privind noi coordonate ale geopoliticii mondiale, ultimul deceniu al secolului trecut fiind martorul unor răsturnări dramatice în politica internațională.

Acesta este contextul general în care posesia, disponibilitatea și utilizarea efectivă a resurselor reprezintă o sursă de tensiuni, crize și chiar conflicte. Din aceste motive, resursele au devenit obiectul unor ample dezbateri internaționale, ce urmăresc să rezolve problemele legate, pe de o parte, de existența lor, iar pe de altă parte, de împărțirea acestora.

Ca răspuns la apariția crizei resurselor naturale, coroborată cu recunoașterea unanimă pe plan mondial a aportului distructiv adus de activitățile umane la deteriorarea mediului înconjurător, se consacră procesul dezvoltării durabile, *care răspunde nevoilor actuale fără a periclita capacitatea generațiilor viitoare de a răspunde propriilor lor nevoi*. Cu alte cuvinte, dezvoltarea este durabilă atunci când se regăsesc concomitent toate cele trei elemente definitorii ale sale, fiecare cu trăsături specifice: economia (eficiență, creștere, stabilitate), societatea (nivel de trai, echitate, dialog social și delegarea responsabilităților, protejarea culturii/patrimoniului) și ecologia (conservarea și protejarea resurselor naturale, biodiversitate,

reducerea poluării).¹ Cele mai importante resurse sunt cele de hrană și apă, de energie – elementul indispensabil pentru majoritatea activităților umane – și de materii prime, a căror problematică rămâne o preocupare de interes major în actuala conjunctură internațională, dată fiind amploarea fără precedent a solicitării acestor resurse. Cu atât mai mult cu cât, pe de o parte, toate economiile dezvoltate depind de resursele energetice, oriunde pe glob, iar caracterul limitat și spectrul epuizării lor devin tot mai evidente. Pe de altă parte, prin amplificarea gradului de interdependență al țărilor privind valorificarea acestor resurse, apar noi și complexe probleme cu privire la necesitatea asigurării accesului tuturor statelor la resurse, în vederea susținerii dezvoltării lor economice. Ori, în opinia majorității analiștilor și specialiștilor în domeniu, accesul sau pierderea accesului la aceste resurse poate avea consecințe imprevizibile.

În aceste condiții, dezvoltarea durabilă a devenit unul dintre obiectivele fundamentale atât ale Uniunii Europene, cât și ale NATO, care urmărește ridicarea continuă a calității vieții pentru bunăstarea generațiilor prezente și viitoare. Reconfigurarea intereselor celor doi actori a dus în scurt timp la evidențierea intereselor comune în domeniul securității și apărării, nu prin dublarea acestora, ci prin complementaritatea lor, cooperare, dialog și transparența acțiunilor. O dovadă a acestui comportament o reprezintă acordurile dintre cele două organisme cu vocație planetară, determinate de restricțiile financiare și raritatea resurselor, cu privire la accesul Uniunii la resursele și capacitățile Alianței.² Cu toate eforturile la nivel instituțional, în esență, îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile se poate realiza numai cu schimbarea radicală a mentalității populațiilor statelor membre ale NATO și UE, pentru ca acestea să devină capabile să utilizeze resursele în mod rațional și eficient și să asigure potențialul economic necesar prosperității oamenilor, protecției mediului și coeziunii sociale.

2. Conceptul de dezvoltare durabilă – obiective-cheie

Conceptul de dezvoltare durabilă este vehiculat și dezbătut de câteva decenii, constituind în continuare o provocare pentru politicieni, economiști, oameni de știință, filozofi, membri ai diferitor organizații nonguvernamentale sau simpli cetățeni. Procesele care se manifestă din ce în ce mai intens la nivel național și internațional sunt reprezentate prin dezbateri și acțiuni concrete de diferite anverguri,

desfășurate ca urmare a recunoașterii limitelor pe care cantitățile finite de resurse naturale le impun asupra economiilor naționale. De asemenea, în ultimii ani, a devenit evident că activitățile umane generează o serie de externalități negative (poluare, epuizarea unor resurse naturale etc.), cu influențe vizibile asupra nivelului de trai și dezvoltării economice pe termen lung.

În acest context, conceptul de dezvoltare durabilă „are ca premisă constatarea că civilizația umană este un subsistem al ecosferei, puternic dependent de fluxurile de materie și energie din cadrul acesteia, de stabilitatea și capacitatea ei de autoreglare”³.

Numeroase state, printre care și România, au urmărit formularea unui cadru de acțiune în domeniul dezvoltării durabile, prin elaborarea de strategii, atât la nivel național, cât și la nivel de organizații interstatale, cum ar fi Uniunea Europeană. Documentul elaborat în România poartă numele de *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030*.

În acest document, se menționează patru obiective cheie aferente dezvoltării durabile, după cum urmează⁴: protecția mediului; echitatea și coeziunea socială; prosperitatea economică; îndeplinirea responsabilităților internaționale ale UE.

În ceea ce privește sectorul de apărare, sustenabilitatea acestuia este caracterizată de cele mai multe ori prin conceptul de economie a apărării care, pe scurt, face referință la eforturile umane, financiare, materiale și informaționale ale unei țări în vederea susținerii activităților militare. Elementul care scoate în evidență acest efort este procentul alocat apărării din cadrul bugetului național. Fiecare țară își legiferează propria viziune privind bugetul național și modul în care alocă resursele financiare pentru domeniile importante, precum sănătate, educație, mediu, infrastructură, asistență socială, securitate și apărare etc. Este evident că fiecare domeniu care solicită bugetare intră în competiție de resurse cu celelalte și în funcție de prioritățile guvernanților, solicitările pot fi soluționate într-o gamă foarte mare de modalități. Din acest motiv, este nevoie de o bună clarificare și înțelegere a conceptelor de dezvoltare durabilă și de sustenabilitate a sectorului de apărare, deoarece acestea nu ar trebui să intre în contradicție. Considerăm că este posibilă realizarea sustenabilității sectorului de apărare, concomitent cu implementarea dezvoltării durabile, chiar dacă aceasta presupune o serie de eforturi, atât din partea

societății civile, cât și din partea sectorului de apărare.

3. Indicatori de măsurare a dezvoltării durabile și a sustenabilității sectorului de apărare

Măsurarea performanței unui domeniu a generat dintotdeauna discuții și dezbateri aprinse. Și în cazul celor două concepte, această performanță este determinată prin dezvoltarea unui set de indicatori care să prezinte o imagine cât mai precisă asupra modului în care se desfășoară și se finalizează o activitate. În cazul conceptului *dezvoltare durabilă*, trebuie menționat setul de indicatori propus de Eurostat⁵, ținând cont de buna sistematizare, coerență și obiectivitate față de alte modele aparținând diferitelor state care nu sunt membre UE sau altor organizații internaționale. Modelul UE asociază fiecăreia dintre cele 10 dimensiuni strategice un indicator reprezentativ (nivelul 1), un set de 11 indicatori pentru obiectivele operaționale subordonate (nivelul 2) și peste o sută de indicatori descriptivi ai domeniilor de intervenție pentru politicile asociate (nivelul 3).

În cazul țării noastre, *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030* cuprinde:

- indicatorii naționali de dezvoltare durabilă, reactualizați în permanență, focalizați pe prioritățile-cheie exprimate prin ținte cuantificabile care permit, totodată, compararea performanțelor naționale cu cele ale partenerilor internaționali și cu obiectivele Strategiei pentru Dezvoltare Durabilă a UE⁶, revizuite;

- indicatorii de progres ai Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă a României, acoperind întregul pachet de politici pe care aceasta le generează, inclusiv a celor ce nu sunt cuprinse în Strategia UE. În acest mod, toate politicile formează obiectul monitorizării, urmărind responsabilizarea decidenților politici și permițând opiniei publice să evalueze succesul acțiunilor întreprinse.⁷

În ceea ce privește sustenabilitatea sectorului de apărare, indicatorul relevant este bugetul alocat și care poate fi corelat cu activitățile din domeniu, prin exprimarea monetară a gradului de acoperire cu resurse pentru îndeplinirea fiecărui obiectiv. Sectorul apărării este, însă, caracterizat de o anumită lipsă de transparență în ceea ce privește obiectivele concrete și măsurile pe care le aplică pentru atingerea lor. Din aceasta cauză, tot setul de indicatori de performanță este slab corelat la activitatea propriu-zisă, din considerente de

secretizare a activității. În acest context, se impune evidențierea corelației strânse între dezvoltarea durabilă, exprimată prin setul de indicatori Eurostat, și sustenabilitatea sectorului de apărare, exprimată prin bugetul alocat, dar și prin alte tipuri de resurse de care beneficiază și care nu pot fi exprimate monetar în mod precis.

Astfel, prima dimensiune strategică este cea a dezvoltării economico-sociale, care are ca indicator *PIB-ul real pe cap de locuitor*, urmărit și ca *rată de creștere*, dar și ca *valori absolute*. Este clar că fără această dezvoltare nu putem să cerem resurse pentru nicio activitate, inclusiv pentru cele militare. Evoluțiile din ultima perioadă arată că, datorită crizei financiare, economiile lumii au o rată de creștere mică, în unele țări chiar negativă. Toate domeniile activității social-economice au fost afectate (investițiile, dezvoltarea economică regională, economiile, productivitatea muncii, cercetarea-dezvoltarea, consumul, ocuparea forței de muncă etc.). Toate acestea au un impact direct asupra sustenabilității sectorului de apărare, prin alocarea fluctuantă și sub necesar a fondurilor necesare, dar și prin faptul că resursa umană necesară nu mai prezintă aceeași calitate și disponibilitate. Asigurarea materială devine, de asemenea, deficitară, prin faptul că o serie de activități economice la nivel local sau regional dispar sau devin mai greu accesibile din pricina costurilor nesustenabile.

A doua dimensiune strategică o reprezintă producția și consumul sustenabil, având ca indicator *productivitatea resurselor*. Imaginea actuală este una mixtă: consumul de resurse minerale și materiale continuă creșterea exponențială, managementul deșeurilor se îmbunătățește și permite reciclarea pe scară largă, se constată o ușoară descreștere a emisiilor atmosferice și se consumă mai puțină energie la nivel global (datorită încetinirii economiei globale), sunt din ce în ce mai multe autovehicule, numărul organizațiilor și activităților cu licență eco în sistemul de management al mediului este în creștere, se constată o descreștere a activității agricole intensive. Aceste tendințe influențează în mod direct sustenabilitatea sectorului de apărare, prin faptul că energia necesară sub diferite forme pentru activitățile militare devine din ce în ce mai scumpă și produce uneori situații neprevăzute în dorința de a deveni „verde”. De asemenea, costul realizării diferitelor sisteme de armament și a facilităților cu caracter militar

prezintă creșteri semnificative, datorită scumpirii permanente a resurselor minerale și materiale.

A treia dimensiune strategică o reprezintă integrarea socială, cu indicatorul *persoane cu risc de sărăcie sau excludere socială*. Tendințele care se constată sunt: creșterea numărului săracilor și a celor care riscă excluderea socială, creșterea discrepanței dintre bogați și săraci, creșterea șomajului și a celor care muncesc pe salarii mici, stagnarea speranței de viață, renunțarea timpurie la școlarizare. Toate acestea afectează resursa umană aferentă sectorului de apărare, generând un nivel scăzut de instruire, personal cu antecedente infracționale sau unici susținători de familie, rată ridicată de intrări/ieșiri de personal din motive disciplinare etc.

A patra dimensiune strategică este reprezentată de dimensiunea demografică, cu indicatorul *rata de angajare a muncitorilor mai în vârstă*. Este evident că, în condiții de criză, dispar locuri de muncă, apare tendința retenției personalului cu experiență (de regulă mai în vârstă), rata populației active descrește cu impact asupra finanțelor publice, pensiile scad, afectând negativ populația în vârstă, cei care pierd locurile de muncă își găsesc din ce în ce mai greu o altă slujbă. În ceea ce privește sectorul de apărare, intrările în sistem sunt reduse din cauza numărului limitat de locuri la instituțiile de învățământ militar, a reducerii numărului de posturi per ansamblu, a lipsei calificării pentru anumite activități cu caracter militar în cazul celor care vin din viața civilă. Aceste fenomene duc la tendința de a păstra un timp mai îndelungat personalul care deja este în sistem, cu efecte uneori negative asupra obiectivelor de îndeplinit.

A cincea dimensiune strategică este cea a sănătății publice, cu indicatorul *ani de viață sănătoasă și speranța de viață la naștere*, pe sexe. La nivelul UE, se constată o creștere ușoară a speranței de viață și a apropierei valorilor între bărbați și femei, însă există un număr din ce în ce mai mare de persoane care nu se hrănesc sănătos, poluarea mediului nu scade, serviciile medicale sunt din ce în ce mai scumpe și mai puțin accesibile pentru cei cu posibilități materiale reduse. Pentru sectorul de apărare, aceste elemente prezintă provocări din ce în ce mai mari din punctul de vedere al resursei umane care se află și/sau care intră în sistem. Asigurarea condițiilor optime de trai și de sănătate pentru personal devine mai scumpă și uneori trebuie găsite soluții de externalizare, cu impact asupra sustenabilității activității.

A șasea dimensiune strategică este aferență modificării climei și energiei, cu indicatorii *emisiu de gaze de seră, ponderea energiilor regenerabile în consumul final brut de energie, consumul primar de energie*. Se pot observa eforturile care se depun pentru îndeplinirea țințelor stabilite prin angajamentele internaționale, creșterea contribuției surselor de energii regenerabile în consumul general, scăderea consumului general de energie, scăderea emisiilor rezultate din procesele industriale, dar și creșterea emisiilor din transporturi, creșterea în general a prețurilor la energia produsă. Sustenabilitatea sectorului de apărare este puternic afectată de costurile energetice (combustibili, electricitate etc.) și orice modificare în sensul creșterii prețurilor sau limitării accesului la resurse energetice pune sub semnul întrebării activitățile din domeniu.

A șaptea dimensiune strategică o reprezintă transportul sustenabil, cu indicatorul *Consumul de energie aferent transportului relativ la PIB*. În acest sens, energia consumată pentru transporturi este în creștere, prețul pentru serviciile de transport terestru au crescut mai repede decât cele pentru transportul aerian, există o preocupare accentuată pentru reducerea emisiilor de noxe prin înlocuirea flotelor auto care folosesc tehnologii vechi și utilizarea unui management optimizat al transporturilor. Sustenabilitatea sectorului de apărare depinde foarte mult de infrastructura de transport, de prețul plătit pentru mobilitate (aer, terestru, naval), de capacitatea de a limita impactul emisiei de noxe pe timpul desfășurării activităților militare.

A opta dimensiune strategică este cea a resurselor naturale, cu indicatori *referitori la diverse specii protejate*. În acest sens, apar din ce în ce mai multe arii protejate de dimensiuni relativ mici, însă despăduririle sunt destul de frecvente în țările unde lipsește sau unde nu se aplică legislația în domeniu, arealele umane se extind în dauna faunei, iar calitatea apei se apropie, în general, de limitele maxime ale sustenabilității. Pentru sectorul de apărare, acest domeniu este sensibil, deoarece necesitatea prezervării mediului și a activităților antropice poate avea efecte negative asupra activității specifice domeniului militar, în sensul restrângerii spațiilor disponibile pentru aplicații, exerciții, manevre.

A noua dimensiune strategică este reprezentată de *parteneriatul global*, având ca principal indicator sprijinul oficial pentru dezvoltare ca procent din venitul național brut, însoțit de o serie de indicatori contextuali: populația cu un venit mai mic de 1 dolar

pe zi, sprijinul oficial pentru dezvoltare per locuitor, populația cu acces sustenabil la surse de apă potabilă. În acest context, se pot identifica o serie de tendințe generale: creșterea importurilor de materii prime și materiale din țările în curs de dezvoltare și creșterea exporturilor de produse cu valoare adăugată mare, creșterea finanțărilor pentru dezvoltare pentru țările respective, deși cu un impact final redus datorită crizei financiare, diferența din ce în ce mai mică dintre valorile emisiilor de noxe pentru cetățenii UE și cei din țările în curs de dezvoltare. Sectorul de apărare trebuie să ia în calcul aceste tendințe când își stabilește obiectivele de îndeplinit. Domeniul achizițiilor din sfera apărării este strâns legat de cel al tranzacțiilor internaționale, de respectarea multitudinilor de tratate, acorduri, contracte existente la nivel național, la nivelul NATO sau al altor organizații internaționale.

Ultima dimensiune strategică menționată este cea a bunei guvernări, ilustrată prin indicatori referitori la *coerența și eficacitatea politicilor, deschidere și participare și instrumente economice*. Tendințele relevate până în prezent atestă scăderea accentuată a încrederii populației în guvernanți (mai ales pe timpul crizelor profunde) manifestată prin creșterea absenteismului la vot și a manifestațiilor, creșterea disponibilității și a utilizării instrumentelor de e-guvernare, creșterea și diversificarea taxelor de mediu, însă cu influență discutabilă asupra utilizării fondurilor colectate. Sustenabilitatea sectorului de apărare este direct influențată de evoluțiile guvernărilor naționale, dar și de acțiunile la nivel NATO și UE. Impactul acestora poate fi anticipat într-o oarecare măsură și poate produce întârzieri în luarea deciziilor cu caracter militar sau chiar lipsa de reacție, din cauza nesustenabilității momentane sau pe termen lung a activității cu caracter militar, care au drept motiv reducerea fondurilor bugetare alocate.

4. Resursele de apărare în procesul dezvoltării durabile – element vital al sustenabilității sectorului de apărare

Ca valoare absolută, la prima vedere, apropierea dintre resursele de apărare și dezvoltarea durabilă ar părea o contradicție de termeni. *Cum se poate ca organizația militară – ale cărei acțiuni au rezultate, prin natura lor, eminentemente distructive printr-un consum mare al resurselor, într-un timp scurt, coroborate cu efectele distructive asupra resurselor în general – să se poată înscrie în competiția pentru asigurarea dezvoltării durabile?* Iată o întrebare la

care majoritatea răspunsurilor sunt negative, însă, o privire mai atentă arată că, totuși, pot exista și anumite elemente pozitive.

Promovarea și apărarea intereselor de securitate ale statului sunt direct proporționale cu puterea exercitată de stat la nivel extern, putere susținută primordial de constituirea, susținerea corespunzătoare și promovarea diplomatică a unor capacități adecvate de apărare. Generarea și suportul puterii sunt în legătură indisolubilă de cauzalitate cu resursele. Astfel, componenta resurselor puterii militare are în vedere, în principal, resursele umane, informaționale, financiare și logistice disponibile în stare operațională sau care pot fi disponibilizate la un moment dat. Mai exact, această componentă ia în considerare absolut toate resursele ce pot fi puse la dispoziția structurilor militare pentru desfășurarea eficientă a misiunilor acestora. Așadar, puterea militară este pendinte de puterea economico-financiară națională, de investițiile în resursa umană, în cercetare și achizițiile de tehnologie de ultimă generație.

Cu toate acestea, resursele la dispoziția apărării sunt în general limitate și insuficiente solicitărilor strategiilor militari. De aici a apărut necesitatea stringentă a *planificării apărării ca atribut vital al politicii naționale de apărare*. Planificarea resurselor de apărare ia în calcul, deopotrivă, resursele umane, financiare, informaționale și logistice, care trebuie asigurate anual pentru generarea și sustenabilitatea capacităților miliare esențiale îndeplinirii misiunilor armatei, misiuni ce răzbat din obiectivele politice în domeniul strategiei naționale de apărare, coroborate cu responsabilitățile asumate în cadrul alianțelor cu vocație internațională, precum NATO și UE, ori coalițiilor internaționale. Așadar, apărarea națională nu se poate realiza în afara unei planificări detaliate și judicioase a resurselor de apărare în raport causal cu misiunile primite, dar și cu rezultatele previzionate. În acest context, planificarea trebuie să asigure resursele la momentul oportun, în cantitate suficientă și la calitatea corespunzătoare. Totodată, resursele trebuie să fie alese astfel încât acestea să corespundă întru totul nevoilor armatei, să fie interoperabile cu cele ale aliaților, dar și durabile.

Ca urmare, managementul resurselor de apărare trebuie: să asigure un nivel suficient pentru îndeplinirea misiunilor specifice din punct de vedere financiar; pe palierul resursei umane trebuie să creeze acele mecanisme de selecționare, formare,

perfecționare continuă și promovare, care să asigure continuitatea și eficacitatea profesioniștilor apărării; din punct de vedere logistic să dezvolte o infrastructură eficientă, viabilă și eficace, precum și compatibilă cu cele ale aliaților, care să poată susține facilități și capacități sporite; iar resursa informațională se impune să constituie un proces de cunoaștere, direcționare, influență și acțiune, care să imprime sistemului capacitatea de a stabili ușor și rapid direcțiile de efort și planificare eficace a activităților.

Luând în considerare cele expuse până în acest punct, constatăm cu ușurință descendența resurselor de apărare din resursele naționale, precum și legătura indisolubilă dintre acestea. Este mai mult decât evident faptul că sistemul militar reprezintă o necesitate vitală pentru oricare națiune. Asigurarea securității națiunii depinde în mod direct de dezvoltarea și integrarea economică a statului pe plan internațional. Prin urmare, accesul și gestionarea resurselor vitale economiei naționale determină calitatea și cantitatea resurselor de apărare, deci dezvoltarea durabilă se extinde invariabil și asupra sectorului de apărare. Așadar, nevoia de bază este aceea a dezvoltării și menținerii resurselor de apărare la un nivel suficient pentru a răspunde cerințelor dezvoltării durabile naționale, dar și regionale, atât în prezent și, mai ales, pe termen lung. În acest context, spațiul euroatlantic are nevoie ca segmentul de apărare să devină sustenabil, cu un nivel ridicat tehnologic, interoperabil și competitiv la nivel global, iar acest deziderat poate fi atins numai prin convergența și coeziunea politicilor în domeniu.

În cadrul capitolului 7 al Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030, criteriile de succes privind: măsurarea viabilității obiectivelor generale și a performanței efective a acțiunii externe a țării noastre; obiectivele și acțiunile prioritare pentru crearea unui mediu de securitate previzibil și stabil pentru România conform interesului național; contribuția la dezvoltarea durabilă a țării noastre; modalități de amplificare a contribuției României la adaptarea sistemului internațional de securitate la cerințele impuse de globalizare; căi de implicare activă în cristalizarea pozițiilor comune ale UE în domeniul politicii externe, de securitate și apărare și promovarea, în acest cadru, a intereselor naționale specifice; consolidarea relației transatlantice;

participarea activă la constituirea spațiului democrației, stabilității, securității și prosperității în vecinătatea României; promovarea și apărarea valorilor naționale în lume.

Toate aceste obiective și acțiuni trebuie să fie multidimensionale, integratoare, să aibă la bază o comunicare permanentă, clară, coerentă, neechivocă, oportună între diferitele domenii ale societății, între instituțiile care reprezintă statul.

Concluzii

Proiectele prezentului în materie de dezvoltare durabilă au potențialul să creeze o nouă cale, să consacre o nouă abordare a modului în care statele lumii aleg să acționeze pentru asigurarea unei dezvoltări durabile. Criza mondială actuală, ca de altfel orice criză, poate constitui însă și o oportunitate. În condițiile actuale de austeritate economică, este de maximă importanță ca, pe lângă mesajul transmis umanității – și anume acela că mediul în care trăim reprezintă un bun care trebuie păstrat, protejat și exploatat cu prudență în prezent –, să construim o conștiință a lecțiilor prezentului, care, dincolo de a avea ca obiectiv simpla supraviețuire, să asigure o planificare riguroasă și pregătirea temeinică și activă pentru viitor.

Epuizarea accentuată a resurselor naturale ale Terrei, urmare a proceselor de producție intensive și extensive actuale, alături de poluarea crescândă a planetei, prin producerea necontrolată a deșeurilor, precum și potențialele consecințe dezastruoase ale unei moșteniri nefaste lăsată generațiilor viitoare – o planetă de nelocuit – fac extrem de necesară implementarea neîntârziată a conceptului de dezvoltare durabilă în toate domeniile.

Acest proces trebuie să fie impulsivat și adaptat pentru a elimina sau, cel puțin, pentru a diminua riscurile și consecințele fatale la care Pământul și securitatea umanității însăși sunt expuse. Modalitatea concretă și eficientă de satisfacere a acestui deziderat o constituie asumarea conștiință și realistă de către toți factorii de răspundere, atât la nivel național, cât și internațional, a intereselor lor comune existențiale coroborate cu cele de securitate și, implicit, cu cele de apărare. Iată că, din acest context, evident, nu pot lipsi resurse de apărare, ca parte a resurselor generale ale unei nații.

NOTE:

1. *Declarația asupra Mediului și Dezvoltării* de la Rio de Janeiro din 1992,

http://www.anpm.ro/Mediu/dezvoltare_durabila-18, accesat la 11 septembrie 2013.

2. Acordul *Berlin plus*, din 2002. http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7233_ro.htm, accesat în 11 septembrie 2013.

3. *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030*, <http://www.insse.ro/cms/files/IDDT%202012/StatgiaDD.pdf>, accesat la data de 10.09.2013.

4. *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030*, http://www.stpse.ro/atasamente/066_Strategia%20nationala%20pentru%20dezvoltare%20durabila%20a%20Romaniei%202013-2030.pdf, accesat la data de 25.10.2013.

5. Raportul Eurostat privind indicatorii dezvoltării durabile, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators>, accesat la 12 septembrie 2013.

6. *Strategia de Dezvoltare Durabilă a UE revizuită*, http://strategia.ncsd.ro/dbimg/27_fisiere_fisier.pdf, accesat la data de 02.10.2013.

7. *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030*, <http://www.insse.ro/cms/files/IDDT%202012/StatgiaDD.pdf>, accesat la 10 septembrie 2013.

BIBLIOGRAFIE:

1. ALY, Herman, „Towards some operational principles of sustainable development”, *Ecological Economics*, 2/1990.

2. DILLARD, Jesse; DUJON, Veronica, KING, Mary C., *Understanding the Social Dimension of Sustainability*. New York, Routledge. 2009.

3. GOVINDAN, Parayil, „Sustainable development: The fallacy of a normatively-neutral development paradigm”, *Journal of Applied Philosophy*, 15(2)/1998.

4. Sustainable Development Gateway, *Introduction to Sustainable Development*, <http://www.sdgateway.net>

5.***, Acordul *Berlin plus*, 2002, http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7233_ro.htm

6.***, *Declarația asupra Mediului și Dezvoltării de la Rio de Janeiro*, 1992, http://www.anpm.ro/Mediu/dezvoltare_durabila-18

7.***, Raportul Eurostat privind indicatorii dezvoltării durabile, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators>

8.***, *Strategia Națională pentru Dezvoltarea Durabilă a României – Orizonturi 2013-2020-2030*, <http://www.insse.ro/cms/files/IDDT%202012/StatgiaDD.pdf>

STRATEGII DE CONTRA-INSURGENȚĂ – NIVEL TACTIC, OPERATIV ȘI STRATEGIC

Marius Valeriu PĂUNESCU*

Prezentul studiu își propune să prezinte unele abordări și perspective cu privire la strategiile aplicabile pe timpul planificării, pregătirii, desfășurării și execuției unei campanii militare în contrainsurgență. Cum instrumentele de putere aplicabile mediului operațional în contrainsurgență rămân identice celorlalte medii operaționale specifice conflictului continuu pace-război-pace (instrumentele de putere diplomatic, economic, militar și de informații), doar felul în care sunt folosite acestea poate asigura noi perspective de dezvoltare a unor strategii potrivite în contrainsurgență. Cunoscând faptul că în contrainsurgență, populația reprezintă cauză, mijloc și scop, acest studiu argumentează de ce este bine să fie utilizate mai mult strategiile specifice acțiunilor indirecte, decât cele specifice acțiunilor directe.

Cuvinte-cheie: strategie, tactică, insurgență, contrainsurgență, mediu operațional, NATO.

1. Considerații preliminare

Contrainsurgența (COIN), integrată ca temă de campanie distinctă în spectrul continuu al conflictului pace – război – pace la nivelul conceptelor doctrinare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, alături de operațiile în sprijinul păcii, a generat nenumărate dezbateri cu privire la rolul jucat de structurile militare ale statelor membre NATO în domeniul prevenirii, controlului și soluționării conflictelor de natură insurgentă. Experiențele acumulate la nivelul organizației, ca urmare a desfășurării acțiunilor de stabilizare a Afganistanului în cadrul Forței Internaționale de Asistență și Securitate (ISAF), au deschis noi

oportunități de înțelegere a strategiilor ce pot fi folosite în acțiunile de combatere a insurgenței.

Prin publicarea doctrinei pentru operațiile de răspuns la crize non-articol 5¹, în care insurgența și contrainsurgența sunt incluse în subcapitolul contracararea activităților neregulate, NATO a creat contextul necesar elaborării și ratificării doctrinei NATO în contrainsurgență².

Dat fiind faptul că doctrina NATO (AJP-3.4(A) și AJP-3.4.4³) definește COIN⁴ printr-un set de activități politice, economice, sociale, militare, de impunere a legii, civice și psihologice desfășurate în scopul înfrângerii⁵ insurgenței și soluționării adevăratelor motive de nemulțumire, pe parcursul acestui studiu, ne propunem să luăm în discuție unele strategii și tactici care pot fi utilizate la orice nivel al ierarhiei militare, în vederea aducerii la îndeplinire a obiectivelor specifice acestei forme de campanie militară.

2. Contrainsurgența.

Particularități ale mediului operațional

Dacă pentru cei preocupați de studiul războaielor (așa-numite) clasice (precum Primul Război Mondial, al Doilea Război Mondial), Clausewitz a rămas cunoscut prin dictonul „războiul este continuarea politicii prin alte mijloace”⁶, pentru cei preocupați de studiul războaielor nonclasice, neregulate⁷, precum COIN, David Galula rămâne un reprezentant de seamă prin postulatul „în insurgență – contra-insurgență politica devine un instrument activ al operației”⁸.

Înțelegând, deci, că războiul, ca și insurgența – contrainsurgența, deși reprezintă prelungiri ale

* *Maior Marius Valeriu PĂUNESCU este instructor superior în cadrul Departamentului operații întrunite, studii strategice și de securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și doctorand în domeniul Științe militare și informații în cadrul aceleiași instituții, București, România. E-mail: paunescu.marius@unap.ro*

politicii în formele specifice instrumentelor de putere diplomatic, economic, militar și de informații, totuși, datorită caracterului mereu schimbător al conflictului, ele se aplică în mod diferit, în funcție de particularitățile funcționale ale mediului de operare. Astfel, în mediul operațional de tip insurgență – contra-insurgență, cele patru componente⁹ ale puterii pot fi înțelese și aplicate la situațiile concrete ale teatrelor de operații prin prisma următoarelor funcțiuni și caracteristici:

- *componenta politică* reprezintă funcțiunea principală, deoarece prin ea se asigură cadrul necesar construirii și dezvoltării administrației guvernamentale în jurul căreia se așează și se clădesc celelalte acțiuni în contrainsurgență (în general, calitatea actului politic determinând eficiența strategiei în contrainsurgență);

- *componenta economică* sprijină satisfacerea nevoilor de bază ale omului aflat în mijlocul conflictului (hrană, apă, adăpost) și dezvoltarea pe termen lung a capacităților economice necesare autorităților guvernamentale pentru asigurarea unui mediu pașnic, permisiv conviețuirii și dezvoltării sociale (spre exemplu, existența locurilor de muncă suficiente oferă condiții favorabile satisfacerii nevoilor de bază ale populației și, prin aceasta, contribuie, indirect, la asigurarea stabilității și securității în zona de operații)

- *componenta de securitate* include nu numai dezvoltarea structurilor militare, polițienești și civile din domeniul securității și apărării care să fie în măsură să asigure securitatea propriilor cetățeni, ci și asigurarea condițiilor favorabile formării și funcționării sistemului juridic (statul de drept) în zona de operații;

- *componenta de informații* cuprinde totalitatea informațiilor și produselor de informații (intelligence) folosite de actorii angajați în activitățile specifice contra-insurgenței, în vederea desfășurării acțiunilor de influențare a obiectivelor țintă și de contracarare a propagandei adversarului.

Referindu-se la posibilele strategii și tactici ce pot fi aplicate în mediul operațional de tip insurgență – contrainsurgență, David Kilcullen afirmă: „Nu există un set de tehnici operaționale în contrainsurgență care să poată fi aplicat în mod constant, există doar o formă de contra-război care acționează cu toate elementele de putere națională împotriva insurgenței. Dacă insurgența își schimbă natura, atunci și contra-insurgența trebuie să o facă.”¹⁰

Deși fiecare acțiune de tip insurgență – contrainsurgență se caracterizează prin unicitatea ei, totuși, pe timpul formulării strategiilor și tacticilor în

contrainsurgență, pot fi luate în considerare câteva elemente de specificitate.

Un prim element ce particularizează mediul operațional în insurgență – contrainsurgență este reprezentat de faptul că lupta între cele două „blocuri de forțe” (adversar - forțele roșii, pe de o parte, și trupele proprii - forțele albastre și verzi, pe de altă parte), nu se mai realizează în mod direct, prin angajarea simetrică, asimetrică, hibridă sau de altă natură a instrumentelor de putere, ci indirect, prin mijlocitorul *populație și produsul acesteia – opinia publică*.

În această formă de luptă, populația devine cauză, mijlocitor și scop. Populația este cauză, fiindcă respectarea libertății și drepturilor individuale ale omului reprezintă un principiu fundamental în dreptul internațional umanitar. Totodată, populația este mijlocitor, pentru că ea reprezintă „terenul” principal de confruntare al părților în scopul câștigării sprijinului acesteia și realizării *obiectivului final* dorit – folosirea beneficiilor vectorului ei de acțiune (o populație, angajată în sprijinul activ al unuia dintre cele două blocuri de forță, generează multiple premise de succes de partea celor susținuți). Și, în cele din urmă, populația este și scop, deoarece gradul de satisfacție a populației, cu privire la efectele acțiunilor părților, determină criteriile de măsurare a succesului în lupta dintre cele două blocuri de forță.

Înțelegerea termenului „populație”, în accepțiunea prezentului studiu, nu se referă exclusiv la cetățenii sau locuitorii „cu acte” din zonele aflate în conflict, ci ia în considerare o cuprindere mai largă, specifică abordărilor din mediul internațional de securitate actual. Spre exemplu, când vorbim de „actorul” populație în Afganistan, nu ne referim doar la cetățenii țării sau zonei de operații respective, ci și la cetățenii statelor implicate, într-un fel sau altul, în aplicarea rezoluțiilor Organizației Națiunilor Unite. Astfel, prin această acțiune de extindere în înțelesuri, populația, ca „actor” în contra-insurgență, capătă aspecte globale, care pot fi foarte greu de stăpânit în planul efectelor politice dorite.

Ca măsură de răspuns la această stare de lucruri, structurilor militare au devenit tot mai preocupate – pe timpul planificării, pregătirii, conducerii și execuției operațiilor în contra-insurgență – de considerarea unor indicatori specifici precum¹¹:

- populația: demografie, limbă, apartenență etnică, categorii sociale, repartitie teritorială (orașe, sate), stare de sănătate, cultură și religie;

- climatul politic, economic și social al mediului operațional: tipul de guvernare și legitimitatea

acestui la nivel național, internațional; raporturile și relațiile economice (interne, externe); amenințări la nivelul societății civile (organizații criminale, organizații teroriste etc.);

- sistemul juridic și legislativ care asigură funcționarea și respectarea legii în societate (din ambele perspective: drept național și drept internațional);

- mass-media: accesul la mass-media națională și internațională; impactul acesteia asupra opiniei publice.

Al doilea element ce particularizează contra-insurgența este adversarul. Acesta, fiind greu de *definit* (termenul cel mai general descrie adversarul¹² ca fiind persoanele/organizațiile/forțele care se opun acțiunilor guvernului ales în mod democratic), totodată este și greu de *identificat* (insurgenții nu poartă uniforme, nu respectă regulile și legile internaționale privind conflictul armat și dreptul războiului) și greu de *lovit* sau *neutralizat* (pentru că nu se poate face distincția între populație civilă și insurgenți, procesul de *targeting* se execută anevoios și cu erori).

Din această cauză, utilizarea metodelor letale de neutralizare, nimicire a combatanților insurgenți nu conduce întotdeauna la atingerea efectelor scontate. Motivația: de cele mai multe ori, insurgenții și populația civilă din zona de operații se află într-o relație de întrepătrundere, conexiune, uneori chiar de rudenie. Exemplul oferit de generalul Stanley A. McChrystal, fost ofițer al forțelor speciale americane și comandant al ISAF în Afganistan, în directiva „*Eight Imperatives for COIN*”, este concludent în ceea ce privește ineficiența acțiunilor letale în contrainsurgență.

Cunoscuta formulă a generalului american McChrystal, *10 insurgenți – 2 insurgenți = 20 insurgenți (nu 8)*¹³ reprezintă, în fapt, transpunerea în limbaj abstract a realităților din teatrul de operații Afghanistan.

Rățiunea obținerii unui alt rezultat decât cel logic, matematic, în această ecuație simplă, ține tocmai de faptul că adversarul este parte a populației, trăind și luptând *alături de, și pentru* aceasta. Spre exemplu, o persoană neimplicată care își pierde un prieten sau o rudă ce activa ca insurgent, poate să devină ea însăși insurgent pentru o sumedenie de motive, mai mult sau mai puțin conștientizate (dorință de răzbunare, dorință de dreptate, dorință de eliberare etc.), iar mai apoi, să fie în măsură să atragă și alți susținători. Lucrurile se complică mai tare atunci când raporturile sunt și mai

strânse, poate chiar de familie. Ce poate face un tată care își pierde fiul (insurgent) în luptă? Chiar dacă acel insurgent este un criminal dovedit cu mijloace legale, conștiința în sânul familiei cu privire la statutul acestuia este, cu siguranță, alta.

Al treilea element specific în contra-insurgență este reprezentat de sprijinul națiunii gazdă (*Host Nation – HN*). Operațiile de contra-insurgență aliate se conduc în beneficiul și cu sprijinul autorităților guvernamentale centrale și locale care au autoritatea națională și internațională legală să controleze teritoriile din zona de conflict. Puterea sau slăbiciunea acestora influențează, în mod direct proporțional, modul de desfășurare și eficiența acțiunilor forțelor comunității internaționale implicate în contrainsurgență.

3. Strategii și tactici în contrainsurgență

Dacă la începuturile utilizării termenului *strategie*, acesta se definea ca parte componentă a artei militare, care se ocupa cu problemele legate de pregătirea, planificarea și ducerea războiului, astăzi, cuvintele *strategie* și *strategii* se regăsesc în limbajul de specialitate al oricărui actor, indiferent de ce domeniu de activitate ar aparține (politic, social, economic, financiar, cultural, educațional etc.). Ca urmare a acestui context, strategia a acumulat multe înțelesuri, atât de natură abstractă (noțiuni generale), cât și de natură concretă (noțiuni specifice, particulare anumitor domenii de activitate).

Analizând strategia sub raportul relațiilor dezvoltate în interiorul acesteia între zona abstractă și cea concretă, Sun Tzu afirma că o strategie fără tactici este drumul cel mai lent către victorie, precum și că tacticile fără o strategie reprezintă zgomotul dinaintea înfrângerii.¹⁴ Astfel, pe de o parte, o strategie de succes trebuie să ofere posibilitatea materializării practice a efectelor dorite prin intermediul mijloacele avute la dispoziție și aplicând procedurile (adică tacticile) cele mai potrivite, iar pe de altă parte, tacticile aplicate nu trebuie să consume inutil resursele umane și materiale fără a avea o viziune clar stabilită, generatoare de direcții de acțiune care să sprijine premisele obținerii victoriei scontate.

Generalul A. Beaufre înțelegea strategia și valoarea acesteia prin gradul de facilitare a acțiunii, aceasta fiind o „metodă de gândire ce permite clasificarea și ierarhizarea evenimentelor [...] simultan în toate domeniile – politic, economic, diplomatic și militar.”¹⁵

Astăzi, aplicarea unei strategii de succes pentru o situație dată presupune folosirea integrată a unor politici, concepte, doctrine și capacități de gândire în termenii stări finale dorite, căi (posibilități) de acțiune, mijloace de acțiune:¹⁶

- *stări finale dorite*: reprezintă obiective; sunt în mod normal stabilite de factorul politic; descriu ce trebuie făcut și ce nu trebuie făcut;

- *căi (posibilități) de acțiune*: sunt variante cu privire la cum se pot îndeplini obiectivele sau cum se poate implementa politica;

- *mijloace de acțiune*: sunt instrumentele la dispoziție pentru atingerea obiectivelor; sunt ceea ce politica a pus la dispoziție, a făcut să existe.

Studiind diferiți gânditori care și-au aplecat atenția asupra contrainsurgenței (Charles E. Callwell, Roger Trinquier, David Galula, Frank Kitson, David Kilcullen și alții), putem identifica și analiza unele modele de strategii care au fost aplicate în diverse situații de conflict specifice mediului insurgență – contra-insurgență.

Cum mediul operațional în contrainsurgență se distinge de cel clasic (confruntare forțe proprii – inamic), prin instituirea unei confruntări indirecte de tipul forțe proprii – populație – inamic (în care populația reprezintă „terenul” de acțiune de tip cauză, mijloc și efect), înfrângerea voinței de a lupta a insurgenților concomitent cu câștigarea sprijinului populației aflate în dificultate sunt *stări finale* dezirabile la momentul formulării oricărei strategii în contrainsurgență.

La nivel conceptual, strategiile în contra-insurgență au urmat cursul normal de abordare pentru războaiele convenționale, luând forma strategiei acțiunilor directe (centrul de greutate – *inamicul*; această abordare se bazează pe convingerea că odată ce *înfrângerea inamicului este realizată, celelalte efecte concentrice de sprijinire a victoriei finale se alătură de la sine*; tacticile folosite vor avea ca obiectiv neutralizarea/nimicirea inamicului (insurgenții și acțiunile acestora), folosind mijloace „soft” și „hard”, directe și indirecte, violente și nonviolente) și forma strategiei acțiunilor indirecte (centrul de greutate – *populația*; această abordare se bazează pe convingerea că prin *protejarea și sprijinirea populației în îndeplinirea obiectivelor proprii de securitate, se asigură condițiile obținerii victoriei finale*; tacticile folosite se sprijină pe limitarea la maximum a caracterului de tip luptă armată și extinderea, la o scară cât mai largă, a metodelor nonviolente de acțiune).

În viziunea lui David Galula, strategiile în contrainsurgență trebuie să se sprijine pe câteva

principii generale ce derivă din următoarele legi¹⁷ fundamentale. Prima lege stipulează că sprijinul populației este în egală măsură necesar atât pentru contrainsurgent, cât și pentru insurgent. A doua lege prevede că sprijinul popular se obține prin intermediul unei minorități active (în orice situație, indiferent de problema aflată în dispută, va exista o minoritate activă procauză, o majoritate neutră și o minoritate împotriva cauzei). Cea de a treia lege afirmă că, în funcție de partea în care se înclină sprijinului populației, se poate construi strategia și tactica în contrainsurgență, iar cea de a patra lege, că intensitatea eforturilor și diversitatea mijloacelor sunt factori determinanți în contrainsurgență.

În baza legilor identificate, Galula propune ghidarea acțiunilor în contrainsurgență după principiul economiei de forțe și mijloace, al coordonării efortului, al ireversibilității, al păstrării inițiativei, al simplității, al conducerii prin forța controlului pentru punerea în aplicare a următoarei strategii¹⁸:

- concentrarea unei forțe armate suficiente, în măsură să distrugă sau să expulzeze insurgenții înarmați;

- alocarea de suficiente trupe, pentru a putea să se opună revenirii în forță a insurgenților înarmați; dispunerea trupelor acolo unde populația locuiește și trăiește, și anume în cătune, sate și orașe;

- stabilirea legăturilor cu populația locală, supravegherea mișcărilor acesteia astfel încât să se prevină realizarea de legături între populația locală și elementele de insurgență;

- dizolvarea organizațiilor politice locale ale insurgenților;

- sprijinirea constituirii autorităților locale provizorii, prin folosirea mijlocului democratic al alegerilor;

- verificarea capacității profesionale a celor selectați să ocupe funcții în structurile autorităților locale; înlocuirea personalului slab și incompetent; acordarea sprijinului total liderilor competenți și proactivi;

- gruparea și educarea liderilor folosind un program politic cu specific național local;

- câștigarea sprijinului celor care încă mai simpatizează cu insurgenții sau izolarea acțiunilor lor.

David Kilcullen, plecând de la conceptele despre contrainsurgență vehiculate de-a lungul timpului și bazându-se pe vasta sa experiență acumulată prin ani de studii doctorale și practică efectivă în teatrele de operații din Afganistan și Irak, propune urmarea

unei strategii care să țină cont de următoarele caracteristici¹⁹:

- politica este pe primul plan;
- strategia elaborată trebuie să înlesnească acțiunile autorităților guvernamentale locale;
- asigurarea securității populației locale este centrul de greutate în acțiunile militare;
- legitimizarea forțelor de securitate locale;
- eficientizarea relațiilor de parteneriat cu autoritățile guvernamentale locale;
- prioritizarea acțiunilor desfășurate în următoarea ordine: mai întâi construirea instituțiilor fundamentale ale națiunii și apoi contrainsurgența.

În consecință, dacă ar trebui să analizăm ce tip de strategie trebuie folosită în contra-insurgență, am putea observa că strategia acțiunilor directe (rezolvarea conflictului pe câmpul de luptă prin confruntare armată), își poate găsi rostul în această formă de ducere a luptei, însă strategia acțiunilor indirecte asigură cele mai sigure premise de succes în acceptarea pe termen lung a propunerilor de pace.

Strategiile în contrainsurgență reprezintă acele acțiuni care aplică tactici de influențare a comportamentului populației în vederea atingerii obiectivelor de campanie stabilite nu numai pe termen scurt, cât mai ales pe termen mediu și lung. Punerea în balanță a strategiilor și tacticilor în contra-insurgență trebuie să țină seama, în cele din urmă, de ceea ce Lawrence al Arabiei (T.E. Lawrence) spunea cu privire la efectele produse în zonele de acțiune militară: „daunele permanente să fie cât mai mici posibile, deoarece inamicul de azi va fi mâine clientul nostru, iar poimâine aliatul nostru”.²⁰

Concluzii

Încercând să identificăm câteva abordări și perspective cu privire la strategiile și tacticile aplicabile pe timpul planificării, pregătirii și desfășurării acțiunilor militare în mediul operațional de tip insurgență – contrainsurgență, am adus câteva

argumente care susțin următoarea idee: contrainsurgența reprezintă un efort complex de integrare a răspunsurilor de ordin diplomatic, economic, militar și informațional îndreptat, în primul rând, spre acțiunile de sprijinire și securizare a populației aflate în criză. Acest mod de a privi lucrurile nu trebuie să inducă ideea că în contra-insurgență, nivelul de violență este întotdeauna mai scăzut decât în războiul convențional și, în consecință, activitățile militare implică un nivel de

angajare a forței mai redus fiindcă, cel puțin din punct de vedere teoretic, forța angajată trebuie să fie egală în efort, indiferent de tipul campaniei desfășurate în spectrul continuu al conflictului pace – război – noua pace.

Dacă pentru obținerea victoriei în operațiile convenționale, angajarea forțelor militare este de tip binomic (*forțe proprii – adversar*), scopul fiind neutralizarea și/sau nimicirea inamicului, în operațiile de contrainsurgență, angajarea militară este de tip trinomic (*forțe proprii – populație – adversar*), obiectivul urmărit fiind câștigarea sprijinului populației de partea acțiunilor forțelor proprii. Pentru a răspunde acestui obiectiv, procedurile de planificare militară trebuie să țină seama de următoarele aspecte: condițiile specifice de angajare a acțiunilor militare (spațiul geografic, politic, demografic, cultural din teatrul de operații), actorii implicați (ostili, prieteni, neutri), rațiunea angajării acestora (istorie, cultură, motivație, interese, obiective urmărite), precum și aprecierea celorlalți factori interni/externi din zona de operații care pot influența într-un fel sau altul îndeplinirea misiunilor specifice contrainsurgenței.

Înfrângerea voinței de a lupta a insurgenților, concomitent cu câștigarea sprijinului populației aflate în dificultate, sunt obiective politice critice care impulsionează forțele militare ce desfășoară acțiunile de contracarare să apeleze tot mai mult la strategia acțiunilor indirecte – restrângerea acțiunilor militare de tip ofensivă, apărare și extinderea acțiunilor militare de tip stabilizare, reconstrucție și dezvoltare.

Cum politica rezidă în „capacitatea de a influența comportamentele celorlalți”²¹, atunci și contrainsurgența, prin caracteristicile ei, reprezintă acele acțiuni de ordin strategic, operativ și tactic menite să influențeze comportamentul maselor nemulțumite în vederea reechilibrării mediului de securitate în spațiul afectat.

NOTE:

1. Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations, AJP-3.4(A), October 2010.
2. Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) – AJP-3.4.4, February 2011.
3. AJP- 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN), February 2011, p. 62.
4. AJP-3.4(A). Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations, NATO Unclassified, NATO Standardization Agency (NSA), October 2010, p. 48.
5. Conform AJP-3.4(A), termenul înfrângere (*defeat*), în context COIN, reprezintă acțiunea de diminuare a

eficienței acțiunilor acelor indivizi, grupuri sau organizații insurgente prin care acestea să fie aduse în situația de a nu mai poseda capacitatea de a acționa sau a fi lipsite de voința de a-și urma intențiile.

6. Conferința comandantului ISAF la cursul de contra-insurgență desfășurat în cadrul Academiei de lideri militari în contra-insurgență, Kabul, Afghanistan, 2009, <http://www.isaf.nato.int/article/news/gen.-mcchrystal-8-imperatives-of-coin-2.html>

7. Sun TZU, *Arta Războiului*, Editura Militară, București, 1976, p. 21.

A. BEAUFRE, *Introducere în strategie. Strategia acțiunii*, Editura Militară, București, 1974, pp. 5-13.

8. Army Doctrine Publication – Operations, UK Ministry of Defence, Shrivenham, DCDC, 2010, pp. 2-4-2-5.

9. David GALULA, *op. cit.*, pp. 55-58.

10. David GALULA, *op. cit.*, p. 59.

11. David KILCULLEN, *The Accidental Guerrilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*, Oxford University Press, 2009, p. 110.

12. B.H. Liddell-Hart, *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973, p. 364.

13. Joint Doctrine Publication 0-01 British Defence Doctrine, Fourth Edition, Ministry of Defence, November 2011, pp. 1-4.

14. Carl von CLAUSEWITZ, *On War*, New Jersey, Editura Princeton University Press, 1989, p. 87.

15. Război neregulat – război desfășurat parțial și/ sau integral în afara regulii/regulilor general acceptate la nivelul instituțiilor internaționale de securitate, în conformitate cu convențiile emise de către acestea. Dacă războaiele (așa numite) clasice mai sunt descrise și prin intermediul conceptului „război convențional” (prin prisma întrebuirii tipurilor de arme cu respectarea convențiilor internaționale), războaiele de tip insurgență – contrainsurgență nu pot fi descrise prin prisma conceptului „război neconvențional”, deoarece acest termen se referă în primul rând la armele nucleare de distrugere în masă (arme neacceptate ca fiind statutare în cadrul convențiilor internaționale).

16. David GALULA, *Counter-Insurgency Warfare. Theory and Practice*, University Place New York, 1964, p. 7.

17. US Counterinsurgency Guide, United States Government, Interagency Counterinsurgency Guidance, 2009, p. 3.

18. David KILCULLEN, *Counterinsurgency Redux*, 2007, p. 2.

19. Joint Doctrine Publication 5-00 (Second Edition), Campaign Planning, UK Development, Concepts and Doctrine Centre, Shrivenham SWINDON, 2008, pp. 1-6 – 1-7.

20. *Wining the Battle, Building Peace*, Land Forces in Present and Future Conflict, Centre de doctrine d’emploi des forces, Paris, 2007, pp. 2-37.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, AJP- 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN), February 2011.

2. ***, AJP-3.4(A). Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations, NATO Unclassified, NATO Standardization Agency (NSA), October 2010.

3. ***, Army Doctrine Publication – Operations, UK Ministry of Defence, Shrivenham, DCDC, 2010.

4. ***, Joint Doctrine Publication 0-01 British Defence Doctrine, Fourth Edition, Ministry of Defence, November 2011.

5. ***, Joint Doctrine Publication 5-00 (Second Edition), Campaign Planning, UK Development, Concepts and Doctrine Centre, Shrivenham SWINDON, 2008.

6. ***, US Counterinsurgency Guide, United States Government, Interagency Counterinsurgency Guidance, 2009.

7. ***, *Wining the Battle, Building Peace*, Land Forces in Present and Future Conflict, Centre de doctrine d’emploi des forces, Paris, 2007.

8. BEAUFRE, A., *Introducere în strategie. Strategia acțiunii*, Editura Militară, București, 1974.

9. CLAUSEWITZ, Carl von , *On War*, New Jersey, Editura Princeton University Press, 1989.

10. GALULA, David, *Counter-Insurgency Warfare. Theory and Practice*, University Place New York, 1964.

11. KILCULLEN, David, *Counterinsurgency Redux*, 2007.

12. KILCULLEN, David, *The Accidental Guerrilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*, Oxford University Press, 2009.

13. LIDDELL-HART, B.H., *Strategia. Acțiunile indirecte*, Editura Militară, București, 1973.

14. TZU, Sun, *Arta Războiului*, Editura Militară, București, 1976.

REZOLUȚIA 1540 A CONSILIULUI DE SECURITATE AL NAȚIUNILOR UNITE: O PERSPECTIVĂ MILITARĂ

Dr. Stan ANTON*

Dr. Dana PERKINS**

Intrarea în posesie și utilizarea potențială a materialelor chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN) și a armelor de distrugere în masă (ADM) de către teroriști și alți actori nonstatali reprezintă o amenințare semnificativă la adresa păcii și securității internaționale și a sistemelor militare din întreaga lume. Conceptul Strategic al NATO subliniază că proliferarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, și mijloacele lor de transport la ținută, prezintă amenințări cu consecințe incalculabile la adresa stabilității și prosperității globale. În următorul deceniu, proliferarea se va resimți mai acut în unele dintre cele mai volatile regiuni. Forțele militare se pregătesc, în mod activ, pentru a învinge un adversar care amenință cu utilizarea ADM și pentru a atenua consecințele unui atac cu ADM și CBRN. Totodată, armata are, de asemenea, un rol important în punerea în aplicare a Rezoluției 1540 a Consiliului de Securitate (CS) ONU (2004), în scopul de a preveni și descuraja proliferarea ADM, a materialelor conexe, precum și expertiza și tehnologia asociate acestora de către actori nonstatali. Forțele armate ale multor țări execută operații de interdicție concepute în scopul stopării proliferării ADM, a sistemelor de transport la ținută, a tehnologiilor asociate și cu dublă utilizare, a materialelor CBRN, dar și expertizei în domeniu între statele vizate în acest proces de neproliferare, precum și între actorii statali și nonstatali, forțele armate găsindu-se în cadrul acestui proces fie în rol de conducere, fie în sprijinul autorităților civile. Acest articol oferă o viziune din perspectivă militară

asupra Rezoluției 1540 a CS al Națiunilor Unite (2004).

Cuvinte-cheie: Rezoluția 1540, arme de distrugere în masă (ADM), materiale chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN), actori nonstatali.

Introducere

Un raport al Consiliului Național de Intelligence al SUA, elaborat în anul 2008, denumit „Tendințe Globale 2025: O Lume Transformată”¹ previzionează că, până în 2025, „terorismul, proliferarea, și conflictul” vor rămâne preocupări majore la nivel mondial. De asemenea, sunt luate în considerare atacuri teroriste cu pierderi umane în masă, utilizând arme chimice, biologice sau, mai puțin probabil, arme nucleare, ca urmare a diseminării tehnologiilor și a cunoștințelor științifice ce vor pune unele dintre capacitățile cele mai periculoase din lume la îndemâna teroriștilor. De asemenea, raportul avertizează că „un test de succes cu arma nucleară sau folosirea unei arme nucleare de către un stat pentru a descuraja sau opri un atac convențional ar putea să sporească percepția utilității armelor nucleare în apărarea suveranității teritoriale și să crească presiunile pentru proliferare în țările care nu dispun de garanții de securitate sau militare convenționale puternice”². Proliferarea continuă cu arme de distrugere în masă, combinată cu dezvoltarea capacității sistemelor de arme, cum ar fi armele de precizie cu rază lungă de acțiune (care ar putea cădea în mâinile teroriștilor) și utilizarea unor

---

* *Colonel Stan ANTON, lector universitar dr., este directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: anton.stan@unap.ro*

** *Maior dr. Dana PERKINS, USAR Control Group (Reinforcement) este membru al Grupului de Experți care sprijină Comitetul 1540 al Organizației Națiunilor Unite, New York, SUA. E-mail: dana.s.perkins@us.army.mil*

---

noi forme de război, cum ar fi războiul cibernetic și cel spațial furnizează organismelor militare guvernamentale și grupurilor nonstatale mijloacele de escaladare și de extindere a viitoarelor conflicte dincolo de câmpul tradițional de luptă, creând astfel provocări din cele mai complexe în domeniul apărării. Pe de altă parte, raportul Ministerului Apărării al Marii Britanii – Tendințe strategice – orizont 2040³, estimează că proliferarea tehnologiilor sistemelor de arme moderne, inclusiv a celor de distrugere în masă, va genera instabilitate și o schimbare a echilibrului de putere în diferite regiuni. Prezenta volatilitate a mediului internațional de securitate oferă suficiente motive de îngrijorare cu privire la achiziția și utilizarea potențială a armelor de distrugere în masă, în diferite circumstanțe, așa cum este demonstrat de recentele evenimente din conflictul civil din Siria și ridică întrebarea ce este de făcut. În eforturile de limitare a proliferării acestor materiale și a mijloacelor de transport la țintă, precum și de a reduce posibilitatea ca diferiți actori, atât statali, cât și nonstatali, de a folosi materialele CBRN utilizabile în diferite sisteme de arme, rezoluția CS al ONU nr. 1540 reprezintă un instrument valid de nonproliferație, care funcționează în sprijinul reducerii riscului de utilizare a unor astfel de arme într-un conflict. În acest context, în cuprinsul Rezoluției nr. 2118 (2013), care a fost adoptată în unanimitate pe 27 septembrie 2013, cu referire la Cadrul pentru eliminarea Armelor Chimice Siriene pe timpul războiului civil din Siria, CS evocă, printre altele, Rezoluția 1540 (2004), solicitând statelor „să informeze imediat Consiliul de Securitate asupra oricărei violări a rezoluției 1540 (2004), inclusiv achiziția de către actori nonstatali a armelor chimice, mijloacelor de transport ale acestora și a oricăror alte materiale, și, prin urmare, de a lua toate măsurile necesare.”⁴

În timp ce rapoartele menționate mai sus descriu un viitor vag, prezentul relevă dorința actorilor nonstatali de a se angaja în trafic de materiale de distrugere în masă și de a utiliza astfel de materiale care să provoace daune majore, în cazul în care aceste activități nu sunt descurajate. De exemplu, incidentele raportate către baza de date Agenția Internațională de Energie Atomică (AIEA) privind incidentele și traficul (ITDB)⁵ – 2331 incidente la data de 31 decembrie 2012 – arată că traficul ilicit de materiale nucleare și alte materiale radioactive este încă o problemă acută, cu 16 incidente înregistrate, începând cu anul 1993, care implică posesia neautorizată de uraniu puternic îmbogățit

(HEU) sau plutoniu „materializate în încercări de a vinde sau de a deplasa aceste materiale peste granițele internaționale. În cursul anului 2012, 160 de incidente au fost confirmate la ITDB. Dintre acestea, 17 implicau posesia și activități infracționale conexe, 24 furturi sau pierderi și 119 alte activități neautorizate. Două incidente în această perioadă au implicat uraniul puternic îmbogățit în activități noninfracționale, dar neautorizate. În timp ce materialele utilizate au fost obținute pe plan intern, atacurile cu antrax din 2011 și scrisorile cu ricin din anul 2013 în SUA subliniază riscul prezentat de materiale de distrugere în masă nesecurizate și predispoziția actorilor nonstatali de a le utiliza pentru a provoca daune și pierderi atunci când pot fi procurate facil.

Prin existența unui cadru juridic și de aplicare a legilor în domeniu, integrat la nivel național, pentru a asigura responsabilizarea și protecția fizică a materialelor de distrugere în masă, precum și pentru un sistem de control eficient al frontierelor și al exporturilor/transbordărilor, se vor crea condițiile de combatere a traficului ilicit și interzicerea accesului neautorizat al actorilor nonstatali. În timp ce forțele armate pot fi *de facto* implicate în aceste domenii ca un „constructor de capacitate”, atât în plan intern, cât și internațional, conștientizarea obligațiilor prevăzute de Rezoluția 1540 a CS al Națiunilor Unite (2004) va permite organizațiilor militare naționale sau celor politico-militare, cum ar fi NATO⁶, să contribuie efectiv la punerea în aplicare a rezoluției și raportarea către Comitetul 1540. Din această perspectivă, NATO „asigură sprijinul pentru neproliferația ADM prin asumarea rolului său de a contribui la implementarea de către națiuni a Rezoluției ONU nr.1540.”⁷

1. Rezoluția 1540 a Consiliului de Securitate al ONU: un răspuns la amenințările la adresa păcii și securității internaționale

Rezoluția 1540 (2004) a CS ONU⁸ a fost adoptată în unanimitate la 28 aprilie 2004 pentru a veni în întâmpinarea riscului ca teroriștii și rețelele ilicite să dobândească arme de distrugere în masă. În temeiul prevederilor capitolului VII din Carta Națiunilor Unite, CS a adoptat această rezoluție, care afirmă că proliferarea armelor nucleare, chimice și biologice și a mijloacelor de transport la țintă a acestora constituie o amenințare la adresa păcii și securității internaționale. Consiliul de Securitate a adoptat trei rezoluții suplimentare aferente – UNSCR 1674 (2005), UNSCR 1810 (2008) și UNSCR 1977 (2011) – subliniind încă o dată

importanța UNSCR 1540 și necesitatea de a fi pusă în aplicare în mod efectiv de către toate statele.

Capitolul VII al Cartei Națiunilor Unite stabilește puterile CS de a menține pacea. Permite Consiliului să „determine existența unei amenințări la adresa păcii, încălcarea păcii sau a unui act de agresiune” și de a iniția acțiuni militare și nonmilitare pentru „restabilirea păcii și securității internaționale”. Capitolul VII stabilește, de asemenea, responsabilitatea pentru coordonarea strategică a forțelor aflate sub coordonarea Consiliului de Securitate, în sarcina Comitetului Militar (format din șefii statelor majore ale membrilor permanenți ai Consiliului).

Rezoluția 1540 (2004) a stabilit pentru prima dată obligațiile cu caracter legal pentru toate statele membre ale Națiunilor Unite (indiferent de statutul lor de membru într-un tratat sau convenție) de a elabora și a pune în aplicare măsuri eficiente împotriva proliferării armelor nucleare, chimice, biologice și de distrugere în masă, a mijloacelor de transport la țintă și a materialelor conexe. În cadrul Rezoluției 1540, „materialele conexe” se referă la materiale, echipamente și tehnologii reglementate de tratatele și acordurile multilaterale relevante sau cele incluse pe listele naționale de control, care ar putea fi folosite pentru proiectarea, dezvoltarea, producerea sau utilizarea de arme nucleare, chimice și biologice și a mijloacelor de transport la țintă a acestora.

Principalele obligații în conformitate cu Rezoluția 1540 sunt cuprinse în paragrafele operative (OP) de la 1 la 3. OP1 interzice statelor să ofere „orice formă de susținere actorilor nonstatali care încearcă dezvoltarea, achiziționarea, fabricarea, posesia, transportul, transferul sau folosirea armelor nucleare, chimice sau biologice și a mijloacelor de transport al acestora”. OP2 cere statelor să adopte și să aplice legi adecvate și eficiente pentru a interzice astfel de activități în conformitate cu legislația lor națională, în scopul de a preveni ca orice actor nonstatal să se angajeze în acest tip de activități. În accepțiunea UNSCR 1540, un actor nonstatal este definit ca fiind orice persoană fizică sau juridică, care nu acționează sub autoritatea legală a oricărui stat în desfășurarea activităților care intră în sfera de aplicare a acestei rezoluții. OP3 prevede că statele implementează și aplică un sistem cuprinzător de controale interne asupra armelor de distrugere în masă, materialelor conexe, precum și a mijloacelor de transport al acestora. Conform prevederilor rezoluției, „mijloacele de transport” se referă la

proiectile, rachete și alte sisteme fără pilot capabile să transporte arme nucleare, chimice sau biologice, care sunt special concepute pentru o astfel de utilizare. În general, OP1-3 se referă la (a) responsabilitatea; (b) protecția fizică; (c) controalele la frontieră și măsurile de aplicare a legii, și (d) exportul național și controale de transbordare, inclusiv controalele privind acordarea de fonduri și furnizarea de servicii, cum ar fi finanțarea a astfel de exporturi și transferul sau transbordarea armelor de distrugere în masă, materialelor conexe, precum și a mijloacelor de transport. În timp ce UNSCR 1540 identifică obligații specifice, statele decid cum să pună în aplicare aceste obligații.

Respectarea Rezoluției 1540 presupune ca statele să pună în aplicare aceste măsuri „fără întârziere”, după intrarea în vigoare, și să le raporteze Comitetului 1540⁹ (un organism subsidiar al Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite stabilit conform UNSCR 1540 pentru a monitoriza implementarea rezoluției de către statele membre și de a prezenta rapoarte Consiliului de Securitate). Rezoluția 1977 (2011) a prelungit mandatul Comitetului 1540 până la 25 aprilie 2021. Comitetul 1540 este ajutat de un grup de experți, instituit în conformitate cu Rezoluția 1977 (2011), iar în baza Rezoluției 2055 (2012) are rolul de „a asista Comitetul în îndeplinirea mandatului său ...”. Este, de asemenea, important de menționat faptul că acest organism nu este un comitet cu atribute sancționatorii, facilitând doar punerea în aplicare a Rezoluției 1540 prin cooperare, dialog, activând și ca un canal de diseminare a informațiilor și asistență. Rămâne de văzut dacă, în lumina de Rezoluției 2118 (2013) referitoare la Siria, mandatul Comitetului 1540 poate fi luat în considerare pentru revizuire.

Comitetul 1540 și experții săi monitorizează implementarea la nivel național (a se vedea Figura nr. 1) aplicând următoarele măsuri: analiza rapoartelor și actualizărilor naționale ale statelor membre; menținerea unei liste a punctelor de contact naționale ale statelor ce sunt raportate oficial Comitetului; revizuirea implementării planurilor naționale de acțiune ale statelor membre și asistența acordată statelor, după caz, în elaborarea unor astfel de planuri; efectuarea de vizite în statele membre și participarea la activități și dialog specifice, la invitația statelor membre; compilarea informațiilor specifice furnizate de state cu privire la respectarea UNSCR 1540 în „matricea 1540”. Așa-numita „matrice 1540” se referă la activități naționale legate de paragrafele operative ale UNSCR 1540,

informațiile specifice statului provenind din rapoartele naționale prezentate Comitetului 1540 de alte organizații internaționale (dacă sunt publice) sau din informațiile postate pe site-uri guvernamentale, așa cum sunt compilate de către experții comitetului. Matricele naționale sunt pregătite și utilizate de Comitetul 1540, dar autoritățile naționale pot utiliza,

de asemenea, șablonul pentru a identifica lacunele și domeniile care necesită îmbunătățiri. Matricele naționale sunt folosite ca un instrument de referință pentru a facilita asistența tehnică și dialogul constructiv al Comitetului cu statele asupra punerii în aplicare a UNSCR 1540.

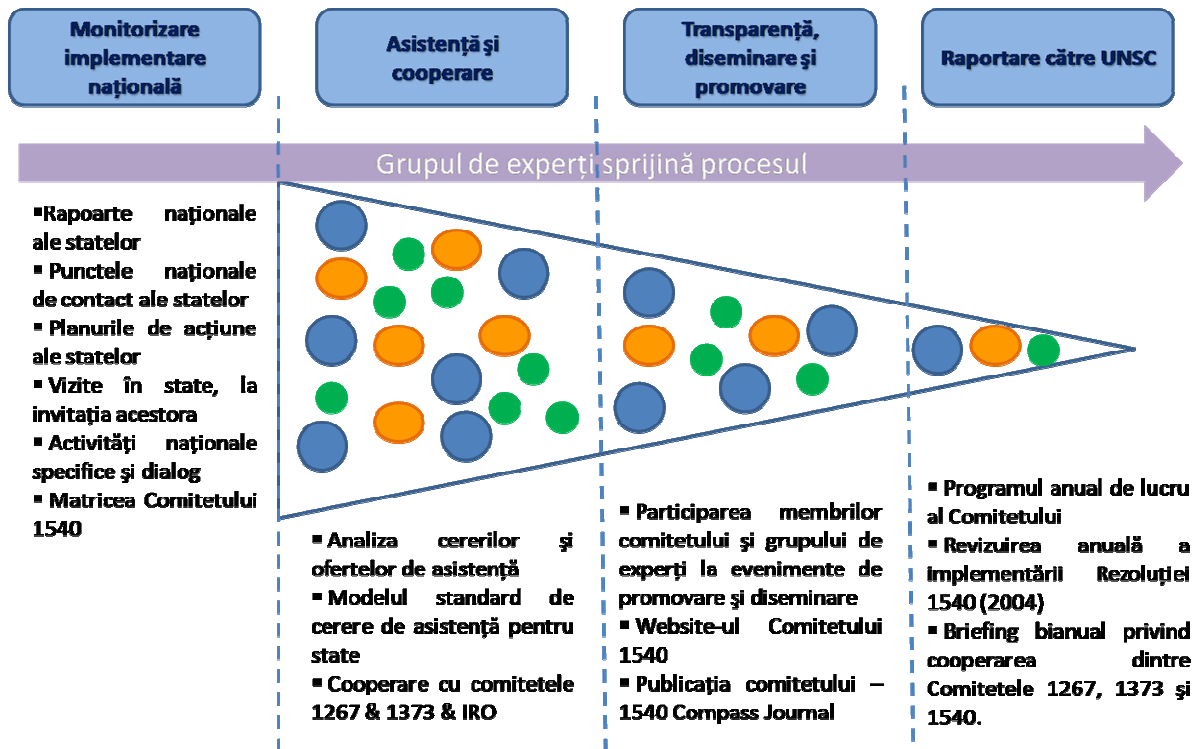

Figura nr. 1. Procesul Comitetului 1540¹⁰

Consiliul de Securitate a recunoscut că unele state pot solicita asistență în implementarea Rezoluției 1540 și i-a invitat pe cei în măsură să facă acest lucru pentru a oferi asistență. Comitetul 1540 în sine nu oferă asistență, dar are un rol de realizare a legăturilor pentru a facilita asistența oferită de către alte state sau organizații internaționale, regionale sau sub-egionale (IROs) pentru implementarea rezoluției. De asemenea, Comitetul 1540 colaborează cu alte organisme subsidiare ale Consiliului de Securitate [cum ar fi Comitetul Contra-terorism și Comitetul de sancțiuni privind Al-Qaida/talibani (instituite în temeiul UNSCR 1373 (2001) și respectiv 1267 (1999) / 1989 (2011)], acesta din urmă fiind informat bianual asupra cooperării continue între cele trei comitete și grupuri de experți asociate acestora.

Pe lângă raportarea comună a celor trei comitete adresată Consiliului de Securitate, Comitetul 1540 prezintă acestuia un raport anual privind punerea în aplicare a Rezoluției 1540 și Programul anual de lucru al Comitetului (aflat la cea de-a 12-a ediție)¹¹.

În plus, față de monitorizarea implementării naționale, facilitarea asistenței, promovarea cooperării, precum și raportarea către Consiliul de Securitate, transparența și informarea sunt, de asemenea, domenii de interes principal în activitatea Comitetului 1540 și a experților săi. Website-ul Comitetului 1540¹² servește ca depozitar principal, printre altele, al rapoartelor și actualizărilor furnizate de state în aplicarea prevederilor UNSCR 1540, a informărilor făcute de membrii comisiei și de experți de la evenimente de promovare și diseminare, precum și al rapoartelor adresate CS. Mai mult, membrii și experții comitetelor 1540 trimit articole

spre publicare în revista *Compass 1540*, care este editată de Centrul pentru Comerțul Internațional și Securitate al Universității Georgia, SUA, și de Biroul pentru probleme de dezarmare al Națiunilor Unite.

La un eveniment recent de promovare și informare¹³, Secretarul General al ONU, Ban Ki-Moon, a remarcat că „rolul cheie pe care trebuie să-l joace Comitetul 1540 este garantarea faptului că lumea este un loc sigur și să permită oamenilor din fiecare țară să-și trăiască viața fără teama vreunui atac catastrofal al actorilor nonstatali”. Este așadar, contribuția fiecărui stat la combaterea proliferării ADM și a terorismului, precum și a eforturilor noastre naționale de prevenire, pregătire și de a răspunde la incidentele CBRN, care permite abordarea unor astfel de amenințări critice și omniprezente la adresa securității umane.

2. Implementarea Rezoluției 1540 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite în România

România promovează inițiative regionale și internaționale care vizează prevenirea proliferării de arme de distrugere în masă și a sistemelor lor de transport, în special față de posibilele riscuri de deturnare a unor bunuri strategice către teroriști și alți actori nonstatali. Participă la programe internaționale de cooperare pentru vamă, controlul frontierelor, combaterea crimei organizate și a traficului ilicit, inclusiv a proliferării ADM și a terorismului, în cadrul creat de Centrul SELEC – Southeast European Law Enforcement Center (fostul Centru SECI pentru Combaterea Crimei Organizate) și a Inițiativei de Proliferare a Securității (PSI). La reuniunea la nivel înalt a PSI, la începutul acestui an¹⁴, secretarul de stat pentru afaceri strategice, Bogdan Aurescu, a subliniat încă o dată angajamentul României față de principiile acestei inițiative și acțiunile sale pentru a spori capacitatea de a intercepta, inspecta și confisca transporturile suspecte ca ar conține ADM, sisteme de transport al ADM, materiale conexe sau bunuri cu dublă utilizare.

România este parte la următoarele tratate și acorduri care asigură sinergia și convergența cu obligațiile Rezoluției 1540: Tratatul Nuclear de Neproliferare (NPT), Tratatul de interdicere totală a testelor nucleare, Acordul de garanții IAEA, Protocolul Adițional IAEA, Convenția Siguranței Nucleare, Convenția privind Protecția Fizică a Materialelor Nucleare, Amendamentul la Convenția privind Protecția Fizică a Materialelor Nucleare

(2005), Protocolul de la Geneva, Codul de Conduită de la Haga împotriva Proliferării Rachetelor Balistice, Convenția privind Armele Chimice (CWC), și Convenția Armelor Biologice (BWC). România este, de asemenea, membră a Comitetului Zangger, a Grupului Furnizorilor Nucleari, a Grupului Australia și a Acordului Wassenaar.

România este, de asemenea, parte a 14 din cele 16 instrumente universale antiterorism (Universal Anti-terrorism Instruments – UATI) – Convențiile Organizației Națiunilor Unite, Amendamentele și Protocoalele lor –, în prezent în vigoare. UATI precum și rezoluțiile Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite constituie cadrul juridic internațional pentru lupta împotriva terorismului. De asemenea, România participă la o serie de alte instrumente juridice internaționale și regionale referitoare la combaterea terorismului sau de cooperare în materie penală împotriva terorismului.

România a prezentat Comitetului 1540 trei rapoarte privind implementarea națională a Rezoluției 1540 (în 2004, 2005, 2007 și 2011)¹⁵. Primul său raport către Comitet precizează că „politica României privind neproliferarea și controlul exporturilor este o parte importantă a politicii sale externe și de securitate și are ca scop principal menținerea păcii și securității și prevenirea proliferării armelor de distrugere în masă și mijloacele lor de transport. Ca stat participant la regimurile internaționale de neproliferare, România își menține angajamentul de a contribui la securitatea și stabilitatea regională și internațională prin promovarea transparenței și responsabilității în transferurile de armament și de produse cu dublă utilizare și tehnologii”¹⁶. De asemenea, raportul constată că legislația de control al exporturilor este complementară cu legislația adoptată în aplicarea tratatelor internaționale de neproliferare (TNP, cum ar fi, BWC și CWC), Consiliul Interministerial pentru Controlul Exporturilor de Bunuri cu Dublă Utilizare și Tehnologii, Grupul Interdepartamental pentru Neproliferare și Consiliul Interministerial pentru Lupta Împotriva Terorismului sunt responsabile de acțiunile legate de activitățile de neproliferare din România atât la nivel politic, cât și la nivel tehnic, asigurând punerea în aplicare a Rezoluției 1540.

Considerăm demn de remarcat faptul că Ambasadorul Mihnea Ioan Motoc a fost primul președinte al Comitetului 1540 în momentul în care această organizație a fost stabilită și că România a fost unul dintre cele șase state care au participat la elaborarea proiectului de rezoluție.¹⁷

Ca membru al UE, România este, de asemenea, parte intrinsecă a eforturilor colective ale Uniunii pentru prevenirea riscurilor proliferării ADM.¹⁸

Forțele armate ale României sunt parte a sistemului național de apărare, împreună cu poliția și structurile specializate de informații, contribuind la activitățile naționale pe linia antiterorismului, contraterorismului și la capacitățile de management al consecințelor, ca și la capacitățile de management al crizelor, inclusiv în domeniul securității nucleare, chimice, bacteriologice și cel al controlului întrebunțării acestui tip de materiale. Agențiile și departamentele guvernamentale specializate desfășoară activități specifice pentru identificarea interesului grupurilor teroriste în obținerea de materiale CBRN, evaluând scopul și posibile efecte și, la nevoie, intervenind pentru îngrădirea acestor acțiuni. Pe de altă parte, forțele armate contribuie prin acțiuni de sprijin cu informații, de luptă sau logistic, în funcție de situație, prin întrebunțarea unităților specializate de apărare CBRN, de sprijin medical, iar în situația unor amenințări teroriste, vor fi în măsură să intervină Brigada antiteroristă a Serviciului Român de Informații¹⁹ sau alte formațiuni specializate, cum ar fi Detașamentul de Intervenție Rapidă (DIR) și unități de forțe speciale din cadrul Ministerului Apărării Naționale, Direcția Generală de Informații a Apărării și altele, cum ar fi Grupul Naval de de Forțe de Operații Speciale (GNFOS) și Batalionul de Infanterie Marină²⁰.

În acest cadru acționează și alte structuri specializate sau agenții ale unor ministere, cum ar fi Direcția de sănătate publică și controlul în sănătate publică, Institutul național de cercetare-dezvoltare în microbiologie și imunologie „Ion Cantacuzino”, Centrul de cercetări CBRN, Centre medicale de cercetare, SMURD etc. care au proceduri de operare bine stabilite, de implementare la nivel „tactic” a măsurilor preventive și de inițiere a acțiunilor de răspuns la amenințări și atacuri sau de a realiza managementul consecințelor.

Forțele de securitate națională din România au programe de informare și diseminare pentru a crește gradul de conștientizare a factorilor de decizie civili (membri executivi și legislativi), a societății civile (ONG-uri, mass-media, grupuri de reflecție și mediul academic) și a publicului în general cu privire la amenințările și provocările de terorism pentru securitatea din România. Aceste programe de sensibilizare au dus la o vigilență și o dorință crescută a cetățenilor de a raporta potențialele amenințări la adresa autorităților.

România este, de asemenea, implicată activ în diferite activități de instruire la nivel național și regional, cum ar fi Forumul Civili-Militari Trilateral ORBIT (Outbreak Response and Bioterrorism Investigation – ORBIT Forum), care a avut loc în Chișinău, Republica Moldova, în octombrie 2010. Scopul general al acestei inițiative a fost de consolidare a capacităților esențiale cerute de reglementările Organizației Mondiale a Sănătății și a măsurilor naționale aliniate obligațiilor ce decurg din Convenția armelor biologice și Rezoluției 1540 pentru descurajarea, prevenirea și răspunsul la incidente sau amenințări biologice.²¹

Universitatea Națională de Apărare „Carol I” are, de asemenea, un rol important în eforturile de neproliferare a armelor de distrugere în masă prin formarea de lideri și experți (militari și civili) în domeniul apărării și securității naționale. Prin programele sale educaționale, inclusiv cursuri de management al crizelor, precum și diferite seminarii, ateliere de lucru sau proiecte de cercetare, universitatea sporește gradul de conștientizare a următoarei generații de lideri militari și civili față de amenințarea ADM și asupra regimurilor internaționale de neproliferare care se reflectă în programele și politicile de apărare și securitate naționale și internaționale.

Concluzii

Implementarea efectivă a Rezoluției 1540 de către toate statele membre ale Națiunilor Unite ar asigura faptul că materialele CBRN nu vor fi la îndemâna teroriștilor și, astfel, s-ar reduce riscul unui atac terorist cu victime în masă prin folosirea acestor materiale. Fie că participă la acțiuni de management al consecințelor sau de contracarare a acțiunilor de proliferare a ADM, fie desfășoară activități de pregătire și instruire a personalului, autoritățile responsabile din sistemul de securitate națională al României contribuie la punerea în aplicare a Rezoluției, cu scopul de a preveni și descuraja proliferarea ADM, a materialelor conexe, expertizei și tehnologiei asociate de către actorii nonstatali. În timp ce organismele militare din țările semnatare ale Rezoluției 1540 contribuie la eforturile lor naționale de neproliferare sau ca parte a activităților bilaterale sau multilaterale de asistență la consolidarea capacităților, NATO ar putea formaliza rolul său de furnizor potențial de asistență în domeniul neproliferării, prin oferirea Comitetului 1540 a unui punct de contact pentru asistență, așa cum Consiliul de Securitate a cerut organizațiilor internaționale,

regionale și subregionale relevante, să procedeze, în conformitate cu Rezoluția 1977 (2011)²².

Disclaimer:

Opiniile exprimate în acest articol aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar politica sau poziția oficială a MAPN sau Guvernului României, precum nici pe aceea a Armatei sau Guvernului SUA, sau pe cea a ONU.

NOTE:

1. Global Trends 2025: A Transformed World, US National Intelligence Council, November 2008, p. ix, disponibil la http://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf
2. Ibidem, p. 67.
3. Strategic Trends Programme, Global Strategic Trends – out to 2040, UK Ministry of Defence, Jan 2010, p. 12, disponibil la https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33717/GST4_v9_Feb10.pdf
4. Rezoluția nr. 2118 (2013), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2118\(2013\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2118(2013))
5. IAEA Division of Public Information IAEA Bulletin 54-2-June 2013, disponibil la <http://www.iaea.org/Publications/Magazines/Bulletin/Bull542/54202012222.pdf>
6. NATO Measures to prevent terrorists from acquiring weapons of mass destruction, disponibil la http://www.un.org/disarmament/WMD/SGReport_Terrorism/Docs%202012/1st%20Ctee%20-%20IO%20replies%20-%202012/NATO%20-%20English.pdf
7. Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008.
8. UN Security Council, *Security Council Resolution 1540 (2004) concerning weapons of massive destruction*, 28 April 2004, S/RES/1540 (2004), disponibil la: <http://www.refworld.org/docid/411366744.html> [accessed 24 September 2013]
9. <http://www.un.org/sc/1540/index.shtml>
10. Dana Perkins – prezentarea Comitetului 1540, 2013 BWC Meeting of Experts, online la: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/749C8E62CF30114DC1257BDE00349C47/\\$file/BWC_MX_2013-Presentation-130815-PM-UNSCR1540\(compressed\).pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/749C8E62CF30114DC1257BDE00349C47/$file/BWC_MX_2013-Presentation-130815-PM-UNSCR1540(compressed).pdf)
11. S/2013/327, Programme of work of the Security Council Committee established pursuant to resolution on 1540 (2004) for the period from 1 June 2013 to 31 May 2014, p. 2, disponibil la http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/327, accesat la 12.09.2013.

12. Website-ul Comitetului 1540, <http://www.un.org/sc/1540/index.shtml>
13. The Secretary General remarks at high-level event on Security Council Resolution 1540 (2004) New York, 10 December 2012, disponibil la http://www.un.org/en/sc/1540/pdf/Secretary_General_Statement_on_1540.pdf, accesat 12.09.2013.
14. Site-ul oficial al Ministerului afacerilor externe al României, <http://www.mae.ro/en/node/19860>, accesat 12.09.2013.
15. National report of Romania on the implementation of Security Council resolution 1540 (2004) (26 October 2004), disponibil la <http://www.un.org/en/sc/1540/national-implementation/national-reports.shtml>, accesat la 12.09.2013.
16. National report of Romania on the implementation of Security Council resolution 1540 (2004) (26 October 2004), p. 2. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/590/15/PDF/N0459015.pdf?OpenElement>
17. Cele șase state au fost Franța, România, Rusia, Spania, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.
18. A se vedea “EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction,” decembrie 2003.
19. A se vedea <http://www.sri.ro/prevention-and-countering-terrorism.html>
20. Florina Cristiana MATEI, “Romania’s anti-terrorism capabilities: Transformation, cooperation, Effectiveness” *Journal of Defense Resources Management*, Volume 3, Issue 1 (4)/2012, pp. 40-43, Regional Department of Defense Resources Management Studies (DRESMARA), Brașov, Romania, http://journal.dresmara.ro/issues/volume3_issue1/04_matei.pdf
21. After-Action Report - Outbreak Response and Bioterrorism Investigation US-Romania-Moldova Trilateral Forum and Tabletop Exercise Chisinau, Republic of Moldova, 19-21 October 2010, p.4. A se vedea și <http://www.phe.gov/Preparedness/international/Pages/orbitforum.aspx>
22. UN Security Council, Security Council resolution 1977 (2011) [on non-proliferation of weapons of mass destruction and on extension of the mandate of the Security Council Committee Established pursuant to Resolution 1540 (2004) concerning Non-Proliferation of Nuclear, Chemical and Biological Weapons until 25 Apr. 2021], 20 April 2011, S/RES/1977(2011), disponibil <http://www.refworld.org/docid/4d4bea5132.html>, accesat la 24 septembrie 2013.

BIBLIOGRAFIE:

1. After-Action Report, - Outbreak Response and Bioterrorism Investigation US-Romania-Moldova Trilateral Forum and Tabletop Exercise Chisinau, Republic of Moldova, 19-21 October 2010.
2. EU strategy against proliferation of weapons of mass destruction, December 2003.
3. Global Trends 2025: A Transformed World, US National Intelligence Council, November 2008.

4. IAEA Division of Public Information, IAEA Bulletin 54-2-June 2013.

5. MATEI, Florina Cristiana, MATEI – “Romania’s anti-terrorism capabilities: Transformation, cooperation, Effectiveness”, - *Journal of Defense Resources Management*, Volume 3, Issue 1 (4)/2012, pp. 40-43, Regional Department of Defense Resources Management Studies (DRESMARA), Braşov, Romania.

6. National report of Romania on the implementation of Security Council resolution 1540 (2004), (26 October 2004.)

7. S/2013/327, Programme of work of the Security Council Committee established pursuant to resolution on 1540 (2004) for the period from 1 June 2013 to 31 May 2014.

8. Strategic Trends Programme, Global Strategic Trends – out to 2040, UK Ministry of Defence, Jan. 2010.

9. UNSCR 1540 - Security Council resolution 1540, (2004).

10. UNSCR 1977 - Security Council resolution 1977, (2011).

PARADOXURILE FOLOSIRII ÎNCĂRCĂTURII NUCLEARE LA RACHETELE BALISTICE ȘI ANTIBALISTICE ÎN PLANUL SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE

Dr. Ion PURICEL*

Mediul internațional – ca ansamblu al actorilor internaționali și relațiilor dintre aceștia – este mereu schimbător, constantă fiind numai preocuparea de promovare și apărare a propriilor interese. Puterea militară este departe de a-și fi epuizat resursele de modelare a securității internaționale, iar armamentul nuclear, încă de la apariția sa, în conjuncție cu un vector sigur de transport la țintă, se constituie în componentă esențială a acesteia.

De ce se impune abordarea problematicii armamentului nuclear la aproape 68 de ani de la „demonstrația pe viu” de la Hiroshima și Nagasaki și la 22 de ani de la terminarea Războiului Rece? Răspunsul nu poate fi decât acela că problematica de securitate generată de deținerea de armament nuclear a fost și este, în mod indiscutabil, de actualitate, întrucât mare parte din conflictele post-Război Rece au avut ca motivație directă acuzația de posesie de arme de distrugere în masă și, mai departe, cauzalitatea conflictelor potențiale pe termen scurt și mediu identifică, la loc de frunte, aceeași problemă.

***Cuvinte-cheie:** armament nuclear, test nuclear, securitate internațională, rachetă balistică, rachetă antibalistică, meteoriți, scut antirachetă.*

Introducere

Relativ de curând, într-un interval mic de timp (mai puțin de o săptămână) la 12 februarie, respectiv 15 februarie 2013, au avut loc două evenimente independente, dar cu impact comparabil asupra securității internaționale: testul nuclear nord-coreean (al treilea) și căderea /dezintegrarea meteoritului într-o zonă aflată în sudul munților Urali, centrată pe orașul siberian Celeabinsk.

Legătura dintre aceste două evenimente separate este făcută nu atât de faptul că ele reprezintă amenințări directe la adresa securității unei bune părți a umanității – state și indivizi – prin inocularea sentimentului permanent de insecuritate, de vulnerabilitate determinat de iminența unui cataclism, ci, mai curând, de necesitatea, dar și de posibilitatea apărării unitare împotriva acestor amenințări venite de pe pământ via spațiu sau chiar din spațiul aerocosmic.

Mai mult, complexul de sisteme de arme care face posibilă apărarea cu succes împotriva acestor amenințări are preconizat ca element activ racheta antibalistică cu diferite tipuri de încărcături de luptă, însă posesia unor asemenea arme are, la rândul său, consecințe imediate asupra securității internaționale în termenii specializați, consacrați de teoria relațiilor

* Colonel Ion PURICEL, conferențiar universitar doctor, este directorul Departamentului forțe aeriene, navale și educație fizică militară al Facultății de comandă și stat major din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: ipuricel@yahoo.com

internaționale – statu-quo, dezechilibru de putere, dilema securității etc.

Aspectele contradictorii ale folosirii încărcăturilor de luptă nucleare la rachetele balistice și antibalistice vor fi analizate în continuare.

1. Amenințările la adresa securității internaționale

1.1. Testul nuclear coreean și logica complexului de securitate nuclearo-balistic

La 12 februarie 2013, Coreea de Nord, după ce anunță în prealabil că „țara va traversa, în curând, un moment istoric”, în ciuda sancțiunilor și protestelor internaționale, experimentează o explozie nucleară de 6-7 kT ce declanșează în peninsula un cutremur de 5,1 grade pe scara Richter¹.

Dincolo de acțiunile de condamnare internațională a acestui test nuclear, în planul securității internaționale contemporane bazată pe *noul realpolitik*, acest eveniment marchează o creștere a ponderii specifice statutului statului comunist în plan internațional și, mai departe, subliniază multiplicarea dificultăților pe care actorii politici internaționali majori le vor avea în negocierile cu regimul de la Phenian și impunerea de sancțiuni la adresa acestuia.

Poziția militară privilegiată a Phenianului este datorată atât succesului testelor atomice și declarației oficiale privitoare la apartenența la clubul restrâns al statelor posesoare de arme nucleare – declarație ce nu poate fi ignorată de niciun actor statal responsabil, cât și performanțelor înregistrate de cealaltă componentă a programului său de cercetare-înarmare, și anume succesul lansării unei rachete spațiale și plasării pe orbită a unui satelit propriu – acumulare tehnologică ce incumbă elementele esențiale ale realizării unei rachete balistice cu rază lungă de acțiune.

Analiza testului nuclear coreean arată că încărcătura nucleară era plutoniu², material fisionabil cu posibilități de miniaturizare mai mari decât uraniul, deci realizarea încărcăturii de luptă nucleare pentru rachetele balistice cu rază lungă de acțiune, dacă nu există deja, este realizabilă într-un timp relativ scurt.

În ultimele luni, alte vești legate de peninsula coreeană vin să alimenteze neliniștea generală legată de acest loc „fierbinte” de pe harta lumii: noi sancțiuni economice împotriva regimului de la Phenian, manevre militare provocatoare la granița dintre cele două state din peninsula, lansări de rachete balistice nord-coreene cu rază scurtă de acțiune, retorica războinică și ruperea armistițiului

încheiat între cele două state coreene în anii ‘50 – înalți oficiali ai comunității internaționale de pe toate meridianele condamnând acțiunea Phenianului și atrăgând atenția asupra creșterii pericolului de război în regiune³.

Este unanim acceptat faptul că arma nucleară, asociată cu un vector sigur de transport la țintă, reprezintă mai mult decât o armă, este o superarmă care schimbă logica clausewitziană a războiului – aceea de continuare a politicii cu alte mijloace (violente) – în sensul că aceasta duce inevitabil la modificarea a însăși politicii în plan internațional a statului care deține arma nucleară.

Ca urmare, combinația rachetă balistică – încărcătură nucleară devine, în mod evident, un instrument de putere în relațiile internaționale, a cărui importanță crește proporțional cu raza de acțiune a rachetei balistice și puterea de distrugere a încărcăturii de luptă, ceea ce justifică, o dată în plus, cursa pentru producerea sau achiziționarea acestui tip de arme.

Pe lângă gloria științifico-tehnologică incontestabilă a realizării armei nucleare, actorii internaționali au identificat consecințele profunde și imediate ale acestei realizări asupra securității internaționale, astfel că, începând cu proiectul Manhattan și până în prezent, niciun stat deținător de armament nuclear nu a fost dornic să împartă cu un alt actor succesul/beneficiile acestei realizări, activitatea de producere a bombei nucleare fiind înconjurată de măsuri excepționale de păstrare a secretului, inițiate, din rațiuni corecte (de a limita accesul germanilor la cercetările nucleare), chiar de unul dintre savanții atomiști pionieri, Leo Szilard, înainte de începerea războiului⁴. Statele deținătoare de arme nucleare au încercat, totodată, să descurajeze sau chiar să împiedice alte state să ajungă în posesia acestui armament pe diferite căi, de la tratate de neproliferare/limitare a realizărilor făcute în domeniul nuclear, până la măsuri de amenințare sau de distrugere a instalațiilor nucleare ale potențialului inamic (Irak -1979; Siria - 2007).

În același timp, statele ale căror interese de securitate justificau posesia armamentului nuclear, începând cu Marile Puteri – membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, mai puțin SUA care o realizase deja – s-au lansat imediat în fabricarea acestui instrument de securitate excepțional, încercând să-l producă și să-l perfecționeze pe diferite căi – cercetări proprii realizate în mare secret, spionaj, eludarea tratatelor sau amânarea semnării lor până la momentul intrării în clubul

nuclear sau ajungerii la un nivel de expertiză tehnologică corespunzător ambițiilor lor.

În mod justificat, comunitatea internațională este preocupată de testele nucleare coreene, dar nu trebuie uitat că, anterior acestor evenimente din Peninsula coreeană, în ciuda protestelor internaționale, Franța și-a continuat testele în atolul Mururoa până la obținerea expertizei tehnologice propuse (1996), obiectiv, de altfel, urmărit și realizat anterior și de ceilalți competitori nucleari, totalitatea testelor nucleare oficiale numărând, din nefericire, peste 2000⁵: SUA - 1050, URSS - 750, Marea Britanie - 50, China - 50, Franța - 210, India și Pakistan câte 6; este important de amintit faptul că bomba cu hidrogen (fuziune / termonucleară), testată prima oară de SUA la 1 noiembrie 1952 (*Ivy Mike*, 10 Mt)⁶, este mult mai puternică decât bomba nucleară clasică (de sute sau mii de ori), testul termonuclear maximal sovietic, din anul 1961, având o forță uriașă, estimată a fi cuprinsă între 50 și 57 Mt (*Tsar Bomba*⁷).

Trebuie să evidențiem, astfel, la nivelul competitorilor nucleari, în contextul mai larg al dezbaterilor privind sănătatea planetei, „dintotdeauna, locul privilegiat al grijii pentru mediul înconjurător prin comparație cu interesele lor de securitate”!

Asupra bombardamentelor de la Hiroshima și Nagasaki s-a scris și s-a comentat îndelung: de la versiunea oficială, legată de necesitatea scurtării războiului din Pacific și evitarea unor sacrificii umane foarte mari, până la demonstrația de forță americană cu menire de descurajare în fața „momentumului” Armatei Roșii, armată ce nu s-ar fi oprit la Berlin, ci la Oceanul Atlantic.

Speculația istorică contrafactuală privitoare la înaintarea Armatei Roșii până la Oceanul Atlantic avea la bază dorințele intuite ale lui Stalin⁸, identificate prin prisma realității militare a momentului și a filosofiei sale politice ca om de stat atașat profund idealului comunist, în ceea ce privește realizarea unei singure orânduiri în spațiul euroasiatic și, mai departe, dovedirea corectitudinii judecății sale privitoare la instaurarea comunismului mondial pornind de la realitatea unui singur stat comunist foarte puternic care, sub o platformă ideologică atrăgătoare, să acționeze într-un veritabil *realpolitik*: interesul legat de impunerea noii orânduiri având ca suport relațiile de putere la acel moment, puterea militară (convențională) fiind favorabilă Uniunii Sovietice.

Perioada ce a urmat celui de al Doilea Război Mondial a consacrat mai multe realități internaționale importante, precum:

- existența a două superputeri – SUA și URSS, exponențele celor două sisteme antagonice aflate în competiție multidimensională (capitalismul și comunismul/socialismul) – și confruntarea dintre ele prin intermediul terților: Coreea, Vietnam, Afganistan, Angola, Israel și țările arabe vecine;
- existența NATO și a Tratatului de la Varșovia;
- politica americană de „containment”;
- dispariția sistemului colonial și decăderea Marii Britanii și Franței de la statutul de puteri globale certificată de criza Suezului (1957);
- o puternică mișcare de realiniere, având ca sponsor principal URSS etc.

În plan militar, această perioadă a cunoscut o competiție excepțională între cele două superputeri, atât în ceea ce privește armamentul convențional, cât și cel nuclear, începând cu 1949 – anul în care URSS experimentează prima sa bombă atomică (fiziune) – și, mai ales, în domeniul rachetelor nucleare, ambele state ajungând la niveluri de distrugere reciprocă greu de imaginat – mii de încărcături nucleare, de puteri distructive mult mai mari decât cele folosite împotriva Japoniei (Hiroshima – *Little Boy*, Uraniu-235, 12-15 kT, Nagasaki – *Fat Man*, Plutoniu, 22 kT)⁹.

Totodată, suspiciunea generală alimentată de propriile ideologii a făcut ca eforturile de reglementare a cursei înarmărilor prin tratatele de limitare (Strategic Arms Limitations Treaty - SALT) și reducere a armamentului nuclear (Strategic Arms Reduction Treaty - START), ca și cele de creștere a încrederii reciproce prin tratatul de limitare a apărării antirachetă (Antiballistic Missile Treaty - ABM), să fie irelevante în ecuația generală a distrugerii reciproce, ambele state păstrând, în sistem paritar, încă mii de încărcături nucleare și termonucleare.

În același timp, trebuie subliniat faptul că, în mod paradoxal, conștientizarea anvergurii potențialei distrugerii a determinat ca perioada Războiului Rece să fie o perioadă de pace între Marile Puteri, mai bine spus o perioadă în care acestea, deținătoare ale majorității armelor nucleare, să nu se confrunte în mod direct, ci să-și testeze sistemele de arme și influența prin intermediul clienților – actorii-clienți amintiți mai sus (criza rachetelor din Cuba, când confruntarea directă a fost dezamorsată în ultimul moment, a constituit un caz singular).

Realitatea post-Război Rece în care trăim ne obligă să recunoaștem că, și în prezent, puterea militară, deși considerată de unii analiști ai scenei internaționale ca fiind depășită, este departe de a-și fi spus ultimul cuvânt, majoritatea actorilor internaționali recurgând la acest instrument de putere, cel mai adesea, ca element de descurajare în timp de pace sau pentru prezervarea/promovarea intereselor fundamentale (apărarea teritoriului, populației, accesul la resurse etc.), precum și ca soluție de ultimă instanță (armamentul nuclear) în timp de război.

Așa cum am reliefat deja, beneficiile deținerii de armament nuclear în planul securității internaționale au fost și sunt evidente; ele sunt legate, în principal, de descurajarea unui atac din exterior și, în scop militar-ofensiv, de lovire a unor ținte inamice pentru câștigarea războiului sau facilitarea ofensivei proprii pe anumite direcții, atunci când apărarea inamicului este foarte puternică (exemplul elocvent al concepției doctrinare a URSS de folosire a încărcăturilor nucleare de valoare tactic-operativă, în perioada Războiului Rece, SS-21 *Scarab*)¹⁰.

Ce se poate spune, însă, despre folosirea armamentului nuclear în scop defensiv și cât de actuală este această opțiune?

Eventuala folosire a armamentului nuclear în scop defensiv nu este nouă, ea fiind utilizată, la nivel conceptual-doctrinar, atât în trecut, cât și în prezent. Astfel, în concepția NATO din perioada Războiului Rece, armamentul nuclear era prevăzut a fi folosit în scop defensiv, ca măsură ultimă de stopare a înaintării marilor unități blindate sovietice către centrul Europei, o rachetă dedicată special acestui scop fiind racheta nucleară *Pershing II*¹¹.

Astăzi, doctrina militară a Rusiei, atât cea promovată de Vladimir Putin în anul 2000, cât și cea promovată de Dimitri Medvedev în anul 2010 și menținută în noul mandat al lui Putin, abandonează linia tradițională sovietică legată de „a nu utiliza prima arma nucleară” și, la fel ca, odinioară, NATO, stipulează clar că „Federația Rusă va folosi armele nucleare, de asemenea, și în eventualitatea unei agresiuni împotriva acesteia purtată cu arme convenționale dacă existența statului este amenințată”¹². Cu alte cuvinte, Rusia va folosi prima armele nucleare dacă în cazul unei agresiuni, chiar și cu armament convențional, rezultatele într-o eventuală confruntare nu îi sunt favorabile.

Ambele cazuri enumerate, relevante pentru scopul militar-defensiv, făceau apel la arma nucleară ca măsură de ultimă instanță, trădând faptul că, implicit, actorii politici ce au îmbrățișat această

doctrină nucleară defensivă își recunoșteau, oarecum, inferioritatea în armament și forțe convenționale la acel moment, armele nucleare fiind menite să suplimenteze această asimetrie convențională.

1.2. Pătrunderea unui meteorit în spațiul aerian al Pământului și provocările induse asupra securității internaționale

În ceea ce privește evenimentul subsecvent testului nuclear coreean – căderea/dezintegrarea la 15 februarie 2013 a unui meteorit deasupra zonei circumscrise orașului Celeabinsk, puncte de vedere pertinente susțin că acesta reprezintă cel mai mare obiect spațial ce a lovit pământul de la evenimentul *Tunguska*, din anul 1908¹³.

Surpriza nedectării meteoritului este evocată și prin aproximările post-factum în legătură cu unele caracteristici ale zborului și ale meteoritului însuși: diametru - aprox. 15 m; masa - 7 t; energia eliberată - între 300 și 500 kT; numărul persoanelor rănite – aprox. 1200; clădiri afectate - peste 3.000; viteza de deplasare a meteoritului la intrarea în atmosferă - 18 km/s (65.000 km/h)¹⁴.

Aceste evenimente rare, dar cu un potențial distructiv uriaș, a readus în dezbaterea publică, dar și în cea științifică și politico-militară problematica vulnerabilității umanității la hazardul și amenințarea de natură umană sau nu, venite din spațiul aerocosmic.

În discuțiile post-eveniment, s-a arătat clar că, deși surprinzător pentru opinia publică și pentru majoritatea decidenților zilei de pe tot globul, stațiile de monitorizare a obiectelor spațiale ce se apropie de pământ nu urmăresc, ca regulă, decât obiecte cu diametru mai mare de 100 m, problema fiind și mai îngrijorătoare în condițiile în care s-a recunoscut că „până acum, nici nu s-a pus în mod serios problema protecției împotriva obiectelor cosmice cu un diametru mai mic”¹⁵...

2. Soluții de combatere și răspuns de ieri și de azi

Avem, așadar, dovezi clare ale faptului că amenințarea provenită de pe pământ via spațiu sau chiar din spațiu este cât se poate de reală și de înfricoșătoare; în acest caz, se pune firesc întrebarea: ce soluții de contracarare se au în vedere?

În opinia noastră, ambele amenințări necesită răspunsuri coerente, globale, întrucât populația oricărui stat al comunității internaționale și chiar regiuni întregi ale planetei pot fi afectate de acestea.

Pentru prima amenințare, se dovedește că ideea scutului antirachetă, simbol sau nu, dar funcțional,

reprezintă o soluție, dincolo de atitudinile nefavorabile ale unor actori internaționali relevanți, preocupați de echilibrul de putere global – cum este cazul Rusiei, deși scutul antirachetă nu reprezintă o amenințare reală pentru ea.

Așa cum a fost evocat deja, esența combaterii rachetei/încărcăturii balistice în ambele variante ale scutului antirachetă – cel construit în jurul interceptorului cu baza la sol (Ground Based Interceptor/GBI) și cel construit în jurul rachetelor Standard (Standard Missile/SM) – este dată de „întâlnirea proiectilului cu ținta” la viteze foarte mari (4 – 6 Km/s) și distrugerea țintei prin impact cinetic („hit-to-kill”), acțiune considerată eficace pentru distrugerea rachetelor balistice/încărcăturii nucleare a acestora.

În cazul celei de a doua amenințări – meteoritul –, având în vedere structura dură și dimensiunile mari /foarte mari ale obiectului de combătut prin comparație cu racheta/încărcătura balistică, în prezent, este vehiculată o singură soluție de combatere, destul de controversată – combaterea cu rachete antibalistice/antiaeriene cu rază mare de acțiune dotate cu încărcătură nucleară și, mai mult, cu încărcătură termonucleară (bazată pe fuziune nucleară), mult mai puternică decât cea clasică nucleară (bazată pe fisiune nucleară).

Ideea folosirii încărcăturii nucleare pentru combaterea amenințărilor venite din spațiu – rachete balistice cu încărcătură de nimicire în masă – nu este complet nouă, ea a fost operaționalizată în cadrul centurii de apărare antibalistică a Moscovei, consecință a *Tratatului ABM* semnat în 1972 și a *Protocolului adițional* la acest tratat, semnat în 1974.

Centura de apărare antibalistică din jurul Moscovei avea ca element activ un număr de 100 de interceptori antibalistici (în limitele tratatului ABM) cu încărcătură de luptă termonucleară, de două tipuri: rachetele antibalistice SH-11 *Galosh* (modernizate) cu rază de lungă de acțiune cuprinsă între 300 și 400 km și încărcătură de luptă de $n \times$ MT și rachetele antibalistice SH-08 *Gazelle* cu rază de acțiune de 100 km și încărcătură de luptă nucleară mai puțin puternică, probabil de ordinul zecilor de kT¹⁶.

Principiul de folosire era bazat pe interceptarea rachetei balistice de către racheta antibalistică (antiaeriană, cu posibilități antibalistice) și detonarea încărcăturii de luptă nucleare proprii la o anumită înălțime, într-un punct de pe traiectoria rachetei/încărcăturii balistice și distrugerea încărcăturii

balistice nucleare prin explozia nucleară a încărcăturii rachetei antiaeriene în atmosferă, la o înălțime de peste 30 km¹⁷.

Încărcătura nucleară a fost dezafectată în anii '90, însă ideea folosirii acesteia este reconsiderată acum, având același vector – racheta antiaeriană/ antibalistică cu încărcătură nucleară, ca soluție acceptabilă pentru combaterea altor amenințări venite din spațiu (meteoriți).

Așadar, iată cum un sistem de armament destinat apărării antibalistice, specific Războiului Rece, oferă resursele de valabilitate și adaptare pentru combaterea obiectelor spațiale care intră amenințător în atmosfera Pământului.

Concluzii

În opinia mea, până la găsirea altei variante viabile de contracarare, problema morală pe care o ridică folosirea exploziei nucleare (termonucleare) atmosferice trebuie pusă numai prin prisma consecințelor, adică prin *alegerea* între cele două opțiuni rele, respectiv *între a avea o explozie nucleară la zeci de kilometri în atmosferă, cu consecințe pe termen mediu și lung, sau a avea o superexplozie nucleară la nivelul sau în apropierea solului, cu consecințe catastrofale imediate.*

Mai mult, amenințarea adusă de meteoriți fiind, prin comparație, mult mai mare decât o rachetă balistică nucleară și având consecințe regionale sau planetare similare unor multitudini de explozii nucleare foarte puternice – cazul cel mai grav, se impune o acțiune coordonată, unitară a statelor ce au capacitatea de ripostă adecvate acestei amenințări.

O întrebare firească ar fi: oare va reuși omenirea, atât de divizată de orgolii și interese, să-și unească eforturile pentru o acțiune coerentă și eficace?

Deși, din păcate, estimările pe termen scurt și mediu nu sunt prea optimiste, considerăm că trebuie luate decizii majore unitare la nivelul actorilor internaționali importanți și cu capacități operaționale deosebite în domeniul aerospațial – SUA, Rusia, Franța și China, în principal –, precum și al altor actori internaționali cu acumulări tehnologice relevante în acest domeniu – Japonia, India, Marea Britanie, Israel sau Brazilia și, mai mult, trebuie întreprinse acțiuni concrete în plan regional și global, cât se poate de repede, pentru că, dincolo de calculele statistico-probabilistice și neîncrederea ce domnește între marii actori ai scenei internaționale (uneori chiar în cadrul aceleiași alianțe), miza este

uriașă – supraviețuirea omenirii sau a unei părți importante a acesteia pe planeta Pământ.

/starwars/program/soviet/990600-bmd-rus.htm, accesat la 20.03.2013.

NOTE:

1. David CHANCE, Jack KIM, *North Korea Nuclear Test: Pyongyang Defies UN Resolutions, Conducts Explosive Test*, Reuters, 02/11/2013, http://www.huffingtonpost.com/north-korea-nuclear-test_n_2666319.html, accesat la 14.02.2013.
2. Mark HOSENBALL, *U.S. probes for details of North Korean nuclear test*, <http://www.globalpost.com/dispatch/news/thomson-reuters/130213/us-probes-details-north-korean-nuclear-test>, accesat la 14.02.2013.
3. L. CHARBONNEAU, Feb. 12, 2013, *U.N. Security Council condemns North Korean nuclear test*, Reuters, <http://www.reuters.com/article/2013/02/12/us-korea-north-un-idUSBRE91B1FE20130212>, accesat la 24.02.2013.
4. Bertrand GOLDSCHMIDT, *Complexul atomic. O istorie politică a energiei nucleare*, Editura Politică, București, 1985, p. 16.
5. ***, *Essai nucleaire*, http://fr.wikipedia.org/wiki/Essai_nucl%C3%A9aire_atmosp%C3%A9riques, accesat la 15.02.2013
6. *Ibidem*.
7. *Ibidem*.
8. Henry KISSINGER, *Diplomacy*, Simon & Schuster Rockefeller Center, New York, 1994, p. 398.
9. ***, *The Bombing-of-Hiroshima-and-Nagasaki*, <http://www.history.com/topics/bombing-of-hiroshima-and-nagasaki>, accesat la 27.05.2013.
10. Ion PURICEL, *Combaterea rachetelor balistice cu rachete antiaeriene în operații multinaționale*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007, p. 50.
11. *Ibidem*, p. 49.
12. ***, *The Military Doctrine of the Russian Federation*, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/2010-02-05-russian-military-doctrine.htm>, accesat la 29.03.2013.
13. ***, *Russia Meteor Not Linked to Asteroid Flyby*, http://www.nasa.gov/mission_pages/asteroids/news/asteroid20130215.html, accesat la 20.03.2013.
14. Adam VOILLAND, *Meteor Fragments Blaze Over the Ural Mountains*, <http://earthobservatory.nasa.gov/blogs-earthmatters/2013/02/15/meteorite-blazes-over-the-urals>, accesat la 19.03.2013
15. Alexandra ZACHAROVA, *Russia to create meteor defense shield*, http://voiceofrussia.com/2013_02_18/Russia-to-create-meteor-defense-shield, accesat la 22.03.2013.
16. ***, *Weapons of Mass Destruction*, <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/abm3.htm>, la 29.05.2013.
17. KARPENKO, „ABM and Space Defense”, *Nevsky Bastion* No. 4, 1999, pp. 2–47, <http://www.fas.org/spp>

BIBLIOGRAFIE:

1. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
2. CHANCE, David; KIM, Jack, *North Korea Nuclear Test: Pyongyang Defies UN Resolutions, Conducts Explosive Test*, Reuters, 02/11/2013, http://www.huffingtonpost.com/north-korea-nuclear-test_n_2666319.html
3. CHARBONNEAU, Louis, *U.N. Security Council condemns North Korean nuclear test*, Reuters, <http://www.reuters.com/article/2013/02/12/us-korea-north-un-idUSBRE91B1FE20130212>
4. DINULESCU, Rodica, *Argumentul nuclear în politica externă a statelor*, Institutul European, Iași, 2011.
5. GADDIS, John Lewis, *Războiul Rece*, Editura RAO, București, 2009.
6. GOLDSCHMIDT, Bertrand, *Complexul atomic. O istorie politică a energiei nucleare*, Editura Politică, București, 1985.
7. KARPENKO, A., „ABM and Space Defense”, *Nevsky Bastion*, 4: 2–47, 1999, <http://www.fas.org/spp/starwars/program/soviet/990600-bmd-rus.htm>
8. KISSINGER, Henry, *Diplomacy*, Simon & Schuster Rockefeller Center, New York, 1994.
9. PARISH, Thomas, *Enciclopedia Războiului Rece*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.
10. PURICEL, Ion, *Combaterea rachetelor balistice cu rachete antiaeriene în operațiile multinaționale*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
11. VAISSE, Maurice, *Dicționar de relații internaționale. Secolul XX*, Editura Polirom, Iași, 2008.
12. VOILLAND Adam, *Meteor Fragments Blaze Over the Ural Mountains*, <http://earthobservatory.nasa.gov/blogs-earthmatters/2013/02/15/meteorite-blazes-over-the-urals>
13. ZAKHAROVA, Alexandra, „Russia to create meteor defense shield”, *The Voice of Russia*, 16 februarie 2013, http://english.ruvr.ru/2013_02_18/Russia-to-create-meteor-defense-shield
14. ***, *Asteroid News*, http://www.nasa.gov/mission_pages/asteroids/news/asteroid20130215.html.

15. ***, *Bombing Hiroshima and Nagasaki*, <http://www.history.com/topics/bombing-of-hiroshima-and-nagasaki>

16. ***, *Essai nucleaire*, http://fr.wikipedia.org/wiki/Essai_nucl%C3%A9aire

17. ***, *North Korean Nuclear Test*, http://en.wikipedia.org/wiki/2013_North_Korean_nuclear_test

18. ***, *Russia Meteor Not Linked to Asteroid Flyby*, http://www.nasa.gov/mission_pages/asteroids/news/asteroid20130215.html

19. ***, *Russian Meteor News*, <http://www.inquisitr.com/531343/nasa-russian-meteor-biggest-in-100-years>

20. ***, *The Military Doctrine of the Russian Federation*, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/2010-02-05-russian-military-doctrine.htm>

21. ***, *Weapons of Mass Destruction*, <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/abm3.htm>

IMPACTUL CONFLICTELOR ARMATE ASUPRA MEDIULUI ȘI SĂNĂTĂȚII UMANE

Dr. Florea SURDU*

Poluarea mediului înconjurător a devenit preocupare activă în secolul XXI și tot mai mulți analiști sunt implicați în a evalua impactul acțiunilor militare, dar mai ales al conflictelor armate asupra acestuia. Mai mult, amenințările la adresa mediului sunt unanime pentru toți locuitorii Planetei și, iată de ce, dependența de resursele naturale ne fac tot mai vulnerabili în cazul producerii unui război. Preocuparea trebuie să se îndrepte în egală măsură către ecologiști, către adversarii protecției mediului, dar și către oameni simpli. Dublarea ratelor de producere a distrugerii mediului înconjurător și a afectării sănătății umane duce la sporirea riscurilor producerii unui conflict armat.

Analiza raporturilor dintre război și mediu are un scop bine definit, și anume, dezvoltarea a cel puțin trei concepte (curențe) cu privire la impactul războiului asupra mediului: extinderea utilizării armamentului și sistemelor de arme sofisticate, folosirea armamentului pe bază de uraniu sărăcit și agenți biologici, și presiunile transformărilor strategiilor de luptă ale războiului.

Cuvinte-cheie: securitate ecologică, poluare, deteriorarea mediului, deșeuri, muniție pe bază de uraniu sărăcit, arme defoliante, erbicide etc.

Considerații preliminare

Războiul este la fel de vechi ca și societatea umană, contopindu-se cu aceasta, dar studiul problematicii efectelor sale asupra sănătății și mediului înconjurător este abia la început. De-a lungul secolelor, urmările războiului nu s-au rezumat doar la a afecta ființele umane, ci s-au manifestat și asupra mediului înconjurător atât sub forma „pagubelor colaterale”, cât și a distrugerilor deliberate ale părților implicate în conflictele armate.

Distrugerea mediului a fost folosită ca o strategie de război pentru a pedepsi oponentii care se apărau. Urmările de secole ale războaielor sunt cunoscute: lipsa hranei, a locuințelor, apei și măsurilor sanitare-profilactice, riscul producerii epidemiilor infecțioase precum și traumele psihologice.

Actualmente, conflictele moderne se deosebesc fundamental de vechile războaie, în sensul că acestea pot afecta populația cu noile amenințări ce provin din domeniul energiei clasice, supra-exploatării resurselor naturale, industriei și chimiei militare, a pesticidelor și radiațiilor nucleare.

Raportul Fundației Premiului Nobel – *Războaiele în secolul XX și statisticile Premiului Nobel pentru Pace* precizează faptul că: „Între 1900 și 1910, conflictele de toate categoriile au fost mai degrabă războaie drepte, pe câtă vreme între 1990 și 2000, acestea au fost războaie civile.”¹ Între anii 1945 și 1975, foarte multe dintre fostele colonii ale statelor europene din America Latină, Africa și Asia, au dus războaie pentru câștigarea independenței. „În zilele noastre se desfășoară doar câteva conflicte interstatale în care sunt implicați „actori” distincți, majoritatea războaielor civile de astăzi și-au dezvoltat aria lor de internaționalizare”, menționează raportul anterior amintit. Raportul mai arată că: „.....Doar câteva din conflictele aflate în derulare astăzi se desfășoară fără intervenția statelor străine.”

Lumea post Război Rece, în secolul XXI, este împărțită datorită dezvoltării economice inechitabile, competiției pentru controlul resurselor naturale, divizării etnice și religioase aparente, exacerbarii provocărilor asimetrice, dintre care se detașează cele cu efecte directe, dar și indirecte asupra sănătății mediului și umane.

* Dr. Florea SURDU, general de brigadă (r), este conferențiar universitar la Universitatea Europei de Sud-Est „Lumina”, București, România. E-mail: floreasurdu@yahoo.com

Astăzi, mai mult ca oricând, un conflict creează efecte combinate în plan social, politic și economic. Într-un discurs prezentat în sesiunea din 5 octombrie 2004 a Organizației Națiunilor Unite, intitulat *Dezvoltare și Conflict*, Paul Collier, specialist în cadrul Centrului pentru Studiul Economilor Africane al Universității Oxford, arăta că „dependența mărită a unei țări de exportul resurselor naturale îi accentuează acesteia vulnerabilitatea la producerea unui război civil, iar dublarea taxelor și impozitelor pe cap de locuitor duc la sporirea riscurilor producerii unui conflict armat”².

1. Analiza raporturilor dintre conflictul armat și mediul înconjurător

Printre pericolele care amenință mediul înconjurător, posibilitatea desfășurării unui conflict militar la nivel regional (inclusiv cu utilizarea armelor de distrugere în masă) este, fără îndoială, cea mai gravă. Conflictele militare care s-au desfășurat în ultimul timp au oferit aspecte noi în ceea ce privește cauzele, pregătirea, desfășurarea, finalizarea și consecințele umane, materiale, ecologice, financiare etc. Toate acestea au pus în evidență faptul că războiul, ca orice fenomen social, evoluează atât în plan conceptual, cât și acțional, în funcție de factorii de risc intern și extern din spațiul geopolitic respectiv și de posibilitățile beligeranților.

Este cunoscut faptul că, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, în lume au avut loc numeroase conflicte armate (peste 200 de războaie „locale” purtate cu mijloace convenționale, inclusiv cu folosirea substanțelor chimice – conflictele din Vietnam, Iran, Irak, Kuwait, Somalia) –, care s-au succedat cu o frecvență ridicată, cu grade diferite de intensitate, mai ales în zonele „fierbinți” ale globului.

În perioada 1945-1990, au avut loc 160 de războaie și conflicte civile, în care și-au pierdut viața 7.200.000 de militari și aproximativ 30.000.000 de civili, în acestea fiind angajate aproape toate statele lumii³.

Statistica anului 1999 menționa 83 de regiuni ca fiind în conflict, dintre care 18 au produs mai mult de 1.000 de victime fiecare. În anul 2002, aria de răspândire a conflictelor a cunoscut o oarecare reducere, înregistrându-se numai 45 de regiuni în care au avut loc conflicte sângeroase, incluzând conflictele din Sierra Leone și R.S.D. Congo⁴.

Europa a cunoscut, în anul 1999, 13 conflicte, dintre care două au fost conflicte armate⁵. Toate aceste date statistice, referitoare la războaie sau conflicte armate, ascund în spatele lor suferințe, boli,

dureri, morți, răniți, distrugereri, nenumărate pagube materiale și ecologice.

Costurile umane ale războiului au fost amplificate ca urmare a utilizării tuturor tipurilor de arme sau a altor acțiuni militare directe împotriva existenței umane. Efectele războiului asupra mediului, ca problemă specifică, deosebit de nocivă, nu au declanșat atenția necesară în decursul vremii, dar, în ultima perioadă, interesul a cunoscut o creștere semnificativă.

Analiza *raporturilor dintre război și mediu* are, și în accepțiunea noastră, un scop bine definit, și anume, acela de a dezvolta cel puțin trei concepte (curente) cu privire la impactul războiului asupra mediului, ce își au rădăcina în anii de după cel de-al Doilea Război Mondial:

a) *evoluția distructivă* a armelor convenționale și dezvoltarea armelor NBC a constituit un argument puternic, asupra faptului că „mediul este vulnerabil sub multe aspecte, la consecințele agresiunii umane și, poate, în fapt, să fie distrus în asemenea manieră încât să nu mai poată susține viața celor care supraviețuiesc efectelor imediate, directe ale armelor”⁶;

b) *militarii* tuturor armatelor, în caz de conflict armat, aduc atingeri distructive mediului și „transformă strategiile de luptă ale războiului în adevărați vectori distrugători pentru mediul înconjurător, fără nici un beneficiu pentru apărător sau atacator”⁷;

c) *spiritul întreprinzător* în domeniul militar, industrial și tehnic cere producerea unor arme convenționale sau de distrugere în masă ultrasofisticate, care conduc către aceleași consecințe nefaste prin întrebuințarea lor.

2. Deteriorarea factorilor de mediu ca urmare a desfășurării conflictelor militare

În cele ce urmează, vom prezenta câteva dintre cele mai relevante efecte asupra mediului, produse de derularea războaielor și conflictelor armate. Printre acestea menționăm:

- *contaminarea* (distrugerea) solului și a infrastructurii, ca urmare a bombardamentelor, loviturilor artileriei și rachetelor, deplasării autovehiculelor, instalațiilor, blindatelor și trupelor;

- *incendierea* vegetației și pădurilor, precum și distrugerea faunei și florei;

- *contaminarea* apelor de suprafață și de adâncime, prin deversarea sau scurgerea accidentală a produselor (reziduurilor) petroliere;

- *producerea* unor cantități mari de *deșeuri* periculoase, toxice sau menajere;

- *poluarea* fonică și chimică a aerului;
- *efectele* acțiunii câmpului electromagnetic generat de funcționarea tehnicii de luptă, precum și a celei de telecomunicații și radiolocație.

În *procesul de pregătire sau ducere a acțiunilor militare* au fost identificate patru tipuri de activități specifice ce pot fi percepute ca distrugerii majore ale mediului, în diferite modalități, afectând în mod direct sănătatea umană. Acestea se referă la: *producerea și testarea armelor nucleare, bombardamentele aeriene, plantarea minelor terestre și spolierea, defolierea și poluarea toxică a solului, aerului, apei sau vegetației, migrația populației pe spații largi.*

2.1. Producția și testarea armelor nucleare

Dezvoltarea în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a capacităților industriale militare de producere a armelor nucleare a avut un impact negativ extraordinar pe plan local, regional și global asupra mediului.

Complexul nuclear militar existent în SUA încorporează sute de baze și unități militare dislocate pe întreg teritoriul american, ce cuprind mai mult de 2/3 din zonele clasificate de agenția de protecție a Mediului a SUA „ca fiind foarte toxice și periculoase”⁸. Există pericolul ca viitoarele confruntări (conflicte armate sau războaie), dacă

sunt purtate de doi actori, din care unul sau amândoi sunt purtători de vectori nucleari, să transforme ecosistemele și globul într-un holocaust. Pericolul se menține chiar și atunci când caracterul nuclear al războiului este limitat.

Războiul nuclear global ar putea, în mod substanțial, să distrugă majoritatea formelor de viață, în special a planctonului marin (din cauza creșterii nivelului de radiații ultraviolete B), a pădurilor de conifere și foioase (din cauza radiațiilor gamma) și a mamiferelor, incluzând aici și ființele umane (din cauza radiațiilor gamma).

Efectele pe termen lung, datorate nu numai unui război nuclear (total sau limitat), ci și numeroaselor experiențe nucleare sunt: distrugerea solului și a producțiilor agricole, dispariția speciilor de plante și animale, efectele radiațiilor ionizante, schimbările climatice, efectul de seră, dispariția anotimpurilor și instalarea iernii nucleare. Se poate aprecia că toată cantitatea de fum, praf radioactiv, împreună cu energia emanată în atmosferă va absorbi radiațiile solare, creând un „*vid de raze*” care va transforma planeta într-un corp ceresc inert.

Iată mai jos estimările posibilelor distrugerii provocate de întrebuițarea armelor nucleare, în funcție de câteva tipuri de încărcături nucleare:

Nr. crt.	Puterea nucleară a bombei Tipul de distrugerii	Zona afectată ca urmare a efectelor nucleare cumulate (ha)		
		18Kt	0,91Mt	9,1Mt
1.	Mărimea craterului exploziei datorate undei de șoc	1	12	57
2.	Copaci doborâți ca urmare a undei de șoc	362	9.040	52.500
3.	Copaci arși de emisia de lumină și de radiația nucleară	148	12.800	63.800
4.	Întreaga vegetație arsă de radiația nucleară	43	2.830	12.100
5.	Vegetația uscată incendiată de emisia de lumină	749	21.300	117.000
6.	Vertebrate ucise de unda de șoc	24	332	1.540
7.	Vertebrate ucise de radiația nucleară	674	36.400	177.000
8.	Vertebrate ucise de radiația termică	1000	26.900	150.000

Tabelul nr. 1. Distrugerii provocate de armele nucleare⁹

Armele biologice și chimice sunt capabile să producă contaminarea masivă și pagube majore asupra ecosistemelor, și chiar să amenințe supraviețuirea populației globului.

2.2. Utilizarea armelor de nivel II și munițiilor pe bază de uraniu sărăcit

Probabil că cea mai explozivă știre de război a fost cea referitoare la efectele asupra sănătății și

mediului, ca urmare a utilizării uraniului sărăcit, o formă remanentă după obținerea U-235 (izotopul format în centralele atomo-electrice și utilizat apoi în producerea bombei nucleare). Datorită densității foarte ridicate, uraniul sărăcit este folosit împotriva blindajului tancurilor de luptă sau adăposturilor (pozițiilor de tragere) ale acestora. Uraniul sărăcit se aprinde la impactul cu ținta, formând în aer o pulbere neagră fină de oxizi solubili sau insolubili. Trupele NATO și militarii Statelor Unite au întrebuințat muniții cu uraniu sărăcit în timpul Războiului din Golf, din 1991, precum și împotriva Serbiei, în timpul crizelor din Balcani, din 1994 - 1995 și 1999. Statele Unite și Marea Britanie au folosit, de asemenea, uraniu sărăcit în războiul împotriva Irakului început în 2003.

Uraniul se găsește pretutindeni în mediu, dar, în general, într-o concentrație scăzută. Expunerea umană la contaminarea cu uraniu se realizează prin ingerarea hranei și apei. Acesta are un conținut de radioactivitate de 60% uraniu în stare naturală, dar el este la fel de toxic și din punct de vedere chimic. Poate pătrunde în organismul omului atât prin ingerarea alimentelor și a apei potabile, cât și pe cale respiratorie, prin inhalarea din aer a oxizilor de uraniu sărăcit. Efectele pot fi depistate cel mai rapid din analiza probelor de urină, dar și din simptomele de manifestare ale intoxicațiilor cu izotopi radioactivi: stare de moleșeală, grețuri, vomă, slăbirea imunității organismului etc.

Până la această dată, nu există evidențe, nefiind foarte clar câți oameni au fost expuși contaminării cu uraniu sărăcit în Balcani sau în Irak. Dan Fahey, doctorand al Universității din California și analist în politica uraniului sărăcit, afirma: „Nu dispunem de cea mai bună bază de date. Pentagonul spunea odată că mii de oameni (participanți la Războiului din Golf) s-ar fi putut expune accidental la radiații nucleare, iar apoi, după un timp, au afirmat că aproape nouă sute de persoane au fost contaminate radioactiv.” Potrivit unui purtător de cuvânt al Forțelor Terestre, sub rezerva anonimatului, nu au fost semnalate cazuri de contaminare radioactivă în războiul recent împotriva Irakului, dar „...a fost folosită muniție cu uraniu sărăcit în faza inițială a conflictului, când irakienii au întrebuințat în luptă tancurile”. Estimările Forțelor Terestre ale SUA cu privire la eventualele cazuri de contaminare arată că vor fi cazuri izolate de îmbolnăviri, dar de intensitate redusă.

2.3. Bombardamentele aeriene

Bombardarea mediului ambiant are ca rezultat migrarea populației, mărirea numărului de refugiați,

extinderea și amplificarea bolilor, a malnutriției, foamei și a stresului psihic. În cel de-al Doilea Război Mondial, puterea aeriană a devenit, pentru prima dată, „o determinare tehnologică majoră a campaniilor militare”. În timpul celor șase ani de război, combatanții au folosit aproximativ 6-9 milioane tone de muniții aeriene asupra „unor ținte importante din punct de vedere militar”¹⁰.

Aceste ținte au constat în porturi, aeroporturi, căi ferate și noduri feroviare importante, șosele și zone industriale, amplasate în apropierea sau în interiorul unor zone dens populate.

Sute de mii de oameni au murit ca urmare a efectelor directe ale acestor bombardamente. Consecințele indirecte aduse mediului și sănătății populației au fost, de asemenea, devastările. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial se estima faptul că „doar în Europa, aproximativ 40-50 de milioane de oameni au fost considerați refugiați – victime ale războiului, apreciindu-se că aceștia nu și-au părăsit doar casele, ci chiar și țara”¹¹.

Până în prezent, a fost imposibil a se face o evaluare de profunzime a impactului cumulat al acestor mari dislocări de oameni, servicii și bunuri materiale aferente. Totuși, una dintre cele mai mari tragedii a războaielor o constituie numărul mare de refugiați din zonele de conflict. Numărul refugiaților a crescut de la 3 milioane în 1970, la peste 17 milioane în 1992 și peste 35 de milioane în 2000. Se estima faptul că, la sfârșitul anului 2010, numărul a depășit 50 de milioane de refugiați.

În timpul angajării militare active a Statelor Unite în Asia de Sud-Est, în anii '70 ai secolului trecut, s-a estimat faptul că „bombardamentele americane în Vietnam, Laos și Cambogia au forțat aproximativ 17 milioane de oameni să devină refugiați”¹².

Treizeci de ani mai târziu, forțele armate ale Alianței, în Războiul din Golf, au desfășurat în condiții „de înaltă acuratețe”, cu foarte mare precizie și eficiență „cel mai distructiv atac aerian asupra mediului urban din Bagdad și a câtorva alte mari orașe irakiene”¹³. Astfel, în cursul operațiunilor de 42 de zile din timpul primului Război din Golf, forțele aeriene ale coaliției au avut peste 110.000 ieșiri/avion, lansând 20.000 tone bombe/zi, ceea ce a determinat distrugerii masive ale infrastructurii, logisticii și mentenanței, dispozitivelor de comandă și control ale trupelor irakiene, dar și ale localităților și zonelor ocupate de populația civilă.

În câteva săptămâni, sistemele de alimentare cu apă, cele de comunicații, centralele electrice au fost distruse, în mod selectiv, parțial sau în totalitate.

În cazul Irakului, această distrugere selectivă și foarte precisă a unor obiective de importanță vitală „a atras majoritatea populației într-o confuzie totală, lipsită de orientare, înfometată, hămesită și bolnavă”¹⁴. Potrivit unor prime estimări făcute de către P.E. Taylor¹⁵ în articolul „Estimările Statelor Unite asupra efectelor războiului din Irak”, din ziarul *New York Times*, ediția din 5 Iunie 1991, „în aceste bombardamente ocazionale, au murit 100.000 de militari irakieni, iar 300.000 au fost răniți”¹⁶. *Informațiile în acest sens sunt destul de controversate*, deoarece, potrivit analizelor Biroului de Recensământ al SUA, „numărul morților irakieni ca urmare a efectelor directe, precum și a celor indirecte, a totalizat 100.000 de persoane”¹⁷, ceea ce este o cifră suficient de mare și de înspăimântătoare.

În ciuda controverselor privind numărul morților, răniților și dispăruților raportate la interesele fiecărei părți combatante, important de remarcat este faptul că principala urmare a desfășurării unui conflict militar o reprezintă afectarea intereselor populației nevinovate, fapt ce se reflectă în migrație, foamete, sărăcie, boli și durere.

Nu trebuie uitate „covoarele de bombe” lansate asupra trupelor și populației în timpul confruntărilor armate din Somalia, Angola, Rwanda sau Iugoslavia. Specificitatea războaielor purtate după anul 1990 o reprezintă „execuția loviturilor chirurgicale”, ca expresie a războiului ce se poate întinde pe termen foarte scurt. Avem, de altfel, exemplele recentelor intervenții ale Uniunii Europene în Mali, Libia și, mai nou, proiectata intervenție a SUA în Siria.

Zguduit de un război pustiitor, ce se poartă de mai bine de 25 de ani, Afganistanul se confruntă cu cea mai dificilă criză, determinată de migrarea populației (aproximativ șase milioane de persoane au tranzitat teritoriile, stabilindu-se în Pakistan, Iran, Irak sau în statele ex-sovietice din zonă), foamete, sărăcie, lipsa surselor de hrană și apă, boli (dizenterie, poliomielită, T.B.C., mutilări ale membrilor, cancer) etc.

2.4. Utilizarea minelor terestre, în special a celor antipersonal

Minele au fost folosite în timpul celui de al II-lea Război Mondial pe scară largă, iar, potrivit estimărilor Națiunilor Unite, există în prezent aproximativ 60-80 milioane de mine aflate în pământ, în diferite locuri din întreaga lume, unde, cu mult timp în urmă, au avut loc conflicte. Se știe foarte bine că minele pot distruge vieți și colectivități umane, afectând una sau mai multe generații. Potrivit Raportului de Monitorizare a

Minelor Terestre pentru anul 2003¹⁸, se apreciază că, în lume, actualmente, există între 200 - 215 milioane de mine terestre amplasate în 78 de țări. Mai mult de 10 milioane dintre acestea sunt dispuse în țări care nu sunt semnatare ale Tratatului privind Interzicerea Minelor, convenție internațională care cere semnatarilor să distrugă stocurile în termen de 4 ani, iar în termen de 10 ani să curețe terenul de astfel de muniții. Printre țările care nu sunt semnatare ale tratatului se află și China (care dispune de aproximativ 110 milioane de mine antipersonal), Rusia (50 milioane), Statele Unite (10,4 milioane) și Pakistan (6 milioane). Raportul de Monitorizare a Minelor Terestre pentru anul 2003 arată, de asemenea, că „aceste mine sunt cauza a 15.000 – 20.000 cazuri de morți, mutilați și răniți pe an, majoritatea dintre aceștia fiind civili, și, cu precădere femei”. În peste 80 de țări, minele terestre fac inutilizabile terenurile și împiedică revenirea la un sistem funcțional al vieții economice și sociale. Astfel, conflictele armate ce au presupus folosirea minelor terestre au cauzat infirmitatea a multor civili, în majoritate copii, în cazul cărora, se poate vorbi despre curmarea bruscă a dezvoltării lor. Supraviețuitorii accidentelor, mai ales cei din comunitățile rurale sau agricole, au mari dificultăți în a muncii, întâmpinând greutăți și în ceea ce privește primirea unui ajutor sau a unei supravegheri medicale autorizate.

Potrivit Raportului privind Supravegherea Minelor Terestre în Regatul Thailandei din anul 2001, în această țară, o suprafață de peste 9,6 milioane m² este contaminată cu mine antipersonal, afectând aproximativ jumătate de milion de oameni, ce își câștigă existența din aceste zone. Cea mai mare concentrare de mine se găsește de-a lungul frontierei cu Cambodgia, pe dealuri și în păduri. Ceea ce este îmbucurător, potrivit opiniei coordonatorului *Fundației Campaniei Internaționale pentru Interzicerea Minelor Terestre* (ICBL), doamna Liz Bernstein, este că „...tendința generală este de reducere a ratei de producere a distrugerilor, morților sau mutilațiilor ca urmare a exploziei necontrolate ale acestor arme”. Tratatul privind Interzicerea Minelor Terestre a fost ratificat de 143 de state, iar în mai mult de jumătate din aceste țări conflictele au încetat, aceasta fiind o garanție a trecerii la un program de distrugere a minelor, asanare și decontaminare a terenurilor. Doamna Bernstein spune: „...Când am început să lucrăm la tratat, existau 54 de țări care produceau mine antipersonal; astăzi mai există doar 12 state. Nimeni în lume nu mai exportă mine antipersonal. Singurele

state care încă mai foloseau anul trecut – n.a. în 2001 – mine antipersonal în timpul conflictelor armate erau Rusia (în Cecenia) și Birmania (în Myanmar, unde era un război civil).¹⁹

2.5. Defolierea și poluarea toxică

Practica războiului arată că, în mod deliberat, autoritățile guvernamentale, ca și cele locale, produc pagube uriașe mediului, utilizând, în acest sens, diferite procedee, precum: incendierea culturilor, recoltelor și chiar a pădurilor, inundarea unor zone, transformarea în ruine a unor obiective sau terenuri și blocarea accesului cu mijloace de transport rutier. Astfel, din timpul celui de al Doilea Război Mondial, au rămas ca fiind deosebit de relevante două exemple ale unor acțiuni de distrugere deliberată produse de către om, aceasta cu scop strategico-militar.

Un prim exemplu îl constituie detonarea digului Huyank peste fluviul Galben în China în anul 1938, prin care trupele „Komintangului” sperau să blocheze înaintarea trupelor japoneze, dar această acțiune a declanșat inundarea a mai multor milioane de hectare de teren arabil și afectarea câtorva sute de mii de familii de chinezi.

Un al doilea exemplu se referă la deschiderea, în Olanda, în anul 1944, a digurilor peste Rin și Main de către trupele germane pentru a zădărnici înaintarea Trupelor Aliate. Prin această acțiune, au fost inundate în mod intenționat aproximativ 200.000 hectare de teren agricol.

În timpul Războiului Coreean, în mai 1953, trupele americane au bombardat deliberat cinci sisteme de irigații din Coreea de Nord, aceasta pentru a forța partea adversă să accepte semnarea armistițiului dintre combatanți²⁰.

Războiul din Vietnam și o parte a celui din Laos și Cambogia au marcat, de altfel, momentul în care, în epoca modernă, prima națiune din lume, SUA, a utilizat în mod direct și deliberat distrugerea mediului ca o procedură de ducere a acțiunilor de luptă și îndeplinirea scopurilor strategice propuse. Distrugerile plantațiilor de orez din Vietnam au fost aplicate ca măsură „necesară pentru a împiedica accesul adversarului la sursele de hrană și totodată, ca o necesitate de a putea întârzia și monitoriza acțiunile acestuia”²¹.

Între anii 1965-1971, SUA a contaminat 3.640 km² din Vietnamul de Sud cu erbicide, folosind un total estimat la 55 milioane de kilograme de asemenea tip de substanțe.

Consecințele bombardamentelor și ale contaminărilor cu substanțe exfoliante sau erbicide

asupra ecosistemelor din Asia de Sud-Est, deși au trecut mai bine de treizeci de ani de la încetarea ostilităților, abia în perioada actuală au început a fi analizate cu mai mult discernământ. Până în prezent, sunt cunoscute foarte puține lucruri despre efectele toxice asupra populației din aceste regiuni, aceasta datorându-se și izolării interne și internaționale a statelor din zonă, ceea ce nu a permis declanșarea unei evaluări epidemiologice, cu privire la substanțele utilizate în timpul războiului.

Un indicator deosebit de relevant asupra ratei de mortalitate a populației vietnameze sunt informațiile rezultate în urma plângerilor soldaților americani, veterani de război care, implicit, au fost și ei expuși contaminării cu „Agentul Orange”²².

Astăzi, erbicidele joacă un rol major în cadrul Războiului columbian al drogurilor, un alt exemplu al schimbărilor produse asupra mediului de către războiul modern. Câteva grupuri de insurgenți aflați în luptă cu guvernul columbian au prelungit conflictul, pentru transformarea acestuia în război civil. Războiul a favorizat producția de narcotice și desfășurarea acțiunilor de contrabandă necontrolate de autoritățile statale, ale producătorilor de droguri, comerțul devenind înfloritor în zonele de influență ale acestora. Insurgenții și cartelul narcoticelor au format adevărate alianțe. Potrivit datelor furnizate de Ambasada SUA în Bogota, majoritatea cantităților de cocaină și heroină aflate pe piața americană provin din Columbia. Pentru a stopa acest aflux, guvernele SUA și Columbiei au dezvoltat și implementat împreună *Programul de eradicare a drogurilor – „Planul Columbia”*.

Componenta majoră a planului amintit o reprezintă împrăștierea erbicidelor asupra marilor plantații de mac și cocaină, această acțiune fiind declanșată în anul 2000. Principala componentă a substanțelor toxice este gliptica, folosită pe scară largă pentru distrugerea buruienilor în lumea întreagă. Potrivit datelor furnizate de „National Pesticide Telecommunications Network”, gliptica produce tulburări ușoare de vedere și digestive, iritații ale pielii și căilor respiratorii, atunci când aceste substanțe sunt ingerate și, mai mult, pot provoca inclusiv cancer al organelor de reproducere atât la om, cât și la animale.

De altfel, mulți fermieri columbieni din zonele unde au fost împrăștiate erbicidele au raportat numeroase și semnificative probleme de sănătate: dureri de cap, stări de vomă, iritații ale pielii, avorturi și decesul unor nou născuți, urmări care au fost atribuite acțiunilor Armatei Columbiene. De

cele mai multe ori, rezidenții din aceste zone, au fost puși în imposibilitatea luării unor măsuri de protecție individuală pentru familiile acestora, recoltelor și proprietăților private.

Guvernul Columbian și Ambasada SUA au elaborat un program de monitorizare pentru a investiga toate nemulțumirile cu privire la campania de împrăștiere a erbicidelor peste zonele locuite de populația civilă. Jumătate din aproape cele 5.000 de reclamații primite nu au fost luate în calcul, deoarece nu făceau referire la zona unde fuseseră lansate erbicidele. Aproximativ 1.680 de cazuri sunt studiate de echipa mixtă americano-columbiană, iar, din acestea, în 12 cazuri se confirmă problemele reclamate de pierderea recoltelor și apariția efectelor adverse asupra sănătății animalelor și oamenilor.

Exisă câteva controverse cu privire la cercetarea efectelor împrăștiierilor de *substanțe chimice de tipul erbicidelor*. În anul 2007, toxicologul columbian Camilo Uribe a condus un studiu finanțat de ambasada americană cu privire la efectele erbicidelor asupra sănătății populației în orașul Aponte, iar concluziile au fost că „au existat probleme de sănătate, în special în zonele rurale, acestea referindu-se la iritații ale pielii, inflamații ale ochilor etc.” Criticând acest studiu, Rachel Massey, specialist al Institutului pentru Știință și Studii Interdisciplinare din Amherst, Massachusetts, arăta că: „acest studiu nu a urmărit protocolul epidemiologic obișnuit, neindicându-se numărul total al pacienților înregistrați și analizele medicale ale acestora”. Mai mult, „Raportul Uribe” nota că: „7 din 10 municipalități vecine au raportat creșterea bolilor și manifestări ale acestora ca urmare a folosirii erbicidelor. Unul din aceste orașe, San Pablo, a constatat 50 cazuri de dermatite, conjunctivite, greutăți respiratorii și probleme digestive, considerate a proveni din împrăștierea erbicidelor”.

3. Efectele recentelor conflicte armate în plan ecologic

Analiza *primului Război din Golf* (1991) reprezintă un bun prilej de a releva amploarea efectelor distructive asupra mediului, cauzate de acțiunile militare.

La începutul războiului, forțele irakiene au deversat aproximativ 10 milioane de barili de petrol kuweitian în apele Golfului Persic²³, care a produs o poluare cu mult mai gravă decât cea din timpul războiului Iran-Irak, dintre anii 1980-1988. Poluarea intensă cu produse petroliere a afectat centralele și instalațiile de desalinizare ale Arabiei Saudite, traficul navelor prin Golf, a ucis sute de mii de

păsări de mare și a afectat profund flora și fauna acvatică din zonă.

De asemenea, forțele irakiene au incendiat 732 de puțuri petroliere kuweitiene, poluând aerul pe distanțe considerabile cu un fum dens negru, care a acoperit întreaga suprafață cu reziduuri petroliere și funingine. Exploatările petroliere incendiate, care, de altfel, nu au putut fi stinse până în noiembrie 1991, au emanat în atmosferă zilnic, aproximativ 50.000 tone de dioxid de sulf (SO₂) și 100.000 tone de funingine²⁴. Se presupune, de altfel, că fluctuațiile pe termen scurt ale temperaturii și vântului, cauzate de norul dens și lung de fum, au dus la creșterea în intensitate a taifunului ce s-a abătut asupra Bangladeshului în două rânduri consecutiv (la sfârșitul lunii aprilie și la începutul lunii iunie 1991).

Evaluările forțelor Coaliției, anterioare declanșării atacului asupra Irakului, luau în calcul și ipoteza unui dezastru asupra mediului, produs de către scurgerile deliberate sau accidentale de petrol, dar se estima faptul că, *atâta timp cât nivelul poluării este sub control* și nu afecta îndeplinirea misiunii strategice (eliberarea Kuwaitului și retragerea Forțelor Armate ale lui Saddam Hussein), *aceasta intra în contul pierderilor planificate (asumate)*.

Războiul din Golf a semnalat totodată și un aspect specific „*eco-terrorismului*”, și anume acțiunile intenționate de poluare produse de către Irak în Kuwait, în speranța că vor avea un efect psihologic asupra comunității internaționale și a combatanților, care, implicit, vor opri confruntările militare, ca urmare a *atașamentului lumii întregi la valorile mediului înconjurător și obligația de a le proteja*²⁵.

Cel de al Doilea Război din Irak (2003), a relevat efecte care, anterior desfășurării ostilităților militare, nu puteau fi estimate. Evaluările pierderilor irakiene stabilite de experți²⁶ variază între 10.000 și 260.000 de morți, 20.000 și 650.000 de răniți, 600.000 și 1.500.000 de refugiați, *ceea ce este foarte greu să fie acceptat ca atare și luat în calcul ca fiind realist*.

Armata irakiană, ieșită foarte slăbită din războiul purtat în 1991, cu toate efectivele sale mobilizate (380.000 de militari) și cantitatea de tehnică și armament (2.200 tancuri sovietice, din care 700 T-72, 150 avioane și 100 elicoptere), nu a putut face față Coaliției, atât ca număr, cât, mai ales, prin modernitatea și diversitatea echipamentelor utilizate. Astfel, echipamentele de luptă ale Coaliției, în special cele din domeniul aviației de vânătoare sau vânătoare-bombardament, de tipul F-18 Hornet, F-

117 Nighthawk, B-52 Stratofortess, B-2 Invisible, A-10 Thunderbolt, E-3 AWACS, al rachetelor de croazieră Tomahawk și al bombelor de mare efect exploziv – MOAB, sau al celor dirijate prin satelit (JDAM), deși proiectate să aibă efect rapid și eficiență maximă, nu au făcut decât să amplifice efectele colaterale, mai ales cele asupra mediului.

În aceeași ordine de idei, la trecerea unei perioade suficient de mare de la încheierea **conflictului armat din Iugoslavia** (1999), ne permitem să facem o evaluare a particularităților semnificative și efectelor asupra mediului, ca modalitate a derulării viitorului prototip de război.

Credem că este deosebit de relevantă o astfel de analiză, nu doar pentru „actorii” conflictului armat, cât, mai ales, pentru țările vecine, neimplicate direct, dar afectate în măsură apreciabilă.

Pe baza unui studiu realizat de către o echipă de experți ai Centrului Regional de Mediu pentru Țările Central și Est-Europene (REC), la solicitarea Comitetului NATO pentru Provocările Societății Moderne (NATO/CCMS), au fost centralizate și furnizate informații și date cu privire la impactul acțiunilor militare pe durata conflictului din Iugoslavia (1999). Din informațiile disponibile, se poate aprecia faptul că, pe întreg teritoriul Iugoslaviei nu s-au produs, pe scară largă, catastrofe ecologice, dar poluarea s-a menținut ca fiind foarte severă, în special, în apropierea complexelor industriale din Pancevo, Prahovo sau Novi Sad – ecosisteme valoroase –, care au fost practic distruse.

Cu privire la disfuncția ecologică, într-o primă fază, conflictul a avut un puternic impact, în special, în Kosovo, ca rezultat al prezenței masive și activităților armatei iugoslave. Cu toate că întreaga infrastructură a suferit puternice deteriorări, inițial nu au fost semnalate efecte pe termen lung. În final, pe baza informațiilor la dispoziție, s-au putut determina apreciable *pagube* produse la *adresa mediului*, după cum urmează:

- nivelul ridicat al poluării în apropierea principalelor obiective militare lovite și asupra celor din industria chimică;
- distrugerea unor ecosisteme terestre și acvatice;
- contaminarea produselor alimentare din cauza poluării solului (cu efecte secundare și asupra aerului);
- consumul apei contaminate;
- efecte pe termen lung asupra sănătății populației, ca urmare a prezenței substanțelor toxice cancerigene și a radiațiilor;

- distrugerii asupra mediului, ca urmare a prezenței și situației refugiaților din Kosovo, Albania și Macedonia;

- priorități de mediu scăzute în procesul de reconstrucție, după încetarea conflictului.

Pentru a se putea defini dimensiunile efectelor pe termen lung, este necesară desfășurarea unor cercetări amănunțite, bazate pe două idei principale: studiul elementelor de detaliu ale situației existente și monitorizarea pe termen lung a efectelor menționate, pentru a fi în măsură să se determine, de către specialiști, gravitatea problemelor și tipul de acțiuni de reconstrucție a mediului ce trebuie întreprinse. Urmând o asemenea procedură, din evaluarea efectelor conflictului armat analizat, vom rezuma, în continuare, o serie de aspecte.²⁷

Apele de suprafață au avut de suferit ca urmare a scurgerilor rezultate, în principal, din distrugerile provocate la obiectivele industriale, poluarea survenind de la:

- produsele petroliere scurse în fluviul Dunărea din zona industrială Pancevo și rafinăria Novi Sad;
- eliminarea a peste 100 tone de amoniac și a peste 1000 de tone de diclorură de etilenă în Dunăre;
- deversarea în Dunăre a peste 1000 de tone de NaOH și 1.000.000 tone de HCl provenite de la Combinatul Chimic Pancevo;
- deversarea necontrolată a apelor menajere în cadrul taberelor de refugiați de pe teritoriul Albaniei și Macedoniei;
- concentrații ridicate de produse petroliere descoperite în apele Dunării pe teritoriul României;
- depășirea de două ori a concentrațiilor minime admise de metale grele (Cu, Pb, Cd, Cr) în apele Dunării.

Poluarea aerului a produs fenomene pe termen scurt, fiind înregistrate unele urmări, astfel:

- poluarea radioactivă provenită din utilizarea în Iugoslavia, de către aviația americană, a muniției cu uraniu sărăcit. Iugoslavia a raportat faptul că s-a ajuns la o concentrație de peste 16.000 ori mai mare decât nivelurile admise în apropierea Combinatului Chimic Pancevo. Norii poluanți au purtat compuși rezultați în urma arderilor monomerilor de clorură de vinil, fosgen, oxizi de clor sau de azot, pe distanțe de sute de kilometri;
- contaminarea cu produse rezultate în urma arderii incomplete a hidrocarburilor, în urma loviturilor aeriene asupra rafinăriilor și depozitelor petroliere din Pancevo și Novi Sad. Ca urmare a incidentelor de la Pancevo, un nor de fum lung de 15 kilometri s-a deplasat, timp de 10 zile, concentrațiile

de SO₂, Cl și funingine crescând de 4-8 ori peste limitele admise;

- distrugerea stratului de ozon, ca urmare a numărului mare de zboruri ale aviației supersonice aliate;

- creșterea radioactivității mediului cu oxizi de uraniu, radium și radon, pe timpul întrebuințării muniției cu încărcătură de uraniu. Particulele de oxizi de 0,5 la 5 microni au fost purtați de către vânt câteva sute de kilometri pe teritoriul statelor vecine;

- eliberarea în atmosferă a acidului fluorhidric din Combinatul Chimic Baric;

- distrugerile de la combinatele metalurgice au eliberat în mediu compuși de metale grele: Hg, Cd, Cr, Cu, Zn;

- semnalarea de ploii acide pe teritoriul României (Berliște 5,4 pH – 12.05.1999, Grădinari 4,7 pH – 15.05.1999, jud. Timiș 5,1 pH – 21.05.1999, jud. Arad 5,7 pH – 01.06.1999) și Bulgariei (Rozhen 4,23 pH – 23-26.05.1999).

Specialiștii comisiilor de evaluare ai REC au apreciat la momentul respectiv faptul că producțiile agricole au fost afectate de poluarea apelor de suprafață, subterane și precipitațiilor cu substanțe toxice și deșeuri petroliere, pe o suprafață de 2,5 milioane de hectare iar populația și mediul vor fi afectate, pe termen lung, ca urmare a distrugerilor aduse sistemului energetic al Iugoslaviei de către trupele NATO prin utilizarea bombelor cu grafit.

4. Probleme majore în estimarea consecințelor războiului asupra sănătății umane, ca urmare a distrugerii mediului

Pentru efectuarea unei evaluări corecte și riguroase, în viitor, a acestor consecințe, *se impun a fi abordate următoarele probleme principale:*

1. greutatea obținerii informațiilor despre multiplele efecte asupra ecosistemelor, atât la terminarea războiului, cât și pe termen lung, a determinat necesitatea ca *experții* în domeniul sănătății publice, demografic, oamenii de știință în domeniul mediului, specialiștii în meteorologie, agricultură, antropologii, ca și experții militari în domeniul armamentelor să *declanșeze dezvoltarea unor proceduri/metodologii de analiză integrată* asupra acestora.

2. *limitarea procesului de escaladare a cursei înarmărilor și creșterea controlului internațional asupra acestora*, în scopul reducerii posibilităților de distrugere a mediului în plan local, regional și global;

3. *împovărate de creșterea populației în multe zone ale lumii, de strămutarea neîngrădită a*

oamenilor și de exploatarea economică aberantă, *ecosistemele Globului Pământesc, sunt amenințate cu distrugerea totală de desfășurarea războaielor.* De la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, „*într-o perioadă de relativă pace, societatea umană a atins în unele situații limita durabilității*”²⁸, împingând în mod inevitabil omenirea către o catastrofă ecologică incomensurabilă, acest fapt impunând un control drastic asupra poluării și consumului resurselor neregenerabile;

4. *eliminarea totală a posibilităților și pericolul ca, într-o eventuală confruntare, conflict armat sau război, să fie întrebuințați vectorii nucleari.* Aceasta reprezintă principala misiune a organismelor de securitate internațională, dar și a comunității umane în ansamblul său.

Viața ne-a demonstrat faptul că, în urma desfășurării conflictelor militare, evaluarea impactului distrugerilor mediului asupra sănătății omului s-a desfășurat secvențial și fragmentat și va continua să se desfășoare în aceleași limite. Deși există numeroase exemple ale efectelor produse de către războaie, aceste studii de caz fiind în general disponibile, până în prezent, nu a fost declanșat studiul aprofundat și sistematic al acestora, cu evidențierea consecințelor pentru viitor. În multe cazuri întârzierea în stabilirea efectelor războaielor (în special a celor pe termen lung), poate face inutilă declanșarea măsurilor de reducere a impactului, limitare a distrugerilor și refacere a mediului.

4.1. Destabilizările asupra mediului produse de efectele migrației populației

Desfășurarea ostilităților unui conflict armat în zone urbane determină ca milioane de oameni să-și schimbe reședința sub presiunea evenimentelor și a violențelor inerente unei asemenea acțiuni sociale. La nivel global, *mișcarea refugiaților externi și a persoanelor strămutate pe plan intern este un fenomen fluid, cu o dinamică din ce în ce mai accentuată.* Spre exemplu, țara cea mai relevantă din punctul de vedere al migrației refugiaților este Afganistan, cu aproape 2,1 milioane de persoane care și-au părăsit domiciliu până la sfârșitul anului 2003²⁹. Cea mai mare parte a refugiaților afgani s-au stabilit în statele vecine, precum: Pakistan (care adăpostește aproape 12% din numărul total al refugiaților aflați sub protecția Înaltului Comisar pentru Refugiați al ONU) și Iran. În ciuda numărului constant dramatic al conflictelor militare din întreaga lume și a nenumăraților refugiaților externi și interni, raportul „Tendințe globale privind refugiații” pentru anul 2003, arăta că, în perioada

2002-2003, aceștia au reprezentat cu puțin peste 3 milioane de oameni, iar 3,5 milioane, s-au reîntors, după conflict la casele lor. O situație asemănătoare, privind scăderea numărului de refugiați, a fost constatată și în alte regiuni în care s-au desfășurat conflicte armate, precum: Bosnia - Hertzegovina, Angola, F.Y.R. Macedonia și R.D. Congo. În prezent, potrivit declarațiilor mass-media, în conflictul intern din Siria, aproximativ 2 milioane de oameni sunt refugiați, presiunile fiind resimțite de statele de graniță, dar și de țările din Uniunea Europeană și Schengen.

Pe de altă parte, raportul consemnează o creștere semnificativă a refugiaților care s-au deplasat din Sudan în Ciad și din Liberia în Coasta de Fildeș, Guinea, Sierra Leone și Ghana. Mai mult de 1 milion de *persoane strămutate pe plan intern* au fost consemnate în urma conflictelor desfășurate în state ca: Azerbaidjan, Georgia, Federația Rusă, Serbia și Muntenegru, Columbia și Liberia, fiecare cu aproape 250.000 de oameni. Pericolele deosebite cu care se confruntă numărul mare de persoane, victime ale conflictelor militare, sunt reprezentate de: contaminarea apei potabile și a hranei, nesiguranța locuințelor insalubre, insuficiențele condiții de tratament medical, posibilitatea apariției molimelor și condițiile sanitar-profilactice sumare. De regulă, aglomerările umane din spații limitate sau tabere produc infecții, boli și epidemii toxic-alimentare inevitabile. Stresați de traumă și suferind malnutriție, fără tratament medical corespunzător, refugiații nu pot lupta cu boli precum holeră, tifos, hepatită, scabie și alte numeroase boli contagioase.

Țările mai slab dezvoltate economic sunt mai vulnerabile la riscurile privind sănătatea mediului, în comparație cu cele ale căror resurse economice sunt mai semnificative. Potrivit publicației „GEO Year Book 2003”, editată de Programul de Mediu al Națiunilor Unite (UNEP), asigurarea intermitentă cu energie electrică în Irak, a cauzat oprirea echipamentelor de tratare a apelor menajere, provocând eliminarea apelor din canalizare direct în râul Tigru, singura sursă de apă potabilă a Bagdadului. În ziarul *The New York Times* din 25 septembrie 2004, se precizează faptul că „apele

menajere și rețeaua de canalizare au contribuit substanțial la izbucnirea unei epidemii de hepatită,

fiind înregistrate peste 200 de cazuri de îmbolnăviri de tip E, din care 5 au fost decese”. Ca și în alte forme ale bolii, hepatita E produce febră, oboseală, îngălbenirea tegumentului, greață, vomă.

Problemele din Irak nu au încetat odată cu încheierea operațiunilor militare. În publicația *Lancet* din 29 octombrie 2004, Les Roberts din cadrul Centrului Internațional pentru Situații de Urgență a Dezastrelor și Studierea Problemelor Refugiaților a raportat că „riscul de deces s-a dublat după invazia SUA din 2003. Principala cauză post-invazie a morților a fost violența, care, din păcate, s-a extins și a compromis misiunea forțelor coaliției”. Numărul estimativ al morților se ridică la aproape 100.000 de victime, din care majoritatea femei și copii. Ca urmare a evaluărilor făcute de către ministrul sănătății din noul guvern irakian, numărul cazurilor de febră tifoidă, în primele trei luni ale anului 2004, a fost de 5.460 Europa³⁰. Raportul despre Irak afirmă, de asemenea că oreionul, pojarul sau alte boli infecțioase, deosebit de periculoase, au făcut ravagii în rândul copiilor din zonele rurale, o treime dintre aceștia suferind de malnutriție cronică. De fapt, raportul mai precizează și că situația din Irak, din punct de vedere al sănătății, este comparabilă cu cea din Yemen și Afghanistan, unde oamenii s-au confruntat cu rata foarte ridicată a mortalității infantile, având accesul limitat la surse de apă curată și servicii sanitar-veterinare corespunzătoare.

Uneori poate fi periculoasă, chiar imposibilă acordarea ajutorului în zonele cuprinse de conflicte. În aprilie 2004, în scurta prezentare referitoare la conflictul din Sudan, oficialii Programului Națiunilor Unite pentru Hrană (WFP), apreciau că „în zonă era necesară asistența de hrană pentru aproximativ 1,18 milioane de sudanezi care sufereau de malnutriție cronică din pricina secetei, inundațiilor sau războiului”. Acordarea ajutorului a început după ce, la mijlocul lunii octombrie, după uciderea a doi salvatori de copii de către minele antipersonal, au fost suspendate temporar acțiunile Programului Națiunilor Unite pentru Hrană (WFP). Programul a fost reluat doar când situația a devenit stabilă și toate riscurile au fost eliminate.

În Tabelul nr. 2, prezentăm câteva din cele mai semnificative date ale conflictelor relevante ale ultimelor decenii.

Țara	Data începerii conflictului	Descrierea conflictului	Refugiați în afara granițelor la sfârșitul 2003
Afganistan	1978	Lupta împotriva guvernului comunist, mujahedini, Uniunea Sovietică, talibani și SUA	2.136.000 refugiați
Angola	1975	Guvernul marxist împotriva rebelilor; intervenția Cubei	323.600 refugiați
Burundi	1991	Guvernul Tutzi împotriva triburilor Hutu	531.600 refugiați 800.000 refugiați interni
Cambodgia	1979	Guvernul sud-vietnamez și Khmerii Roșii	29.663 refugiați
Columbia	1984	Guvernul împotriva gherilelor marxiste, alți insurgenți și cartelul drogurilor	32.769 refugiați 295.000 refugiați interni
RD Congo	1997	Guvernul împotriva rămășițelor militare ale triburilor Hutu din Rwanda; implicare Namibia, Zambia și Angola	453.400 refugiați
Eritreea/Etiopia	1998	Conflict la graniță	162.600 refugiați
Indonezia	1989	Guvernul împotriva provinciei separatiste Aceh	7.491 refugiați
Irak	1991, 2003	Invazia SUA	368.400 refugiați
Israel	1948	Conflict etnic-religios	800.000 refugiați
Kosovo	1998	Guvernul Serbiei împotriva etnicilor albanezi	257.000 refugiați interni
Liberia	1990	Guvernul împotriva grupurilor separatiste	353.300 refugiați 227.300 refugiați interni
Rusia	1994	Guvernul împotriva grupurilor separatiste cecene	800.000 refugiați
Somalia	1982	Guvernul împotriva mișcării rebelilor și a clanurilor gherilelor	402.200 refugiați
Sri Lanka	1983	Guvernul împotriva grupurilor Tigri separatiste	103.368 refugiați
Sudan	1983	Guvernul împotriva grupurilor rebele; musulmanii contra creștinilor; musulmanii galbeni contra musulmanilor negrii	606.000 refugiați 4.500.000 refugiați interni
Uganda	1996	Guvernul împotriva grupurilor armate de rezistență	220.000 refugiați

Tabelul nr. 2. Conflictele ultimelor decenii³¹

Care ar putea fi comentariile față de estimările și previziunile făcute de analiștii militari anterior declanșării conflictului? În acest caz, previziunile acestora sunt cu mult mai reduse față de realitatea ulterioară din punctul de vedere al politicienilor și militarilor cu rol de decizie.

Există câteva semne încurajatoare ale progresului în lupta pentru reducere sau eliminarea impactului războiului asupra mediului și, implicit, asupra comunităților umane.

Efectele ulterioare ale contaminării mediului și estimarea costurilor destinate curățării și reconstrucției îngrijorează comunitatea științifică, populația, precum și factorii decidenți. Criza mondială actuală, ca și întârzierile în alocarea fondurilor destinate reconstrucției ecologice și a îmbunătățirii stării de sănătate umană, demonstrează că s-au înregistrat progrese pe această linie, și ca urmare a evaluării pe termen lung a consecințelor conflictelor armate asupra sănătății mediului. Ceea

ce este îmbucurător este faptul că, în prezent, Comisia Europeană, PNUD/ONU, NATO, au o poziție mult mai fermă față de acest subiect, dar, mai ales, impun organismelor și statelor alocarea resurselor necesare programelor post-conflict de refacere a mediului și sănătății.

Concluzii

Conflictele armate desfășurate în ultimele decenii ale secolului al XX-lea și în prima decadă a secolului XXI se caracterizează prin aceea că s-au pregătit și declanșat sub diverse pretexte, mai mult sau mai puțin adevărate, iar desfășurarea lor *nu a corespuns întotdeauna caracterului politic declarativ și nu a urmărit*, de fapt, reducerea impactului asupra populației și mediului, așa cum prevăd înțelegerile, convențiile și tratatele internaționale.

Practica acțiunilor desfășurate de către NATO, dar și de UE, demonstrează actualmente o schimbare de opinie cu privire la protecția mediului, dar, ce este mai important, este faptul că *în planificarea și desfășurarea unor acțiuni militare, acestea sunt subordonate scopului general strategic.*

În consecință, este firesc să ne întrebăm care sunt interferențele dintre conflictul armat și respectarea normelor ecologice.

NOTE:

1. NOBEL Foundation, 2005 Annual Report.

2. Paul COLLIER, specialist în cadrul Centrului pentru Studiul Economilor Africane al Universității Oxford, Raport în cadrul Sesiunii ONU din octombrie 2004, www.un.org/esa/.../Development.and.Conflict2... www.csaee.ox.ac.uk

3. *Anuarul 2000* al SIPRI – Institutul Internațional de Cercetări pentru Pace din Stockholm, arată că „numai trei țări au fost scutite de război”, www.sipri.org/yearbook/2000/.../SIPRIYB00Pr...

4. *Ibidem.*

5. *Ibidem.*

6. Michael G. RENNEN, „Assessing the military’s war on the environment”, in *State of World*, 1991, Editura L. Brown. Norton, 1991, p. 124, în traducerea autorului, disponibil la http://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262531184_sch_0001.pdf

7. Matthias FINGER, „The military, the nation state, and the environment”, *Ecologist*, Review Vol. 21, no. 5, 1991, pp. 220-224, exacteditions.theecologist.org/print/307/308

8. *Environmental Progress and Challenges: EPA’s Update* - Environmental Protection Agency Report GAO/RCED, 1988, pp. 8-44, www.gpo.gov/.../GAOREPORTS...RCED.../GA...

9. Statisticile utilizate provin din surse oficiale și sunt rezultatul activității de cercetare a autorului în cadrul grupurilor de lucru ale NATO și UE: NATO/EPWG - Environmental Protection Working Group; NATO/ETWG- Environmental Training Working Group; UE/DEFNET- Environmental Data base NET).

10. A.H. WESTING, „Misspent energy: Munition expenditures past and future”, *Bulletin of Peace Proposals* 16, 1986, no. 1, pp. 9-10, www.agentorangerecord.com/.../Ecocide_refs_-...

11. Malcom J. PROUDFOOT, *European Refugees 1939-1952: A Study in Forced Population Movement*, Northwestern University Press, 1956.

12. A.H. WESTING, *Warfare in a Fragile World: Military Impact on the Human Environment*, Taylor & Francis, 1980, en.wikipedia.org/wiki/Environmental_security

13. W.M. ARKIN, D. DURRAN and M. Chemi, *On Impact: Modern Warfare and the Environment; A Case Study of the Gulf War*. Green Peace, 1991, www.lib.berkeley.edu/MRC/PACSVid.html

14. *Iraq Situation Report for Save the Children* - U.K. Save the Children Fund, 1991, www.unicef.org/ceecis/BiH-PRSP_SCcom.pdf

15. P. E. TYLER, „Iraq’s war toll estimated by U.S.”, *New York Times*, June 5, 1991, www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ada485891

16. Michael G. RENNEN, „Military victory, ecological defeat”, *World Watch*, July/August 1991, pp. 27-33, books.google.ro/books?isbn=0791416089

17. Edmund, L. ANDREWS, „Census Bureau to dismiss analyst who estimated Iraqi casualties”, *New York Times*, March 7, 1992.

www.pkarchive.org/MB011406030106.html www.cross-x.com › ... › *Evidence Trading*

18. Raportul privind Supravegherea Minelor Terestre în Regatul Thailandeii din anul 2003 este o publicație elaborată de Fundația Campaniei Internaționale pentru Interzicerea Minelor Terestre (ICBL), www.icbl.org/

19. *Ibidem*, în traducerea autorului.

20. ***, „The Attack on the irrigation dams in North Korea”, *Air University Quarterly Review* 6 (4), 1954, pp. 40-61, books.google.ro/books?isbn=147660133X

21. A.H. WESTING, *Warfare in a Fragile World: Military Impact on the Human Environment*, Taylor & Francis, 1980. books.google.ro/books?isbn=3642313221

22. Robert HARRIS and Jeremy PAXMAN, *A Higher Form of Killing: The Secret Story of Gas and Genn Warfare*, Chatto & Windus, 1982, www.granddistraktion.com/.../Harris-Paxman-A-Higher-Form-of-Killing... www.abebooks.co.uk/...higher-form-of-killing/

23. Introductory Report of Executive Director: *Environmental Consequences of the Armed Conflict between Iraq and Kuwait*, United Nations Environment Programme Report UNEP/GC. 16/4/Add.1, 1991. www.unep.org/sgb/prev_docs/91_GC16_proceedings_K9101200.pdf mitpress.mit.edu/.../pubdclnt.php

24. TOUKAN, „Humanity at war: the environmental price”, *Physicians for Social Responsibility Quarterly* 1 (1991), pp. 214-220.
www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC80251/
25. *Introductory report of Executive Director: Environmental Consequences of the Armed Conflict between Iraq and Kuwait* - United Nations Environment Programme Report UNEP/GC. 16/4/Add.1, 1991.
www.unep.org/Documents.../Default.asp?...
26. Valerie J. BROWN, *Environmental Health Perspectives* Volume 112, Number 17, December 2004.
27. *The Kosovo Conflict Consequences for the Environment & Human Settlements*, UNEP/UNCHS (Habitant) Balkans Task Force, 2000, pp. 22-71. *Depleted Uranium in Serbia and Montenegro- Post Conflict Environmental Assessment in the Federal Republic of Yugoslavia*, UNEP/SDC, 2000, pp. 12-70, postconflict.unep.ch/publications/sam.pdf
www.unece.org/env/documents/.../ece.belgrade.conf.2007.inf.22.e.pdf
28. *Report of the WHO Commission on Health and the Environment: Summary* World Health Organization, 1992, books.google.com › Medical › Public Health
29. Potrivit raportului Înaltului Comisar pentru Refugiați al Organizației Națiunilor Unite, pentru anul 2003, intitulat „Tendințe globale privind refugiații”.
www.refworld.org/pdfid/413343eea.pdf
reliefweb.int/report/.../osce-mission-pledges-sup...
30. Conform datelor dintr-un articol al revistei *Nature* din 13 octombrie 2004,
<https://ro-ro.facebook.com/NatureInEurope>
31. Statisticile utilizate provin din surse oficiale și sunt rezultatul activității de cercetare a autorului în cadrul grupurilor de lucru ale NATO și UE: NATO/EPWG - Environmental Protection Working Group; NATO/ETWG- Environmental Training Working Group; UE/DEFNET- Environmental Data base NET).
2. *Times*, March 7, 1992.
3. FINGER, Matthias, „The military, the nation state, and the environment”, *Ecologist*, Vol. 21, no. 5, 1991.
4. PROUDFOOT, Malcom J., *European Refugees 1939-1952: A Study in Forced Population Movement*. Northwestern University Press, 1956.
5. RENNER, Michael G., „Assessing the military’s war on the environment”, *State of World*, 1991, Editura L. Brown. Norton, 1991.
6. SURDU, Florea, *Dimensiunea ecologică a acțiunilor militare*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2005.
7. SURDU, Florea, *Protecția mediului în situații de criză*, Editura Universității Naționale de Apărare, 2006.
8. SURDU, Florea, *The Twenty First Century Energy Challenges to the Security of Eastern Mediteranean Area and Wider Black Sea Region*, Editura Lumina, 2013.
9. SURDU, Florea, „Securitatea, conflictele și mediul înconjurător”, *Univers strategic* nr. 2 (10)/2012.
10. WESTING, A.H., *Warfare in a Fragile World: Military Impact on the Human Environment*. Taylor & Francis, 1980.
11. ***, NOBEL Foundation, 2005 Annual Report.
12. ***, *Environmental Progress and Challenges: EPA’s Update*, Environmental Protection Agency Report GAO/RCED, 1988.
13. ***, *Anuarul 2000*, SIPRI - Institutul Internațional de Cercetări pentru Pace din Stockholm.
14. ***, *The Kosovo Conflict Consequences for the Environment & Human Settlements*, UNEP/UNCHS (Habitant) Balkans Task Force, 2000.
15. ***, *Depleted Uranium in Serbia and Montenegro - Post Conflict Environmental Assessment in the Federal Republic of Yugoslavia*, UNEP/SDC, 2000.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANDREWS, Edmund, L., „Census Bureau to dismiss analyst who estimated Iraqi casualties”, *New York*.

RĂZBOIUL BAZAT PE REȚEA: AVANTAJE ȘI DEZAVANTAJE

David L. PEELER, Jr.*

Michael P. DAHLSTROM**

Războiul bazat pe rețea (RBR) este o piatră de temelie a revoluției continue în domeniul militar, care se dezvoltă în mod accelerat în cadrul sistemului de apărare. Extinzând ideea a ceea ce se înțelege în mod tradițional prin RBR, concentrându-se mai mult pe aspectul de „rețea” decât pe cel de „război”, această lucrare urmărește să extindă elaborarea conceptelor RBR. Tratând RBR ca incluzând nu numai introspecția în managementul informațiilor/câmpului de luptă, ci și sprijinul de luptă și de servicii, lucrarea încearcă să stimuleze gândirea în domeniul RBR. O examinare echilibrată temperează avantajele incontestabile ale RBR – informații, viteză și control mai bune – prin intermediul atenționărilor precaute referitoare la vulnerabilități, amenințări, extinderea excesivă a sprijinului logistic necesar și, cel mai critic, riscul pe termen lung de atrofiere a artei conducerii și de dependență exagerată de tehnologie.

RBR facilitează schimbul/colaborarea în domeniul informațiilor, dezvoltând calitatea acestora și extinzând cunoașterea comună a situației la toate nivelurile războiului. El permite colaborarea și autosincronizarea, îmbunătățind totodată sustenabilitatea și viteza de comandă.

Inovațiile tehnologice și utilizarea lor au atât avantaje, cât și dezavantaje. Implementarea unor noi concepte în modul de ducere a războiului poate crea noi puncte slabe sau vulnerabilități pe care inamicul va căuta să le exploateze; acest lucru este valabil și pentru RBR. Astfel, în lucrarea de față sunt prezentate câteva avantaje și dezavantaje inerente și/sau derivate ale acestuia, însoțite de succinte considerații.

Cuvinte-cheie: război bazat pe rețea (RBR), cunoașterea situației, imagine operațională comună, procesul de luare a deciziilor, spațiul de luptă, mediul operațiilor de informații.

Introducere

Timp de mulți ani, enorme cantități de cerneală au fost consumate și multe milioane de dolari au fost cheltuiți pentru realizarea unei imagini în timp real, integrată și simultană a unei infosfere și a unui spațiu de luptă fuzionate. Această idee este cunoscută în cadrul Departamentului Apărării al SUA (DAp/SUA) sub denumirea de război bazat pe rețea (RBR) și este o inițiativă în continuă transformare. Scopul ei este asigurarea unei cunoașteri comune a situației și a unei imagini operaționale comune pentru forța integrată (SUA, aliată, coaliție și alte agenții guvernamentale) pe câmpul de luptă sau într-un spațiu de luptă, care execută întreaga gamă de operații în secolul XXI. RBR se axează pe soluții tehnologice și pe modul în care aceste soluții afectează comportamentul individual și colectiv. El constă în valorificarea aproape simultană a tacticilor, tehnicilor și procedurilor emergente interconectate în scopul creării unui avantaj de luptă decisiv în mediul operațional.

Implicând toate domeniile Sistemului Întrunit de Dezvoltare Integrată a Capabilităților, RBR permite tehnologiei să concentreze puterea prin „informații, acces și viteză”¹. Scopul declarat este integrarea informațiilor și sistemelor într-un mod care să permită un proces descentralizat de luare a deciziilor de-a lungul întregului spectru al punctelor de decizie – de la nivelul tactic al unui singur soldat, prin structura de

---

* Locotenent colonel David L. PEELER, Jr., din cadrul Departamentului Apărării al SUA, este detașat pentru un an în sectorul privat. E-mail: dlpeeler@gmail.com

** Locotenent colonel (R) Michael P. DAHLSTROM este responsabil financiar la departamentul dedicat proiectului „F-35 Lightning II” din cadrul Forțelor Aeriene ale SUA. E-mail: umiami91@mac.com

comandă și control, până la nivelul strategic. Ipoteza care stă la baza RBR: capacitatea de luptă este sporită prin cunoașterea comună a situației.

RBR se bazează pe adoptarea de noi moduri de gândire în domeniul militar² și valorifică puterea informațiilor pentru a accelera ciclul decizional și a câștiga un avantaj semnificativ în mediul operațional.³ Astfel, RBR este un mecanism de colectare a informațiilor din toate sursele disponibile și de asigurare a unei imagini unice și integrate destinată comandanților, în scopul facilitării evaluării situației, luării deciziei și diseminării ordinelor. Rețeaua permite – sau, mai exact, asigură – capabilitatea ca aceste informații să fie disponibile, de asemenea, tuturor comandamentelor, categoriilor de forțe armate și aliaților.

Ca majoritatea lucrurilor, inovațiile tehnologice și întrebuițarea lor au atât avantaje, cât și dezavantaje. Adesea, ceea ce unii oameni consideră un avantaj, alții îl percep ca pe un dezavantaj. Mai mult, implementarea noilor concepte în modul de ducere a războiului poate crea noi puncte slabe sau vulnerabilități pe care inamicul va căuta să le exploateze. RBR nu este imun la discuțiile privind valoarea sa.

1. Avantajele războiului bazat pe rețea

Poate cel mai semnificativ avantaj al RBR este oportunitatea de a realiza o cunoaștere îmbunătățită a situației la toate nivelurile structurii de comandă. Atunci când este eficient implementată, aceasta oferă comandanților o imagine operațională comună corectă în timp real și permite autosincronizarea⁴ și colaborarea pe orizontală⁵ a forțelor. De asemenea, permite comandanților de la toate nivelurile să lovească inamicul cu cea mai eficientă și distructivă combinație de armamente.

Văzut din perspectiva buclei OODA a lui Boyd⁶, RBR permite treceri repetitive continue prin ciclul „observare, orientare, decizie și acțiune”. Rețelele și noile tehnologii au permis colectarea unei cantități impresionante de date, procesarea acestora în informații semnificative cu relevanță imediată pentru comandanți și sisteme de sprijin al procesului de luare a deciziei care sporesc capacitatea de analiză și diseminare a acestor informații într-un mod mult mai complet și mai rapid decât în trecut. Viteza de calcul și rețelele integrate care procesează mii de informații relevante pot aplatiza mecanismul de fuziune și control, asigurând tehnologia și capabilitatea de transmitere a informațiilor la/de la luptător și echipamentele asociate. Introducerea în exploatare a tehnologiilor din ce în ce mai sofisticate și a

platformelor avansate poate oferi capacitatea de creștere a eficienței.

Puterea de luptă rezultă din și se multiplică prin colectarea, partajarea (diseminarea) și, cel mai important, prin exploatarea informațiilor. Operațiile bazate pe rețea caută să maximizeze toate resursele pentru a asigura nu numai obținerea rapidă a datelor, ci și exploatarea din ce în ce mai rapidă a acestora și procesarea informațiilor în scopul asigurării de produse relevante din punct de vedere al situației concrete comandanților de la toate nivelurile războiului. Cunoașterea este putere. Mai mulți oameni pot acum să colaboreze, să dezvolte strategii și să rezolve probleme. Rezultatul îl reprezintă produse de informații mai bune pentru a informa nu numai comandantul, ci și actorii-cheie de la toate nivelurile de execuție a misiunii.

Printr-o cunoaștere îmbunătățită a situației se mărește viteza de execuție întrucât datele procesului de luare a deciziilor bazate pe un flux mai larg și profund al informațiilor sunt disponibile chiar și „cele mai mici unități tactice”.⁷ De fapt, unitățile tactice – ca și părțile interesate – pot urmări evoluția calculului decizional în timp real. Aceste informații pot servi, pur și simplu, la informarea comandanților, permit un timp mai îndelungat de pregătire a misiunii de către aceștia sau permit obținerea de informații de la unele părți care nu au fost solicitate inițial să ofere informații, dar care posedă date critice pentru procesul de luare a deciziei și pentru rezultatul final. Astfel, se asigură o înțelegere sporită a modului de ducere a luptei prin integrarea „adevărului tactic din teren” cu considerațiile de ordin strategic, beneficiind de analize simultane din partea participanților de la toate nivelurile.

În afară de faptul că sporește letalitatea forțelor combatante, îmbunătățirea cunoașterii situației poate reduce posibilitatea producerii atât a fratricidului, cât și a daunelor colaterale în rândul necombatanților. Mai mult decât atât, RBR poate lărgi aria de control a comandantului, asigurând economia de forțe (unități mai mici și mai agile) în spațiul de luptă și permițând, totodată, orchestrarea eficientă a tuturor elementelor aflate la dispoziția sa.⁸ Acest avantaj devine un multiplicator semnificativ de forță și permite comandantului să urmărească și să modeleze continuu spațiul de luptă.

În afară de avantajele pur operaționale oferite de RBR, funcțiile de sprijin și de luptă pot alinia mai bine cererea cu oferta pe baza unei imagini operaționale comune. Dus la extrema logică (în cadrul limitelor sprijinului de luptă), RBR poate să

transforme în mod eficient sistemele logistice de luptă într-un sistem de livrare oportună, în timp real și pe baza datelor concrete a proviziilor după modelul celor mai eficiente sisteme de producție moderne. Proiectarea avionului F-35 Lightning II are în vedere implementarea acestui tip de sistem de sprijin sub forma unui „sistem autonom de informații logistice”, avionul însuși având un sistem inteligent rudimentar destinat monitorizării performanțelor sistemelor-cheie ale acestuia și notificării eficiente a sistemelor de sprijin ale avionului atunci când o piesă nu funcționează corect sau se apropie de finalul perioadei de exploatare și trebuie înlocuită. Acest tip de transmitere a datelor în sistemul RBR poate merge de la simpla furnizare a unui raport de avertizare referitor la nivelul scăzut al proviziilor existente la un anumit moment dat, până la un sistem care poate folosi modele predictive pentru a-i avertiza în mod autonom pe furnizori să se pregătească pentru comenzi viitoare în funcție de modelele de utilizare și operațiile viitoare preconizate.

RBR asigură un mijloc eficient de integrare a categoriilor de forțe, fie separat, fie în cadrul unei forțe întrunite, aliate și de coaliție într-un singur mediu operațional omogen din punct de vedere informațional. Informațiile în timp cvasireal, transmise de mijloacele de cercetare strategice către nivelul tactic și de la decidenții tactici la cei strategici, asigură acțiuni rapide asupra țintelor. Această imagine operațională comună diseminată la toate nivelurile favorizează capitalul intelectual al unei forțe compusă din elemente dispersate geografic. În prezent, RBR permite economia de forțe la o scară ce depășește limitele anterioare.

2. Dezavantajele războiului bazat pe rețea

Principalul dezavantaj al RBR este faptul că necesită o cantitate mare de resurse. Procurarea de hardware și software nu este numai costisitoare, dar necesită costuri continue, întrucât sistemele hardware și software devin depășite din punct de vedere tehnologic cu o rapiditate din ce în ce mai mare. Odată cu evoluția tehnologiei, menținerea lor este și mai costisitoare. Dependența exagerată a DAp/SUA de furnizorii comerciali de tehnologie a informațiilor, care au scopuri contradictorii (maximizarea beneficiilor acționarilor vs. asigurarea securității naționale) poate compromite securitatea națională prin construirea unui sistem pe o platformă asupra căreia nu avem control direct. Deși riscurile pot fi reduse oarecum, prin dezvoltarea organică pe platforme open-source, există o capacitate foarte

limitată de a realiza acest lucru în prezent și, în plus, nu se observă nicio tendință în această direcție.

Costuri suplimentare apar în cazul asigurării platformelor interoperabile. Să luăm în considerare doar incapacitatea actuală a forțelor SUA de a comunica între ele sau cu forțele aliate/partenerii de coaliție. În afară de dificultățile inerente sistemelor canalizate de date specifice fiecărei categorii de forțe, tratatele și acordurile existente și limitările impuse partajării datelor între diverși parteneri de coaliție în cadrul unei operații pot crea probleme deosebite. În actualul mediu de securitate aflat în continuă schimbare, protejarea surselor de informații și a metodelor de colectare a informațiilor, precum și eficacitatea și modul de operare a capacităților unice de tip RBR vor conduce la necesitatea creării unor sisteme care asigură produse de informații partenerilor de coaliție, în mod transparent și flexibil, pe baza nivelelor de acces la informații clasificate, iar această cerință sporește și mai mult complexitatea acestui proces. Există încă o nesiguranță în ceea ce privește valabilitatea pe termen lung și eficiența deplină, încă nerealizată, a RBR.

Consumul resurselor nu are doar consecințe financiare. Cercetarea și dezvoltarea pot dura ani de zile. Acest lucru echivalează cu un cost greu de evaluat, întrucât resurse valoroase de timp și atenție sunt acordate RBR, în defavoarea altor preocupări, misiuni sau pentru asigurarea interoperabilității cu aliații. Mai mult, riscul de uzură morală în timpul acestor procese este aproape garantat, întrucât multe sisteme de tip RBR sunt construite pe baza echipamentelor și produselor software disponibile în comerț și care se dezvoltă în funcție de cererile pieței și nu în funcție de nevoile militare. Dezvoltarea sistemelor cu cerințe ridicate în ceea ce privește fuziunea de date este deosebit de complexă și poate dura mai mult de cinci ani până când sistemele respective devin operaționale, în timp ce, de regulă, configurațiile computerelor se înnoiesc la fiecare 18 luni, iar sistemele de operare comerciale la 12-14 luni, determinând astfel fie o uzură morală, fie costuri ridicate, deoarece guvernul trebuie să plătească furnizorii pentru diminuarea surselor de producție sau pentru a prelungi perioada de valabilitate a programelor software învechite.

Dincolo de problema consumului de resurse, asigurarea securității este deosebit de dificilă. O configurație integrată bazată pe rețea este atât de sigură pe cât de sigure sunt cele mai vulnerabile platforme, sisteme de operare, interfețe și utilizatori.

După cum au demonstrat recent cazurile Bradley Manning și Edward Snowden, atacurile interne reprezintă un risc semnificativ pentru sistemele cu multe rețele pline cu date sensibile. Un singur individ cu nivel ridicat de acces la acestea poate submina complet întreaga rețea, toate informațiile pe care le conține și toată securitatea/capabilitatea pe care o proiectează.

Securitatea fizică a nodurilor sistemului RBR reprezintă o vulnerabilitate extrem de îngrijorătoare. Sateliții reprezintă un exemplu elocvent și ei au devenit foarte asemănători cu tehnologia disponibilă comercial și mai puțin rezistenți decât sistemele militare ale epocii recente sau epocii Războiului Rece. În consecință, ei sunt extrem de vulnerabili la atacuri kinetice, interferențe electronice sau alte mijloace care le pot face ineficiente. De asemenea, forțele naturale, cum ar fi petele solare, pot constitui motive de îngrijorare. În plus, apărarea rețelei de rețea este dificilă din cauza vulnerabilității nodurilor terestre, multe dintre ele fiind asigurate de comercianți din afara locațiilor securizate. Un alt motiv major de îngrijorare îl constituie integritatea datelor, deoarece informațiile importante necesită în mod continuu menținerea credibilității și structurii. În sfârșit, volumul de informații pure solicită mecanismele de fuziune și control, iar problemele de natură umană, precum și cele datorate tehnicii în sine, pot exacerba o anumită problemă conducând astfel la eșecul misiunii.

Pe lângă acestea, este foarte posibil ca potențialii adversari care nu folosesc un proces ciclic de achiziție a țintelor să depășească și să exploateze capabilitatea noastră RBR prin alte mijloace disponibile în comerț sau prin metode asimetrice simpliste⁹. După cum s-a dovedit recent atunci când indivizi care pretindeau că sunt afiliați Armatei Electronice Siriene au compromis serios prezența online a gigantilor tehnologici Twitter și New York Times, capacitatea de compromitere a operațiilor în rețea reprezintă o amenințare foarte reală. Aceste amenințări pot consta în actori statali, grupuri teroriste ca „Anonymous” sau hackeri individuali („script kiddies”), care folosesc surse deschise disponibile pe scară largă și instrumente de atac disponibile în comerț pentru a provoca haos în sistemele interconectate. În cele din urmă, este important să recunoaștem că există posibilități pentru creșterea eficienței sistemelor și proceselor existente fără a fi necesare investiții masive în sisteme interconectate mari și complexe.

Luând în considerare răspândirea tehnologiei, problemele de securitate/criptare, cerințele de lățime

de bandă și Legea lui Moore, cu cât armata depinde mai mult de sistemele RBR, cu atât devine mai vulnerabilă față de factorii tehnici și de amenințările reale ale unui inamic ce dispune de tehnologie sofisticată. Toți acești factori sunt exacerbați de tipurile de mediu în care se desfășoară operațiile în care, de regulă, se angajează SUA și aliații săi. Lățimea de bandă, alimentarea cu energie electrică, posibilitățile de acces și existența nodurilor sunt reduse în zonele geografice izolate. Sensibilitatea sistemelor tehnologice moderne la căldură, praf și umezeală, ca și armata de angajați care trebuie să întrețină asemenea sisteme impun unele cerințe semnificative de sprijin de natură logistică. De la unități de aer condiționat la piese de schimb, de la securitatea fizică la sprijinul și managementul tehnic, sistemele RBR au nevoie de cerințe-cheie care pot să le limiteze eficiența pe câmpul de luptă. Toate aceste cheltuieli pot conduce la efecte adverse asupra dislocării elementelor de logistică, precum și asupra altor părți importante ale bugetelor de apărare; DAp/SUA trebuie să-și consume timpul și resursele pe gloanțe, pe hrana militarilor sau pe computere? Adaptările transformatoriale pentru valorificarea potențialului sistemelor RBR pot să nu apară prea curând sau pot deveni irealizabile în anumite situații contestate.

Un alt dezavantaj care se conturează, dar care este mai puțin luat în considerare, îl reprezintă revizuirea necesară a doctrinei și structurii forțelor pentru a exploata la maxim avantajele RBR¹⁰. Simpla adăugare a tehnologiilor la actualele sisteme ierarhice de comandă și control nu va avea ca rezultat îmbunătățiri semnificative¹¹. De fapt, există dovezi care indică următorul fapt: capabilitățile RBR permit și chiar încurajează conducerea superioară să se implice în mod excesiv în acțiunile nivelelor inferioare. Această tendință de micromanagement afectează autonomia decidenților tactici, frustrează acțiunile acestora și marginalizează autoritatea lor în cadrul lanțului de comandă.

Mai rău decât atât, se poate argumenta că RBR poate avea un impact pe termen lung asupra armatei, întrucât tinerii comandanți nu ajung să conducă cu adevărat deoarece superiorii mențin controlul din centrul de operații sau de la eșaloanele din spate. Deși intenția este bună – aderarea la strategia generală, evitarea situațiilor în care subordonații îi pot pune într-o lumină proastă pe superiori sau diminuarea posibilității de a greși – rezultatul este dăunător evoluției tinerilor lideri. Natura războaielor mici în care ne-am angajat pe măsură ce

capabilitățile RBR ajungeau rapid la maturitate nu necesită eșaloane multiple, birocratice, populate cu lideri inutili ce dispun cu toții de vizibilitate tactică și abilități de comunicare. Teleconferințele video zilnice subminează necesitatea autonomiei de comandă. Mai mult decât atât, regulile de angajare foarte restrictive care necesită obținerea aprobării de la superiorii aflați la eșaloanele din spate înainte de începerea acțiunilor în spațiul sau câmpul de luptă limitează dezvoltarea și maturizarea tinerilor ofițeri și a subofițerilor. [Indiscutabil, greșelile sunt de nedorit, dar trebuie să ținem minte și să realizăm faptul că liderii sunt formați, și nu instruiți, prin intermediul PowerPoint]. Mulți vor susține că amestecul eșaloanelor superioare de comandă are efecte pe termen lung care se manifestă deja deoarece fiecare nivel de conducere este supravegheat și dirijat de nivelul următor într-un mod foarte real.

Armatele moderne depind în mod exagerat de tehnologie, ceea ce are un impact direct atât asupra strategiei, cât și asupra artei operative. Tehnologia ajută desfășurarea războiului, ceea ce este inerent un efort uman; volumul de informații procesate în rețea îi poate copleși pe cei angajați în război. Tehnologiile avansate îi depășesc pe aliații noștri până în punctul în care forțele nu pot opera împreună, producând o înăbușire a inițiativei ce duce la eșecul misiunilor. Colectarea/transmiterea informațiilor de la/la diverse surse este destinată în primul rând să grăbească procesele de management al țințelor între senzori și trăgători și nu se axează pe obiectivele și sarcinile militare. Astfel, nu se ține cont de lecțiile referitoare la problemele de personal, aspectele culturale și de leadership pe care le-am învățat în ultimul deceniu în Irak, Afganistan și pe continentul african. Acest lucru conduce, în cele din urmă, la cel mai mare risc asociat sistemelor RBR, respectiv vulnerabilitate sporită pentru forțele SUA, aliați și parteneri de alianță.

Paragraful anterior susține faptul că armatele moderne – în special armata SUA – suferă adesea de o dependență tehnologică exagerată. Aceasta a fost adusă în atenția opiniei publice americane în timpul celor mai recente războaie din Irak și Afganistan prin lupta împotriva dispozitivelor explozive improvizate. Organizația Întrunită pentru Apărarea împotriva Dispozitivelor Explozive Improvizate a alocat 21 de miliarde de dolari pentru combaterea dispozitivelor explozive ieftine și disponibile pe scară largă, construite pe platforme tehnologice simple, cum ar fi telefoane fără fir, senzori cu infraroșu cu control de la

distanță și plăci de presiune.¹² Această provocare pentru forțele de alianță și răspunsul ulterior subliniază faptul că RBR va crea un centru de greutate periculos pentru orice forță militară care devine prea dependentă de el.

Ideea unui centru de greutate a fost introdusă de Clausewitz în lucrarea sa *Despre război*, unde afirma: „Dintre caracteristici se desprinde un anumit centru de greutate, punctul central al tuturor puterilor și mișcărilor de care depinde totul. Acesta este punctul spre care trebuie să se îndrepte toate energiile noastre”¹³. Atunci când o întregă infrastructură militară – de la doctrină la instruirea și echiparea unei forțe – depinde de avantajul oferit de RBR, distrugerea sistemelor RBR poate face ca întreaga casă din cărți de joc să se prăbușească. Unul dintre exemplele cele mai elocvente este distrugerea semnalului GPS de care depind toate „armele inteligente” pentru a fi dirijate la țintă. Dacă vei crea un întreg sistem militar de comandă, control, comunicații și informații dependent de principiile RBR, cum ar fi acces total, comunicații sigure și transmitere rapidă de date, nu vei face altceva decât să-i dai inamicului o schemă detaliată a modului în care poate să te învingă. Ca rezultat, nu numai că sistemele trebuie să fie robuste, dar doctrina și instruirea trebuie să se prevadă și cazurile în care sistemele RBR lipsesc, iar acest „cel mai mic numitor comun” sau „cel mai rău caz” subminează toate eforturile și munca depusă pentru punerea la punct a unui sistem RBR. Deși clișeu, vechea zicală „inamicul are un cuvânt de spus” este foarte adevărată, iar dependența completă de un singur concept, de orice fel ar fi acesta, reprezintă o cale sigură spre eșec.

Concluzii

Rapiditatea în luarea deciziilor se traduce prin rapiditatea tacticilor și a procesului de management al țințelor. Există îngrijorări privind faptul că RBR ar putea deveni un panaceu și că factorul uman al operațiilor militare se va reduce. Un alt motiv de îngrijorare îl constituie limitările oamenilor privind lucrul cu seturi de date foarte mari și complexe. Fără sisteme de date inteligente care pot transforma datele brute în informații utilizabile la nivelul de comandă corespunzător, toate eforturile și resursele alocate RBR ar fi zadarnice. Acest factor uman poate avea mai multe consecințe negative, două dintre ele garantând practic eșecul misiunii. Dintre ele, în discuțiile despre RBR, cel mai des apare suprasaturarea cu date, fenomen care duce la paralizie.

Conceptul de suprasaturare cu date privește cantitatea mare de date brute în cazul folosirii sistemelor actuale. De la datele furnizate de sistemele comerciale disponibile pe scară largă, cum ar fi Google Earth, până la sistemele militare neclasificate și datele clasificate sensibile sau strict secrete, comandantul de pluton din armata modernă are la dispoziție date care ar fi părut fanteziste unui comandant care a luptat în Războiul din Golf în 1991. Acest volum de date disponibile poate fi copleșitor - deoarece un comandant trebuie să ia o decizie care să fie atât avantajoasă din punct de vedere militar, cât și ușor de justificat în fața conducerii civile sau a mass-media - și poate avea ca rezultat imediat paralizia. Această paralizie poate lua forma unei suprasaturări cu date până în punctul în care liderul este incapabil să sorteze cantitatea vastă de date aflată la dispoziția sa sau este incapabil de a acționa la momentul potrivit deoarece încă mai așteaptă o ultimă informație pentru a lua cea mai bună decizie. Oricât de periculos este acest lucru, suprasaturarea cu date RBR poate conduce la o situație și mai periculoasă, și anume aceea de simplificare exagerată.

Această simplificare exagerată a datelor virtual nelimitate a condus la „PowerPoint-izarea” războiului modern, prin care cele mai complexe concepte sunt aduse la un nivel de bază în funcție de instrumentele disponibile, și nu de cerințele de informare ale prezentării. Aceasta poate conduce la o pierdere completă a mesajului principal conținut în datele respective, întrucât statul major lucrează pentru a-l rafina și simplifica în vederea întocmirii briefingului ce urmează a fi prezentat ofițerilor cu grade superioare (colonel/general). Totuși, după cum afirma generalul de brigadă H. R. McMaster într-un interviu telefonic pentru New York Times în anul 2010, „Unele probleme din această lume nu pot fi prezentate sub forma unor bullet-uri în PowerPoint”¹⁴. O cantitate prea mică de informații este mult mai periculoasă decât o cantitate prea mare de informații și, de aceea, sistemele RBR trebuie să respecte elementul uman și să răspundă cerințelor acestuia.

În cele din urmă, factorul uman nu poate fi eliminat din război; încrederea exagerată în anumite sisteme sau într-un anumit instrument poate produce mai degrabă decizii neinformate cărora să le lipsească adevărul din teren. Deși RBR poate, în teorie, să reducă această posibilitate, prea multe concepte de proiectare a sistemelor forțează prezentarea informațiilor într-un anumit format standard în loc să lase informațiile în sine să

definiească mijlocul de prezentare corespunzător care să constituie un instrument eficient de sprijin al luării deciziei.

Evitarea manifestării neintenționate a dezavantajelor și crearea avantajelor decisive în ducerea luptei reprezintă provocarea RBR, întrucât capacitățile specifice acestui concept continuă să se extindă în mediile operaționale. Această axare pe soluțiile tehnologice trebuie să includă surse de informare ale aliaților și partenerilor de coaliție, partajare ulterioară și diseminare simultană. Asigurarea unei imagini comune a spațiului de luptă în timp real rămâne un scop care merită toată atenția, dar drumul către atingerea lui va consuma resurse din ce în ce mai insuficiente și va aprinde dezbateri continue.

Precizări

Opiniile exprimate în acest document sunt cele ale autorilor și nu reflectă politica oficială sau poziția guvernului Statelor Unite, Departamentului de Apărare sau a Forțelor Aeriene ale Statelor Unite ale Americii.

Mulțumiri

Autorii doresc să mulțumească domnului comandor conf. univ. dr. Marius Serbeszki din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” pentru ajutorul și încurajările constante acordate în pregătirea acestui material. Oportunitatea de a ne face cunoscute opiniile în Europa nu ar fi fost posibilă fără ajutorul și sprijinul lui. Dorim, de asemenea, să aducem mulțumirile noastre doamnei Daniela Răpan pentru înfinita ei răbdare cu care ne-a îndrumat de-a lungul procesului de publicare internațională, cu îndrumări și formate nefamiliare nouă. Ceea ce ni s-a părut adesea foarte greu, ei au făcut să fie ușor. Mulțumim!

NOTE:

Notă: Traducere din limba engleză: Diana Deaconescu și Daniela Răpan.

1. *The Implementation of Network-Centric Warfare*, Washington, DC, Office of Force Transformation, 2005, p. 14.

2. Jeffrey L. GROH, “Network-Centric Warfare: Leveraging the Power of Information”, J. Boone BARTHOLOMEES Jr., ed. US Army War College Guide to National Security Issues, Vol. 1: *Theory of War and Strategy*, 3rd edition, 2008, p. 324.

3. *Ibidem*, p. 323.

4. David S. ALBERTS; John J. GARSTKA; Richard E. HAYES and David A. SIGNORI, *Understanding Information Age Warfare*, Washington, DC: Department

of Defense Command and Control Research Program, 2001, p. 7.

5. Donald RUMSFELD, *Quadrennial Defense Review Report*, Washington, DC: Office of the Secretary of Defense, 2006, p. 59. See also GROH, *op. cit.*, p. 327 and Thomas L. FRIEDMAN, *The World is Flat*, New York: Farrar, Straus, and Giroux, 2005, p. 207.

6. Modelul buclei OODA a fost creat de John Boyd, colonel (r) în cadrul Forțelor Aeriene ale SUA. Conceptul implică patru acțiuni: observare, orientare, decizie și acțiune. La origine, acest concept de buclă se referea la capacitatea piloților de luptă care îi ajuta să câștige în luptele aeriene. În prezent, conceptul este folosit de diferite organizații în procesul decizional. Premisa care stă la baza modelului este aceea că procesul decizional este rezultatul unui comportament rațional în care problemele sunt văzute ca un ciclu de observare, orientare (cunoaștere a situației), luarea deciziei și acțiune. Parcurgerea etapelor buclei mai rapid decât adversarul sau „pătrunderea în interiorul” ciclului său decizional este un mijloc de a obține un avantaj față de acesta.

7. Donald RUMSFELD, *Quadrennial Defense Review Report*, Washington, DC: Office of the Secretary of Defense, 2006, p. 59. See also GROH, *op. cit.*, p. 327 and Thomas L. FRIEDMAN, *The World is Flat*, New York: Farrar, Straus, and Giroux, 2005, p. 207.

8. *The Implementation of Network-Centric Warfare*, Washington, DC, Office of Force Transformation, 2005, p. 14; Clay WILSON, *Network Centric Warfare: Background and Oversight Issues for Congress*, June 2, 2004, p. 7.

9. Thomas X. HAMMES, *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*, Saint Paul, Minnesota: Zenith Press, 2006, p. 195.

10. Adevărata transformare necesită combinarea de schimbări tehnologice, doctrinare și organizaționale care dau naștere la o abordare nouă. Marii lideri sunt cei care văd și profită de oportunitățile tehnologiei pentru a revizui doctrina și a schimba structura organizațională – un exemplu în acest sens îl constituie Napoleon.

11. HAMMES, *op. cit.*, p. 195.

12. Peter CARY, Nancy YOUSEF, *JEDDO: the Mahattem Project that bombed*, The Center for Public Integrity,

<http://www.publicintegrity.org/2011/03/27/3799/jieddo-manchattan-project-bombed>

13. Carl VON CLAUSEWITZ, *On War*, trans. and eds. Michael HOWARD and Peter PARET (Indiana: Princeton University Press, 1984), pp. 595-96.

14. Elisabeth BUMILLER, “We Have Met the Enemy and He Is PowerPoint”, *The New York Times*,

15. April 26, 2010, disponibil la http://www.nytimes.com/2010/04/27/world/27powerpoint.html?_r=0

BIBLIOGRAFIE:

1. ALBERTS, David S.; GARSTKA, John J.; HAYES, Richard E. and SIGNORI, David A., *Understanding Information Age Warfare*, Washington, DC: Department of Defense Command and Control Research Program, 2001.

2. FRIEDMAN, Thomas L., *The World is Flat*, New York: Farrar, Straus, and Giroux, 2005.

3. GROH, Jeffrey L., “Network-Centric Warfare: Leveraging the Power of Information”, in BARTHOLOMEES, J. Boone Jr., ed. *US Army War College Guide to National Security Issues, Vol. 1: Theory of War and Strategy*, 3rd edition, 2008.

4. HAMMES, Thomas X., *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*, Saint Paul, Minnesota: Zenith Press, 2006.

5. RUMSFELD, Donald, *Quadrennial Defense Review Report*, Washington, DC: Office of the Secretary of Defense, 2006.

6. VON CLAUSEWITZ, Carl, *On War*, trans. and eds. HOWARD, Michael and PARET, Peter, Indiana: Princeton University Press, 1984.

7. WILSON, Clay WILSON, *Network Centric Warfare: Background and Oversight Issues for Congress*, June 2, 2004.

8. ***, *The Implementation of Network-Centric Warfare*, Washington, DC, Office of Force Transformation, 2005.

POSIBILE AMENINȚĂRI PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ

Dr. Petre DUȚU*

Securitatea națională constituie un bun public de care trebuie să beneficieze, în egală măsură, toți cetățenii statului. Asupra acesteia se exercită presiuni constante și, uneori, concertate ale unei multitudini de amenințări diverse ca natură și intensitate. Există amenințări simetrice, asimetrice, convenționale, neconvenționale și hibride.

Statele acționează permanent, constant, continuu și, deseori, concertat pentru limitarea efectelor amenințărilor de securitate asupra vieții și activității cetățenilor lor.

Cuvinte-cheie: securitate națională, amenințare de securitate, globalizare, integrare regională, criză economică, criză politică, schimbări climatice.

1. Considerații preliminare

Securitatea națională definește ansamblul condițiilor propice vieții și activității oamenilor la adăpost de multitudinea de amenințări ce pot aduce atingeri integrității fizice și psihice a persoanelor, grupurilor și comunităților umane, societății întregii¹. Desigur, efectele amenințărilor de securitate nu se pot elimina în totalitate, ci se pot limita dacă și nu mai dacă se adoptă un ansamblu coerent, concertat, sistematic și permanent de măsuri preventive pe toate componentele de existență și manifestare a securității naționale.

Conform Școlii de la Copenhaga², securitatea are următoarele componente: *socială, economică, politică, militară și de mediu*. Asupra acestor componente își exercită influența amenințări de securitate diverse, de la cele convenționale la cele hibride, perturbând viața și activitatea oamenilor de la cursul considerat normal într-o societate sau alta.

De asemenea, majoritatea specialiștilor în domeniul securității naționale, regionale sau internaționale apreciază că cele mai frecvente amenințări de securitate sunt: terorismul internațional

criminalitatea organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, fragilitatea sistemului financiar internațional, conflictele regionale și eșecul statal³. Totuși, în opinia mea, la aceste amenințări ar trebui să adăugăm și următoarele fenomene și procese, acte, acțiuni și activități umane: privatizarea întreprinderilor naționale de importanță strategică; globalizarea; schimbările climatice și crizele de tot felul (de la cele economice la cele sociale) ce se produc la nivel național, regional și internațional.

Fenomenele și procesele menționate mai sus trebuie considerate amenințări pentru securitatea națională din următoarele motive:

- frecvent, ele aduc atingere securității naționale, pe toate componentele acesteia, prin efectele preponderent negative pe care le generează;

- servesc întotdeauna, sistematic și constant, interesele strategice ale actorilor statali și non-statali ce le susțin continuu prin toate metodele, tehnicile și instrumentele licite și, uneori, ilicite aflate la dispoziție, și nu interesele naționale;

- amplifică și facilitează efectele amenințărilor de securitate (convenționale, neconvenționale, simetrice, asimetrice, hibride⁴) cu care se confruntă constant statele naționale;

- aduc atingere securității umane, fie direct, fie indirect, prin efectele nefavorabile pe care le generează la nivelul grupurilor și comunităților umane ce compun un stat național;

- posedă toate caracteristicile ce definesc amenințarea de securitate.

Practic, amenințarea de securitate este un fapt, un eveniment, un fenomen sau proces, un act, o acțiune sau o activitate care aduce atingere derulării, considerate normale, a vieții și activității unui grup, comunități sau societăți omenești, precum și relațiilor dintre acestea. De fapt, amenințarea de securitate conduce la apariția și manifestarea

* Dr. Petre DUȚU, cercetător științific gr. II, este membru al Asociației absolvenților Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: dutupetre63@gmail.com

disfuncționalităților în societatea umană, ceea ce se răsfrânge negativ asupra integrității fizice și psihice a membrilor acesteia.

2. Globalizarea – o posibilă amenințare la adresa securității

Potrivit unei percepții larg răspândite, globalizarea corespunde generalizării interconexiunilor geografice între produse, întreprinderi, piețe și factorii de producție (mâna de lucru, capitaluri, informație), din care o parte crescândă este creată sau disponibilă într-un număr sporit de țări și îndeosebi din ce în ce mai mult în țările în dezvoltare. Această percepție, într-un fel, dă o explicație plauzibilă dezvoltării schimburilor comerciale internaționale, formării unei vaste piețe de capitaluri și creșterii numărului și a greutateii firmelor transnaționale în economia mondială.

„Ca termen strict, globalizarea semnifică multitudinea de transformări economico-sociale înregistrate de omenire în prezent, extinse la scară integratoare și generate de impactul fluxurilor financiar-monetare transcontinentale asupra caracteristicilor interacțiunilor sociale. Globalizarea se referă la acea transmutație intervenită în structura și modul de organizare a societăților omenești care a dus la ampla disociere și polarizare a statelor-națiune sau, cel puțin, a ceea ce a mai rămas astăzi, la început de mileniu trei din acestea”⁵. Într-o lume ce devine din ce în ce mai interdependentă, evenimentele economice, politice și militare de peste mări și țări au un impact imediat „acasă” și, în paralel, orice perturbare a mediului intern al statului-națiune generează efecte în teritorii situate la mii de kilometri distanță. De fapt, globalizarea înseamnă o împletire între național, regional și global, astfel încât impactul evenimentelor de la distanță este amplificat, în timp ce majoritatea evenimentelor locale pot avea consecințe planetare semnificative. De aici și teama oamenilor față de efectele globalizării.

Globalizarea, ca fenomen complex, multidimensional și relativ omniprezent, produce o multitudine de efecte, cu un conținut și o natură diversă. Astfel, se disting *efecte pozitive*, cum ar fi: cooperare economică, culturală, politică, militară, ecologică mai bună între statele lumii; dezvoltare relativ rapidă a unor sectoare economice din unele zone geografice; posibilitatea angajării unor actori non-statali în acțiunile de combatere a sărăciei în lume; crearea premiselor unei dezvoltări durabile a omenirii. Pe de altă parte, globalizarea generează și

efecte negative sau *nefavorabile*, cum ar fi: menținerea inegalităților între Nord și Sud; adâncirea inegalităților între veniturile realizate din capital și cele din muncă; amplificarea deosebirilor între munca înalt calificată și munca necalificată; afectarea semnificativă a rolului statului-națiune; apariția unor conflicte și amenințări de securitate noi (renașterea mișcărilor naționaliste, rețele mafiote internaționale, migrația masivă dinspre țările sărace către cele dezvoltate)⁶. Pe de altă parte, globalizarea, prin *delocalizarea* industriei intensive dintr-o țară în state unde există mână de lucru calificată și ieftină, cât și prin *dereglementare*, afectează semnificativ dezvoltarea economică durabilă, mai ales în statele în curs de dezvoltare.

Practic, atât prin efectele negative pe care le generează, cât și prin delocalizarea unor întreprinderi importante și prin dereglementare, globalizarea aduce atingere atât direct, cât și indirect securității naționale. Prin urmare, se poate afirma că globalizarea, prin efectele negative generate, mai ales în statele în curs de dezvoltare, constituie o posibilă amenințare la adresa securității naționale.

3. Schimbările climatice și securitatea națională

Astăzi, tot mai mulți specialiști acceptă că Pământul cunoaște o schimbare accentuată a climei, fenomen ce are o multitudine de consecințe diverse pentru securitatea națională. Schimbările prevăzute includ creșterea nivelului mării, modificări ale configurației precipitațiilor și secetelor și mărirea frecvenței și intensității fenomenelor meteorologice extreme. În acest din urmă caz, este vorba de ploi torențiale și/sau de căderi masive de zăpadă în timp scurt și pe suprafețe relativ extinse, apariția și manifestarea unor furtuni și cicloane în regiuni în care altă dată asemenea evenimente meteorologice nu se produceau, secete îndelungate, deșertificări⁷.

Condițiile climatice variază mult de la un loc la altul, de la un an la altul sau de la un parametru la altul. Printre manifestările schimbărilor climatice, considerate ca fiind probabile sau foarte probabile pentru secolul nostru, figurează următoarele: creșterea temperaturii maxime și augmentarea numărului de zile calde pentru cea mai mare parte a zonelor terestre; creșterea temperaturilor minime și diminuarea numărului de zile reci sau de zile geroase pentru cea mai mare parte a zonelor terestre; mărirea riscului de secetă pentru cele mai multe zone terestre; sporirea numărului de episoade intense de ploaie și de zăpadă pentru cele mai multe zone

terestre; creșterea intensității cicloanelor tropicale în unele regiuni și a intensității precipitațiilor medii și maxime ce le acompaniază⁸.

Schimbările climatice au un impact semnificativ, puternic și direct asupra securității naționale prin efectele pe care le generează în plan social, politic, economic, militar și de mediu.

Riscurile legate de schimbările climatice sunt reale și efectele lor se fac deja simțite. De aceea, comunitatea internațională a reacționat adecvat față de aceste riscuri. Astfel, ONU estimează că toate apelurile sale de urgență, începând cu 2007, erau legate de climat. În același an, Consiliul de Securitate al ONU a ținut prima dezbateră privind schimbările climatice și implicațiile lor pentru securitatea internațională. La rândul său, Consiliul European a atras atenția asupra consecințelor schimbărilor climatice pentru securitatea internațională și, în iunie 2007, a invitat Înalțul Reprezentant și Comisia Europeană să prezinte un raport comun în cadrul reuniunii din primăvara lui 2008⁹.

În prezent, efectele schimbărilor climatice se resimt tot mai puternic: temperaturile cresc; calotele glaciare se topesc; fenomenele meteorologice extreme devin tot mai frecvente și câștigă în intensitate. Toate acestea generează consecințe în materie de securitate națională. În continuare, vom analiza câteva dintre acestea.

Conflictele legate de resurse

Se constată deja, în numeroase puncte de pe glob, diminuarea suprafeței de terenuri arabile, penuria de apă, reducerea rezervelor alimentare și a stocurilor de pește, multiplicarea inundațiilor și prelungirea perioadelor de secetă. Schimbările climatice vor avea ca efect modificarea modelelor pluviometrice și diminuarea rezervelor de apă dulce disponibile într-o proporție ce ar putea atinge 20-30% în unele regiuni¹⁰.

Prejudiciile economice și riscul pentru orașele de coastă și infrastructurile esențiale

Potrivit estimărilor, o politică nemodificată la nivel mondial în ceea ce privește schimbările climatice ar putea costa economia mondială până la 20% din PIB-ul mondial pe an¹¹ și această proporție va crește încă și mai mult în cursul anilor ce vin. Marile orașe și infrastructurile lor de susținere, cum ar fi instalațiile portuare și rafinăriile de petrol, sunt adesea construite la țărm sau în deltele râurilor. Ridicarea nivelului apei mării și creșterea frecvenței și intensității catastrofelor naturale constituie o amenințare gravă pentru aceste regiuni și perspectivele lor economice. Astfel, coastele

orientale ale Chinei și Indiei, Caraibe și America Centrală ar fi îndeosebi atinse. Creșterea numărului catastrofelor naturale și crizele umanitare vor exercita o presiune considerabilă asupra resurselor țărilor donatoare, inclusiv a capacităților ce permit ducerea operațiilor de ajutor de urgență.

Pierderi de teritorii și litigii frontaliere

Oamenii de știință prevăd importante modificări ale țărmurilor mărilor și oceanelor în cursul secolului al XXI-lea. Reculul coastelor și submersiunea de vaste zone ar putea antrena pierderi de teritorii și chiar dispariția de țări în întregime, de exemplu micile state insulare. Litigiile privind frontierele terestre și maritime sau alte drepturi teritoriale probabil se vor multiplica. Va trebui, poate, să se revadă regulile dreptului internațional, în special, al dreptului mării, în ceea ce privește reglementarea litigiilor teritoriale și frontaliere. Concurența pentru accesul la resurse energetice ar putea, de asemenea, să ia forma unui conflict pentru resursele situate în regiunile polare, a căror posibilă exploatare va duce la accentuarea încălzirii climatice. La rândul său, deșertificarea s-ar putea afla la originea unui cerc vicios ce înlănțuie degradarea mediului înconjurător, migrațiile și conflictele teritoriale și frontaliere, ce vor amenința stabilitatea politică la nivel național și regional.

Migrații datorate factorilor ambientali

Cei care sunt deja expuși la condiții sanitare precare, la șomaj sau la excludere socială sunt mai vulnerabili la consecințele schimbărilor climatice, ce ar putea provoca migrații între țări sau în interiorul acestora sau să le amplifice pe cele existente. Potrivit ONU, până în 2020, se vor număra milioane de migranți „ambientali”, acest fenomen explicându-se, în esență, prin schimbările climatice. Unele țări extrem de vulnerabile la acest fenomen cer deja ca migrațiile datorate factorilor ambientali să fie recunoscute la nivel internațional. Practic, aceste migrații ar putea să se traducă printr-o creștere a numărului de conflicte în regiunile de tranzit și de destinație. În acest sens, Europa trebuie să se aștepte la o creștere substanțială a presiunilor migrației.

Situații de fragilitate și radicalizare

Schimbările climatice ar putea să accentueze instabilitatea statelor eșuate, solicitând în exces capacitatea deja limitată a guvernelor de a face față eficace provocărilor cu care sunt confruntate. Incapacitatea unui guvern de a răspunde nevoilor de ansamblu ale populației sale sau să o protejeze de dificultățile induse de schimbările climatice ar putea să antreneze frustrări, tensiuni între diferite grupuri etnice și religioase în cadrul țării și o radicalizare

politică. Astfel, state, chiar regiuni întregi, ar putea fi destabilizate.

Tensiuni legate de aprovizionarea energetică

Unul dintre principalele conflicte potențiale pentru obținerea resurselor este legat de o concurență sporită pentru accesul la resursele energetice și controlul lor, ceea ce, așa cum se manifestă, este o cauză a instabilității. Totuși, dat fiind că o mare parte a rezervelor mondiale de hidrocarburi se află în regiuni vulnerabile la consecințele schimbărilor climatice și că numeroase state producătoare de petrol și gaz trebuie deja să facă față unor importante probleme socioeconomice și demografice, această instabilitate tinde să crească în amplitudine. Această evoluție poate, la rândul său, să antreneze o mai mare insecuritate a aprovizionării energetice și o concurență sporită pentru accesul la resurse.

Presiuni asupra guvernării internaționale

În cazul în care comunitatea internațională nu va face față amenințărilor expuse anterior, multilateralismul va putea fi sortit eșecului. Consecințele schimbărilor climatice vor stârni resentimente între principalii responsabili ai acestui fenomen și persoanele cele mai afectate. Acestea sunt doar incidențele politicilor ce vizează să atenueze schimbările climatice (sau eșecul acestor politici), care vor determina tensiuni politice la nivel național și mondial. Potențiala fractură nu este doar o diviziune Nord-Sud, ci va fi una de tip Sud-Sud, în special cu aportul crescut în emisiile mondiale al Chinei și Indiei. Arhitectura de securitate internațională, deja supusă unor tensiuni, va face obiectul unor presiuni crescânde în anii ce vin.

Diminuarea efectelor negative ale schimbărilor climatice intră în responsabilitatea fiecărei țări, a organizațiilor regionale și internaționale care trebuie să își unească și să își concerteze eforturile. Numai în acest mod este posibilă asigurarea stabilității și securității la nivel național, regional și internațional.

4. Impactul diverselor crize asupra securității naționale

În prezent, se manifestă crize locale, regionale și globale în toate domeniile de activitate, de la cele economice la cele referitoare la apa potabilă. Toate au un impact negativ semnificativ asupra securității naționale pe toate componentele acesteia. Astfel, criza economică duce la diminuarea PIB-ului, la reducerea numărului locurilor de muncă și creșterea șomajului, la reducerea producției de bunuri și servicii, la scăderea exporturilor etc. Prin aceste

efecte se acționează direct asupra securității sociale, ca parte a securității naționale, putându-se ajunge la instabilitate politică și socială. La rândul ei, criza alimentară poate afecta serios stabilitatea socială, politică și militară a societății, ceea ce se va reflecta în diminuarea semnificativă a securității naționale și creșterea insecurității sociale și politice a cetățenilor țării. La fel, criza energetică are consecințe și în planul securității, atât prin reducerea resurselor alocate apărării și securității naționale, cât și prin adoptarea unor măsuri de reducere a consumurilor de produse petroliere în toate sectoarele de activitate.

Diminuarea efectelor acestor crize asupra securității naționale se poate face prin investiții masive, concertate și continue în capitalul uman. Ridicarea nivelului de cunoaștere al cetățenilor, prin școlarizarea acestora judicios gestionată, orientată spre nevoile prezente și, mai ales, viitoare ale societății, permite ocuparea forței de muncă pe timp de criză și pregătirea ei pentru perioada ieșirii din criza economică. Pe de altă parte, capitalul uman este mai puțin perisabil decât cel financiar și relativ mai facil de gestionat. În plus, un grad ridicat de instruire al cetățenilor, în deplin consens cu cerințele dezvoltării social-economice, facilitează trecerea la societatea cunoașterii care, fără îndoială va avea un impact benefic asupra securității naționale.

Criza demografică manifestată prin diminuarea creșterii, pe de o parte, și îmbătrânirea populației țării, pe de altă parte, se va reflecta și în planul securității naționale. În acest sens, se va asista la o diminuare semnificativă a cetățenilor apti pentru serviciul militar și activi economic, ceea ce va crea dificultăți pentru asigurarea resursei umane, financiare și materiale necesare susținerii adecvate a securității naționale. În plus, criza demografică poate fi accentuată prin emigrația cetățenilor români în alte state ale UE în speranța găsirii unor condiții de viață și muncă mai bune. În planul securității naționale, un impact negativ îl poate avea creșterea numărului de imigranți non-europeni veniți în România în căutarea unor condiții de viață și muncă superioare celor din țările de origine. Adaptarea acestora și eventual integrarea lor se face în timp, ceea ce poate crea dificultăți în domeniul securității naționale printr-un comportament diferit de cel al autohtonilor.

Concluzii

Securitatea națională, ca ansamblul condițiilor propice vieții și activității oamenilor, este o realitate dinamică și un construct conștient, voluntar,

concertat și constant al instituțiilor statului, al cetățenilor țării și al organizațiilor societății civile cu vocație securitară. Ea este influențată de o multitudine de amenințări diverse (simetrice, asimetrice, convenționale, neconvenționale, hibride), precum și de următoarele fenomene și procese: globalizarea; crizele diferite pe care societatea le cunoaște (criza economico-financiară, criza energetică, criza apei, criza energetică, criza demografică); schimbările climatice. Acestea din urmă, prin efectele lor, se manifestă ca amenințări pentru securitatea națională.

Diminuarea efectelor amenințărilor menționate se poate face prin eforturi concertate ale tuturor actorilor cu competențe în materie de securitate națională. Astfel, la nivel național, se pot adopta măsuri economice și sociale atractive pentru cetățenii țării respective, în așa fel încât aceștia să nu dorească să-și părăsească ținutul natal pentru a emigra în căutarea unor condiții de viață și de muncă mai bune. De asemenea, se pot adopta măsuri economice, sociale, politice, legislative fie de încurajare a imigrației, fie de stopare a acesteia.

Deoarece efectele amenințărilor de securitate sunt cumulative și măsurile adoptate, la nivel național, pentru diminuarea lor se impun a fi concertate, constante, continue și sistematice, pe de o parte, și corelate cu cele regionale și internaționale, pe de altă parte.

NOTE:

1. A se vedea: Dr. Petre DUȚU, *Amenințări asimetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013, cap.1.

2. Barry BUZAN, *Poipoarele, statele și teama*, pp. 124-152, Editura Cartier, 2000. A se vedea și Nicoleta LAȘAN, „Securitatea: concepte în societatea contemporană”, *Revista de Administrație Publică și Politici Sociale* An II, Nr. 4(5)/ decembrie 2010, <http://www.uvvg.ro/revad/files/nr5/Nicoleta%20LASAN-Securitatea%20concepte%20in%20societatea%20contemporana.pdf>, pp. 46-48.

3. Strategia Națională de Apărare a României, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAp/SNAp.pdf>, p. 13, Strategia europeană de securitate – o Europă sigură într-o lume mai bună, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568ROC.pdf, pp. 31-35.

4. A se vedea: Dr. Petre DUȚU, *Amenințări asimetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și*

apărării naționale, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013, capitolele 2 și 3.

5. Florin, ERHAN, *Globalizarea. În căutarea echilibrului*, București, Editura Economică, 2003, p. 9

6. Petre DUȚU, *Mediul de securitate în contextul globalizării și al integrării regionale*, București, Editura UNAp „Carol I”, 2007, pp. 164-165.

7. Petre DUȚU, *Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, București, Editura UNAp „Carol I”, 2012, p. 25.

8. Robert McLEMAN, Barry SMIT, *Archive: Commentaire N° 86: Changement climatique, migration et sécurité*, <https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>, p. 6, apud Petre DUȚU, *Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, București, Editura UNAp „Carol I”, 2012, p. 26.

9. *Changements climatiques et sécurité internationale*, Document établi par le Haut Représentant et la Commission européenne à l'attention du Conseil européen, 14 mars 2008, accesibil la <http://world-waterforum->

10. 2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf, accesat la 12 august 2013, p. 2.

11. *Ibidem*, p. 3.

12. *Ibidem*, p. 4.

BIBLIOGRAFIE:

1. DUȚU, Petre, *Fenomene diverse cu impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2012.

2. DUȚU, Petre, *Mediul de securitate în contextul globalizării și integrării regionale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

3. ERHAN, Florin, *Globalizarea. În căutarea echilibrului*, București, Editura Economică, 2003.

4. KING Lawrence, *A Policy of mass destruction*, University of Cambridge, <http://www.cam.ac.uk/research/news/a-policy-of-mass-destruction>

5. McLEMAN Robert, Barry SMIT, *Changement climatique, migration et sécurité*, Archivé: Commentaire N° 86, Service canadien du renseignement de sécurité, <https://www.csis.gc.ca/pblctns/cmmntr/cm86-fra.asp>

6. ***, 6th World Water Forum - Europe Region Process, <http://world-waterforum-2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf>

NECESITATEA CREȘTERII SECURITĂȚII SISTEMELOR NUCLEARE

Dr. Eugen SITEANU*

În această lucrare se prezintă unele aspecte teoretice și practice cu privire la necesitatea creșterii securității sistemelor nucleare, militare și civile, cu toate că acestea își perfecționează continuu sistemele de securitate. Analiza securității sistemelor nucleare impune cercetarea aprofundată, științifică a tuturor factorilor, condițiilor și argumentelor, a pericolozității insecurității acestor sisteme și a consecințelor sale asupra păcii și securității mondiale. În acest context, este necesar și studiul problematicii declanșării unui război nuclear în urma unor accidente sau catastrofe nucleare, deși sistemele de supraveghere actuale și paritățile nucleare între cei doi actori nucleari principali au redus considerabil probabilitatea declanșării unui război nuclear.

Cuvinte-cheie: securitate, fiabilitate, sisteme nucleare, război nuclear, siguranța în funcționare.

1. Considerații introductive

Omenirea poate utiliza energia nucleară în scopuri pașnice, în folosul său (ca surse inepuizabile de energie în domeniul transporturilor, al medicinei, al energiei electrice, termice etc.) sau pentru distrugere în masă (eg. ADM). Progresele științei și tehnologiei se pot folosi pentru dezvoltarea durabilă sau pentru autodistrugere, în conformitate cu alegerile pe care le fac oamenii.

Se poate vorbi despre un paradox care constă în faptul că rațiunea umană găsește acceptabilă cheltuirea unei mari părți din resursele omenirii cu scopul de a crea arme nucleare pentru distrugere în masă, iar aceasta să fie considerată o bază pe care să se întemeieze pacea. Este evident că fundamentarea păcii pe o bază care presupune amenințarea cu

distrugerea omenirii are un caracter eronat și extrem de riscant, în totală contradicție cu dezvoltarea durabilă a omenirii.

Sunt, de asemenea, periculoase concepțiile de folosire „limitată” a armelor nucleare sau de desfășurare a războiului și de „câștigare” a lui. Câteva puteri nucleare încă mai consideră că ar putea să fie angajate în războaie majore în care se vor folosi arme nucleare. Rusia, China și Coreea de Nord au tuneluri subterane în munți pentru protecția sistemelor de arme nucleare, ceea ce înseamnă că sunt pregătite pentru un război atomic.¹

Acumularea continuă a arsenalelor nucleare, în urma desfășurării cursei înarmărilor nucleare, reprezintă una dintre cele mai mari amenințări la adresa umanității, iar utilizarea acestora într-un eventual război nuclear ar putea distruge viața pe planeta albastră. Este periculoasă și ideea posibilității purtării unui război nuclear ce nu ar avea consecințe catastrofale asupra vieții pe planeta Pământ. Unii cercetători își pun întrebarea dacă nu cumva vom fi atrași într-un nou război cald sau rece, din cauza unor similitudini dintre timpurile noastre și anii 1930². Noi suntem de părere că există această posibilitate, care trebuie să dea serios de gândit guvernelor statelor posesoare de arme nucleare pentru a lua încă de pe acum cele mai potrivite măsuri de preîntâmpinare a unei catastrofe nucleare.

Același autor³ se întoarce cu jumătate de secol în urmă, când SUA aveau 24.000 de arme nucleare operaționale, URSS – 2.500, iar Regatul Unit și Franța – maxim 50. În prezent, SUA au 1980, Rusia are 4.537-6.537, China – între 200 și 1.000, iar India, Pakistan, Regatul Unit, Franța și Israel au fiecare între

---

* *Dr. Eugen SITEANU este profesor universitar dr. asociat al Universității Naționale de Apărare „Carol I” (UNAp), vicepreședintele Asociației Absolvenților UNAp „Carol I”, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România, E-mail: esiteanu@yahoo.com*

una și 400 de arme nucleare operaționale. Rezultă că raportul dintre numărul de arme atomice deținute de SUA și Rusia, comparativ cu celelalte puteri nucleare a scăzut de peste 100 de ori și va continua să scadă. În urmă cu mai bine de cinci decenii, numai SUA și Rusia aveau rachete balistice intercontinentale, dar, în prezent, peste 20 de state pot să le producă și numărul lor este în creștere. Dacă Rusia și Pakistan au plănuț să utilizeze armele nucleare, primele pentru a lovi forțele convenționale inamice, cine poate ști câte alte state posesoare de ADM vor adopta în viitor aceeași doctrină?

Considerăm aberantă orice doctrină sau concepție ce presupune că declanșarea unui război nuclear ar putea fi rațională. Numeroși oameni de știință, specialiști în fizica nucleară și în alte domenii, argumentează convingător că unele consecințe ale acumulării de arme nucleare sunt de o gravitate evidentă, deoarece pericolele ce planează asupra omenirii sunt reale și pot culmina cu declanșarea unei catastrofe nucleare dintr-o eroare științifică, tehnologică sau umană, ori dintr-o acțiune teroristă.

De aceea, se impun noi cercetări și măsuri ce ar conduce la micșorarea pericolului unui război nuclear (unui conflict nuclear) declanșat din eroare. Astfel, câțiva analiști politico-militari americani⁴ au ajuns la concluzia că există posibilitatea ca unele arme nucleare să cadă în mâinile unor persoane neautorizate în timpul crizelor politice.

2. O abordare teoretică a sistemelor nucleare

Din categoria sistemelor nucleare fac parte sistemele nucleare militare și cele civile (centrale nucleare-electrice, reactoare nucleare, centre de stocare a deșeurilor radioactive, complexe nucleare (atomice), uzine nucleare, uzine de combustibil nuclear, acceleratoare de particule etc.).

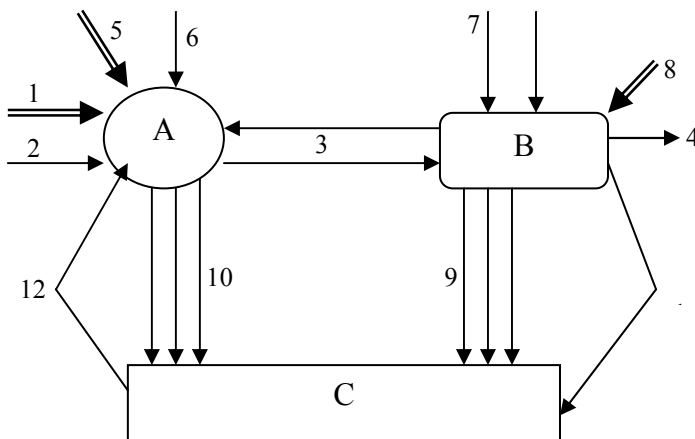
Se poate admite că rolul factorului politic este unul de responsabilitate extremă, deoarece trebuie să echilibreze problemele de ordin tehnic cu implicațiile

economice, politice, sociale, militare, ecologice etc. Cheia deciziilor corecte constă în capacitatea decidentului politic de a înțelege principiile fundamentale ale securității sistemelor mari și apoi a le aplica la condițiile concrete. Sistemele tehnice complexe, cum sunt și cele nucleare, fac parte din aceste sisteme mari. În categoria celor din urmă intră și marile unități, armatele statelor, precum și forțele armate de coaliție/alianță.

Sistemele nucleare civile (SNC) și sistemele de arme nucleare se deosebesc de sistemele tehnice „mici” sau simple⁵ atât cantitativ (numărul de elemente componente), cât și calitativ, printr-un nivel superior de organizare și prin conexiuni reciproce complexe de funcționare între elementele componente. După complexitatea structurii și a funcțiilor realizate de sisteme, acestea se clasifică în: sisteme simple, sisteme complexe și sisteme mari (ultracomplexe). Sistemele mari (din categoria cărora fac parte și cele nucleare) îndeplinesc funcții complexe, conțin un număr foarte mare de elemente legate printr-un număr extrem de mare de conexiuni și au un mod de funcționare care este influențat de un număr foarte mare de factori aleatori (externi și interni) greu de anticipat.

Printre cauzele acestei nedeterminări se pot enumera următoarele: decizia se ia în condiții de informare incompletă; mulțimea de stări posibile a acestor sisteme nu permite analiza și descrierea tuturor stărilor, ceea ce face ca la proiectare să fie luate în calcul numai situațiile cele mai probabile; este greu de stabilit precis și complet toate conexiunile între diferite funcții ale subsistemelor componente.

În Figura nr. 1 se prezintă schema generală de funcționare a unui SNC și/sau unui sistem de arme nucleare, schemă care este valabilă pentru funcționarea oricărui sistem mare. Această schemă conține un proces comandat, un echipament de conducere logică și o aparatură de măsură și control.

- A – bloc de comandă logică;
- B – procese comandate;
- C – bloc de măsură și control;
- 1 – Factori externi;
- 2 – semnale exterioare;
- 3 – comenzi ale procesului;
- 4 – Ieșirea procesului comandat;
- 5 – sursa de energie;
- 6 – interacțiunea cu alte sisteme;
- 7 – surse de energie;
- 8 – influențe exterioare;
- 9 – variabile intermediare;
- 10 – semnale ale variabilelor interne;
- 11 – semnale de ieșire;
- 12 – semnale interne

Figura nr. 1. Schema generală de funcționare a unui sistem nuclear civil sau militar⁶

Din această figură reiese că funcționarea rachetelor balistice sau altor arme nucleare este coordonată de subsistemul de comandă (A), care cuprinde mai multe elemente (subsisteme): rețeaua informațională, subsistemul prelucrării conținutului informației și subsistemul om-tehnică.⁷ Așadar, în blocul de comandă A este cuprins și omul cu erorile lui.

Siguranța în funcționare a SNC sau a sistemelor de arme nucleare are o importanță enormă, defectarea unor elemente putând declanșa accidente sau chiar catastrofe nucleare. Lipsa siguranței în ceea ce privește funcționarea optimă a acestui tip de sisteme poate duce la defectarea acestora. Defecțiunile apar sub influența unui ansamblu de factori. Aceștia depind de acțiunile operatorilor, cum ar fi nerespectarea regulilor de exploatare sau de mentenanță, de caracteristicile interne ale sistemului de arme nucleare (alegerea eronată a structurii sistemului, a schemelor principale, a regimurilor de funcționare etc.), sau de influențele factorilor externi (geoclimatici, hidraulici, mecanici, de radiație etc.), cu specificația că toți acești factori sunt într-o complexă interdependență, greu de cuantificat.

Cu cât nivelul de complexitate este mai mare, cu atât mai dificilă este aprecierea siguranței sistemelor în funcționare. Pentru aprecierea justă a siguranței în funcționare a SNC sau a sistemelor de arme nucleare, este esențială cunoașterea urmărilor produse de funcționarea defectuoasă a unor elemente sau subsisteme componente, aspecte ce vor fi prezentate în paginile următoare.

Deoarece conducerea are o importanță foarte mare în utilizarea SNC sau sistemelor de arme nucleare, sunt necesare analize și studii în scopul stabilirii unor criterii obiective de estimare a calității conducerii ierarhice, care ajunge în final la vârful piramidei sistemului politico-militar, pentru că fiecare sistem face parte dintr-un sistem superior. Dar, din nefericire, aprecierea calității conducerii reprezintă o problemă încă insuficient studiată.⁸

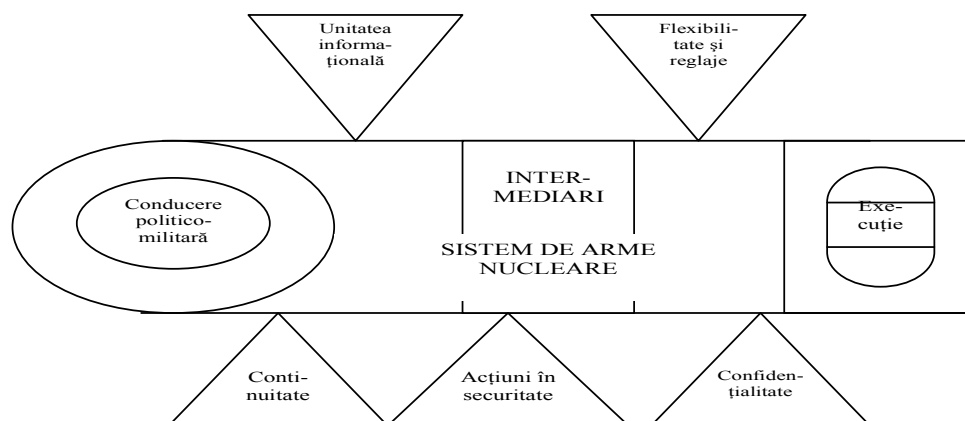
Calitatea funcționării SNC sau a sistemului de arme nucleare poate fi apreciată în funcție de o serie de factori ce țin de concepția, proiectarea, fabricarea (construcție), exploatarea și mentenanța sistemelor. În zilele noastre, sistemele cu o „calitate foarte înaltă pe o perioadă lungă de timp”⁹ nu pot fi realizate decât cu cheltuieli substanțiale. În consecință, este necesară executarea controalelor (verificărilor) permanente a stării tehnice și de întreținere a sistemelor pentru prevenirea apariției unor defecte.

Funcționarea sistemelor de arme nucleare și a SNC este influențată de o mulțime de factori aleatori și, de aceea, aceste sisteme sunt stohastice, analiza lor necesitând discuții legate de spațiile probabilistice; totodată, ele sunt și sisteme ergadice, adică sisteme om-tehnică. De aceea, trebuie studiată problematica legată de complexul biotehnic operator-sistem-mediu. Aceste aspecte sunt studiate de o nouă disciplină, ergadica; aceasta analizează calitatea, fiabilitatea și eficacitatea sistemelor biotehnice, aprecierea calității cooperării om-tehnică și asigurarea compatibilității elementelor sistemului

operator-mașină-mediul sub toate aspectele (informațional, biofizic, economic, politic).

Diversitatea factorilor aleatori ai unor situații deosebit de complexe ce se desfășoară pe spații largi și cu intensități ridicate constituie elemente care impun sistemelor de arme nucleare cel puțin următoarele cerințe principale: continuitatea conducerii; confidențialitatea acțiunilor; unitatea informațională; flexibilitatea funcțională și a reglajelor (Figura nr. 2).

Aceste patru cerințe impun utilizarea unor subsisteme de mare fiabilitate, tehnici și măsuri speciale pentru a face față acțiunilor cu efecte de mare pericolozitate (explozii, dezintegrări, blocaje etc.), ceea ce determină un comportament al sistemelor de arme nucleare tolerant la acțiuni perturbatoare și distructive, rezistent, în funcție de nivelul de risc asumat și de prețul de cost suportat.¹⁰

Figura nr. 2. Cerințele sistemului de arme nucleare¹

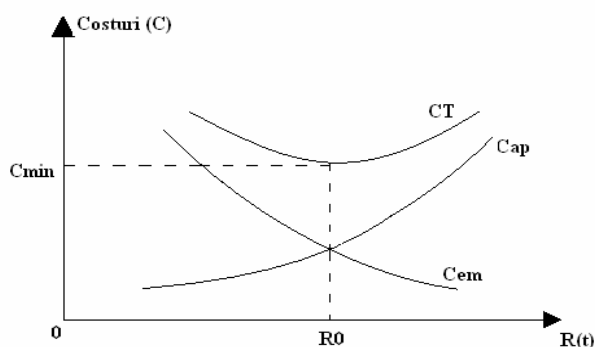
Există un anumit decalaj între cerințele care se impun în faza de concepție-dezvoltare a unui sistem și rezultatele obținute pe timpul utilizării/exploatării acestuia, acest decalaj fiind cu atât mai mare cu cât între momentul proiectării și cel al rezultatelor apare o diferență mai mare de timp. Această distanță, cauzată de cognoscibilitate, tehnologie și timp, determină comportări periculoase ale sistemului dacă asupra lor acționează factori perturbatori, care pot produce explozii, radiații etc., antrenând consecințe dezastruoase asupra persoanelor care se află în zona de risc. De aceea, se impune tratarea cu atenție deosebită a securității acestor SNC sau sisteme de arme nucleare, atât pe baza tehnicilor de fiabilitate și viabilitate moderne, cât și a unor metode noi în concordanță cu caracterul integronic al securității acestor sisteme.¹¹

Securitatea SNC și a sistemelor de arme nucleare reprezintă o problemă socială și apoi una funcțională, din cauza distrugerilor pe care le poate

produce societății (umanității) insecuritatea acestor sisteme, ceea ce demonstrează că problema securității pentru aceste sisteme este esențială. Niciun sistem nu poate fi desprins de mediu și trebuie apreciat în strânsă corelație cu parametrii săi funcționali și cu specificul său în ceea ce privește fiabilitatea, viabilitatea și securitatea.¹² Fiabilitatea (R) se exprimă în funcție de timp (t) și are două componente: siguranța în funcționare (S) și mentenanța (M), iar, simbolic, această relație poate fi exprimată astfel:

$$R(t) = S + M.$$

Pentru sistemul de arme nucleare sau pentru SNC, dinamica valorii fiabilității se poate reprezenta ca în Figura nr. 3. Rezultă că nivelul optim al fiabilității este determinat de costurile minime (Cmin). Aceasta înseamnă că nivelul de fiabilitate nu poate fi mult mai mare decât fiabilitatea optimă din cauza costurilor care nu pot fi suportate de bugetul apărării.

Cem – costuri de exploatare și mentenanță;
Cap – costuri de achiziție/producție;
CT – Costuri totale
Ro – Fiabilitate optimă

Figura nr. 3. Dinamica fiabilității – $R(t)$ ¹³

Dacă viabilitatea (V) unui sistem este capacitatea sa de a-și conserva caracteristicile de fiabilitate și de operativitate, când variațiile mărimilor de intrare și perturbațiile (externe și interne) provoacă schimbări majore ale condițiilor pentru care a fost proiectat și construit, atunci aceste schimbări pot fi interpretate ca niște condiții de excepție, având ca efecte excepții, erori funcționale sau întreruperi (defecte/deteriorări)¹⁴. Cunoscând posibilitățile de readaptare/reconfigurare (Ra) și rezerva de fiabilitate (Mf), viabilitatea (V) se poate exprima astfel:

$$V = Ra + Mf$$

Atunci, securitatea (Sec) SNC sau a sistemelor de arme nucleare poate avea trei componente¹⁵: conservarea/remodelarea (Cv), readaptarea funcțională (Ra) și siguranță în funcționare (S):

$$Sec = Cv + Ra + S$$

O infrațiune¹⁶, o excepție sau o eroare a unui subsistem, care contribuie la securitatea sistemului, poate produce o defecțiune a sistemului de arme nucleare sau SNC.¹⁷

Similar fiabilității și viabilității, securitatea depinde de costuri și are o valoare optimă dacă satisface criteriul ce reprezintă o corelație, un raport între cost și risc. Pornind de la teorema lui Bayes, se pot calcula parametrii securității sistemelor, probabilitatea (p) de fatalitate a producerii infrațiunii care destabilizează sistemul de arme nucleare sau SNC și valoarea optimă a lui p, notat cu p^* , pentru care corespund costurile minime ale sistemului de securitate.

Dacă se cunoaște nivelul de securitatea (S) în funcție de riscul asumat (r), atunci se poate reprezenta nivelul de securitate a sistemului de arme nucleare sau a SNC, $S(r)$, în funcție de costuri (c) și rezultă costurile minime (C_{min}) și securitatea optimă (S_0).¹⁸

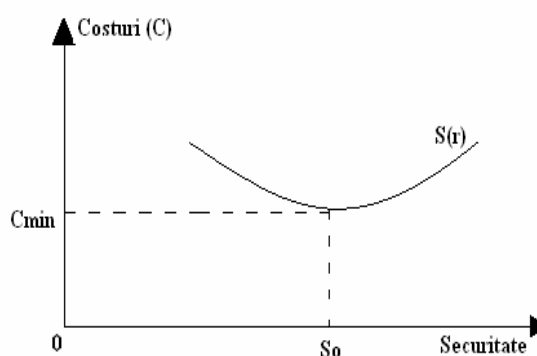

Figura nr. 4. Dinamica securității (S)¹⁹

Asigurarea securității sistemului de arme nucleare sau a SNC depinde de măsurile și mecanismele de securitate, care sunt perisabile, iar compromiterea lor reprezintă doar o problemă de analiză, timp și bani din partea inamicului. În consecință, orice mecanism de securitate „înghețat” al sistemului de arme nucleare sau al SNC este în mod sigur compromis.

Securitatea se diferențiază de fiabilitate și viabilitate prin raportul energetic-informațional²⁰ al sistemului de arme nucleare sau SNC, raport care trebuie analizat ca o expresie a dinamismului și a mutației dinspre energetic spre informațional.²¹ Pe baza analizei raportului energetic-informațional al securității sistemelor nucleare sunt definite: funcționarea în securitate, protecția fizică și de personal și protecția informațiilor.

Apreciem că, în securitatea sistemelor de arme nucleare, protecției informațiilor trebuie să i se acorde un rol prioritar; fraudă informațională este greu de descoperit și de contracarat, la fel ca și virusii informatici. Protecția informațiilor reprezintă

componenta informațională a raportului energetico-informațional, alături de protecția de personal.

3. Insecuritatea sistemelor de arme nucleare – o abordare practică

Există din ce în ce mai multe cazuri în care sunt condamnate gravele pericole ce decurg din continuarea cursei înarmărilor nucleare în era informațională.

Războiul nuclear poate fi declanșat atât printr-o decizie politică, cât și prin accident sau catastrofă. Analiza acestei posibilități a făcut, în trecut, subiectul mai multor lucrări, fiind obiectul dezbaterilor forului suprem al ONU. Posibilitatea declanșării unui război nuclear ca urmare a unui accident sau a unei catastrofe, care ar putea constitui preludiul distrugerii nucleare planetare, este minimalizată de reprezentanții unor state. Argumentele sunt tehnocratice, în contradicție cu realitățile și nu reușesc să ofere garanții viabile, suficiente pentru a putea vorbi despre un nivel satisfăcător de securitate în acest sens.

Guvernele țărilor democratice încearcă să împiedice o catastrofă nucleară și depun eforturi pentru oprirea cursei înarmărilor nucleare și promovării colaborării și încrederii, necesară pentru crearea climatului favorabil micșorării arsenalelor nucleare.

Conform prevederilor Protocolului de la Kyoto (la Convenția cadru a ONU cu privire la schimbările climatice), statele respective s-au obligat să ia toate măsurile necesare unei dezvoltări durabile și a cercetării și promovării tehnologiilor favorabile protecției mediului, care să reducă la minimum efectele adverse, inclusiv impactul asupra factorilor sociali, de mediu și economici.

În consecință, este necesară evaluarea tehnologiilor nucleare, comparativ cu alte tehnologii, cu privire la impactul lor asupra schimbărilor climatice, securității și dezvoltării durabile. Totodată, se impune implementarea unor programe naționale și regionale, care să conducă la minimizarea schimbărilor climatice și a impactului negativ asupra mediului și securității; aceste programe s-ar putea referi, printre altele, la gestionarea deșeurilor nucleare și de altă natură, precum și la adaptarea tehnologiilor nucleare la dezvoltarea durabilă.

Totodată, în conformitate cu Protocolul menționat este necesar ca statele lumii să coopereze pentru dezvoltarea durabilă, inclusiv pentru transferul și accesul la tehnologii nucleare eficiente din punct de vedere al protecției mediului și formularea unor programe pentru transferul efectiv

al tehnologiilor eficiente de mediu; documentul definește un mecanism de dezvoltare nepoluantă în scopul asistării statelor în efortul lor de realizare a dezvoltării durabile și minimizare a efectelor schimbării climatice. Pentru dezvoltarea durabilă, tehnologiile nucleare trebuie evaluate din punct de vedere al efectelor de mediu, economice, sociale, politice, militare și culturale. În acest sens, ONU și Agenția Internațională pentru Energie Atomică ar trebui să își aducă o contribuție din ce în ce mai eficientă și eficace.

Prevederile Tratatului cu privire la neproliferarea armelor nucleare (TNP), adoptat de Adunarea Generală a ONU (la 12 iunie 1968), țin seama de consecințele distrugătoare ale unui război nuclear pentru întreaga omenire, de avantajele utilizării pașnice a tehnologiei nucleare și de necesitatea dezarmării nucleare și a interzicerii experiențelor nucleare, se promovează întărirea încrederii între state în vederea încetării producției de arme nucleare și lichidării stocurilor existente printr-un tratat de dezarmare generală și totală.

Realizarea rachetelor cu mai multe focoaase a redus cu mult sub 100 numărul de focoaase nucleare din încărcăturile multiple dirijabile independent pentru rachete (Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle - MIRV) necesare pentru a lovi 100 de silozuri, rezultatul fiind, deci, în favoarea celui care ar acționa primul butonul nuclear. În consecință, fabricarea rachetelor MIRV reprezintă una dintre cele mai periculoase acțiuni din cursa înarmărilor nucleare. În acest fel, a crescut substanțial riscul declanșării unui război nuclear neintenționat, pentru că s-a produs o nouă modalitate de obținere a unor avantaje strategice. Într-un studiu destinat armelor nucleare, elaborat de ONU, se arată că, odată cu perfecționarea MIRV-urilor, a crescut amenințarea ca doar o fracțiune din ICBM-urile²² unei părți (forțe proprii sau ale adversarului) să poată distruge, dintr-o primă lovitură, ICBM-urile adversarului aflate în silozuri. Această situație este, de aceea, considerată potențial instabilă, căci, în timpul unui conflict/unei crize, fiecare parte ar putea opta pentru lansarea rachetelor sale în loc să riște distrugerea lor de către adversar²³.

Prin urmare, putem afirma că orice perfecționare tehnologică a armelor nucleare strategice, orice modernizare a lor amplifică riscurile declanșării unui război nuclear prin accident (eroare).

În deceniul al șaptelea din secolul al XX-lea, a început construirea de submarine (propulsate cu ajutorul reactoarelor nucleare) dotate cu rachete balistice (submarine-launched ballistic missile –

SLBM). Vulnerabilitatea acestor mijloace este astăzi din ce în ce mai mare. În consecință, SLBM-urile, deși au fost destinate unor utilizări tactice, s-au transformat într-o armă capabilă să fie folosită pentru o primă lovitură nucleară. Cunoașterea acestui risc de către adversar poate avea un efect periculos, după formula „ori le utilizezi, ori sunt distruse”²⁴.

Este de remarcat însă faptul că sistemul de comunicare între comandamentul central și submarinele dotate cu rachete balistice nucleare nu oferă suficientă siguranță pentru garantarea faptului că ordinul de atac le poate parveni²⁵. „Toate aceste condiții, cumulate, imprimă un caracter destabilizator SLBM-urilor, ceea ce accentuează tendința de a le transforma dintr-o forță de ripostă într-una de primă lovitură”²⁶. Rachetele balistice intercontinentale lansate de pe submarine prezintă, prin urmare, caracteristici comune cu cele ale mijloacelor examinate mai sus, care le fac susceptibile de a declanșa un război nuclear prin accident, ca o consecință a vulnerabilității lor.

Potrivit aprecierilor unor specialiști, „în cazul submarinelor nucleare, există și unele aspecte specifice de vulnerabilitate, legate mai ales de stres, căruia îi pot fi supuși comandanții și membrii echipajelor”²⁷. Dacă regulamentele marinei SUA prevăd, de pildă, o procedură cât se poate de complicată, implicând participarea mai multor factori în procesul de declanșare a „cheii” pentru pornirea atacului nuclear, în fapt, există o serie întreagă de elemente care, în succesiunea sau completarea lor, ar putea produce declanșarea unui război nuclear, în pofida rigorii acestor reglementări.

„Există astăzi în lume – afirmă Barnaby – peste 100 de submarine nucleare strategice, iar din ele, cel puțin 40 sunt, în fiecare moment, pe mările și oceanele lumii. Gândul că un radiotelegrafist și căpitanul de pe unele din aceste submarine ar putea conspira împreună pentru a declanșa un lanț de evenimente care ar putea duce la distrugerea emisferei de nord a planetei nu este, cu siguranță, un gând liniștitor. Bombardierele strategice înzestrate cu arme nucleare conțin și ele elemente de vulnerabilitate de genul celor menționate mai sus. Apariția unor defecțiuni sau accidente la asemenea mijloace de purtare la țintă a armelor nucleare ar putea cauza cu ușurință accidente deosebit de grave.”²⁸

În continuare, consider că este relevantă exemplificarea câtorva accidente și incidente ale

unor submarine nucleare, unele dintre acestea foarte grave.

În anul 1966, un bombardier american de tipul B-52, având la bord patru bombe atomice cu o capacitate de distrugere de 25 de megatone TNT s-a ciocnit cu un avion cisternă KC-135 A, în timpul aprovizionării în aer cu carburanți, deasupra localității Palomares din Spania. „Puterea bombelor atomice aflate la bord era egală cu aceea a 5.000 de bombe de tipul celei lansate la Hiroshima”²⁹. Una dintre cele patru bombe a rămas intactă, alta a căzut în apele mării, de unde a fost recuperată ulterior, iar celelalte două s-au deteriorat când s-au lovit de pământ și pulberea de plutoni s-a răspândit pe o suprafață foarte întinsă. Opinia publică a reacționat puternic; revista franceză L'Express a scris următoarele: „24.000 de ani de radioactivitate – iată riscurile la care sunt expuși locuitorii Palomaresului. Aceasta este durata pe care o pot avea efectele radioactive ale plutoniului-239 care s-a degajat împreună cu uraniul-235”. Un strat de pământ de pe aproximativ 2 hectare a fost strâns și transportat în SUA, încărcat în recipiente, spre a fi „îngropate” la un depozit de deșeuri radioactive. Pe alte 224 ha s-au întreprins măsuri de decontaminare³⁰.

Însă, accidentul la care am făcut referire nu este singurul accident de acest tip. În 1956, un bombardier B-47, cu rachete nucleare la bord, a dispărut în largul Mării Mediterane; în același an, un bombardier B-52 a lansat din greșală o bombă atomică în apropierea bazei Kirkland, statul New Mexico, iar un bombardier B-47 s-a prăbușit la Lankenheiter, în sud-estul Angliei.

În acest context, frecvența întrebărilor referitoare la securitatea noastră, a tuturor, este deplin justificabilă.

În aprilie 2013, ministrul norvegian de externe, Espen Barth Eide, a moderat, la Oslo, o conferință internațională cu privire la impactul utilizării armelor nucleare. Au participat reprezentanți din 127 de state, precum și ai ONU, ai Comitetului Internațional al Crucii Roșii, ai mișcării Crucii și Semilunii Roșii și ai societății civile, care au dezbătut consecințele umanitare globale ale exploziilor nucleare.³¹ Reprezentanții organizațiilor umanitare prezente la conferință au declarat că vor milita pentru rediscutarea interzicerii armelor nucleare în întreaga lume. Dar statele membre ale Consiliului Permanent de Securitate al ONU, toate puteri nucleare, nu au trimis niciun reprezentant la acest eveniment. Concluziile conferinței accentuau ideea că efectele unei explozii nucleare vor fi atât de

catastrofale, încât vor depăși posibilitățile oricărei țări de a face față la ele. Practic, niciun stat și nici o organizație nu poate gestiona cu succes adecvat urgența umanitară cauzată de detonarea unei arme nucleare și nici să asigure asistența necesară celor afectați.

Potențialul distructiv nuclear există în continuare și efectele detonării unei arme nucleare, indiferent de motive, ar avea un caracter transnațional, periclitând viața oamenilor și securitatea statelor la nivel regional sau chiar global.

Ca urmare a reducerilor de buget, care se fac automat începând cu 1 martie 2013, secretarul american al apărării, Chuck Hagel, a dispus o reevaluare a fundamentelor strategiei de apărare aprobată de președintele american Barack Obama în 2012.

Actuala strategie de apărare a fost elaborată pentru redefinirea intereselor americane din domeniul militar după anul 2012, prin mutarea acestora în zona Asia-Pacific și prin întărirea capacităților de apărare antirachetă și împotriva atacurilor cibernetice.

Revizuirea ar putea să afecteze lucrările majore de mentenanță a sistemelor nucleare care vor trebui efectuate în următorii ani, ca urmare a micșorării alocațiilor bugetare. Recent, „președintele Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore, general Martin Dempsey, a declarat că reducerea deficitului bugetar al SUA este un imperativ de securitate națională, adăugând însă că actuala abordare de reducere automată a cheltuielilor bugetare este cea mai iresponsabilă modalitate de management a apărării țării”³².

Insecuritatea sistemelor nucleare va crește direct proporțional cu scăderea fondurilor pentru mentenanța și securitatea acestora.

4. Insecuritatea sistemelor nucleare civile

Securitatea centralelor nucleare și a armelor nucleare constituie una dintre preocupările centrale în materie de asigurare a securității regionale și internaționale, vulnerabilitățile acestora constituind o bine întemeiată și justificată sursă de îngrijorare nu doar pentru factorii de decizie, ci și pentru opinia publică, în general. De aceea, se poate remarca o tendință la nivelul opiniei publice de a vrea să cunoască faptele – care au adesea caracter clasificat – în virtutea dreptului la informare, inclusiv în ceea ce privește sursele nucleare de instabilitate și insecuritate. Interesul este manifestat chiar și în domeniul aspectelor tehnice, care vizează mecanismele producerii accidentelor nucleare; un alt

subiect care atrage atenția publică este reprezentat de rolul jucat de relațiile birocratice în aceste accidente, de erorile științifice și tehnice care conduc la asemenea catastrofe. Astfel este justificată dorința opiniei publice de a obține informații cu privire la presiunile ierarhice și politice efectuate pentru a preveni producerea unor astfel de erori. Aceasta cu atât mai mult cu cât, de cele mai multe ori, în cazul acestor accidente sau catastrofe nucleare este implicat factorul uman, indiferent de treptele ierarhiei sociale și politice avute în vedere.

În consecință, cauzele și urmările catastrofelor nucleare continuă să suscite într-o mare măsură interesul opiniei publice. De aceea, luarea deciziilor strategice în domeniul producerii energiei nucleare ar trebui să se realizeze cu participarea a cât mai mulți reprezentanți ai cetățenilor, dat fiind că acest tip de activități poate genera instabilitate pentru securitatea națională, regională și mondială.

Această idee nu este una recentă, necesitatea ei fiind argumentată la scurt timp de la producerea tragediei nucleare de la Cernobîl. Astfel, la trei ani după această catastrofă, Andrei Saharov își exprima opinia că reactoarele nucleare nu ar mai trebui construite la suprafața solului, ci numai în subteran, indiferent de costuri. De asemenea, Saharov susținea că aceste probleme ar trebui rezolvate și de către cetățeni, nu doar de către specialiști, a căror metodă este una strict tehnică, fără a avea, în mod necesar, și conștiința responsabilității pentru efectele acțiunilor lor în planul securității.

Astfel, relevanța pe care evenimentele de la Cernobîl și-o păstrează și în prezent rezidă în atragerea atenției asupra riscurilor aferente acțiunilor de producere a energiei nucleare, mai ales la nivelul opiniei publice. În plus, acestea au constituit și un stimul pentru preocupările de a spori siguranța funcționării sistemelor nucleare; cu alte cuvinte, Cernobîl, a demonstrat necesitatea unui echilibru între beneficiile rezultate din producerea energiei nucleare și adoptarea tuturor măsurilor necesare pentru funcționarea acestei industrii în condiții cât mai sigure cu putință. Cuvintele actualului prim-ministru al Rusiei, după producerea tragediei de la Cernobîl sunt elocvente în acest sens: „Personal, sunt convins că energetica nucleară îi este necesară omenirii și că trebuie să se dezvolte, dar în condițiile unei securități practic absolute, ceea ce necesită realmente amplasarea subterană a reactoarelor”³³.

Până în luna mai 1986, energia nucleară și ideea „atomului pașnic” erau prezentate ca o culme a securității, a purității ecologice, a siguranței în funcționare și a fiabilității. Mulți oameni de știință

susțineau ferm că centrale nucleare electrice (CNE) sunt absolut sigure, iar reziduurile din aceste centrale sunt compacte și se pot păstra, în deplină siguranță, în locații izolate de mediul extern. Dar, după explozia de la Cernobîl, combustibilul nuclear s-a depozitat chiar lângă reactorul distrus, iar consecințele acestui fapt sunt bine cunoscute. După accidentul de la Cernobîl, s-a pus problema împiedicării poluării pânzei freatice a râurilor Pripet și Nipru.

Accidentul din 1986 nu a fost însă primul, existând date despre numeroase accidente și cazuri de iradiere precedente. 15 din cele 46 reactoare care funcționau în URSS în anul 1985, sunt de tip RBMK (reactor de mare putere cu apă în fierbere). Aceste reactoare furnizau 40% din energia electronucleară și aproximativ 5% din producția totală de energie electrică a URSS. Ele au fost și încă sunt destinate atât producerii energiei electrice, cât și plutoniului care are destinație militară. Acest tip de reactoare funcționează încă și pe submarinele sau navele de suprafață cu propulsie nucleară. Ele prezintă, totuși, două importante inconveniente, și anume: pierderea de produse de fisiune în apa de răcire care trece prin miezul reactorului (spre deosebire de acestea centralele occidentale au un al doilea circuit de apă necontaminată, încălzită de circuitul primar); lipsa a doua incinte de protecție (în afara cofrajului de beton) care să izoleze ansamblul reactorului de circuitele în contact direct cu miezul său.

Spre deosebire de accidentul nuclear de la Cernobîl – unde s-a executat un experiment care nu a respectat condițiile de securitate ale centralei nucleare, cu personal neexperimentat, în condițiile în care materialele utilizate la construcția centralei nu au fost de calitatele celor prescrise prin proiect, folosindu-se materiale mai ieftine, de slabă calitate – la Fukushima, cauzele au fost cu totul altele.

În anul 2011, pe 11 martie, s-a produs un mare accident la centrala electrico-nucleară de la Fukushima-Daiichi, care are patru reactoare nucleare. Evenimentul a început cu un cutremur localizat în nord-estul Japoniei, care a declanșat un tsunami ale cărui valuri uriașe au lovit turnul de răcire al centralei nucleare. Această centrală (Fukushima I) a trecut la folosirea acumulatorilor electrice de rezervă, care nu au o capacitate prea mare. După trei zile s-a anunțat opinia publică că nici sistemul de răcire al celui de-al doilea reactor nu mai funcționează. Din cauza răcirii anormale a reactorului s-a supraîncălzit miezul reactorului la temperatura de 2.000°C, care era foarte aproape de

topire a acestuia și de riscul unei explozii. A doua zi temperatura s-a anunțat că la reactorul 2 s-a produs o explozie care a deteriorat învelișul acestuia, producându-se creșterea radioactivității mediului înconjurător. Administrația de la Tokyo a anunțat că valorile radioactivității sunt „dramatice”. După ce a explodat reactorul 2, s-a produs un incendiu puternic la reactorul 4 (care era în revizie înainte de cutremur), care a provocat o creștere mare a radioactivității.

În acest caz la proiectare, s-a utilizat o statistică a înălțimii valurilor produse de tsunami și nu s-a aplicat un coeficient de siguranță (de exemplu, 2 sau chiar 3), folosit în calculele ingineresti pentru a se înmulți cu înălțimea maximă a valurilor pentru a determina înălțimea la care trebuia construit turnul de răcire. Din această cauză, turnul de răcire, fiind la înălțime prea mică, a fost lovit de tsunami și a provocat acea catastrofă nucleară cu urmări devastatoare.

Concluzii

S-a demonstrat că în lume s-au produs foarte multe accidente nucleare, ceea ce dovedește că sistemele nucleare civile și militare nu sunt sigure în exploatare. Totodată, nici operațiile de mentenanță (de întreținere și reparare) nu asigură securitatea perfectă a personalului care execută lucrările respective. S-a constatat că muncitorii care efectuează operații cu „risc nuclear” – încărcarea și manipularea combustibilului pe submarinele nucleare și în CNE – au o rată de îmbolnăvire de cancer de două ori mai mare decât muncitorii care nu efectuează asemenea operații.

În lume sunt peste 440 de centrale nucleare electrice repartizate în 35 de state de pe glob. Această problemă nucleară este deosebit de importantă și pentru România, deoarece Guvernul României trebuie să țină cont de accidentele nucleare prezentate în această lucrare și să ia cele mai potrivite și sigure măsuri pentru a pune în funcțiune și celelalte unități nucleare ale Centralei nucleare-electrice de la Cernavodă.

NOTE:

1. Henry D. SOKOLSKI, *The next arms race, The Nonproliferation Policy Education Center, and Strategic Studies Institute*, 2012, p. 10.
2. Henry D. SOKOLSKI, *op. cit.*, p. 1.
3. *Ibidem*, p. 2.

4. Henry D. SOKOLSKI, Bruno TERTRAIS, *Nuclear Weapons Security Crises: What Does History Teach?*, Strategic Studies Institute and U. S. Army War College Press, 2012.

5. Un sistem tehnic „mic” sau simplu, spre deosebire de altul complex, nu este integrat și nici cibernetic și nu poate să fie perfecționat continuu prin completarea bazelor de date și perfecționarea unor algoritmi de funcționare; totodată, nu poate efectua testarea automată și nici pregătirea echipajelor prin simulare. De asemenea, nu poate să prelucreze automat informațiile și să execute reglajele (automatizat) etc.

6. Notă: Prelucrare după Ion Angheloiu, Ion Mincu, Eugen Gyorfı și Alexandru Ghiță, *Introducere în sisteme tehnice mari*, Editura Militară, București, 1980, p. 16.

7. Ion ANGHELOIU, Ion MINCU, Eugen GYORFI și Alexandru GHIȚĂ, *Introducere în sisteme tehnice mari*, Editura Militară, București, 1980, p. 16.

8. *Ibidem*, p. 36.

9. *Ibidem*, p. 39.

10. Eugen SITEANU, Naianu BEDROS, Gheorghe ILIE, *Fiabilitatea produselor tehnice*, Editura AISTEDA, București, 2000, pp. 128-129.

11. *Ibidem*, p. 127.

12. *Ibidem*.

13. Mircea MUREȘAN, Ilie GHEORGHE, Tudor NICULESCU, Alexandru MIHALCEA, *Sisteme mari*, Societatea scriitorilor militari, București, 2004, p. 127.

14. *Ibidem*, pp. 131-132.

15. *Ibidem*, p. 134.

16. Infracțiuni – manifestări care prin consecințele lor pot deveni periculoase pentru exploatarea (utilizarea) în stare de securitate a sistemelor (acțiuni ale unor factori externi distructivi sau care produc schimbări structurale, organizatorice, tehnologice sau funcționale, atacuri asupra sistemelor de alarmare, avertizare, pază, de stingere a incendiilor și de protecție a informațiilor, penetrarea sistemelor criptografice și de introducere a unor informații disimulate, alterarea capacităților de readaptare, reconfigurare, mentenabilitate și reziliență generală). De asemenea, infracțiunea poate fi definită atât ca o acțiune exterioară pentru distrugerea sau anihilarea/neutralizarea sistemului sau a unei atribuții a acestuia, cât și ca un efect al unor excepții sau erori funcționale care pot avea drept consecință o stare de insecuritate.

17. Mircea MUREȘAN, Ilie GHEORGHE, Tudor NICULESCU, Alexandru MIHALCEA, *op. cit.* p. 135.

18. *Ibidem*, p. 137.

19. *Ibidem*.

20. Pentru explicarea raportului energetic-informațional al securității sistemelor, vom defini funcționarea în securitate, protecția fizică și de personal, precum și protecția informațiilor. *Activitatea (funcționarea) în securitate* este dependentă de latura energetică, presupunând confidențialitatea acțiunilor, funcționarea sigură a sistemelor și a mijloacelor tehnice și de luptă, precum și capacitatea de rezistență la acțiunea inamicului, prin adaptarea și remodelarea subsistemelor proprii.

Este evident că prin confidențialitate se protejează toate resursele materiale, umane și informaționale, angajate în acțiuni sau aflate în curs de pregătire, precum și faptul că orice sistem trebuie să prezinte o bună fiabilitate. De asemenea, suportul energetic al acțiunii în securitate nu poate fi desprins de cel informațional, pentru că în domeniul securității nu se poate acționa fără protecția corespunzătoare a informațiilor; reciproca este evident valabilă.

Protecția fizică (o dependență energetică) se referă în special la pază (împotriva infractorilor, dar și a incendiilor și calamităților) și are o importantă componentă informațională, din care motiv, în dinamica sa este mereu orientată spre domeniul informațional, începând cu supravegherea (cu senzori și roboți interconectați), continuând cu urmărirea (cu mijloace cu radiații și roboți integrați) și terminând cu acțiunea directă (roboți de pază).

Protecția de personal (componentă informațională) este dependentă de semantica și modul de utilizare a informațiilor, de pregătirea complexă a resurselor umane angajate, de condițiile desfășurării activităților logistice.

Protecția informațiilor este componenta informațională decisivă în asigurarea conducerii și execuției acțiunilor în secret; are însă și suport uman și material (utilizatori și specialiști, mijloace și suport de prelucrare).

Așadar, deși ca suport componentele securității sistemelor tehnice militare pot fi diferențiat agregate energeticului sau informaționalului, ca acțiuni și obiective întrepătrunderea lor este totală și greu de disociat, ceea ce face dificilă tratarea lor separată, permițând însă disocierea lor energetico-informațională.

21. *Ibidem*, p. 137.

22. ICBM - Racheta balistică intercontinentală, Intercontinental Ballistic Missile (ICBM)

23. A se vedea *Comprehensive Study on Nuclear Weapons*, Doc. O.N.U. A/35/392, 1980, p. 14, alineat 20, [https://disarmament-library.un.org/UNODA/Library.nsf/3b43778d45f5a2d28525757d004e4f7f/f7d6a7efcc6fb1dd8525762100554201/\\$FILE/A-35-392.pdf](https://disarmament-library.un.org/UNODA/Library.nsf/3b43778d45f5a2d28525757d004e4f7f/f7d6a7efcc6fb1dd8525762100554201/$FILE/A-35-392.pdf)

24. *Ibidem*, p. 449.

25. SIPRI, Yearbook, 1979, p. 389.

26. BOLINTINEANU, V. DUCULESCU, G. MONAFU, *op. cit.*, p. 129.

27. BOLINTINEANU, V. DUCULESCU, G. MONAFU, *op. cit.*, p. 130.

28. *Ibidem*, p. 132.

29. *Ibidem*, p. 132.

30. *Ibidem*, p. 133.

31. „Considerente privind exploziile nucleare”, *Observatorul militar*, anul XXII, nr. 14 (1201), 10-16 aprilie 2013, p. 15.

32. „Revizuirea strategiei de apărare a statelor unite”, *Observatorul militar*, anul XXII, nr. 13 (1200), 3-9 aprilie 2013, p. 15.

33. Grigori MEDVEDEV, *Adevărul despre Cernobâl*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 6.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANGHELOIU, Ion; MINCU, Ion, GYORFI, Eugen; GHIȚĂ, Alexandru, *Introducere în sisteme tehnice mari*, Editura Militară, București, 1980.

2. BOLINTINEANU, Alexandru; DUCULESCU, Victor; MONAFU, Gabriela, *Războiul nuclear prin accident*, Editura Militară, București, 1989.

3. CLARFIELD, Gerard H.; WECEK, William M.; *Nuclear America, Military and Civilians. Nuclear Power in the United States, 1940-1980*, Harper and Row, New York, 1984.

4. MEDVEDEV, Grigori, *Adevărul despre Cernobâl*, Editura Humanitas, București, 1992.

5. SITEANU, Eugen; BEDROS, Naianu; ILIE, Gheorghe, *Fiabilitatea produselor tehnice*, Editura AISTEDA, București, 2000.

6. SOKOLSKI, Henry D.; TERTRAIS, Bruno, *Nuclear Weapons Security Crises: What Does History Teach?*, Strategic Studies Institute and U. S. Army War College Press, 2012.

7. SOKOLSKI, Henry D.; *The next arms race*, The Nonproliferation Policy Education Center, and Strategic Studies Institute, 2012.

8. *** „Considerente privind exploziile nucleare”, *Observatorul militar*, anul XXII, nr. 14 (1201), 10-16 aprilie 2013.

9. *** „Revizuirea strategiei de apărare a statelor unite”, *Observatorul militar*, anul XXII, nr. 13 (1200), 3-9 aprilie 2013.

10.*** Accidentul nuclear de la Fukushima-Daiichi, http://ro.wikipedia.org/wiki/Accidentul_nuclear_de_la_Fukushima-Daiichi.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IULIE – SEPTEMBRIE 2013

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate a organizat, în cadrul EXPOMIL 2013, seminarul „Corelația dezvoltare tehnologică – fizionomia conflictelor actuale: conținut și tendințe în actuala revoluție în afacerile militare”, în data de 27 septembrie, la ROMEXPO. În cadrul seminarului au prezentat comunicări reprezentanți din conducerea Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Departamentului pentru Armamente și a companiilor C.N. ROMTEHNICA S.A. și C.N. ROMARM S. A.. Alături de aceștia, la activitate au mai participat reprezentanți din Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Român de Informații, Cancelaria primului ministru; Administrația Națională a Rezervelor de Stat și Probleme Speciale.

La activitate au fost dezbătute probleme referitoare la conținutul și dinamica actualii revoluții în afacerile militare, corelația dezvoltare doctrinară - dezvoltare tehnologică, tendințele în domeniul cercetării militare în actualul context al mediului de securitate, tehnologii avansate pentru instruirea performantă și perspective și provocări privind utilizarea aeronavelor fără pilot uman la bord. Prezentările au suscitat ample dezbateri în rândul participanților, care au contribuit la efortul de înțelegere, cunoaștere, precum și la diseminarea unor idei și opinii constructive.

Pe agenda CSSAS în această perioadă se află organizarea Conferinței științifice internaționale *STRATEGII XXI* cu tema: *Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*, care se va desfășura în zilele de 21-22 noiembrie. Persoanele interesate să participe sunt așteptate să se înscrie la această activitate. Informații detaliate sunt afișate pe site-ul conferinței, la adresa <http://www.strategii21.ro/index.php/ro/conferinte-strategii-xxi/centrul-de-studii-strategice-de-aparare-si-securitate> sau pe site-ul CSSAS, la adresa <http://cssas.unap.ro>.

Irina TĂTARU

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

STRUCTURA ARTICOLULUI

- Titlul articolului (centrat, scris cu majuscule, bold)
- O succintă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.
- Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)
- 6 - 8 cuvinte-cheie (caractere italice)
- Introducere/Considerații preliminare
- Două-patru capitole, eventual sub-capitole
- Concluzii
- Tabelele/graficele/imaginile se trimit și separat, în format .jpeg/png/.tiff. Dedesubt se scrie, „Tabelul/Figura nr. 1, *titlu*”, menționându-se (dacă este cazul) sursa într-o notă de subsol.
- NOTE DE SUBSOL: toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate; (prenume, nume autor) (la notele de subsol se indică și nr. paginii/-lor).

Exemplu de carte: Joshua S. GOLDSTEIN, Jon C. PEVENHOUSE, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37 - 45.

Exemplu de articol: Teodor FRUNZETI, „Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în știința militară”, în *Impact Strategic* nr. 1/2012, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 8.

- BIBLIOGRAFIE: se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului (NUME, prenume autor), și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: FRUNZETI, Teodor, „Cunoașterea comună și cunoașterea științifică în știința militară” în *Impact Strategic* nr. 1/2012, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând titlul cărții/articolului (între ghilimele) și numele publicației (la notele de subsol se indică și data la care a fost accesată).

Exemplu: NIELSEN, J.N., *Strategic Shock in North Africa*, disponibil la <http://geopoliticaticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2013.

DIMENSIUNILE ARTICOLULUI pot varia între minim 6 – maxim 12 pagini (inclusiv notele de subsol, bibliografia și imaginile). Setări pagină: margini 2 cm, hârtie A 4.

Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 11, spațiere la 1 rând, cu diacritice**; ghilimelele se notează în limba română astfel: „...”. Salvarea se va face ca document Word 2003 (.doc). Titlul fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și nu se scrie cu diacritice.

CRITERIILE DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele: circumscrierea în aria tematică a revistei: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective din domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; valoarea conținutului științific; originalitatea; caracterul de noutate – să nu mai fi fost publicat anterior; o bibliografie

relevantă, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente; limba română și limba engleză să corespundă standardelor academice; adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor. Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor. În urma evaluării, există trei posibilități: a) acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore; b) acceptarea articolului spre publicare, cu modificări/completări de substanță sau c) respingerea articolului. Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (cu ajutorul softului www.strikeplagiarism.com).

TERMENE DE PREDARE: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a CSSAS, cssas@unap.ro, până la: 15 decembrie (nr. 1); 15 martie (nr. 2); 15 iunie (nr. 3) și 15 septembrie (nr. 4). **Versiunea în limba engleză** a articolului se predă redacției în termen de 10 zile de la agrearea versiunii finale în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în prestigioase baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale. Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original. Ghilimelele se notează în limba engleză astfel: "...".

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu *Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare*. Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa. ***Trimiterea articolului către redacție presupune acordul autorului în privința celor expuse mai sus.***

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa e-mail: impactstrategic@unap.ro.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor-șef: *Laura-Mihaela MÎNDRICAN*
Tehnoredactare: *Valentina-Mihaela ILINCA*
Corectori: *Mariana MOLDOVEANU*
Mariana ROȘCA
Carmen IRIMIA

Lucrarea conține 134 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: editura@unap.ro

Tel.: 021/319.48.80/453

Fax: 021/319.59.69